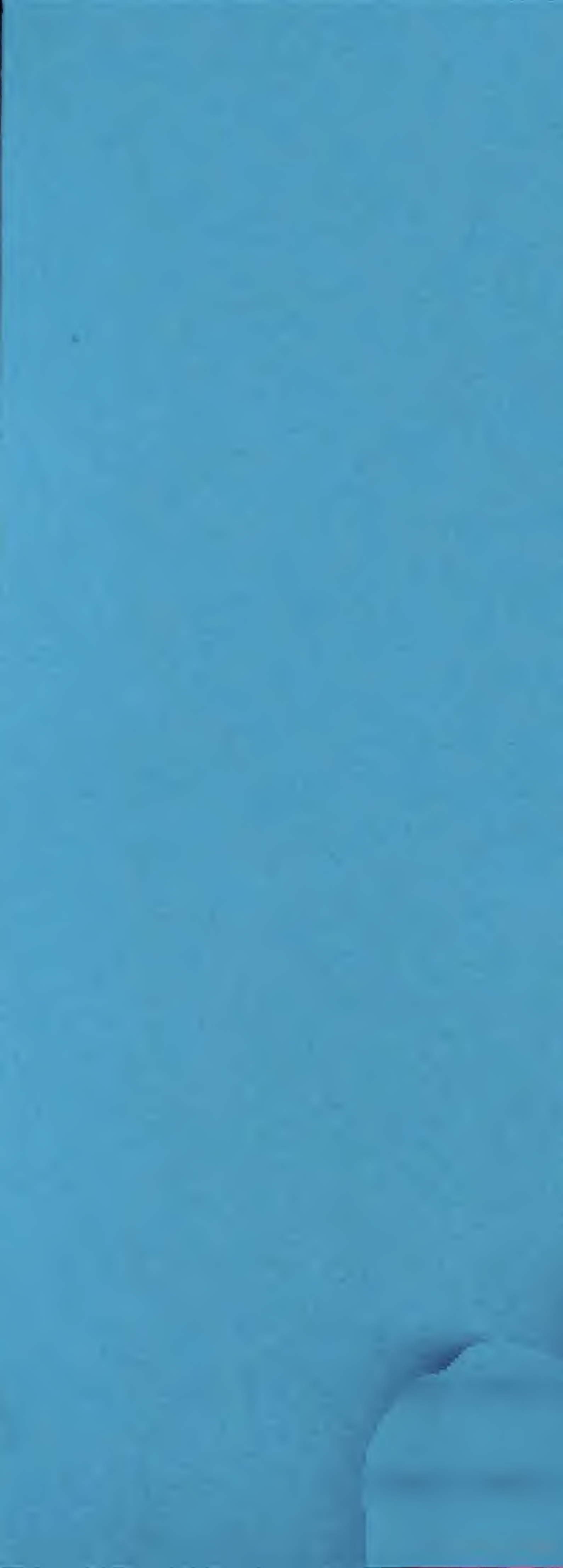

JM
GRYPT ALS TRYPT

HISTORIE
VANDE SPAENSCHE
INQVISITIE:

Wtgestelt door Exempelen / op datmen die te beter in dese laetste tijden verstaen mach.

Wt het Françoys in onser Nederduytscher Talen ouergesett,
Door
I. D. R.

PSALM 14.

Alle die daer Werckers der boosheyt zijn/ weten sy niet datse myn volck als broodt opeten.

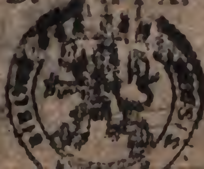
ESAIE, CAP. 59. VERS 6.7.

Wercken des gheweldts zijn in haer handen: Haer Voeten loopen om te beschuldighen, ende haesten hem om het onnoosel Bloedt te stortene: Haer ghedachten zijn boose ghedachten: Roouinghe ende verderf is in haer weghen.

8. Sy en kennen den wech des vreedts niet: ende in haren doen en is gheen Gerechticheyt.

15. De ghene die vanden [illegible] wijckt, die moet alle mans Roof zijn.

M. D. LXIX.

Den Chriſtelicken Leſer, wenſchet Petrus Dathenus eenen daghelickſchen voortganck, ende een eyndelicke volſtandicheyt inde Salichmakende kenniſſe Godes, door Ieſum Chriſtum, Amen.

Chriſtelicke ende ſeer gheliefde Leſer / als Chriſtus Jeſus onſe eenige Salichmaker / den Duyuel eygentlick beſchrijuen wil / hy noemt hem een Moordenaer: ende ſeyt dat ſy ſijn kindren zijn / die met tyrannie / ghewelt / ende moort der onſchuldigen ommegaen. De eerſte bloethont Cain / was een Sone deſes Vaders / welckens nauolghers noch alle Tyrannen zijn: den welcken de heylighe Schrift / ouermits dat ſy in den weghen Cain wandelen / dat wee / dat is / Godes torne ende den eewighen doot toeſeyt.

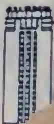
Maer onder allen den ghenen die in Cains weghen gewandelt / ende de warachtighe kinderen ende Dienaren Godts veruolcht ende vermoort hebbē (onder welcken nochtans ſommighe / als / Pharao / Jeſabel / Antiochus / Herodes / Nero / Domitianus / Caracalla / Heliogobalus / Diocletianus / Decius / ende meer andere / ſeer afgrijſelicke

wreet zijn gheweest) soo zijnder noyt vreeslicker Tyrannen opghestaen/ dan de Paus/ met sijn ghemijterde ende gesalfde creatueren / soo de naest verschenen vijfenveertich Jaren/ sulckes wel bewijsen/ende te kennen gheuen.

Want daer zijn niet alleen ouer al in Europa / door aenstichtinghe des Paus / veel hondert duysent onschuldige lieden ter doot ghebracht gheweest : maer t'selue is in sommighen Landen ende Coninckrijcken / met sulcke afgrijselicke langhe gheuangenissen/ verschrickelicke pijneghinghen / ende ander voorgaende tormenten toeghegaen/dat hen de Barbaren ende Turcken / billick sulcker onmenschelicker wreetheyt schamen mochten.

Ende dat dit alsoo zy / als voorseyt is/ blijckt meer dan ghenoech/ wt de warachtighe beschrijuinge der Hispanische Inquisitie, welcke soo vol bedriegelicker aerglisticheyt/ schendtlicker verraderije/ openbarer ongherechticheyt/ongehoorder onbarmherticheyt/ ende onmēschelicker wreetheyt is/ dat eenen de hayren te berghe staen / die de voorschreuen Inquisitie ouerleest.

Maer gelijck de selue/ door t'middel des Paus eñ synes aenhancks / wt Hispanien/ in Sicilien ende Neapolis/ met grouwelicke bloetuerghietinghe ingheuoert is gheweest/ alsoo

alsoo aerbeydt hy nu oock / om eerstelick in Nederlandt ende Vranckrijck/ ende daer na in de gantze Christhept / de selue in te brenghen/op dat hy/ door t'middel der voorseyde Inquisitie / de heerlickhept die hy verloren heeft / wederom ouercome / de Wedersprekers syner lueghenen ende Afgoderije onder voeten drucke ende trede / aller werelt goederen tot hem brenghe / ende den ouerighen deel der menschen / met onlijdelicker ende harder knechtschap ende slauernie ouervalle ende beswaare / dan de dienstbaerhept der Turcken noyt gheweest is.

Daer met nu een yeder in dese Nederlanden / dese ongehoorde tyrannie noch beter verstae ende mercke/ ende alsoo volghendts den ghenen/ des te vlijtigher hulpe ende bystandt doe / die de Inghesetenen der voorseyde Landen / van dit onlijdelick iock der Inquisitien te verlossen begheeren/soo is de Historie der Inquisitie / allen vromen ten goede/in onse Nederlantsche sprake/ wt den Franchoyse/door eenen goethertighen broeder / trouwelick ouergheset / ende aen den dach ghegheuen.

Dies bidde ende vermane ick / alle goethertighe Christenen / dat sy de Historie vlijtich ouerlesen : Eerstelick / op dat sy na al haer vermogẽ daer toe helpen / dat de voorseyde grouwelicke Inquisitie wt onsen Va-

verlande verdreuen ende verbannen werde: daer na oock/ op dat sy Godt des te vlijtiger bidden ende aenroepen / dat hy dat tyrannische regiment des Roomschen Antichristes verstoore ende te niet doe: ende middeler tijt die met eē onouerwinnelicke cracht des heylighen Gheestes begaue / die om der waerheyt wille des Goddelicken woordts / gheuanghen zijnde/ met duysent dooden/ na inhoudt deser Historien/ ghemartert werden/ eer sy den doot eenmael steruē connen : daer met sy de eewighe Salicheyt / die Christus den volstandighen toegheseyt heeft/ ouercomen : ende dat de swackghelooui ghe / door hare bestendicheyt getroostet ende versterc ket werden. Amen. Den 16. Decemb. 1568.

Aengaende den Oorspronck, ende den voortganck van d'Inquisitie van Spaengien.

HET is alsoo / dat van alle ongherechticheyt / gheen soo grooten bedroch en is als der ghener die aldermeest beschadigēde / der werelt willen wijs-maken / als dat sy lieden van eeren zijn. Ende dies aengaende / soo en derfmen gheen voorder ghetuyghe soecken / naer dien dat in dese laetste tijden (vol van ellende ende benautheden) de bevindinge ende de daet ons sulcx soo blijkelick voor ooghen stellen.

Want wie isser die niet voorwaer en weet / hoe veel quaets toebrocht hebben ende noch toebrenghen de ghene die (valschelicken voorghevende den yver oft vierichevt / die sy draghen tot de onderhoudinghe ende vermeerderinge haerder Religien / ende tot de eenicheyt des Christelicken ende Roomschen gheloofs / so sy spreken) alleen soecken haer onversadelicke ghierichevt / ende haer eerghierichevt ghenoech te doen: Sy hebben de werelt alsoo beroert / ende de Coninghen alsoo verweckt / als dat daer over al een bloedige verwoestinghe naergheuolcht is. Ende ghelijck als de Spaensche Inquisitie / vermomt zijnde met den tijtel van Vaderlicke heylicheyt / beslooten binnen de palen des Spaenschen gheweldighen Rechts / iammerlicken benaut heeft de onderdanen

verdanen der selvigher: also oock nv/sy de Overhandt nemende ende ontbonden zijnde/toont (als een grimmighe beeste) meer dan haer onmenschelicke woedende wreetheyt.

NU op dat de namen ende d'blanketsele van haren oorspronck oft oude hercoemste (welcke voorghewendt wordt vande ghene die het onderhoudẽ ende voorstaen) niet en verblinde het ghesichte der onwetender/ soo en salt niet onbehoorlick zijn daer van een weynich te roeren/by maniere van waerschouwinghe:

Als Ferdinandus eñ Isabeele/Catholicque Coninck ende Conighinne/ de oorloghe gheeyndicht hadden/ welcke sy voerden teghen de Mahometisten (welcke niet min gheduert en hadde dan seuenhondert ende acht en tseuentich Jaren/sichtent Rodericus den laetsten der Gotten/welcke Spaengien belemmert hadden) naer datse veriaecht waren wt den Coninckrijcke ende der stadt van Grenade (Spaengien in vrijheyt ende rusten gestelt zijnde) soo begauen haer de voorseyde Coninck ende Coninginne de Religie wederom te supueren ende t'onderhouden.

De oorsaecke van daerin te voorsiene/ quam/ van dat (naer den oproer van eene soo langhen oorloge) sy/ niet alleen den onderdaen-gemaeckten Mauren/maer oock den Joden die gedwonghen hadden gheweest te vertreckene/ ende door de enghde van Gibbaltar te passerene/ toelatinge octroyeerden/ van wederomme in Spaengien te comen/behaluen dat sy Christenen wilden werden.

De

Dē alderoudtste schriften ende Iaerboecken der Ioden vertellen / dat sy in Spaengien ghewoont hebben sichtent de verderuinghe van Ierusalem / onder Titum den Roomschen Keyser / die haer daer als dienstknechten wederomme verbandde: sonder dat sy daer nochtans niet bedwonghen zijn gheweest sindert dien tijt / van Religie te veranderen.

NV om te weghe te brenghen dat de voorschreuen Mauren ende Ioden / nv nieuwe Christenen ghewordden zijnde / die tot desen titel meer door bedwanck dan door goetwillicheyt gebrocht waren / onderwesen mochten worde inden beghinsselen vander Christelijcker Leere / Soo was de last daer van ghegheuen den Monicken vander Predickerē ordene: die van doen ter tijt / onder haer onbeschaemde geueynstheyt / het Hoff regeerden / iae tot in de alderverborghenste Raden ende daden desselfsten. Alsoo ontmoette der goede meyninge des voorseyden Coninckx ende Coninghinne / soo goede meesters / als dat in de plaetse van een heylige onderwijsinge opter liefden gegrondt / om sulcke nieuwe Christenen af te trecken van hare veroude dwalinge / eenen nieuwen stoel ghestelt wordt / bedeckt metten tittel van den heylighen Richtstoel der Inquisitien van Spaengien.

De arme menschen / die van ouer langhen tijt ellendich gheweest waren / in plaetse van een beter conditie / worden door desen stoel ghelevdt / en met slaghen-van-stocken onderwesen / oft met

ſchoonen Rancoene ende Amenden / ende aldus wederom opten rechten wech gheſtelt / naer het behaghen van de goede vaders: Want alſo werden de beſitters deſes ſtoels ghenaemt.

Daer en behoefde maer een ceremonie van het Joodtſchap oft Mahometſchap verhaelt / vertogen oft onderhouden te zyne door de voorſchreuen nieuwe Chriſtenen / die onderricht waren ſoo voorſeyt is / om die te brenghen tot pijnighen / ſchande / ende tot d'wterſte benauthepden / iae tot de wterſte ſtraffe des doodts.

Tot deſen nieuwen Richtſtoel / ende nieuwe maniere van onderwijſen / (te vorē noyt ter werelt bekent) en miſte de Paus Sixtus (de vierde dies naems) niet daer toe te voeghene ſijn Pauſelicke macht / om te beueſtighen deſen Conincklicken vondt / op dat hy van beyden zyden onbeweghelick ende onberoerlick bleue.

Ende ſoo worden deſe goede Herders verſien van een nieuw kudde / niet alleen om het melck te ſuyghen van deſe nieuwe ſchapen: Maer oock het bloet te ſuppen / ende de huyt af te ſtroopen / om haer daer mede in toecomenden tijde te bedecken / ende alſoo ander ſchapen des te beter te bedrieghen: het welck wy in deſen boeck ſullen ſien (te weten) dat ſy inde plaetſe van deſen naer comen / ende inde tanden geraeckt zijn van haren naercomelinghen.

Ende hoe wel de Inquiſitie alſo ingheſtelt is gheweeſt van de Ouerſte macht / die doen ter tijt ter werelt mocht weſen: te weten / van de Pau-

ſelicke

ſelicke ende Conincklicke: ſoo iſt nochtans / dat die vandẽ Coninckrijcke van Arragon (d'welck was het oude erfgoet vanden Voorſaten des voorſeyden Conincks Ferdinandi) gheenſins ſulcx en wilden aennemen / ia ſelfs niet in het beghinſel/ alſt noch met heylicheyt vermomt was: iae alſmen noch niet en wiſt te ſpreken dan vanden voorſeyden Mauren ende Joden.

Ende als de voorſchreuen Coninck Ferdinandus dit eerſt voorhieldt / ſo gauen de Edelen des Rijcks voor al haer beſwaringhe te kennen: oock hoe dat ſulck eenen nieuwen vondt veel eer ſtreckte tot verminderinghe der vrijheyt ende der Priuilegien des Rijcks / dan tot herſuyueringhe der Religien. Ende ſichtent dien tijt/als het quam datmenſe met gheweldt wilde beueſtighen/ ſoo wederſtonden ſy ſulcx met machte:alſo datmenſe in het voorſeyde Coninckrijcke noyt en ontfinck (indien men ſulcx ontfangen behoort te noemen tghene datmen met crachte preſenteert) dan naer groote bloetſtortinghe van ouer beydeſyden.

Hier van is het ghetuygeniſſe noch voorhanden/te weten / het graf van Meeſter Aepila/de welcke gheſonden zijnde tot deſen eynde/met alder macht ende Authoriteyt des Coninckx/wordt verſlaghen van de Ouerſte heeren des voorſeyden Coninckrijcks: alſoo dat noch heden ſdaechs ſijn graf/als een heylichdom / beſocht wort inden grooten tempel der ſtadt Sarragoce / vanden armen ouergheloouighen.

NU sichtent dat het licht des Euãgeliums met vollen stralen ghelichtet heeft / soo en heeft dese Inquisitie / Dochtere der duysterheyt, niet opghehouden haer uterste crachten te ghebruycken teghen de kinderen des lichts: ontrent de spacie van LXXU. Jaren / met alle manieren van wreetheyt / ende valsche Processen oft Ghedingen: gelijckmen breeder sien sal int verhael van dit teghenwoordich boecxken.

Verhael

Verhael van den Practijcken, die voor d'eerste ghebruyckelyck zyn in d'Inquisitie van Spaengien.

DAT I. CAPITTEL.

Wat de Inquisiteurs ghewoonlijck zijn sonderlinghe te onderhouden, als sy yemanden doen vanghen, oft voor haer doen comen van de ghene die haer overgebracht worden door haer Spien, welcke sy Familiaren noemen.

De Inquisiteurs na dat sy door overbringinghe / oft door bootschappinghe (so sy seggen) ghewaerschout zijn van eenighen persoon / soo gebruycken sy gemeynlijcken dese listen / iae in seer cleyne en lichte saecken: (Hoewel nochtans dat die by haer niet soo licht gheacht en zijn / want het is den ghenen die beschuldicht worden / een seer swaer pack ende groote schade.) Dat is: sy bestellen eenighen van veelen die sy daer toe opghemaeckt hebben (ghenaemt Familiaren) de welcke met eygen voornemen hebbende den roof ghevonden die hy sochte / soo spreeckt hy hem aen in deser voegen: Ghisteren vandt ick my / by gelucke / by mijne Heeren de Inquisiteurs / de welcke van u coutende / seyden my dat sy u van eenighe saecken

ken te spreken hadden: eñ daeromme gauen sy my last dat ick v van hærent weghen segghen soude/ als dat ghy morghen tot sulcker vren by haer comen soudt.

Nu de gene die ontboden is/ en mach hem niet ontschuldigen / noch den bestemden tijt vertrecken: ten zy dat hy in groot perijckel wil comen. Hieromme so coomt hy des anderen daeghs / ende seyt tot den Portier dat hy mijne Heeren den heylighen Vaders syn coomste te kennen gheuen soude: de welcke soo haest als sy de weete hebben / haer alle drye vergaderẽ/ indien sy daer zijn/ ten minsten twee/ indien die derde daer ghebreckt/ midts datse schier alle dage een tsamencomste van dryen maeken/ inder binnenster kameren/ oft inder kameren daer sy ghewoonlijck zijn dese saeken te verhandelen: Gelijck als in Seuilie/ opt casteel van Triane/ ende in d'ander Steden in dergelijcke plaetsen.

Voorts hebbende den voorseydẽ beschuldichden beuolen in te comen/ soo vraghen sy hem/ wat syn begheren is. Hy antwordt/ als dat hem ghisteren van harent wegen beuolen is by haer te comen. So vraeghen sy hem dan synen naem: den welcken sy verstaen hebbende / soo vraghen sy hem wederomme wat hy hebben wil. Want van onsent weghen (segghen sy) soo en weten wy niet oft ghy de ghene zyt/ die wy beuolen hadden te

doen

doen comen. So besiet dan oft ghy voor desen heylighen Richterstoel yet te verclaren hebt/door welcx ghy uwe conscientie moecht ontlasten/ het zy uwen persoon aengaende/ oft yemanden anders. Op welckes hy antwoordt/oft/ dat hy niet te segghen en heeft op sulcken materie (het welck wel de beste ende sekerste antwoorde is diemen haer soude connen doen/indien men daer by doorgaens blijft/ midts dat sy niet en begheeren dan de verderffenisse des beschuldichden / ende dergenen die hy noemen sal) oft wel: niet merckende het garen waer inne hy hemseluen verstricket: Soo sal hy hem (onbedachtelijcken) eenich woordt laeten ontvlieghen/ het welck teghen eenen anderen/oft teghen hem seluen zijn sal. Daer ouer mijne Heeren de Inquisiteurs seer verblijt zijn van sulck een vanck/die sy ontmoet hebben.

Om dan den armen mensche te meer verschuickt ende verslagen te maken / de welcke hemseluen alsoo in het plex sal ghestelt hebbē/ sonder eens daer op te denckē (sy lieder malcanderen aenmerckende / ende elckanderen teecken doende / als gheuonden hebbende t'ghene dat sy sochten) so sien sy hem stracx in d'aensicht/ eñ luysteren malcanderen wat (oft niet met allen) in d'ooren : ende ordineren dat hy sal geuanghen blijuen/ indien de saecke/daer mede hy hem selfs beschuldicht heeft/

heeft/ van belanghe schijnt te zijne: Oft indien hy moghelijck niet ghesept en heeft/ soo gheuen sy hem oorlof/ tot der tijt toe dat sy beter gheinformeert zijn / want sy maken de waenen waers dat sy niet en weten oft hy de ghene is/ dien sy begheerden.

Hierentusschen eer sy hem aldus ondersoecken/so hebben sy beschickt/ dat de ghene die hem aenbrocht heeft/ verborgen zy in een seker plaetse vander kameren/ achter eenich tappijt/ van waer hij synē man int aensicht bekennen can/ sonder dat den anderen hem can ghewaer worden / ten zy dat de beschuldichde vanden Inquisiteurs bekent zy.

In deser manierē als wy gesept hebben/ so gheuen sy den beschuldichden oorlof/ haer seluē versekerende dat het wel haest den stof eñ de materie haerder Tragedie wesen sal.

Tragedie is eenich verdicht spel oft fabel van groote personagien, welcks eynde droeflijck is om hooren oft om sien.

Ende het geschiet somwijlen/ dat sy hem niet en sullen laten roepen/ dan seker maenden daer naer: sonderlinghe is het sake/ dat hy daer ter plaetsen woonachtich is: want is het saken dat hy nieuwelinghe van elders daer comen is/ so en geuen sy hem so langen bestant niet. Sy doen hem dan wederom comen als het haer ghelieft/ hem vermanende dat hy verclaere tgene dat hem bekent is/ oft tgene des hy mach ghehoort hebben/ dienende totter kennisse van haren heyligen Richtstoel: segghende/ dat haer seer wel kennelijcken

ken is/ hoe dat hy vander materien des ghe-loofs met eenige gehandelt heeft/die in sulcx suspect zijn. Welcke dinghen / indien hy se vryelijcken verclaert / hemseluen wel mach voorwaer versekeren / als dat hy daer van gheen schaede ghecrijghen en sal : ende hier-omme/ dat hy syne sake wel bedencke / ghe-lijck / sy achten / dat een goet Christen be-taemt/dat hy by hem seluen ouerlegge/sulcx als hem moghe wederuaren zijn : Want het can gheschieden/ ghelijck des menschen me-morie swack is / dat hyt soude vergeten heb-ben: ende dat hy verclaren sal tgene dat hy daer nu af weet / indien het hem te vooren coemt.

Door sulcke ende dergelijcke pluymstrijc-kerhen/ soo verleyden ende verstricken sy in haer netten den meesten deel der ghener die haer daer voor niet en hoeden : oft sy senden se wederomme/in sulcker voegen nochtans/ dat sy haer seluen ten minsten niet en connẽ laten duncken/ dat sy gheheel suyuer outsla-ghen zijn : maer dat het veel eer ghescheiden mach(op dat sy in een eewige benautheyt eñ ongheruſtheyt van gheeste bliuen souden) datmense wederomme roepen sal.

HEt ghebuert oock wel/ dat sy met ye-manden eenighe dagen dissimuleren/ jae somwijlen eenighe Jaeren / eer sy hem

sullen doen aengrijpen : maer daerentusschē setten sy hem een oft twee van haren Spien op d'lijf/ die doorgaens op den genen wacht houden / die hem niet in eenigher manieren laeten voorstaen oft hoeden en sal voor sulcken laghen : ende sal hem altijts aen diens syde houden als oft hy hem wel kende / ende sal het subtilichlijcken daertoe brenghen/ als dat hy hem als een gemeynsaem vriendt sal schijnen te wesen/ende sal hem daeghelijcks hanteeren ende besoecken / om te beter alle syn doen te bespieden / ende gaede te slaene met wien hy verkeert / iae wat hy inden sin heeft. In sulcker voegen/ als dat sonder een sonderlinghe ghenade ende voorsienicheyt Gods/ onmoghelijcken is alsulcken listen ēn laghen te ontgaene.

Maer indien het ghebuert / dat eenighe vanden Inquisiteurs den wederom gesondenen te ghemoete coomt / soo groet hy hem goedertierlijcken: hy ghebiedt hem tot hemwaerts met grooter ghenegentheyt : ēn met een lieflijck opsien/ soo biedt hy hem aene ēn begheert quansus syn vriendt te wesen/ op dat hy door sulcke vriendelijckheyt ende soeticheyt / hem seluen des te meer versekert houden soude / tot der tijt toe dat hy haestelijcken in haer blocken ende boeyen gheuetert zy.

Ick

ICk en weet niet wat genoechte dat de H. Vaders in dese haer veruloeckte listen eñ laghen nemen/ dan dat sy haer tijtcortinghe met den goeden ende duechdelijcken lieden hebben/ghelijckerwijse de vogelaer met den voghel doet/ dien hy in syn net gheuanghen heeft: met welcken hy speelt ende behaghen heeft dewijle het leeft. Oft/ ghelijck de visscher met het vischken / dwelck hy metten anghel alree gheuangen heeft / ende aen een langhe lijne vast maeckt/ op dat hy dat seer weynich tijts in dwater laet vlieten/tot vermaeckinghe: Oft/ ghelijck de katte met der muys speelt/ welcke sy alrede de lendenen ghekrockt heeft / sorgende dat sy haer mocht ontslibberen: eñ met welcker sy groote ghenoechte heeft/ haer weynich tijts los latende/ op dat sy die wederom vanghe/ende ten laetsten gantsch verslinde.

Nochtans soo ist moghelijck dat hier inne eenighe heymelijcke practijcque gelegen zy/ welcke deser heyliger Officie profijtelijcken mach wesen / het welcke ons onbekent is. Maer sy en ghebruycken aen eenen yeghelijcken dese selfste maniere niet/ dan metter proyen te speelen in sulcker voeghen als wy ghesept hebben / want hierinne sien sy wel met wat volcksken sy te doen hebben: Het welcke men can oordeelen / door dien dat sy in sulcker voeghen met den vremdelinghen/

die nieuwelinge gecomen zijn/ niet te werck en gaen/ noch oock met dien de van dier plaetsen is/ die sy dencken dat hy haer ontloopen can/ midts sulcken lange loslatinge/ noch oock met de ghene/ die met swaerder dinghen beschuldicht zijn/ welcke nae haer goetduncken behooren hittiger veruolcht te zijne/ ende sonderlinghe als sy hope hebben datse andere beschuldighen sullen.

NAdemael dat sy besloten hebben den beschuldichden te vanghen/ so roepen sy den Stedehouder vanden Bisschop dies Bisdoms/ den welcken sy de Informatien ghetoont hebbende (daerby verstaen sy het verclaeren der ghetuyghen) ende van alles tesamen besloten hebbende/ so onderteeckenen sy alle met een accoordt in eenen boeck/ door welcks sy ghebieden/ datmen den persoon vanghen sal.

Het welcke ten eersten aensiene/ schijnet een goede apparentie te hebben van redelijckheyt/ als dat sy de handt niet slaen en willen aen eenich schaep/ sonder bewillinghe ende oorlof van synen Herdere: de welcke zijnde (ghelijck sy meestendeel onder het Pausdom gheuonden zijn) onwetende vande bedieninghe syns lasts/ so bewillicht hy gemackelijcken dat het schaepken/ welck hem beuolen was (naer dat gheschoren zy) onghe-

onghenadichlijcken ter slachtinghe gheleydt worde.

Ende men en heeft inder daet noch noyt proces oft gedinghe gesien / tusschen de Inquisiteurs ende den Bisschop/om saken dat hy hem Godsalichlijcken heeft willen oprechten/ teghen de ghene die dat ter dootwaerts leyden/ dwelck hy behoorde te beschermen. Hoewel men dier vele heeft vonden/eñ men vindter noch daghelijcks/(ghelijck te sijnder plaetsen verhaelt sal worden) welcke/ naer dat sy verdort ende te niete ghecomen zijn/ door een langhe ende allendighe ghevanckenisse / de leden verloren hebben inde wreede ende grouwelijcke pijninghen / door de ongenadige maniere van pijnen : iae daer zijnder wel eenighe doot gepijnicht/ende onder des Duels handen gebleuen/de welcke door deseluige Inquisiteurs ghetuyghenisse van onnoselheyt ghecregen hebben/ende zijn verclaert dat sy tonrecht/ ende sonder sake/ ghevanghen ende ghepijnicht hadden geweest.

By welckes ghenoech blijckt/ als sy alsoo den voorseyden Stehouder roepen in sulckē voornemen / dat het veel eer in al eñ ouer al een ydele ende te vergheefsche ceremonie is/ dan dinghen dat te Rechte ghedaen zy : Ende men mach inder waerheyt wel segghen/ dat hy ten bancquette der woluen(als mede een wolf zijnde) ghenoodt is / welck bereydt

zy vanden bloede sijns armen schaepkens/ om te ontfanghen syn behoorlijck deel van den anderen woluen.

Maer de groote Meester der Herderen sal t'eenighen daghe comen/ ende sal eenen yeghelijcken loon na wercken gheuen.

OOck so en gebruycken sy dicwils dese ceremonie niet/ vanden Bisschop oft synen Vicarius/ te ontbieden ouer sulcken saecke/ voor het gheuanghen nemen vanden persoon: midts dat sy wel versekert zijn dat hy daer niet teghen segghen en sal. Sy achten ghenoech te zijn/ hem het proces vanden gheuanghen deelachtich te maecken/ op dat hy nae het lesen van dien/ vrijelicken bewillighe t'ghene dat gedaen sal wesen/ ende dat men noch doen sal.

INdien het by gheualle gheschiedt/ dat yemandt/ gheuoelende dat hy bedraghen is/ hem salueert eer hy ghegrepen wordt/ ofte emmers dat hy wt der gheuanckenissen ontloopt/ ofte wtbreckt/ soo toonen ende ghebruycken sy hier wonderlijcke subtijlichedē/ iae listen ende laeghen/ om dien te vinden eñ wederom te bringhen. Want ten is haer niet genoech/ dat sy den genen die gesonden worden om den persoon te gaen soecken/ de gemeyne lickteeckenen metten monde aenseggen/ als vande cleederen/ vande gedaente des lichaems/ vanden ouderdom/ eñ van het

wesen

wesen des aensichts/ꝛc. door welcks sy kennen mogen den genen die ontloopē is : maer sy gheuen elcken van dien/een oft meer conterfeytselen vandē persoon voorseyt / welcke so natuerlijcken nae ghemaeckt oft afgebeeldet zijn / alst moghelijcken is / door welcker middelen sy hem ghemackelijck mogen kennen/ al waert dat sy hem by auonturen noyt ghesien en hadden : Alsoo ghy wel sien sult in dit exempel volgendts haerlieder merckelijcke behendicheyt :

HEt en is niet seer langhe gheleden dat men tot Seuilien eenē Italiaen vinck/ de welcke binnen Roomen eenē dienaer der Inquisitien ghequetst hadde (welcke men gemeynlijcken noemt den Alguazil der Inquisitien.) De Familiaeren/die hem veruolgeden/ hoewel dat sy (nae tgebruyck syn conterfeytsel by haer met droeghen / nochtans soo en conden sy niet versekert zyn/ dat het haeren man was dien sy sochten/ midts dat hy seer sorchvuldelijcken van cleederen ende van naeme hem verandert hadde.

Ten laetsten/soo bedachten ende vonden sy een nieuwe listicheyt/ wel weerdich haerder const : Dat was/hem bespiet ende langh genoech aengemerckt hebbende inden grooten tempel van Seuilien/daer hy wandelen ende met anderen al coutende ginck/so quamen twee oft dry van haerlieden by hem: eñ

alsoo hy metten rugghe ghekeert stont / riep hem een van haerlieder (achter hem zijnde/ seer subtijlichlijcken) met synen ouden ofte ghewoonlijcken naem. Hy als de ghene die geheelijcken nauwe toehoorde nae de redene synder ghesellen/ niet denckende op sulcken schalckheyt/ keerde hem sonder achterdenckenkorts om/ eñ antwoorde daer op: waer door hy van haer terstondt aenghegrepen wordt. Want door sulckes benam hy haer alle oorsaecken van langher te twijfelen.

Hy heeft langhe te weyck ghelegen inde banden der Inquisiteurs: ende ten laetsten nae langhe ende gheduerighe gevanckenisse/ is hy openbaerlijcken ghegeesselt / ende ten eewighen daeghen op de galeye ghebannen gheworden: Hy en heeft sulck verdriet niet alleenlijck onfanghen om dat hy den Alguazil der Inquisitien ghequetst hadde/ maer om dat hy so slecht ende onbedachtsaem gheweest heeft.

Ende hoewel dese listen soo groot zijn/ als dat (na menschelijcke wijsheyt) niet mooghelijck en schijnt/ datmense soude connen ontcomen/ soo en salt niet qualijck ten propooste dienen te toonen/ wt een ander sonderlingh exempel/ hoe dat het dickwils contrarie haerder meyninghen gheualt: niet teghenstaende alle haer ondersoeck/ neerstigheyt ende subtijlicheden:

Het

Het is eenen tijt gheleden / dat een seker Nederlander wt de gheuanckenisse der Inquisitien van Valdolyd ontquam / daer hy langhen tijt verdriet gheleden hadde / om de belydinge des Euangeliums. De familiere Iaeghers worden terstondt naeghesonden / alsoo sy ghewoon zijn / welcke hem niet en misten te vinden weynich mijlen van daer / den welcken sy opten weghe eens ganghs grepen. Hy loochende seer starck ende vastelijcken / dat hy de ghene niet en was dien sy meynden: Maer daeromme en hielen sy niet op hem met gheweldt ende seelen te binden / ende wederom te bringhen / ende seyden vastelijck / ter contrarien / dat hy de man was / ende hielen sulckes voor ghewis. En zijt ghy niet / seyden sy / binnen acht daghen herwaerts wt der gheuanckenisse van Valdolyd ontloopen? Hy met een onbeschaemt aensicht antwoorde haer / Ghedenckt v beter / want ick en ben de man niet: ende dat feylt vele / want ick comme nv eens ganghs van Leon / daer ick langhe ghewoont / ende mijn ambacht ghedaen hebbe: ende op dat ghy sekerlijcken weet dat het alsoo is / soo leeset dese certificatie die ick van daer bringe / Eñ hy presenteerde haer een seker gheschrifte / ende gaf haer dat om te lesen: Twelck van haerlieden ghelesen ende herlesen zijnde / ende hem ghelouende / lieten sy hem los ende

vrij henen gaen/beschaemt zijnde van dat sy haer so plompelijcken vergrepen hadden.

Maer aengaende de certificatie/die hem wel te passe quam/ tot synder verlossinghe/ de saecke was dese: Sichtent dat hy wt der geuanckenissen ontcomen was/ (also hy sijnen wech vorderde/ soo seere hy eenichsins mochte) so ontmoette hy/ ghelijck het Godt wilde/ eenen van sijnen Lande/ die hy t'anderen tijde ghekent hadde/welcke van Leon (een stadt in Spaengien ghelegen) quam.

Dese om eenighe ander oorsake/gaf hem den voorseyden brief te bewaeren/ den welcken (sonder dat sy eenich van beyden daer op dachten) desen wel diende om een soo grooten perijckel te ontcomen: De andere die hem den brief te bewaeren beuolen hadde/ was twee daghen van te vooren eenen anderen wech henen gereyst: ende door desen middele quam het seer wel te passe/ dat hy de Gasten alsoo wtstreeck/ende het leuen daeruan brocht.

Dese Familiaere gheesten ghebruycken oock noch een andere behendighe neerstichheyt in het veruolghen der ghenen die ontloopen zijn. Want eenige sullen t'spoer volgen van den ghenen dien sy nae iaghen/ het welcke sy onderkennen: Oft sy sullen ouerdweers loopen door ander weghen die eenige vande nucswijste onder haer sal duncken dat

dat de vliedende houdẽ ſal: De andere (aenghemerckt dat/ al en ontvlooghe der Inquiſitien maer een vlieghe/ ſoo ſoude men veel Spien t'allen canten daerna wt ſenden) ſlapen ſnachts lieuer op de weghen / op dat ſy dies te beter den vliedenden betrappen ſouden: want ſy houden voor een ſeker beſluyt/ dat hy eer by nachte moet gaen oft vlieden/ dan by daghe.

Godt moete den ghenen geleyden/die wt haeren handen vertrecken ofte ontvluchten.

Dit is aengaende het vanghen ende ghevanghen ſtellen: Laet ons nu comen tot het ghene dat ſy nae der handt ghewoonlijcken voortſtellen.

DAT II. CAPITTEL.

Van de Sequeſtratie oft beneminghe der goederen, welck men gemeynlijck, Beſchrijuinghe der goederen noemt.

NAe dat de beſchuldichde vandẽ Alguazil oft vande Familiaeren ghegrepen is/ ſoo doetmen hem terſtonts de ſluetelen van alle ſyne kiſten eñ koffers ouer gheuen/ende men beſchickt eenighen Notaris met eenighe vanden Familiaren eñ oock den

den Alguazil / om te Inuentariseren alle de goederen / die hy heeft binnen synen huyse / hoedaenich die oock zijn moghen. Het welck ghedaen zijnde / so gheuen sy die eenige van den nabueren te bewaren / de welcke die belooft gheheelijcken wederom ouer te leueren / wanneer hem sulcx gheeysschet sal worden.

Nu in deser beschrijuinghe oft beneminge der goederen / moeten de gene die de sake aenroert / voor al meer na de handen dan na de voeten sien / van dese fraey Inuentariseerders / sonderlinghe wanneer daer ghemunt oft onghemunt siluer oft goudt / bagghen / ende cortelijck eenich dinck van weerde te beschrijuen zy / het welcke lichtelijck om versteken is: Want anders / indien men niet nauwe toe en siet / soo blijft haer altijt eenich dinck tusschen de vingheren hangen. Want dese soorte van volcke zijn meestendeel Bofftaens / oft Dieuen / oft Straetroouers / ofte ander boose menschen / welcke soo ghewoon zijn van gherooft goet te leuen / dat sy haer van sulckes niet en souden connen noch willen ghewachten: De welcke oock / om te beter haer personagie te spelen / haer seluen te verstaen gheuen / datmen nemmermeer en soude dencken / dat sy so onvroom zijn / dat sy de handen aen yemandts anders goederen slaen souden / de welcke haer van rechts weghen gheensins toe en comen.

Nu

NV ouert noch dat wy verclaren met weynighe woorden / waerom sulcke beschrijuinghe gheschiedt. Dit is/op dat/indien de goederen vanden ghenen die ghevanghen is/gheconfisqueert worden/tzy geheel oft in deele/ dese mijn Heeren vander heyligher Officien / niet een spelle daer van verliesen en souden: Want het is seer blijkelick dat sy in sulcken saken/niet anders en soecken dan de ghene te plucken / die sy tot sulcker allenden brocht hebben.

Wat profijt oft gewin soude den goeden Vaders des gheloofs (Yueraers van een eenighe Religie) anders daer van comen/ ten ware dat sy vanden rijckdom der gheender deel hadden/der welcker sy haer roemen wederomme op den rechten wech te willen brenghen?

DE Monicken/ Papē ende de paepsche Schriftgheleerden/zijn alreede soo wel eens ghesint (in een sulcke boosheyt ende Godtlasteringhe/ welcke sy bewillicht hebben) als dat sy sonder schaemte ende schande opentlicken predicken ende leeren/ dat de ghene die metter leeringhe des Paus in alles niet ouer een en coemt / oft die t'ander tijden daer teghens ghestreden heeft / door dese daet alleene in synder conscientien ghehouden is(soo sy segghen)alle syne goederen ende alles wat hy besittet / ouer te brengen/

in han-

in handen vandē Aduocaet Fiscael des Co-ninckx / welcken hyse gantschelicken behoort ouer te gheuen: alsoo als oft hy hem die van te voren ghestolen hadde: Haer hier op fonderende / dat de ghene die hem scheydet van de leeringhe der Roomscher Kercken / die maeckt hem seluen (door desen middele) onwettich erfghenaem van synen goederen: ende maeckt ter contrarien den Coninck Wettich / wien de Paus de goederen toeghe-schreuen heeft. Ende daerom so is sulck eene schuldich hem die te geuen: al ist oock saken dat d'Inquisitie noyt van hem yet ghewe-ten en heeft.

Door een sulcke wtspreydinghe der netten sulcker looser Voghelaren / zijn voor al / dese Eerweerdighe byden Coninghen ende Princen seer willecome / ende beterren alsoo met eenen / de conscientie ende die borse van het eenvoudighe ende ongheleert volck / die welcke haer achten ende houden voor hare voorganghers ende leyders.

MAer om wederom te comen tot onsen propooste: Alsoo haest als de patient ghepasseert is de eerste poorte der ghevanc-kenissen / soo vraecht hem de Steenwachter ende de Notaris / oft hy eenich mes / ghelt / ringhen / oft eenighe costelicke baggen ouer hem heeft.

Maer indien het een vrouwen persoon

is /

ls/ende datsy eenighe beslaghen messen aen-
den riem heeft hanghende/ oft ringhen aen-
de handt/oft eenich gouden pallcerlele/ bra-
celetten/ oft eenich ander dergelijcken ciraet
van vrouwen/ soo wordt sy van dien gant-
schelicken berooft. Het welck dickwils aen-
de handen blijft der ghener die het haer af-
ghenomen hebben: ende dier aengheraken
can die heeft het. Het welcke gheschiedt/ op
dat de gheuangene niet en hebbe eenich din-
ghen waer mede hy hem in sijnder gheuanc-
kenisse solageeren oft troosten mach. Hy
wordt door haer oock besocht/ oft hy eenich
papier oft boeck/ oft yet dergelijcke ouer
hem verborghen draecht.

Voorts in het gheuanckenisse ghecomen
zijnde/ soo sluytmen hem in een vande nau-
ste koten/ welcke soo doncker ende eysselijc-
ken schijnen/ als dat sy by na een doot-cuy-
le ghelijck zijn.

Eenige blijuē daer wel acht oft veerthien
dagen alleene/ andere eenige maenden: ende
de andere/ haer leefdaghe: Den sommighen
geuen sy ghesellschap van den eersten dach
haerder gheuanckenissen/ alsoo het myne
Heeren den Inquisiteurs (die in hare listen
wel eruaren zijn) goet duncket.

Dat

DAT III. CAPITTEL.

Van verscheyden audiencien oft aenhooringhen.

Men sal in dit verhael soo veel verscheyden manieren van de gevangenen te aenhooren/ vinden/ als daer listen en lagen der Inquisitien zijn.

Naer dat de ghevanghene een weke oft twee ghesetn heeft/ so senden de Inquisiteurs expresselick den Steenbewaerder tot hem: de welcke sonder hem ergheus van te ghelatene/ ende als oft hyt wt sy seluen dede/ gheeft den gheuangenen inne/ ende raedt hem dat hy soude versoecken ghehoort te zyne. Het welck niet en is sonder waeromme: te weten/ om dat de ghevanghene eerst hemseluen voor aenleggher stellen soude.

De Steenwachter dan/ ter noen tyt/ oft teenighen anderen tyde die bequaemst is/ gaet by den ghevanghenen: ende onder redenẽ die hy van herwaert ginswaert voortbrengt/ soo coemt hy ten laetsten recht op tpoent vallen daer hy zyn wil/ vraghende den voorschreuen ghevanghenen/ waer aen dat liecht dat hy niet en versoeckt ghehoort te worden/ op dat hy te eer sijn saecke mocht voorderẽ ende een eynde maken. Om welcker saken wille hy hem radet/ gheringhe gehoor

hoor te begheeren / ende vermaent hem dat (door sulcx) sijn sake te lichter sal wesen/ende dat ten laetsten met sijn dingē te beter gaen sal: ende dat de vrindtschap eñ kennisse die hy met den seluen ghecregen heeft / hem bedwingt alsulcx te raden tot synen profijte/ belouende dat hy hem sal goet ende ghetrou zijn. Hoe wel datmen het contrarie wel gelooven mach / als dat de sake vanden ghevangenen voorderlicker zijn soude tot synen ghewinne (indien daer anders eenich deel des ghewins te verhoepen zy van de wilde beesten / welcke den roof te binnen hebben) waert saken dat hy weygerde te versoecken van ghehoort te zyne/ ende dat hy vertoefde tot dat de Inquisiteurs selue hem lieten halen. Midts dat hy ten minsten dit voordeel hebben soude/als dat hy nergens meer voor te sorghen en hoefde / dan alleenlick te antwoorden op tghene dat sy (die aenlegghers souden zijn inder saecken) hem oplegghen mochten. Maer gemerckt dat hier wat verborghens sonder vvtspicken / soomen ghemeynelick seyt/in schuylt/soo wille ickt daer by laten.

HIer en tusschen de arme ghevanghene (die dickwils van sulcken listen niet en weet/) volcht het Aduijs vandē Steenwachtere / meynende dat hy hem wat goets ende profijtelicx gheraden heeft / ende biddet den

 Steen-

Steenwachter voorschieuē dat hy vā sÿnent wegen wil begeeren / datmen hem ghehoor mach gheuen: Het welck hy doet : ende dese requeste bewillicht de Inquisiteur terstont.

De gheuanghene dan/ gecomen zÿnde in het perck / ter plaetsen daermen hem hoort/ Soo spreeckt de Inquisiteur hem aene/ alleleens als oft hy van sÿnder saken niet met allen en wiste / by naer met dusdanighen woorden:

De Steenwachter heeft hier comen segghen / dat ghy wel begheerdet ghehoort te zyne: Wat ist dan dat ghy hebben wilt?

De gheuanghene antwoordt / als dat hy begeert/dat sÿn sake ter kennissen come : beginnende (ten zy dat hy beter onderricht is) te belÿden eenich dinck daer mede hy meynt beschuldicht gheweest te zyne : ende dit doet hy midts t'verdriet der gheuanckenissen/eñ wt vreesen / welcke hy heeft van tghene datmen(na der handt) tseghens hem soude moghen executeren.

Welcke dinghen den heyligen Vaderen seer aengenaem is / te wetē/ als sy deser reyssen ende te meer ander stonden den geuanghenen in dier manieren hooren spreken/in d'audiencie gheroepen te zyne / eer sy copÿe ontfanghen hebben vander beschuldinghe/ ende van het ouerbrenghen der ghetuygen. (Het welck d'eerste te werck legghen / behoort

hoort te zyne / na de Wettelicke ordinantie des Rechts) op dat sy door desen middel yet souden van haer mogen wthalen/van welcx henlieden noch niet kennelick en is.

Sy vermanen dan den beschuldichden/ sijn belijdinghe te doene sonder bedwanck/ ende belouen hem / indien hy sijn dwalinghe willichlicken bekendt / (soo sy spreken) dat sy hem terstondt wederomme na huys sullen gaen laten/ ende datmen corts sijn sake beschicken sal / ende dat sy hem groote barmhertichept doen sullen . Maer indien hy op alle dese bedrieghelicke ende ijdele beloeften swijcht / sonder een woordt te spreken / (alsoo hy behoort tsynen ghewinne) soo waerschouwen sy hem in goeden ernste/ dat hy sijn conscientie ontlasten soude: ende segghen hem eyndelicken / dat wanneer hy van sinne sal wesen eenighe dinghen vrijmoedelicken te belijden / dat hy als dan begheere ghehoort te worden : ende dat sy hier en tusschen op sijn saecken letten sullen . Ende alsoo senden sy hem wederomme na sijn ghevanckenisse.

Als nu seuen oft acht daghen/oft meer/ geledē zijn(na dattet haer goet dunckt) soo doen sy hem wederom voor haer comen/ Hem vraghende/oft hy van sinne is eenighe dinghen te belijden . Wat hy antwoordt oft niet/so beghinnen sy wederomme haer oude

liedt: te weten/ dat hy syn conscientie ontla-ste / dat sy niet en soecken dan syn welvaert ende salicheyt / eñ dat sy te hemwaerts met grooter barmhertichheyt beweecht zijn : de welcke/indien hyse misprijst / soo salmen te-gens hem met veel meerder straffichheyt des Rechts voort varen / door vervolginghe des Advocaet Fiscaels. Ende hier op doen sy hem wederomme leyden.

Sy noemen dien de Fiscael / welcke ont-fangen hebbende de beschuldinge der Over-brenghers / hem seluen partije stelt in alles wat inder saken gheuallen mach: alsoo ghe-naemt zijnde / om des wille dat hy last heeft voor al opsicht te nemen op de confiscatien/ welcke den Prince (dien hy verplicht is) be-hooren toe te comen.

NV voor de derde aenhooringhe oft au-dientie (aldus noemen wy de Wette-licke daden oft actien met eenen wel beken-den ende ghemeynen naem) na dien sy den ghenen die beschuldicht is / voor haer doen roepen hebben / soo vraghen sy hem/wat hy by hemseluen voorgenomen heeft : eñ gaen-de haer oude ganghen / so dringhen sy hem/ om de waerheyt vander daet vrijelicken te belijden: oft anders sullen sy doen wat recht sal wesen/(dat is te segghen / dat sy alle on-ghenade ende groue onmenschelicke wreet-heyt sullen gebruycken ouer de onnoselen:) voorts

voorts dat hy hem wel verſekert mach houden/als dat haerlieden heyligen Rechtſtoel niemant en verongheleycket/ende dat ſy niemanden gheuangen en nemen/ ten zy datſe eerſt ſeer wel onderricht zijn.

Ende indien de gheuanghene hier op yet ontdeckt/ſo ſegghen ſy datſe hier mede noch niet te vreden en zijn / wel verſekert zijnde/ dat hy moetwillens niet al en ſeyt wat hy vander ſaken weet : ende alſoo doen ſy hem wederomme in ſyne gevanckeniſſe leyden. Hebbende door dit middel volcomelijcker verſtaen tghene dat ſy begheerden:ende geuen hem daer na noch dickwils ghehoor/ na aduenant dat ſy(allenſkens) ghewaer worden dat hy volſtandich blijft in ſyne voorſchreuen verclaringhen.

Maer indien hy ter contrarien vaſtelicken houdt ſtaende / dat hy haerlieder niet te segghen en heeft / ſoo nemen ſy wat anders voren/ ende ghebruycken deſen handel : dat is / Sy verwecken dien door den Eedt hemſeluen te ſuyueren:om welcx te doen/ſy hem een Afgoeyken voren brenghen / repreſenteerende het Crucifix/ welck met eenẽ lijnen doeck bedeckt is / op dat des te beweechlicker ende heyligher ſchijn hebben ſoude / met noch eenighe/Ick en weet wat ander Afgodekens/ende eenen Miſboeck / eñ ſomwijlen een figure vã een ſimpel Cruys alleene:

Want sy ghebruycken alsulcken brabbelinghen en̄ beuselinghen / somwylen min somwylen meer/alsoo sy weten dat haer vorderlickst is / ende na dat de persoon zy / daer sy mede te doen hebben.

HIer inne is nu den prijs des Christen mensches gheleghen: te weten/ dat hy metter daet een gātsche ende opentlicke belydinghe des gheloofs doe: Het welck hy hem niet schamen en sal/ indien (segghe ick) hy oprecht gheloouende en̄ ontsiende is dien grooten Godt/die alleen sterck/ ende ialours is/die hem in syn heylige Wet/dese eere van by hemseluen te sweeren/ alleene behouden heeft/soo sal oock sulcken mensche voorschreuen/verworpen alsulckē ydelheyt der Afgoden/welcke van hout/steenen/ysere oft eenighe ander materie (hoedanich die oock is) gemaeckt zijn / ende sal lieuer lyden alle manieren van pyningen / dan alsulcken quaet bestaē te doen: Het welcke de Inquisiteurs selue niet en souden connen loochenen.

Hebbende van den gheuanghenen den Eedt afghenomen (indien hy dien doet) soo beghinnen sy hem te ondersoecken op dese poentē: Van waer hy is; van wat Coninckrijcke: onder wat Bisdom hy staet: van wat Stadt hy is: van wat Vlecke oft Dorp: van wat gheslachte / Ja van syns Grootvaders Vadere: hem vraghende / oock na de namen der

der seluigher: Wat broeders ende susters hy heeft: van wat handel hy is / ēn waer mede hy hem geneert: oft hy / oft yemant van sijnder afcoemste / t'anderen tyden niet berispt ghewcest en zijn vander Inquisitien / ēn om wat oorsaken: Hoe oudt hy is: met wat persoonen hy verkeert heeft / ende onder wat ambacht oft oeffeninghen? Metten cortsten ghesept / hy wordt hier gedrongen van Iaer voor Iaer rekenschap te geuen vanden gheelē loop sijns leuens: ēn van alle den plaetsen daer hy gewoont heeft: Waermede sy lieder haer wel behelpen connen in bequame argumentē / om voorts daer na lancx so meer te beswaren de sake des armen mensches.

De welcke haer gheantwoordt hebbende op alle dese Articulen / wordt van haer vermaent (naer haer ghewoonte) als nv door vleyinghe oft pluymstrijkerije / als dan door dreygementen / dat hy vrijwillich sijn belijdt doe / Want dat hy wel mach voor seker ende gewis houdē / als dat sy lieden niemanden en doen vanghen sonder een goede ende rechte oorsake / ende ghenoechsame ghetuyghenisse te hebben. Ende in deser manieren het zy dat hy beleden hebbe oft niet / soo senden sy hem wederomme in sijn plaetse.

IN dese drij eerste aenhooringhen (menighe die hem betrouwen op haer schoone beloeften / waer van sy vol zijn / te weten / dat

spse wederom na huys sullen laten gaen soo haest als sy beleden hebben tghene daermen haer na vraecht: oft ymmers als sy beuangen zijn met grooter vreesen midts de grouwelicke dreyghementen) so belijden sy dickwils veel dinghen die den Inquisiteurs geheelicken verborgen waren / ende van welcke haer niemandt te voren beschuldicht en hadde/achtende sulcx gheopenbaert te zyne/ door de ghene daer sy t'ander tijden allsulcks met ghehandelt hadden.

Sy dan in dusdanige manieren/haer seluen beschuldighende/ende oock den ghenen die(mogelick) op sulcx niet eens en dachten/ (van welcke de goede Vaders noch niet en wisten) keelen haer seluen met haer eyghen mes/ sonderlingh: als sy beghinnen te gheuoelen dat sulcks den voorschreuen Vaders seer aenghenaem is / welcke anders niet en soeckē(alsoomen gemeynlick seyt)dan wonden eñ buylen: welcker Vaderē goede gratie sy te verkrijgen soecken / Godt gheue hoe sy daer aen geraken connen/ op dat sy vuter allende mogē comen daer sy in beuangen zijn.

Alsoo ghebuert/dat sy somwylen om een seer cleyn ende lichte sake gheuangen zijnde (gheloouende de beloeften ende vleyende woorden der Inquisiteurs) haer selfs ende velen anderen schadelicken zijn / soo midts dat sy niet weten de middelen van haer sake

wel

wel te beleydene/ als oock dat sy niet en verstaen / dat dese Vaders (voerende sulcken naem tot spot van alder Godsalicheyt ende goedertierentheyt / welcke eer seer wreede vyanden zijn) het leuen ende de goederen/so wel der onnooselen als der beschuldichden/ (so sy die noemen) soekē te beroouen eñ ouer dwers wt te rucken/ soo door behendicheyt als door alle ander manierē van loose listen.

Teghens alle dese veruanginghen/ en is maer een eenige remedie/met welker versien zijn moet/ de ghene die door den wille Gods in haerlieder handen sal geuallen zijn:te weten/ Dat hy ten eersten alle haer schoone beloften niet en gheloooue/ ende dat hy ten anderen niet en vreese haer groote dreygementen. Ten tweeden/ dat hy syne tonghe wederhoude/ haer niet een woort antwoordende/totter tijt toe dat hem copie ghegheuen zy van d'oorsaecke sijnder gheuanckenissen/ eñ van d'ouerbrengen der gheruygen:volgents de ordonnancie des Rechts.

TEr vierder audientien oft anhooringe/ so versoecken sy aen den geuanghenen/ maer niet sonder seer scherpe onderwijsingē: als dat hy synen eedt sal doen/op dat hy verclare het ghene dat hy weet: Oft anders/dat men teghens hem sal voortuaren met strengichept des Rechts/ veruolcht wesende van den Aduocaet Fiscael.

Maer indien hy noch bestandich blijft van het segghen / dat hy ouwetende is van alle tgene des men hem oplecht / so stellen sy hem dan syne beschuldinghe (welcke sy wt haer seluen versieren) in gheschrifte vooren/ hem opleggheude veel misdaden/ op welcke de beschuldichde noyt gedacht en sal hebbē.

NV dese seker listichept der Inquisitiē/ comt desen heyligen Vaders seer wel te passe/ van alsulcken beschuldinghen (oft/ om beter te seggen/ sulcken boosheden) valschelijcken voort te bringhen / ende sonderlinghe tot desen eynde:

Ten eersten/ op dat sy den armen mensche so verslaghen ende veruaert maken souden/als dat hy niet en wete waer hyt hebbe/ noch op welcker sydē dat hy hem keeren sal/ noch wat hy antwoorden sal.

Ten anderen/ op dat sy daerdoor souden beproeuen/ oft by auonturen eenighe vande voorgestelde schulden wt hem trecken mochten/oft dat sy hem ten minsten mochten veruanghen in eenich poent dat haer valschept ghenoech doen mochte.

MEest all de gene die sy voor haer doen comē om dese saecken / stellen sy d'eerste articulen deser nauolgender beschuldinghen vooren. Te weten: Dat hy ghedoopt zijnde eñ een onderdaenich kindt der Roomscher Kercken wesende/ deseluige begheuen

heeft/

heeft / om de Lutheriaensche secte na te volgen/haer dwalinghe voor goet houdende: eñ niet te vreden zijnde van also een ketter ghewordẽ te zijn/ soude hy noch andere tot hem ghetrocken hebben/die leerende ende onderwijsende &c. Eñ byna tot desen eynde so gebruycken sy hoge ende gewichtige woorden/ om alsoo de arme eenuoudighe menschen te beter te verschricken.

Tot dese eerste oplegginge voegẽ sy veel ander dingen/ welcke somtijts swaerder/oft somwijlen lichter zijn / onder welcke sy wtdruckelijckẽ vermengen tgene daer hy mede beschuldicht heeft geweest/oft emmers eenige suspicie/ die yemandt van hem sal gehadt hebben/ niet als een twijfelachtich ofte onseker dingẽ/ maer als een seer blijkelicke daet: Want al wat totter saeken dient/dat is voor desen heyligen Richterstoel geoorloft.

Eyndelicken/ de beschuldichde antwoort by oordene op de schulden die teghen hem voortgebrocht zijn/ die bekennende oft versakende/ also hy siet dat bequaemst soude mogen wesen/om korts een eynde te gekrijgen: Sijn antwoorden wordt door eenen Greffier terstont te boecke gestelt. Na welcke dingen voorseyt (also metter haesten geschiet eñ sonder groot gehoor te gheuen) so biedt men hem papier ende inckt aen/ op dat so hy wil/ hy by ghelschrifte antwoorden mach.

Eñ dit doen sy/ om te bewijsen hoe sorchvuldich sy zijn/ van niet eenich dinck te laten voorby gaen/ welck den ghevangenen dienen mochte/ tot bewaringe ende verclaringe sijnder onnooselheyt.

Maer onder dit schoon bedecksel van gerechticheyt/ is de listicheyt der Inquisitiẽ verborgen: Welcke is/ na dat sy wt den monde des ghevanghenen de teghenwoordighe belijdinghe gekreghen hebben/ welcke mondelinghe ende op de staende voet ghescheidt is/ hy noch een andere wtdruckelijcker doen soude: in welcker lichtelijcken te mercken zy/ het verschillen met der andere/ van welcker hy gheen coppe en heeft/ so dat het niet moghelijck en is/ dat hy mach indachtich zijn/ van alle de woorden die hy in der voorgaender ghesept heeft/ oft die hem sullen ontvloghen zijn/ bevanghen wesende met vreesen. Het welcke indien dat also niet en gheschiet/ hy emmers ten minsten door desen middele/ (bouen het eerste) daerby voeghe/ t'zy vele oft eenighe ander dingen.

Sy moeten emmers wel een sonderlinge konst van tegenspreken konnẽ/ door welcke sy alle tegenreden eñ wederlegginghen vinden die sy begheeren/ waerdoor sy altijt ghenoech voorsien zijn van stoffe/ om nieuwe lasterwoorden te vinden/ die sy trecken sullẽ wt den verschen geschrifte des beschuldichden/

den/ al heeft hy daer in gewrocht so wel alst moghelijcken is.

Den sonderlinckstẽ eñ besten raet dan tegen alsulckẽ listen/is/datmen haer gheensins en antwoorde/ ten zy dat men sulcx van te vooren wel bedacht hebbe: eñ te deser sydẽ stom wesende als een visch/ datmẽ ter ander syden van haer versoecke (altijt syn woorden wel wegende eñ als by ghetale sprekende) de coppe vander beschuldinge/ inckt eñ papier/ eñ oock den tijt/om met staepen eñ bequaem heyt te moghen antwoorden / op de beschuldingẽ welcke tegen hem voortgebrocht zijn.

Ende om dieswille dat sy haer daermede niet en sullen ghenoeghen laten/maer dat sy sullen soeken beyde de voorseyde beantwoordingen te hebben/ om oorsaken wille die wy geroert hebben/soo salmen wel moeten voor hem sien/ op datmen hem in haer net niet en laet vanghen / het welcke sy daertoe wtghespannen hebben/ niet tegenstaende alle haer lastige onderwijsingen eñ moeyelickheyden.

Ende hoewel dese mijne Heeren de verispelijcke Vaders/ grootelijcken begheren de belijdinge die wy geseyt hebbẽ/ welcke mondelinghe gheschiedt is/ so prijsen sy nochtans grootelicks oock de ghene die schriftelijcken gedaen is/ sonderlinge als het van geleerde lieden ghesghiet/ de welcke sy schier midts doorgaende ondersoekinge van sulckẽ geest

bekent

bekent hebben te zijne / dat als sy eenighe dwaelinge (so syt noemen) willen voorstaen oft wtleggen/sy dickwils volgens dien/ghewoen zijn in andere haer dieper te versinkē: oft ten minstē/ willende haer groote wetentheyt vertooghen/ so gheuen sy desen bespieders stoffe om te lasteren.

Hierdoor is dickwils ghebuert/dat sulcke gheleerde persoonen/ welcke selfs eerstmael om cleyn saecken in desen afgrondt gheuallen waren/daer nae beswaert zijn worden met seer groote blameeringen: van welcken het eynde is gheweest/dat sy hebben moeten lijden het gheweldt des viers/ oft eenige pijne die weynich verdraghelijcker was. Het welcke wy souden moghen bewijsen door vele exempelen/waert sacke dat wy hier niet en vreesden een te seer langhen verhael te macken van dese listen ende laghen der Inquisitien.

Soo salt dan seer wijsselicken ghedaen zijn datmen haer hier een corte ende welbedachte antwoorde geue/ sonder syn conscientie te quetsen / ghebruyckende Christelijcke voorsinnicheyt / eñ hoedende hem voor vele woorden/ met welcke sy haer alte wel behelpen connen/ sonderlinghe in de schriftelijcke verantwoordinghen.

Dit en sal oock niet qualick dienen/ist dat de verweerdere syn seggen kan beuestighen

door

door de Canonen oft regels ende sententien van haren Theologanten oft Schriftgeleerden. Want hier door en wordt de waerheyt niet verdeynt/eñ de antwoorde en is haeren lasteringen niet so seere onderworpen/ selfst ghewapent zijnde met haerlieder eyghen waepenen.

Wanneer haer yemandt yet voorghestelt sal hebben / het zy mondelinghe oft by gheschrifte/ het welcke haer gheheelycken suspect is/ soo zijn sy ghewoon daer in te procederen oft voort te vaeren by deser manieren : Dat is/ sy trecken ouer dweers daer wte/ alle de besluptinghen die haer dienen moghen / om den beschuldichden wtdruckelijcken met elcken van dien te beswaren / als hadde hy die voorghestaen ende ghelcert : al ist saecke dat hy sulcks noyt ghedaen/noch verstaen/noch ghewilt en heeft.

NV/ op dat de saecke te klaerder zy / soo sal dit exempel nv ter tijt ghenoech wesen / het welcke onlancks leden tot Seuilien gheschiet is:

De Inquisiteurs deden voor haer roepen ende comen een sekeren eenuoudighen man/ de welcke gheheelicken begheuen was tot den labeure ende arbeydt des ackerwerckes/om dier oorsaecken/ dat hy in een Geselschap (daer hy ghemeynsam by was) geseyt hadde / Dat hy gheen ander vagheuier en

beken-

bekende/dan het bloet Jesu Christi/ in welkes wy ghewasschen ende ghereynicht zijn: Het welck hy van yemant synes gelijcke gehoort/ende goet gheuonden hadde.

Aldus dan teghenwoordich staende voor de heylighe Vaders des gheloofs / bekende hy/ als dat hy wel van sulcker meyninghen gheweest hadde: maer nae dien sulckes voor haerlieder Heylicheyt niet goet gheacht / oft geuondē en wordt / so begeerde hy hem van sulcks te bekeeren.

Maer dese gheringhe verloocheninghe en mocht hem geensins helpen : Want syn sake voor haer verclarende/soo ontstack hyse noch meer : want hadde hy (voor haer staende) stil geswegen/ soo en hadde hyse niet beroert gemaeckt: Ende van hem seluen t'ontschuldighen / sulckes was verloren moeyte. Ende vreesende dat haer een span-ader onder de tonge wassen soude / door het te lange stil swijghen/ soo spraecken sy aldus op het voorseyde: So soudt gy dan willen segghen dat de Roomsche Kercke in dwalinge is/die van outsher het contrarie van dien/door hare wetten gheordonneert heeft : ende dat de Concilien oock ghedwaelt hebben / ende dat meer is/ Dat wy alleene door den Gheloone gerechtueerdicht zijn/ waer door de mensche aflaet ghekrijcht/ soo wel van pijne als van schuldt.

Metten

Metten cortſten / wt deſe belijdinge des armen arbeyders/ trocken ſy alle deſe voorſeyde conſequencien ofte naervolginghen/ welcke ſy ketteriſch noemen/ hem beſwaerende dobbel-voudich met elcks van dier/ alleleens als oft hyſe van te vooren mercklijcken voor goet ghehouden eñ bevesticht hadde: niet teghenſtaende ſyn opentlijcke ende vaſte proteſtatien oft betuyginghen: Waerdoor hy claerlijcken bewees/ dat hem ſulcke dinghen onbekent waren: het welcke verre was van dat hy daer eens op ghedacht hebben ſoude.

Wie is dan de ghene die hier niet en ſiet/ dat deſe maniere van doen/ vol bedrochs ende duyvels quaet is? Nochtans/ ghemerckt dat Godt ſyne kinderen alle dinghen in het goede verkeert / ſoo zijn deſe mijne eerweerdighe Heeren oorſaecke/ (hoewel teghen haren wille ende meyninghe) dat den menigen veel poenten vander waerachtiger Religien oft Godsdienſtichept geopent worden / van welcken ſy te vooren geen middel en hadden om daerin onderweſen te zijn/ alſo het in deſer daet blijckt.

Deſe Vaders hebben hier oock voor een ghewoonte dat ſy nieuwe ſtricken gebruycken/ om te vervanghen den ghenen die haer lieden eenighe dinghen ſal verclaert hebben. Hy vraeghen hem van wien hy deſe dingen

gheleert ende ghehoort heeft: oft indien hyse ghelesen heeft: soo vraghen sy hem in wat boeck? Voorts oft hy daer van met yemanden gesproken heeft/ oft indien hy deseluige daer wt yet gheleert heeft / in wiens teghenwoordicheyt sulcks dan gheschiet is / ende in wat manierē hy daer van ghesproken heeft/ ende op wat plaetsen?

Die nv by sulcke tsamensprekinghe gheweest sullen hebben/ iae by gheualle ende teghens haren danck/ sullen in groot perijckel zijn van desen heylighen Vaders tot eenen sekeren roof te worden: om dieswille dat sy haer sulcks niet terstondt te kennen ghegheuen en hebben / Jae al waren sy oock ghevrienden oft macchschap vanden beschuldichden / ofte emmers anderssins seer nae malcanderen bestaende.

NAer dien de beschuldinge eyndelicken vercondicht is / indien de beschuldichde een weese zy ende noch niet t'sijnen mannelijcken daghen comen en is/so versiet men hem daer van eenen voorsorgher oft voorspreker. Het welcke voorwaer seer wel ghedaen soude zijn/ ende is een sorchuuldicheyt die seer te prysen ware / indien de ghene die tot dien dienste ghekoren is / den seluighen aennam/ om hem daer inne wel eñ behoorlijcken te quijten/also hy schuldich is. Maer het is ter contrariē een alsulcke / die der weesen

sen niet en dient/ ende die hem syn sake ghe-heel verderft: Want sy verkiesen hem sulcks eenen/ als haerlieder behaecht / het welck sy alsoo doen/ om den hoop der woluen/ die het schaep socken te verscheurẽ/ altijt te vermeerderen / oft emmers om wterlijcken voor de menschen te toogen dat der weesen genoech geschiet/ haer geuende eenen versorgher oft voorspraecke die haer saeke beschermẽ mach/ hoewel sulcks is sonder eenige goede ghenegentheyt die sy totten Rechte hebben.

Meestendeel so wordt sulckẽ last den portier der Inquisitien beuolen / oft by gebrieke van synen persoon/eenigẽ van sijnen knechten oft dienaren: eñ aengesien dat hy anders niet dan den naem en voert van sulcke een officie/ so can hy wel gemackelijcken voorsorger eñ voorsprake met eenen gezijn/ van alle den ghenen die daer gheuanghen zijn: ende daer beneffens oock tale eñ antwoort geuen den ghenen die voor de deure cloppen.

Aldus zijn dese heylige Vaders seer sorchvuldich voor de weeskens/ welcke ons inde Goddelijcke eñ menschelijcke wettẽ so grootelicx beuolẽ zijn/eñ sonderlinge de Richterẽ.

Noch en schamen sy haer niet alsoo valschelijcken het recht der Iusticien in desen deele te vercorten / maer varen noch voort in het ander poent/aen dwelcke niet min gelegẽ en is dan aen dit voorgaende. Dat is te

weten / Wanneer men daer eenighen voor-spraecke inden Rechten gheleert / bestellen sal tot behoef van alle den gheuanghenen/ de welcke haer sake voorstae / volghens alle gerechtichept ende billichept / verhoedende dat haer gheen onrecht gedaen en worde in eeniger wijse : nae welcks de arme bedruck-te gheuangenen verlanghen ende wachten/ als na haeren laesten toeuluchte.

Maer van sulckes te doene ende te vol-bringen/ verschilt so vele / als dat sp ter con-trarien soecken haerlieder boosheyt ende de verachtinghe der Rechten te bedecken/ door een sulcken schoonen schijn/ om soo veel te saechtere ende goedertierender ghesien te worden.

Sp dan noemender den gheuanghenen drye oft viere vanden alder vernaemsten/ op dat hy den ghenen kiese die hy wil/ om syn recht te beschermen: Hem raedende (voor het beste/ alsoo het schijnt) eenen sulcken te ne-men/ die sp kennen geleert te zijn. Wat sou-de men doch meer begheren?

Maer mijn heere de Aduocaet/ oft voor-spraecke zy ghecosen hoedanich men wil / so sal hy hem nochtans wel wachten den ghe-uanghenen te raden eenighe dingen die in eeniger wijse mochten comen tot voorderin-ghe sijnder saecken : Wel versekert zijnde / waert dat hy sulcks dede / ende dat het mijn Heeren

Heeren den Inquisiteurs ter ooren quame/ dat hy daerom soude berispt worden: ende sulcke Aduocaten en zijn voorwaer den ghevanghenen niet toegheschickt tot deser meyninghe (aenghesien sy met den ghevanghenen niet en moghen voornemen noch handelen van eenighe saecke/ dan in teghenwoordicheyt vande Inquisiteurs ende van den Greffier) maer veel eer op dat het volck soude dencken/ dat/ (gelijck alst sulcken heyligen Vaders betaemt) sy niet een poentken des Rechts achter en laten/ sy en gebruycken het al/ procederende int gelijcke.

Wat doet dan de voorseyde Aduocaet? Hy neemt wt der beschuldinge de antwoorde des gevangenen/ welcke dickwilst plomp ende groffelijcken ghedaen is/ de welcke hy ordineert/ volghens de termen vander practijcke. Ende also ghedoocht hy datmen hem noeme met den naeme Aduocaet.

Hoe mochten de Inquisiteurs beter met den Rechte spotten? Maer laet ons tot der resten comen: Drie daghen dan naer dat de coppe der beschuldinghe den ghevangenen te kennen ghedaen is worden / soo doetmen hem in d'audiencie oft int perck comen/ daer hem syn Aduocaet oft voorspreker oock terstondt vindt/ bereet (so het schijnt) om hem sterckelijcken te beschermen.

Ende de Inquisiteur schijnende daer den

geuangenẽ grootelick gonstich te zijn/wijset hẽ mettẽ vinger ſynẽ Aduocaet: daerna ſeyt hy hem/ſo de gewoõte is/dat hi de waerheyt belijde/eñ dat hy ſijn cõſcientie grontlick ondersoecke/ oft hy yet meer te verclaren heeft. Hierentuſſchẽ ſtaet of ſit ſyn Aduocaet daer en ſiet gelijck een houten beelt of block:eñ ſo hi voor hem genomẽ heeft yet te ſeggẽ/ ſo ſal hy hẽ des wel wachtẽ/ ſonder hem eerſt daer van beraden te hebben metten Inquiſiteur/ welcke malcãder ſterrelic aenſiẽ/ ſo lange de ondervragínge duert. Want de Inquiſiteur vreeſt op deen ſyde/dat de Aduocaet door te veel claps oft door onwijsheyt/yet ſeggẽ ſal/ door welcx de geuãgen(gewaerſchout zijnde van ſynẽ rechte)de ſtricken ſal breken die geſpannẽ zijn om hem te vangẽ. De Aduocaet ter ander ſydẽ / ſorcht dat hẽ door verſuymtheit yet ontuliege/ dat dẽ Inquiſiteur mocht vergrãmen/eñ en ſingt anders geen liedekẽ/ om ſijn weeſken te verblijdẽ/ dan dattet goeden moet hebbe/eñ dattetopt corſte de waerheyt belijde:eñ dat hy hẽ oock helpen ſal wat hy mach. Eñ daerop woꝛt ten laetſten de geuangene weder geſondẽ na ſyn geuancknis.

NA deſer audiencie ſo begint de geuangene wat meer moets te nemen / meynẽde dat ſyn ſake haeſt een eynde nemẽ ſal: maer het gaet daer al anders/wãt eenige(gelijck de vellen der huy-vetteren/ die in puttẽ

inden

(inde calck gelept worde/om wel gesupuert te zijn) latense inde geuankenisse ligge een half iaer oft een iaer/ ooc wel drp oft vier iare/ na dat de H. Vaders belieft: waertusschē sp niet meer geroepen en wordē / eñ daer en is geen gewach met allē meer van haer saeke te veruorderen. Eñ ist dat bywijlē gebuert/ dat de geuangenē (welcke door het verdriet der seer langer geuankenisse/eñ der onuerdrachelijcker vuplichept derseluiger/half doot zijn) gehoor begerē te hebbē/ so wort het eenigen gegeuen/ eñ den anderen niet / haer gelatende doof te zijn op dier spdē; maer het comt al op een wt. Want de gene die het na lāge moeyte verkregen hebbē / eñ dat sp die doen comē hebbē inde kamer van rechte / so bewijsen sp genoech door haer maniere vā sprekē/ dat sp niet vele om haerlieden en geuen/eñ vragen haer tgene datmen niet en soude connen versoekē/dā van liedē die met gemack eñ in vryhept zijn: namelic/ Wat het is dat sp begerē? De geuangene antwoordt daerop/ dat hp begeert datmē acht op sijn saeke neme. Eñ eyndelick/seggē sp hem/ dat sp in alder sorchvuldichept eñ neerstichept daermede besich zijn/ eñ dat hp niet en dencke/ datmen sijns vergeten hebbe; eñ indien hp in goedē ernste wil/ datmē daer een eynde van make / dat hp ooc sie de waerhept te segghen/ ende dat hp om sulcx te doen/in spn eygen conscientie gae.

Also worpende alle oorsake des langhen vertrecks op den armen mensche / welcke so lief recht wt na t'vier te gaen hadde / senden sy hem wederom in syn hol. Den welcken / hoewel sy hem noch naer der handt meermaels ghehoor gheuen / soo sullen sy hem op sodaenighen begheerten / als voorseyt / oock sodaenighen antwoorde gheuen / tot der tijt toe dat sy sien / dattet tijt is hem te laten weten ende deelachtich te maecken / het seggen oft ouerbringhen der ghetuyghen.

DAT IIII. CAPITTEL.

De vercondinghe der ghetuygen.

Hier ist dat haer de seer wijde conscientie der Inquisitien soo seere openbaert / alsmen soude connen wtghesprecken.

A

Als het dan den goeden Vaders duncken sal / dat de ghevanghene behoort so ghetemt te zijn door de lanckheyt / herdicheyt / ende vuylicheyt der alder wtersten ghevanckenisse / de welcke hy sal geleden hebben / also dat hy lieuer te steruen hadde / ende dat haer duncket / dat hy meer segghen sal dan men hem sal vraghen: Hem hebbende in d'audiencie doen comen / soo

soo vraghen sy hem door een ondermenght spreken van soeticheyt en̄ stuericheyt/ Waerom het is dat hy op syn sake so weynich acht gheslagen heeft? ende dat het tijt is de waerheyt te belijdene: tot welcks sy hem noch vele vermaninghen doen/ volghens welcke/ in de selvighe (oft ymmers wel inde naestvolgende) de Advocaet Fiscael syn actie oft recht beginnende/ begeert dat de vercondinge der ghetuygen gheschiede. Het welck van haerlieder terstont bewillicht zijnde/ soo steltmen den ghevanghene de overbrenginghen der ghetuyghen vooren/ sonder nochtans haer namen te openbaren.

De ordeninghe ende den stijl van de ghetuyghenissen aldus over te brengen/ bewijst ghenoechsamelicken hoe seer desen heyligen Throon oft Richtstoel sorchvuldich is om de waerheyt te openbaren ende voor te staen. Want het is daer altemael in sulcker voegē te werck gheleydt/ dats te segghen met soo vele corruptien/ achterlatingen/ qualijck tsamengevoechde sententien/ ia selfs met doncker dobbel-verstandighe woorden (soomen seyt) als datmen niet en soude connen oordeelen / dat sulcks ghedaen ware van volck dat reden ghebruyckt.

NU dit is wtdruckelicken den constigen handel vanden heylighen Richtstoel voorschreuē: Ten eersten / op dat de beschul-

dichde altijt onseker ende twijfelachtich zy/ ia selfs in dinghen die hy weet datse tegens hem ouerbrocht ende ghetuycht zijn.

Ten anderē/ op dat hem niet eenich middel ghelaten en zy / om die te kennen van welcke de ghetuyghenissen ouerbrocht zijn tot synen achterdeele / van vreesen dat hy eenighe van dien wederlegghen soude tot synder bescherminghe.

Ende eyndelinghe/op dat (indien hy van desen dinghen waermede hy beschuldicht is worden / met anderen ghehandelt heeft dan metten ghenē die hem daer van beschuldicht hebben/ meynēde den naem des Ouerbrenghers te treffen) hy vele andere ontdecke: ende op dat sy door sulckē middel altijt nieuw misdaet ende schult souden maken.

Al sulcke ouerbrenginge der getuygen/ ghestelt ende verhaelt (alsoo wy bewesen hebben) verclaren ghenoech oft sy door den winckel van heylicheyt oft vā booshept ghepasseert zijn.

Want sulck is seer claer ende waer dat de ghetuyghenissen dickwilst voor den geuanghenen niet alleenlicken/niet wtghesproken oft voorghelesen en worden / in sulcker voeghen als sy vanden ghetuyghen gheseyt zijn gheweest. Maer oock indien het gheschiedt dat eenighe ghetuyghe yet ouerbrocht heeft dat den gheuanghene helpen oft tot synen

voordeele zijn mach / soo verwerpen sy het gheheelicken / als tghene dat niet en dient tot haer voornemen : gantsch niet toelatende / dan dat hem teghen zy / oock niet dan tghene dat sy in haer schale eerst ghe-weghen hebben.

ENde op dat de sake te kennelicker worde / soo sal het goet zijn de maniere van desen ouerbrenginghen der ghetuygen voor te stellen / ghelijck die by haerlieden ghebruyckt wordt / de welcke dusdanich is:

De ghetuyghe N. (sonder dien te noemene) heeft gheswooren ende beuesticht / &c. Dat hy tsulcker plaetsen / in sulcken Jaer / in sulcken maent / ende tsulcken daghe (indien hy dies daechs ghedachtich is) voor alsulcke persoonen als hy ghenoemt heeft / ende van allsulcken eenen als hy verclaert heeft / soude gehoort hebben / dat de voorseyde N, (te weten / de gheuanghene) allsulcke ende sodanighe reden heeft ghehadt / &c.

In haer originael (het welck sy noemen / het Proces originael) zijn alle dese circonstantien oft byvoechselen wtghedruckt / de welcke sy oock vanden ghetuygen veruoorderen oft heyschen / op dat sy dies te getrouwer ghesien oft gheacht souden worden. Maer aengaende de Copije die sy den gheuanghen gheuen / daer schrabben sy bedriegelicken

gelicken ende valschelicken af wte/(als vanden tijt ende vanden persoonen) door welcke de voorschreuen gheuangene hadde mogen kennen synen beschuldigher/ oft ghetuyge: ende ghebruycken slechts dese termen oft manieren van spreke͂ (sonder den naem des persoons wt te drucken) Een seker N. ende een ander seker N. ende een seker derde.

En̄ men moet hier op de schalckheyt der Inquisitien wel acht nemen. Want daer de ghetuyghe verclaert/dat hy van eenen sekeren persoon heeft hooren seggen/welcken hy ghenaemt heeft/dats vanden ghenen die beschuldicht is / van welcken hy het sal ghehoort hebben.

Ende des niet teghenstaende/ soo en stelt nochtãs de archlistige Inquisitie den naem vanden ghetuyghe niet/wanneer sy den geuangen dese copye(vol van bedroch) ouer leuert: Maer schrijft als oft zijt van een ander hadde hooren segghen. Dit doet sy op dat de beschuldichde niet weten en soude wie de voorseyde ghetuyghe zy:ende oock(alsoo wy hier bouen noch verclaert hebben) op dat indien hy(by gheualle)van desen dinghen met eenighe andere gesproken heeft dan metten voorschreuen getuyge/hy die noemen mach/ als bedwonghen zijnde te gheraden na den ghenen die hem beschuldicht heeft.

Ende indien de gheuanghen eenighe beschuldicht

ldichz daer desen heyligẽ Raet te voren
en kennisse van gehadt en heeft / so wor-
sy alle voor Ketters ghehouden/eñ val-
haer als eenen roof inde handẽ: om dies
le dat sy den ghenen die met haer van de
uwelicke dwalinge gesproken mach heb-
n/niet terstonts ouer en brochten.

Maer ist alsoo / dat inde verclaringe des
etuyge veruaet is/dat hy het van eenigen
nderen persoon heeft hooren seggẽ de welc-
e hy ghenoemt hebbe / ꝛc. Soo sal dan de
euangene voor seker gewaerschouwt zijn/
at sulcke getuygh' eene spreeckt van hooren
eggen : ende daerom en sal hy niet ontfanc-
elick wesen.

HEt onderschept van dese tween manie-
ren van ghetuyghenissen/ is hier in ge-
legen/als dat inde tweede/dit woort Andere
bp gheuoecht is:het welck inde eerste niet en
is:de welcke alleenlick inhoudt / sulcks ghe-
hoort te hebbene van eenighen persoon.

Voor dese maniere van doẽ / (welcke vol
bedrochs/listicheypts/ eñ verstrickinge schuy-
let) soo veruanghen dese mijn Heeren veel
arme eenvoudige menschen/welcke niet we-
tende van sulckẽ boosheyt/meynen dat sulck
volck niet eens en souden willen lieghen.

OM dan alsulcken bedroch alderbest te
ontcomen/ eñ wt sulcke stricken te ghe-
raken/ soo sal de beschuldichde voor d'eerste
hem

hem ernstelicken wachten/ in dese audientie yet te segghen teghens tghene dat ouer hem ghetuycht is worden / hoe wel het opentlicken heel valsch ende lasterlicken zijn mach/ al liet hy hem oock duncken dat hy wel onderricht ware om te repliqueren oft te wederspreken/ende dat de Inquisiteurs(alsosy gewoon zijn) hem drongen alsulcx te doene: Maer dat hy alleenlicken hier na stae ende begeere/dat hem de copije vandē voorschreuen ghetuyghenissen ghegheuen worde / op welcke hy met goeder moeyten ende met rijpen voornemen by ghescrifte mach antwoorden inde naestvolghende audiencie/oft alst sal ghelegen zijn:ende in welcke verantwoordinghe hy de dinghen onderhoude die hier vooren verhaelt zijn gheweest inde beschuldinghe des Aduocaet Fiscaels.

Ten tweeden/na dat hy de copije vanden ghetuygenissen voorschreuen sal ontfangen hebben/soo sal hy ernstelicken waer nemen/ (sonder te betrouwen op synen abelen Aduocaet/ende noch veel min op de seker hoepe die hy mocht hebben van myne voorschreuen Heeren de Richters) welcke ghetuygen ouer een comen/ ende welcke niet : ende oft het ghene waerinne sy ouer een comen/ghenoechsaem zy om hem te condamneren.

IN desen heyligen Raet (die niet geregeert en wordt door de wettelicke Rechten) zijn

twee ghetuygen die alleene van hooren seg-
ghen spreken/ soo vele weert als eene die het
ghesien heeft.

Waer doore geschiedt / dat yemant ouer-
midts het verclaren van twee getuygen die
het niet dan ghehoort en sullen hebben (be-
haluen daer toe noch een zy die het ghesien
heeft) mach verwesen worden.

MEn moet hier oock waernemen / dat
een Steenwachter der gheuancke-
nisse vander Inquisitien (ghemeynelicken
ghenaemt Alcaidi) alsoo vele dient oft weert
is / als twee ghetuyghen die het sullen ghe-
sien hebben. Om welcks wille / syn ghetuy-
ghenisse alleene / van tghene dat hy inde
gheuanckenisse sal ghesien hebben/ genoech
sal wesen/ om te condamneeren den ghenen
die hy beschuldicht hebben sal.

HEt ghebuert oock somwylen dat daer
maer een getuyge geuonden en wort/
die by Eede yet verclaert sal hebbē / de welc-
ke niet by en brengt dan van hooren seggen/
so sal hy nochtans den beschuldichden daer
door in perykel brenghen van gepynicht te
worden/ ten zy dat hy middel weet om sulck
eenen te wederlegghen.

OM dan sulcke laghen van dusdanige
manierē der getuygenissen / als voren
gheroert is/ te ontcomen / soo soude het den
ghe-

gheuanghenen genoech zijn (waert saecken dat desen heylighen Raet eenich opsien van eere ende billicheyt hadde) tot sijnder rechtveerdichmakinghe ende verlossinghe / (van welcx Ick my ghedraghe aen allen liedē van eeren / haer dies verstaende) dat hy sulcken ghetuyghenisse eenvoudichlicken ē opentlicken wederleyde : Het welck alleenlicken door goetduncken ende van hooren segghen ghescieht is : Het zy dat dit woordeken Andere, daer by ware oft niet / door het welcke dese heylighe Vaders der Inquisitien haer wasschen ē suyueren connen van alle haer lueghenen ende lasteringhen.

Want daer door soude geschieden (indien t'ghetuyghen van hooren segghen / warachtich ware) dat het wederleyt soude worden als te seer cleyn oft van gheender weerden: Maer waere het van ghesien te hebben / soo soude (na dat wettelicken wederleyt ware) de listicheyt ontdeckt wesen / ende de Inquisiteurs souden gedwongen zijn (haren listighen handel verlaten hebbende) te verclaren dat dit ghetuyghenisse van een getuyge zy die het gesien heeft / ende dat het also volcomelicker gerefuteert oft wederleyt behoort te worden.

Maer wat salmen hier doen? Want / gelijck sy van recht krom maken na haren wille, (haer seluē door sulcx / wreede Tyrannen

bewij-

bewijsende) soo sullen sy den wanen waers maken van de wederleggingen des gevanghenen te nemen/ als oft hy dat teghens een ghetuyghe die het hooren seggen heeft/ ghedaen hadde: eñ na dat sy sien dat haer voordelick zijn mach/ so sullen sy volgens dien/ haer ordinantie maken.

De beschuldichde sal hier en tusschẽ meynen dat hy door sulcke wederlegghinge veel wtgerecht heeft/ ende en sal van deser zijden niet met allen meer vreesen.

VOorts/soo staet in desen heyligen Raet de deure blijkelickẽ open voor alle manieren van Overdraghers ende Beschuldigers/ het zy van wat state ende conditie die zijn moghen: ia al waren sy oock sot eñ wtsinnich/slauen / eerloose / ende die om haerlieder misdadẽ wille van rechts wegen niet meer en behoorden toegelaten te worden om te ghetuyghen. Want de botste ende alderverachtelickste hondt diemen vinden mach/ is den verhongerden Jagher met allen seer aenghenaem/ als hy slechts de prope oft den roof vinden can.

Ende indien de Overbrenger in sijn verclaringhe/de bequame oft eyghen woorden (welcke tot sulcker saken nut zijn)niet en gebruyckt / oft dat hy yet vergheten heeft van t'ghene dat hy wil verclaren/soo helpen hem myne Heeren de Inquisiteurs te weghe

waerts/alsoo sy behooren / ende maken hem wederom indachtich tgene dat hy soude moghen vergheten hebben: in sulcker voeghen/ als dat hy dickwilst niet alleen en sal ouerbrenghen tghene dat hy ghehoort ende voorghenomen te verclaren heeft / maer tghene dat sy hem selue gh:seyt ende voorghesproken sullen hebben. In welcx sy haer somwijlen nochtans vergrijpen/ niet teghenstaende alle haer schalckheyt.

Want int Jaer M.D.LV. geschiede binnen de stadt vā Seuiliē/(waer hem God een schoon hoopken vergadert hadde/ het welck hem secreet eñ verborgē hiel/om de wreetheit der vyanden wille/) dat een vrouwe vander selfster vergaderinge so rasende van gheeste eñ wtsinnich wort/als datmense in het huys eenes eerlicken eñ Godtvruchtighen mans dede/ daermense met ketenē binden moeste:

Maer alsoo de ghene diese bewaerden/ weynich van haer wten wege ghegaen waren/ sy haerseluen de ketenen afgedaen hebbende/ginck stracks henen na t'Casteel van Trianen tot myne Heeren de Inquisiteurs/ om haer te verclarē alle de ghene die vander Ghemeynten waren/ de welcke sy allegader wel kende/ midts dat sy seer geacht was eer sy wtsinnich wort/door dien dat sy so duechdelick ende soo wel ghefondeert was inde waerachtige Religie oft Godtsdienstichheyt.

Maer

Maer so sy door sulcken raserije van pro-
pooste verandert wort/(door welke de Duy-
uel (een vyandt der menschen salicheyt)hem
behelpen wilde/ten hadde geweest dat Godt
door syne voorsienicheyt daer inne gewrocht
hadde / die de syne welcke noch teeder ende
swack zijn draget)in plaetse dat sy de voorde
ringe ende tprofijt der gantscher Gemeyntē
soude soecken/so wordt sy ter contrarien soo
seere op dier verbittert/als dat sy geheel niet
en vergat te doene dat dienē mocht tot haer-
der verderffenisse : niet anders sprekende
(tot een teecken haerder sotheyt) dan van
Inquisiteurs/van vier ende mutsaerden.

Sy quam dan seer rasschelicken tot den
Casteele voorschreuē. Waer sy op de poorte
cloppende(na diē sy van sulcke beschuldinge
gewaerschout warē na gewoonte) terstonts
ingelatē wort. Eñ binnen zijnde/so begeerde
sy dat de heylighe Vaders haer haestelicken
vergaderē souden / Het welck sy terstōts de-
den/als een sake van grooter importancien.

Sy dan alsoo metter haesten versamelt
zijnde/deden de vrouwe voor haer brengen
om ghehoort te wordene : De welcke haer
voor d'eerste seyde/als dat sy een groot regi-
ster oft rolle van Lutriaenē met haer brocht-
te / van welcke de gantsche stadt vol was:
(d'Inquisiteurs in plaetse van ledich eñ sla-
perich te zyne / moesten hier door in goeden

 ernste

ernste wel wacker worden.) Voorts soo begonde sy haer rolle van buyten te verhalen/ door welcke syer meer dã dry hondert (welcke volcomelick professie vanden Euangelio deden) soude beschuldicht hebben / indien myne Heeren de heylighe Vaders haer niet en hadden doen swijgen/welcke metten eersten verslaghen waren van een so vremden dinck. (Want van te vooren en sprackmen niet vele van Lutrianẽ:)aldus deden sy haer rusten/na dien sy eenige sotternije ẽn mallichept aen haer spuerdẽ/ welcke sy onder haer seggẽ vermengde midts hare wtsinnichept.

Nochtans op dat sy lieden niet missen en souden in het minste poentken haerder Offitien/de vrouwe ophoudende / soo lieten sy den man vanden huyse halen daer sy bewaert hadde gheweest/ den welcken sy voor d'eerste beschuldicht hadde / om dies wille dat hy haer gheslagen hadde om haer rasende wreethept te weerhouden ende daer door te temmen. Synen naem was Franchoys de Cafra / eñ hadde t'ander tijden beneficie ghedraghen oft ghehadt inden tempel van Sinte Vincent: maer is sindt deser tijt ghevanghen gheweest om saken der Religien/ wt welcker na dien hy wonderbaerlijkẽ ontcomen was / in effigie oft afbeeldinghe verbrandt wordt:het welck geschiede inde eerste triumphe oft feeste vanden Lutrianen.

Na dien

Na dien sy hem dan hadden doen halen (hem houdende van dier seckten te wesen) soo vraechden sy hem hoe het by quame dat dese vrouwe soo vele vanden Lutriaenen verclaert hadde.

Dies hy van stonden aene bedwonghen wordt te lachchen (hoe wel het hem niet diepe ter herten en ginck) ende begonde schier met haer te spotten / om dies wille dat sy de onwijsheyt der vrouwe niet gewaer worden en waren: ende seyde haer / dat de wonden ende de stramen die sy noch al versch ouer haer lijf droech / so vanden slagen als vanden ketenen / wel conden ghetuyghen van dat sy binnen corter tijt seer rasende ende dul was geworden / ende hoe dat sy ouermidts quade bewaringe / wt synen huyse ontloopen was / daer hyse wt caritaten gebonden hielt / alsomen behoort te doene: ende dat hy ende die van synen huysgesinne haer (hierentusschen) al de stadt doore gesocht hadden: ende dat hy voorts seer blij was van dat hyse also sonder eenich ander leedtsel geuonden hadde. Maer aengaende dat sy vanden Lutriaens veel seyde / dat was altijt haer oude liedt / gelijck de gene die van dergelijcken sieckte cranck zijn / altijt eenighe seker dinghen voor hebben / welck sy doorgaens verhalen. Ende dat sy lieden van stonden aen / tot synen huyse seynden mochten / om te besien oft de ketenen daer niet al

bereedt en laghen: ende dat sy vanden nabueren vernemen souden hoe de sake stondt. Ende badt haer voordere / dat syllieden haer Dienaren wildẽ beuelen/de sottinne te vanghen / om die alsoo wederomme met ketenen te binden.

Sy ter contrarien / roepende met luyder stemmen/ ende vervullende het Casteel met leelick ghetier/seyde dat sy gheensins wtsinnich en was/ende dat hy de snootste eñ verleydelickste Lutriaen was diemẽ inder stadt mocht vinden / die haer met yser ende ketenen seer ouerlaedde ende haer daghelicx het lijf vol slaghen gaf.

Waer ouer d'Inquisiteurs seer lachchende worden / eñ deden haer door hun Dienaren vangen/ eñ presen de goethertichept des mans seere/ die sulcken sorghe aennam van sulck een rasende vrouwe te regeeren / ende wederom tot haerseluen te brenghene. Ende vermaenden hem / dat hy voort aen beter toesien soude dat sy niet meer wt en brake/ op dat sy niet wederom sulcken oproer en verweckte.

HIer machmen mercken hoe de schalcke dickwils/ door behẽdichept verschalckt worden / ende hoe myne Heeren de Inquisiteurs op dit mael een sulcken schoonẽ roof verloren: van welckẽ nochtans binnen twee oft dry Jaren daer na (de Heere siende dat

den

den oogst deser Ghemeynten rijp was) sy ghenietten ende haer deel wel creghen.

VOorder/so moetmen waernemen in desen heylighen Raet dat niemant van de ghene die yemanden beschuldigen oft ouerbrengē/haer als partije en stellen:maer sulcx doet de Aduocaet Fiscael / welcke op hem alle het ouerbrenghen eñ de clachten neemt: ende de Beschuldigher welcke voor partije behoort gehouden te zyne/die dient hier voor ghetuyghe/iae seer dickwils hy alleene.

Ende hier van / ende van alle dander/en behoeftmen gheen ander getuygenisse voort te brenghen dan haer eyghen: Voorts mach een yeghelick oordeelen / door welcke Wet ende by wat rechte sulcx ghedaen wordt.

DAT V. CAPITTEL.

Beweeringhe ende wederlegginge der getuyghen.

DRy oft vier daghen daer na/so doen sy den geuangenē voortbrengen / om op het ouerbrengen der getuygen te antwoorden : Waer hem oock syn Aduocaet oft Voorsprake vindet.

Ende op dit poent moetmē mercken/ dat hoe wel het in ander welgemanierde houen

van Rechte / het Officie vanden Advocaet die de beweeringhe eender saken voorgenomen heeft / zy met den Geschuldichden wel aen te mercken de overbrenginghe der ghetuyghen / ende hem wel te raden / ende te informeren van tghene dat recht is / Wat toe te laten ende te verworpen is ; ia selfs de beantwoordinghe in orden te stellen : metten cortsten / al te segghen ende te doene wat tot der saken dient : Soo heeft hier in dit Hof de Voorsprake den mondt ghesloten / ende laet synen armen Geschuldichdē alleen spreken sonder hem eenichsins te helpen.

Maer indiē men vraecht / waerom desen heyligē Richtstoel de ordeninge des Rechts also verderft? Soo sullen sy v antwoorden / dat het wel een ander dinck is van haren Richtstoel der Inquisitien / dan van eenigen anderen Throon oft heerlijcken stoel des Richts : ende het is inder waerheyt oock also; Want waert dat sy / ghelijck als de andere / de middelen van het warachtich ghedinghe toe lieten / soo souden hare listen terstondts openbaer worden.

NA dien dan de ghevanghene gheantwoordt heeft ten besten dat hy conde / soo presenteert hem dan sijn Advocaet daer wel ten propooste : eñ hy wel voorsiende het perijckel daer hy hemselven in stellen soude / waert soo dat hy anders riedt dan het den Inqui-

Inquisiteurs voorseydt wel behagheliјcken waere/ so verclaert hy den ghevangenen (in teghenwoordicheyt der Inquisiteuren) door welcke getuygenissen hy aldermeest beswaret is/ welcke de swaerste beschuldingen ziјn waermede hy overtuycht is/ Welcke ghetuygen overeen comen/ende welcke niet: en dat hem niet anders en ghebreckt dan wel te geradẽ (kan hy anders) van waer oft van wien hem den slach comen is/om (indien het mogelick is) eenighen wederstandt daer teghen te vinden.

Oock soo en moet de Advocaet hier niet veel woorden maken/ waerdoor hy den ghevanghenen yet soude openen dat tot synen voordeel dienen mochte/ boven het gene dat hy inde Informatien sal gesien ende gelesen hebben: maer mach hem slechts vermanen dat hy hem te eenigher tiјt bedencke (als de ghene die inde gevanckenisse tiјts ghenoech heeft) ende in syn memorie overlegghe/ met wien hy eenige questie oft geschil mach ghehadt hebben: ende dat moogeliјck eenich van syn vyanden hem mach (wt haet en niјdt beschuldicht hebben. Want dese eenige saecke (indien sy wel beproeft is) is voor dit gerichte genoech om getuygen te wederleggen.

Hy warschouwet hem oock/dat hy sulcke ghetuygenissen wederlegghen mach/welcke niet vast bestaen noch onder den anderen

overeen en comen: oft ooc indien het bevonden wordt (gelijck ghesept is) dat sy door wel versekerde vyantschap ghesproten zijn.

Dat is alle den troost die de gheuangene van synen Aduocaet verwachtē mach. Daer naer doetmen hem in syne gheuanckenisse wederom vertrecken / zijnde van te vooren door den Inquisiteur scherpelijckē ende met dreygementē vermaent de waerheyt in tijts te verclaeren: oft datment hem anders metten rechte wel doen seggē sal. Welcke woorden den armen mensche/ nv alree half doot zijnde/ niet goets en voorsegghen.

Dry oft vier daghen dan gheleden zijnde/ (welcke men hem toelaet/ om hem seluen te bedencken/ oft eer om te gheraden) so roeptmen hem / ende men vraecht oft hy hem noch niet bedacht en heeft. Indien hy yet nieuws verclaert oft niet/ so vraecht hem syn Aduocaet/ oft hy oock niet gheraden en heeft/ aengaende de ghetuygen ofte beschuldighers.

Indien dan de geuangene yet indachtich worden is/ so brenget hy dat voort: ende biddet datmen besien wille oft mogelijck sulcke en sulcke syn beschuldighers niet wesen en mochten/ met welcke hy t'anderen tijden in twist ghestaen heeft oft mogelijck noch staen mach. Maer indien hy niet te passe ofte te recht en heeft connen geraden/ soo is alle syn

verant-

verantwoordinghe/ ende de moeyte welcke hy binnen de dry oft vier daghen die hy tot syn beradinghe ghehadt heeft / te vergheefs ende verloren : ende syne beschuldinge blijft vast ende seker.

Maer indien hy wel gheraden heeft/ soo vraecht syn Aduocaet/ wat exceptien oft wtneminghen hy gebruycken wil (dat is te segghen) Wat poenten van wederlegginge hy voor te stellen heeft / teghens de ghene die hy genoemt heeft : ende door sulcks geeft hy hem heymelijcken te kennen/dat hyt wel geraeckt heeft : want hy en mach sulckes niet opentlijcken segghen.

Hy dan verclaert hebbende syne exceptiẽ/ ende de ghetuygen genaemt/door welcke hy die hoept waer te doen / soo nemet de Aduocaet eenichsins den last daer van : Want hy nu wat meer ruymte heeft.

Voorts vraecht hy gemeynlicken/ oft hy (om hem seluen klaerlijcker te purgerẽ) soude connen bewijsen dat hy den Monicken vriendt/ oft met haer gemeynsam gheweest heeft : oft hy de ceremonien der Roomscher Kercken onderhouden heeft:oft hy dickwils ter biechten ende ten Sacrament gheweest heeft : Oft hy voorby beelden ende cruycen gaende/ die alsulcken eere betoont heeft/ dat men geen oorsaeck gehadt en hebbe/om hem voor een Lutriaen te achten: metten cortstẽ/

oft

oft hy wel het contrarie soude doen blijken van alle datmen hem oplept.

Indien de arme mensche sulcks aennemt te bewijsen/ soo prononciert de Inquisiteur door loffelicke acte/ dat hy hem toelaet syn bewijs te doen binnen den termijn van negen daghen: Waer van den last (nadien hy syn getuygen genaemt heeft/ so voorsept is) den Advocaet bevolen wordt.

DEse weldaet van hem also te purgeren oft te supueren/ en wort eenen yegelicken niet toegelaten / maer dien alleenlicken/ van welcke de beschuldinghen niet klaerlijcken overeen en comen.

Want de ghene/waervan de ghetuyghenissen teghen hem voortghebrocht/accorderen/ en hebben gheen middel om haer te purgeren/ anders dan door de eenighe exceptie oft wtneminghe tegen den getuyge die men vyant oft haetenijdich voorgheeft te zijn.

SUlcke ende dier gelijcke remediē / welcke van desen bermhertighen Crocodillen oft wreede monsters aengheboden / ende in haeren raet alder booshept verhandelt worden/ en zijn hier niet verhaelt / om datmen die navolghen ende ghebruyckē soude: maer veel eer op dat alle gheloovighe daervan gewaerschout zijnde / souden schouwen / verwerpen/ende een vereysen hebben/ van alle sulcke wtvluchten ende hupchelrijen / door

welcke

welcke Gods waerheyt niet alleenelijckẽ verloochent/ maer oock de valsche leeringe voor goet aengenomen wordt/ tot eewighen verliese ende verdoemenisse van siel ende lyff.

VOorts nae alsulcken proceduren oft gedinghen/ de geuangene ontslagen zynde van ouerpeysinghe ende bekommeringe synder saecken/ende hem in synder gheuankenisse een maendt oft daer omtrent rustende/ so wordt hy tot den seluen stryde der audiencien/ oft aenhooringhen/ wederom gheroepen.

So seyt hem dan d'Inquisiteur daer ten eersten / hoe dat de getuygen welcke hy voor d'eerste genaemt hadde tot syndet ontschuldinge/ nu gehoort ende ondersocht zyn worden: eñ dat hy daerom hemseluen bedencke/ oft hy yet meer weet te segghen/dat hem tot synder verantwoordinge ende ontschuldinge dienstelick wesen mach/ ende dat hy syne conclusie oft beslupt make.

De seluige Inquisiteur (als een refereyn segghet) brengt ten laetsten altyt het oude refereynken van alle voorgaende audienciẽ voort (te weten)vande waerheyt te belyden: midts datmense gheensins met eenigher belydinge diemen doen mach/en kan te vreden stellen : op welcks de arme geuangene antwoordt na dat hy wel oft qualycken bedacht oft beraden is.

Menige

Menighe worden seer dickmael onder-vraecht/ want dese heylighe Commissarisen en laten niet een woordeken voorby gaen/ sy en vindender altijt wat op te segghen ende te lasteren:

NAedien de arme verweerdere tot eeni-gher conclusie comen is/ soo maeckt de Aduocaet Fiscael oock syn besluyt: Eñ hier op gheuen de Inquisiteurs met haeren by-sitters ende raetsluyden (wanneer eñ alsoo het haer belieft) het vonnisse: Het welcke nochtans niet eer en gheschiet/ voor dat haer Monicken/ Papen ende Theologanten oft Schriftgheleerden op haerlieder maniere/ wel ghemeten/ verhandelt ende seer nauwe doorsift hebben/ alle tgene dat de gheuange-ne (aengaende de Religie) ghesept ofte ghe-sproken heeft: Het welcke sy op haer manie-re van spreken/ Qualificatie der leeringhe/ noemen.

Ende indien de geuanghene volcomelijc-ken bewesen heeft/ als dat hy noyt gemeyn-schap mettē Euangelio en heeft gehadt (het welck sy met verkeerde woorden/ Lutersche ketterye noemen) so sullen sy hem volcome-lijcken geabsolueert verklaren/ oft sy sullen het oordeel middelen oft beswarē na de ver-dienste der suspicien/ die by haer vanden ge-uanghene noch ouer blijft: het welcke alder dickwilst gheualt / onderhoudende altijt dit

ſonderlijck ſtuck / als dat de beſchuldichde nemmermeer wt haren handen en geraeckt/ (hoewel hyſe met dergheliјcke onſalighe redenen ende valſchept als de haere is/beuochten heeft) oft hy en draecht daer van altijt blijkelijcke lickteeckens / waer aen men ghewaer worden mach/ dat hy door de klauwen der heyligher Inquiſitien ghepaſſeert heeft.

DE ſchrabben van haerlieder naghelen/ zijn confiſcatien der goederen/eewighe oft lange ghevanckeniſſen/ een ghelúwe lijfrocksken met eenen rooden cruyce verciert/ (het welcke ghemeynlicken Sambenito ghenaemt is) metten cortſten gheſept / het zyn eewighe ſchanden ende blaemen haer ſtreckende in alle nacomelinghen / Jae alſulcke ſchande/datſe door de veruallinghe des tijts niet en kan wtgeroept noch gebluſt worden: Waeruan wy hier naer/ t'ſynder plaetſen/ breeder ſpreken ſullen.

Ende indien de beſchuldichde/ inde belijdinghe ſyns gheloofs volſtandich blijft / oft dat hy het ſegghen der ghetuyghen / welcke teghen hem gheexamineert zijn worden/vaſtelijckē beweert heeft/ hoewel hy nochtans geen exceptien/ oft wtnemingen geallegeert en heeft / ſoo verwijſtmen hem ter ſcherper examinatien/ alſo wy hier nu voort aen breeder ſegghen ſullen:

Dat

DAT VI. CAPITTEL.

De ordinancien der scharper examinatien, ende haer executie, oft te werck legginghe.

N Ae dien de ordinancie van ghegheuen zy/ van dat de gheuangene gepijnicht sal worden oft niet: Indien hy niet en sal/ so en roeptmē hem niet meer wederom/ dan ten daghe vander triumphen/ in welcken sy heerlicke pompe / pracht eñ prael houden/ van haer schoon victorien oft ouerwinningen: Ende dan bringhen sy oock alle die voorts/ welckers processen geconcludeert oft besloten zijn/ om haerlieder vonnissen te hooren/ ende volgents dien terstont ter executien te leydē: waer van hier naer t'sijnder plaetsen gehandelt worden sal.

Indien de gheuanghen los ende vrij ghewesen is / soo sullen sy hem ghelijckewel noch dry oft vier daghen naer de voorseyde pompe / inde geuanckenisse behoudē/ op dat men meynen soude dat hy niet sonder schult gheuangen en was/ ende niet sonder eenige emende oft beternisse ontcomen en is. Ende doen sulcx wt heyliger behendicheyt / op dat men niet dencken noch seggen en soude/ dat sy de menschen lichtueerdichlijken ende tonrecht / sonder goede ende wettelijcke informacien

macien/ghevangen stellen: Het welcke dese eerweerdighe den volcke aldermeest soecken wijs te maeken: ende is/ dat het onrecht het welcke sy doen/ gheen onrecht en zy.

Ende indien sy yemanden heymelijcke gonste bewijsen willen/ soo senden sy hem twee oft drij daghen te vooren eer dese pompe ende feeste geschiedt/nae huys/ende laten een gheruchte onder t'volck sayen/dat deselvighe door valsche ghetuyghen beschuldicht hadde gheweest. Nochtans en sietmen nemmermeer yemanden om sulcke valsche ghetuygenissen executeren noch straffen/hoewel de Rechten dat seer scharpelicken gebieden.

Maer den ghenen die sy scharpelijcken examineren oft pijnighen willen / sullen sy ontbieden als hy daer minst op dencken sal: ende wanneer sy hem daertoe verwijsen ẽn sulcks doen willen/ soo sitten alle d'Inquisiteurs / oft de meestendeel van dien / op haer stoelen/ daer de Pastoor oft Herder des armen schaepkens (het welcke bereet is om gevilt te worden) teghenwoordich is / ofte emmers syn stedehoudere. De welcke van synder pastoorlicken officien wegen/ in het verwijsen ende pijnighen / hem vinden moet.

DE Inquisiteurs verclaren den misdadighen in deser audiencien/dat de gheheele verdienste synder saecken wel oversien/ verhandelt/ ende rijpelicken aengemerckt is

gheweeſt / by goeden aduyſe ende ſcharpen raede: maer dat ſy opentlicken ghespoert eñ beuonden hebben/ dat hy in veel plaetſen de waerheyt verſwegē heeft: ende dat ſy daerom voor goet aenghesien hebben/ dat hy gepijnicht / ende ſcherpelijcken gheexamineert worde/ om alſo te beter de waerheyt wt ſynē monde te ghekrijgen. Ende alſo vermanen ſy hem nv te eernſtigher ende te ouerulóedi-ger inden naem des Heeren/ dat hy alle dinghen willichlijcken wil belijden / op dat hy ſulcken pijnighen mach ſchouwen ende ontſlaghen worden.

Op deſe verclaringe gebruycken ſy grooте dreygementen ende grouwelicke woordē/ die ſy met eyſſelicken ghelate ende leelijcken gebare voortbrenghen. Sy leggen hem vooren (op dat ſy hem te meer verſchroomē ſouden) alle manieren van tormenten oft pijningen/ ſo verſchrickelijcken als ſy emmermeer connen.

Ende hoewel de geuangene hierenbouen yet belijdt oft niet/ ſo moet hy doch ghelijcke wel ter pijnbanck comen.

Hierom den Steenwachter geroepē hebbende/ beuelē ſy hem/ dat hy den patient ter plaetſen leyde/ daermen ghewoonlijken pijnicht: Twelck is/al oft onder d'eerde ware/ ende het iſſer ſeer duyſter/ eñ men gaet daerwaerts door veel omganghen / verſcheyden

poorten

poorten doorgaende/ op dattet ghehoor van den eysselicken ghekrijssche der ghener die ghepijnicht worden / daer door soude belet worden.

IN dese plaetse voorseyt is een hooghe verheuen ghestoelte/ daer de Inquisiteur/ de Toesiender/ (het welck de Pastoor ofte prochipape des patients is) ende de Greffier in sitten/om te aensien den armen mensche/die daer grouwelijken gepijnicht wordt: Welck pijnigen schier te ghelijcken ende soo eysselicken te aensien is/ als een mensche die leuendich gevilt ende ontcleedt wordt.

Daer worden de toortsen ontsteken/ daer comen de personagien der Tragedien/ ofte des Schouspels ingestreken: ende de Beul/ die haer daer verwacht / is bouen al te aenmercke: Want hy heeft een enge kleedt aen/ van swarten lijnwate ghemaeckt/ hem ganschelicken bedeckende vanden hoofde totten voeten: ende is ghenoech op de maniere van den genen gekleedt/ die in het gheessel broederschap zijn/welcke haer seluen op de nacht des witten donderdachs gheesselen.

Hy heeft opt hooft oock eenen capproen/ die hem het gheheel aensicht bedeckt/ wtghenomen dat voor d'ooghen twee gaeten ghesneden zijn/ waerdoor hy siet.

Ende dit is alles / om den armen patient te meerdere grouwel aen te iagen/aensiende

den ghenen daer staen die hem pijnigen sal/ inde ghedaente ofte mommerije van eenen toegemaeckten Duyuel.

DEse Heeren daer sittende in haer ghestoelte/ vermanẽ den geuangenen wederom van alles goetwillicijlicken de waerheyt te seggen/ Oft anders/ indiẽ het geualt/ dat hem onder het pijnighen/ eenighen arm oft eenich ander ledt ghekrockt oft gebroken wordt (also het dickwils gheualt) oft dat hy opde pijnbanck gheraeckt te steruen (want men handelt hier seer rouwelicken) so sal het syn schult wesen/ ende niet de haere.

Ende door dese eenige waerschouwinge/ so houden sy haer selfs van harentwegen in haer conscientien/ voor Godt ende de menschen ontlast ende ontschuldich van alle het quaet/ dat den patient in het pijnighen ouer komen mocht/ iae al bleue hy oock daer onder doot.

Voorts onderwijlen sy dus dreygen ende protesteeren/ so doen syse moeder naect ontkleeden / het zy man / vrouwe / ofte ionghe dochter/hoe eerbaer ende suyuer sy oock wesen mach.

Vele onder haerlieder bloedighe handen geuallen zijnde / heeft de schande van dat sy also naeckt ghesien hebben gheweest/swaerder gheuallen / dan alle d'ander tormenten ende pijnen die sy gheleden hebben.

Sonder

Sonder dan eenich aensien van mensche-lijcke eerbaerheyt/haerlieder ontcleedende/ (het is schande datment seyt) soo doetmen haer lijnwaeten broecksken aen / alleleens oft de schamel leden beter ende eerlicker ghe-deckt waren metter broeck/ dan metten hem-de/ende als oft de pijningen niet so wel door d'een als door d'ander en conden gaen.

Met sulcke grouwelicke schouspelen ver heughen ende vermaken de vriendelicke In-quisiteurs haer ooghen: ende in dese wreede wellustichheyt voeden sy haer eerlose eñ ver-worpelicke beloofde suyuerheyt.

DE man oft de vrouwe dan al naeckt ontcleet zijnde / na dat de schamelheyt metten cleynen broecxken voorschreuen be-deckt is worden / soo doen sy den Beul een teecken/hem bewijsende wat manieren van pijnigen hij ghebruycken sal. Want soo wel hier in/als in veel ander dinghen/ hebben sy tusschen haer ende de Officieren van haren verloeckten Houe / een besonder vremde maniere/ soo van spreken als van teeckenen te doene/ om terstonts te verstaen de soorten van pijninghen: Welcke de heylige Vaders ghewoon zijn te ghebruycken / om de men-schen t'onderrichten in het Ghelooue der Roomscher Kercken.

De pijninghen diemen gemeynlickst ge-bruyckt/ gheschieden metter koorden eñ pal-

leye/metten zenuwen/ met water ende vier/ van welckē wy in haer plaetse sprekē sullen.

Hier gebruycken sy wederomme nieuwe protestatien / ende vermanen den naeckten patient / dat hy verclare / tghene dat hy van hemseluen weet/ende van de ghene die hem bekendt zijn.

Ondertusschen dese vermaninge (indien hy metter koorden opghetrocken wordē sal) soo bindtmen hem de handen achter opten rugghe/by sekeren ghetale van Woelingen daer toe bestelt/te weten / tot negen oft thienen toe/ gelijck d'Inquisiteur dat den Beule verordineert telcken keere oft woelinghe die hy doet / op datmen mercke datter niet ghedaen noch volcomen en zy / sonder beuel van recht ende billicheyt.

Te deser eerster bindinghe wordt hy wederom onderwesen als vooren / onder welcke onderwijsinghe / bouen tghene dat hem syn handen ghebonden zijn / soo bindtmen hem noch met een cleyn koordeken beyde de duymen seer vast te samen:

Voorts soo bindtmen beyde dese bindtselen/te weten / daer de handen eñ de duymen mede ghebonden zijn/ aen een ander groote koorde/ welcke bouen hooge aen een palleye hanghende is: ende men doet hem swaere boeyen aende voeten (indien hyse te vooren niet aen en hadde) Waer by men noch voor

d'eerste

d'eerste reyse/ een stuck ijsers doet/ wegende vijf en twintich pont / Het welck hem vanden hoepen tusschẽ beyde de voeten afhangt.

Dit aldus bestelt zijnde / soo beghint de Beul hem op te trecken. De Inquisiteur eñ de Greffier vermengẽ hier en tusschen haer obtestatien oft ontschuldige betuyghenissen onder het werck des Beuls.

Als nu de patient so hooghe opghetogen is / dat hy metten hoofde bouen aende palleye raeckt/so vermanen sy hem noch dat hy sijn schult belijden soude: Belijdt hy/ so laetmen hem terstonts af daelẽ:anders / so laten sy hem alsoo hanghen tot dat hy geseyt ende beleden heeft tghene datmen hem vraecht.

Nu voorts als hy nu ghenoech alsoo ghehangen heeft sonder yet te belijden / so laten sy hem beneden daelen/om hem het gewichte dat hy van te vooren aende voetẽ hadde/ te verdobbeleren. Ende alsoo wederom opghetoghen zijnde / soo dreygen sy dat sy hem daer alsoo sullen laten steruen/ ten zy dat hy verclare tgene dat sy weten willen: ende beuelen den Beul dat hy hem daer langen tijt inde hoochde laet hanghen/op dat alle leden ende tsamenuoeghinghen synes lichaems/ door het swaer gewichte dat hem aende voeten hanght / bouen maten wtghereckt ende ghelenght worden.

Dewijle de patient iammerlicken schreyt

door de ellendighe pijne die hy daer lijdt) soo roepen sy ooc so luyde als sy connen / dat hy de waerheyt verclare: oft datmen hem anders van bouen neder sal laten vallen: Het welck oock wel so haest ghedaen wordt/ alst ghesept is.

Want so sy sien dat hy volstandich blijft/ soo ghebieden sy den Beul dat hy de koorde los laet gaen/ niet al heel / maer tot halfweghe/daer hy vast blijft hangende door eenich belet/ so dat hy ter aerdē niet en can comen: Welck doen/ hem een soo rouwen verschuddinghe toebrengt/ als datter zenuwen noch musclen en zijn/ noch eenighe leden aen aermen en beenen / noch aen tgheheel lichaem/ die niet ontknoopt / wt haer plaetse ende in wterste pijne en zijn: alsoo dat door dien val welcke ten haluē wederhouwē is / sijn gantsche lichaem ghelenght ende deerlicken ontschickt wordt. Maer noch en ist hier met niet ghenoech:

Want de vermaninghe ende dreygementen teicken verhalende (indien hy gheen gehoor en gheeft) so vermeerdertmen hem het ghewichte tot drymalen toe: ende also hy nu half doot zijn mach / doen sy hem wederom optrecken / ende seggen hem neffens alle dit lijden/noch veel Iniurien / ende heeten hem een Hondt ende Ketter te zyne / die soo opiniatelicken ende hals sterrichlicken de waer-
hept

heyt verbergen wil/ ende diemen daer hanghende behoort te laten steruen.

ENde indien de patient / in sijn groote pijn hanghende/ Jesum Christum aenroept/op dat hy hem behelpich wil zijn (gelijc sy gemeynlickē alle doē die om sijns Naems wille lijden) soo sullen sy hem met lachchende ende lasterlicke woorden bespotten/ ende hem na kekende/seggen/ Tis wel ghe Jesus Christust/Jesus Christust : laet weynich varen dat Jesus Christusen / ende segt hier de waerheyt. Wat Jesus Christus aenroept ghy? Belijdt ende antwoordt op tghene datmen v vraecht.

Waer door sy ghenoechsaem verclaren/ Hoe seere dat sy de aenroepinghe vanden Naem des Heeren hatich zijn/inden mondt der gheendere die sy om sijns Naems wille pijnighen.

INdien het ghevalt dat de patient begeert afgelaten te zyne / belouende te bekennen wat hy weet:ende dat hy yet belijdet/ soo sal hy daer door oorsaeck zijn / dat sy hem noch meer pijnigen sullen. Want als hy ophoudt van belijden / soo segghen sy / dat het maer het beginsel daer van en is : eñ varen voort met haer dreyghementen: segghende / dat sy hem wederom optrecken sullen/ten zy dat hy voorder belijde.

Dese pijninghe / duert ghemeynichlicken

van smorghens te negen vren/ tot snoenens ten twaelf vren oft wel tot een vren naer middaghe.

Ende als het haerlieder belieft op te houden/ so vragen sy den Geul wtdruckelicken/ oft sijn ghereetschap van dander pijnighen al veerdich is / het welck is om den armen mensche (die nv heel ontstucken ghepijnicht is) noch meer vervaert te maken. Ende de Geul hier op antwoordende / als dat hy die met hem niet ghebrocht en heeft/ soo ghebieden sy hem dat hy die tegens morghen ghereet make/sonder eenighe foute: Wy sullen besien (seggen sy) oft men wt desen de waerhept niet en sal connen crijghen.

Ende van daer wech gaende/so vertroosten sy den armen ghebroken mensche met dese volghende woorden. Het is nv genoech voor dese reyse. Maer siet toe dat ghy v tusschen dit ende morgen wel bedencket/ op tghene dat ghy belijden moet: anders suldy op de pijnbanck steruen. Ende en verlaet v niet op tghene dat ghy gheleden hebt: want het en zijn maer roosen/te gelijcken by tghene dat ghy noch lijden sult.

Sy wech ghegaen zijnde/soo stelt hem de Geul de aermen ende beenen die wten lede zijn/wederom inne ten besten dat hy can.

Hy dan ghecleedt zijnde/soo leytmen hem wederom inder geuanckenisse: oft indien hy op

op sijn voeten niet gestaen en can/ so draecht men hem daer in. Oock soo wordt hy dickwilst met den aermen ende beenen ongenadichlicken derwaerts ghesleypt.

Oock dergelijken de Steenwachter/ hemselven quijtende/ als die synen naesten bystant bewijsen wil/ door een ceremonie sonder daet/ seyt tot den armen patient/ datmen eenen Medecijn sal laten halen/ indient van noode is.

DEn ghenen die sy niet meer pijnighen en willen/ dien doen sy binnen twee oft drij daghen daer na/ roepen: ende leydende hem wt der gheuanckenisse na d'audientie/ soo doen sy hem voorby de deure vander plaetsen daer hy ghepijnicht gheweest is/ passeren: Waer hem de Beul in sijn voorschreuen toeghemaeckte eyssselijck cleedt (al willens) laet sien/ op dat de gheuanghene (voorby gaende) door dit gesichte alleenlick/ een nieuwe ghedachtenis ende verschricktheyt crijge vande tormenten die hy onlancx te vooren gheleden heeft.

Hy dan in d'audientie ghecomen zijnde/ soo vindt hy daer den Inquisiteur/ den Prouiseur oft toesiendere/ ende den Greffier/ in haer gestoelte sittende/ welcke hem daer verwachten/ om hem de ghewoonlicke betuygenissen ende vermaningen (van de waerheyt te segghen) daer te doene.

Eñ indien sy deser reysen van hem noch niet en konnen krijgen/ soo doen sy hem wederom naer syn geuanckenisse leyden: maer indien hy yet bestaet te seggen/ dat tot haerlieder voordeel dienẽ kan / so varen sy voort/ ende dringen hem des te meer.

Ende sulckes mach syn belijdt wesen/ so sullen sy hem van daer stracks naer de pijnbanck leyden/ hopende van hem noch eenich poent meer te verkrijgen.

DEn ghenen die sy noch meer te pijnighen voorgenomen hebben/ dien doen sy den derden dach wederom comen:dat is/ als de zenuwen ende lidtknoopen inde meeste pijn eñ wedom zijn. Ende daer vernieuwen sy hem wederom haere grouwelijcke dreygementen/waerschouwingen ende vermaningen/van syn ketterye te verklaren/eñ oock de gene/daer hy (t'anderen tijden) daer van met gesproken heeft / ende oock die hy weet datse van dier selfster opinien zijn : oft anders/ dat hy hem gereet make om wederom gepijnicht te worden : onder welcks/ indien hem eenich schaede oft hinder aen lijf ende leuen daeruan comt/ soo salt syn schult wesen ende niet de haere.

Ende so hy altijt volstandich in syn voornemen blijft/ so doen sy hem metten Steenwachter ter plaetsen leyden / daermen pijnicht: ende sy daer in haer gestoelte sittende/ doen

doen sy hem ontcleeden/ ende wederom pijnighen/ in sulcker manieren als voorsept is/ voeghende daerby noch dese navolghende maniere van pijnighen bouen alle d'andere: het welcke is/ dat wanneer de patient aende koorde hangt (welcke aen syn handen achter op den rugghe gebonden/ vastgemaeckt is) so doen sy hem beyde syn dgien tsamen binden/ eñ insghelijcks oock beyde syn haemen/ met dunne (maer seer stercke) koordekens/ de welcke sy seer vaste toestricken / ende met woelstockskens (nae haeren wille) hart toewoelen/ in sulcker voeghen/ als dat de koordekens voorsept / int vleesch vanden patient gaen/ den welcken sy drp oft vier vren in deser ellendicheyt (nae haer wel behaghen) onderhouden / hem daerentusschen veel vraeghende/opleggende/eñ onderwijsende: daer beneffens soo spotten/ gecken ende belachen sy hem oock: dit is al den troost dien hy van haer in syn lijden heeft.

Als het haer goet dunckt/ so gebruycken sy een ander maniere van torment: het welck/ hoewel het in ander Rechten bekent is/ ende teghens de wreedtste ende de aldermisdadichste diemen ter wereldt vindt/ alleen gebruyckelick is/ soo heeft nochtans dit heylich Recht (door een sonderlinghe wreetheyt) sulckes hemseluen gemeyn ghemaeckt.

Sy noemen dit torment voorsept/ Burro/ oft

oft den Esel: Wy hebbent hier vooren / het pijnigen metten zenuwen ende metten water ghenaemt: ende het wordt op deser manieren toegherícht:

Het is een bancke van herten houte / bouenop wtghehoelt ghelijck een gote / alsoo dat daer een mensche metten rugghe nederwaerts ghekeert in mach ligghen. Ende ontrent der plaetsen daer den schocht oft het rugghen been de bancke voorschreuen raken soude / daer is eenen ronden stock dwers ouer de bancke ghestelt/welcke stock verhindert / dat den rugghe op de grondt vander wtghehoelder bancke / noch rusten noch raken en can: alsoo dat de mensche die daer op ghepijnicht wordt / gheensins stuenen noch rust hebben en can.

Nu dese pijnbancke is in sulcker voeghen ghestelt / als dat de ghene diemen daer op leyt/de voeten hoegher heeft ligghende dan thooft.

De ghene dan die hier op geleyt is/ wort de armen/de beenen / ende de dgien te midden weghen met cleyn koordekens (van zenuwen ghemaeckt) ghebonden/ende allenskens toeghewoelt met stockxkens / tot datse in het vleesch des patients doorgaen / ia tot den been toe.

Voorts soo leytmen hem eenen doeck op het aensicht/ om daer door te beletten dat hy

spuen

spnen aedem door de nuesgaten niet en herhale alsmen hem water inden mondt giet: Het welck van bouen hooghe / door desen doeck/inden mondt ghegoten ende ghedistileert wordt tot een seker mate / na de discretie der Rechteren : niet met een druppel te male/ maer doorgaens met een cleyn straelken loopende/ om daer doore den lijnẽ doeck wel diepe inder kelen te doen sincken.

De arme patient is in deser pijninghe meer doot dan leuendich/ende is sonder roeren oft aessemen. Ende alsmen den doeck voorschreuen wt het diepste der kelen wederom treckt/ (op dat hy mach antwoordt gheuen van tghene datmen hem vraecht) soo is hy doorweyckt van bloet ende water: ende dien wt treckende / soo schijnet int aensien datmen de dermen des armen patients wten buyck treckt:de welcke in dese wterste benautheyt der pijninghe moet blijuen ligghen/soo lange het haer belieft/ ende tot der tijt toe/ dat sy met dreyghementen van veel wreeder pijninghe dan dese / hem wederom na de gheuanckenisse seynden.

Indien het haerlieder belieft voort te varen met pijnighen (want alle dinghen worden hier/na haren goeden wille wtgherecht) soo beghintmen binnen een maent oft twee daer nae/ oft daer omtrent (naer dattet haer goetdunckt) wederom te pijnigen met scherper

per oft saechter tormenten: De eenighe ghestaen met een reyse/d'andere met twee/drye/ iae sommige wel tot ses reysen toe.

DAer isser sommighe/ die met een sonderlinck torment voor desen heylighen Richtstoel der Inquisiteurs gepijnicht worden: Sy doen comē een groote vierteyle met gloeyende kolen/ daer doen sy den patient syn planten vande voeten ouer ende seer by houden/welcke van te vooren met speck wel ghesmeert zijn worden / op dat de hitte des viers te beter doortrecken soude.

Nu/naer datse alle instrumenten haerder grouer eñ Heydenscher wreethept gebruyct hebben/ ende gheen hoope meer en hebben datse yet meer vanden armen gepijnichden weten sullen/so laten sy hem wat tyts rustē.

Voorts daernaer hem wederom in d'audiencie geroepen hebbende/ so vraghen / ondersoecken/ ende hersoecken sy hem / met allen nieuwen manieren ende ordonnancien/ treckende wt elckē woorde synder antwoordinghe/oorsaecke om hem te veruanghen/ te beswaren ende te lasteren.

Haere vraghen ende questien zijn so constich te wercke ghelept (want sy en hebben anders geen stuenen noch verwachten meer van hier op)als datmē het eene bewilligēde/ het ander oock moet accorderen/ eñ het tegendeel eñ t'contrarie van dien/ loochenē moet.

Het

HEt zijn voorwaer wel wōderlicke Dialecticeenē oft constige Wedersprekers/ de welcke vreesende in haer voornemen te missene/ soo brengen sy haer antwoorden in gheschrifte met / ende stellen die haerseluen voor d'ooghen.

Indien dan de gheuanghene hem in het alderminste vergrijpt / (hemseluen verghetende) soo wordt hy terstondt in haer gaeren gheuanghen.

NV het remedie hier teghen is / datmen wel indachtich zy van tghene men te vooren gheantwoordt heeft: van welcke/ indien men copie daer van begheert te sien oft te hooren lesen/het al te vergheefs is: Want sy en sullens doch niet doen: ende doen zijt/ soo salt met alder valscheyt ende bedriegherije toe gaen.

Ende indien men dan niet indachtich worden en can / van alle datmen te vooren gheseyt heeft / soo salmen hemseluen/ voor d'beste/Gode beuelen/ende by sijnder waerheyt blijuen: ende segghen haer cort af/ met clare woorden (sonder hemseluen lancks so meer in haer gaeren te verwerren) datmen haer subtijl spreken ende listighe disputatien niet en verstaet.

Want sy zijn daer inne so geschickt ende eruaren / ende beleydense met sulcken listicheyt/ende quellinghen / als dat sy door sulc-

ken middele / meer dinghen gheweten ende
uytghehaelt hebben/dan sy van eenighe door
het pijnighen opt hadden connen uytrucken.

Sy hadden eens in Sevillien een eerbaer
vrouwe ghevanghen / welcker sy wedu-
we hadden ghemaeckt / door dien datse on-
lancks leden / haren Man verbrandt had-
den om saecken der Religien: ende midts dat
het ghene/ welck sy haer door stranghe ende
scherpe pijninghen beleden hadde / haerlie-
der niet ghenoech en was / om oorsaecke te
hebben van haer te verbranden/oft ten min-
sten van haer te berooven van alle hare goe-
deren/ (ghelijck sy wel begheerden)soo gin-
ghen sy te rade ende dachten / indien sy be-
lede datse wel gheweten hadde / als dat de
Roomsche Kercke het contrarie gheordi-
neert heeft / van tghene dat sy beleden ende
houden staende hadde/ dattet ghenoech we-
sen soude om het weynich goepken verbeurt
te makene / welck sy in haren weduwelijc-
ken staet behouden hadde / welck sober ghe-
noech was tot haerder onderhoudinghe.

Soo bestreden sy haer dan in dese au-
dientie / door haer listighe keeren ende om-
meslaghen/ soo langhe / tot dat sy haer sulcx
deden belijden. Want siende dese arme we-
duwe datse niet ophouden en souden van
haer te quellene/ soo seyde sy/Ick hebbe wel
gheweten dat de Roomsche Kercke sulcks
gheor-

ghéordineert heeft. Soo schrijuet van alsoo/ ende laet my met vreden/ ende doet met my ende met mijn goederen / na u goetduncken ende fantasye.

Sylieder wel verblijdt zijnde / deden dese antwoorde opschrijuen / niet beters begheerende. Want haer en leyt daer niet aene/ oft het alsoo zy oft niet/ als het de gheuangene slechts bekendt/ende dat sy aenden Suet gheraken moghen : hy comme hoe ende van waer hy wille.

DAT VII. CAPITTEL.

Ander middelen vanden gheuanghenen te iaghen, om haer te doen belijden tghene dat de Inquisiteurs weten willen.

NAer dat de heylighe Vaders te vergheefs alle haer pijnighen ende tormenten / haer listen eñ behendichedē ouer den armen geuangenen beproeft hebben/ ende sien dat sy van hem niet en hebbē connen weten / so nemen sy haren toevlucht tot andere veel crachtigher listen:in welcke/wie onder haer de beste meester daer van beuonden wort/de vroomste gheacht eñ weerdichste is inde hoochste plaetse voor aen te sitten.

Om welcx wille (in stede van haer onnut gheweldt ende te vergheeckſche wreetheyt) sy haer veynsen sullen teghens den ghenen die sy bedrieghen ende achterhalen willen/ als oft sy gantſchelicken tot saechtmoedicheyt/barmhertichheyt ende liefde gheneghen waren / ende als oft sy een seer vriendelick ende saecht medelijden haddē met sijn elende ende benautheyt. Sy schreyen ende weenen met hem/sy bidden hem/ sy troosten ende raden hem/eñ maken den wanen waers/ als oft sy hem sulcken goeden secreten middel ende aduijs gheuen wilden (waer door hy mocht wter elende gheraken) als sy niemandt en souden willen verclaren / ten ware haren Vader/Moeder/Broeder oft eenighen van haren na-maechschappe: ende alsulcke meer ander dergheliјcke propoosten. Ende sy ghebruycken desen middel aenden ghenen die alder eenvuldichste ende weynichst schalck zijn: ende sonderlinghe aenden vrouwen persoonē/ welcke (midts haerder swackheyt) het verstandt niet en hebben van haerlieder valscheyt / noch niet en onderkennen de loose tranen van sulcke Crocodilen oft schalcke monsters.

DAeromme als de gheuangene gewaer worden sal / dat hem sijn Inquisiteur alsoo pluymstrijckt/ ende met hem vleyet/so moet hy wel voor hem sien ende op sijn sake

achtne-

achtnemen / eñ bedencken waer toe datmen hem sulck aes voorworpt: Hemseluen versekerende dat daer stricken ende angel haken in verborghen ligghen/ van welcker hy hem wel nauw wachten moet. Het welck hier door exempelē beter verclaert ende verstaen sal moghen worden:

Inde eerste vervolghinghe tot Seuillen gheschiedt (het welck omtrent acht oft neghen Jaren gheleden is) wordt onder veel andere eē eersame vrouwe met twee maechden hare dochters / ende met noch eene haer nichte (welcke ghehouwt was) gheuangen: dese ouerwonnen seer mannelicken alle de tormenten ende pyninghen / diemen haer eenichsins aendoen conde ende oock aendede / om dat sy daer door ghedwonghen souden wesen hare medebroeders ende susters inden gheloone (iae de eene der andere) te beschuldighen: Myn Heere de Inquisiteur (hier door) tot dese vrouwkens met syn gewoonlicke listighe deernisse oft schalck medelijden beweecht zynde / dede eene van de voorschreuen dochters in d'audientie comen. Ende sy daer onder haer beyden zynde / dede haer een troostelicke harengue oft vermaninghe / welcke lang ghenoech duerde: naer welcke / hy haer wederomme inde gheuanckenisse sandt.

Ende na dat hy dese manier van doene

sommighe daeghen onderhouden hadde/ soo dede hyse op eenen avondt ter selfster plaetsen brenghen: ende onderhielse daer met woorden/ haer gheuende te verstaene/ hoe seere dat hem haer ongheval leet was ende mishaechde/ waer onder hy eenighe al te gemeynsaem Jockerije vermenghde. Het welck al hier toe streckende was/alsoot eynde wel bewees/ (te wetene) op dat de eenvoudighe ionghe dochter daer door soude meynen/ dat hy gheneghen ware om haer eenich goet te doene/ ende dat hy door sulck een vermeynde ware gheneghentheyt/ sijn beste soude doen in alle tghene dat haer/ oock haerder Moeder ende sustere noodich ende dienstelick inder saecken mocht wesen/ ende op dat sy in hem gheheel haer betrouwen stellen soude.

Na dat sy dan tsamen eenighe daghen door brocht hadden met sulcke ghemeynsame tsamenkoutinghe/ onder welcke hy selfst vermenghde met haer bitter tranen te weenen/ ende alle manieren van medelijden ende deernisse met haer te hebben/ door welcks hy bewees dat hem haerlieder benautheyt ende banghicheyt seer ter herten ginck: Maer hy nu gheuoelende ende ghewaer wordende/ dat sy met synen aese ghespijst ende alreede int gaeren was/ soo begonde

gonde hy haer te perswadeeren oft te bekouten / als dat sy vrij wt belijden soude tghene dat sy van haerseluen / van haer moeder/ van haer susters ende van haer moeykens (welcke noch niet gheuanghen en waren) wiste: Haer belouende op synen Eedt/indien sy in goeder trouwen hem verclaerde tghene dat sy daer af wiste/so soude hy middel ende raet vinden tot alle dinghen / iae om haerlieden los en vrij wederom thuys te laten gaen.

De dochter midts haerder eenvoudicheyt / verleydt zijnde door de beloeften ende schoon woorden des heylighen Vaders/ verclaerde hem eenighe seker dinghen der Godtsaligher leere aengaende / waer van sy somwijlen tsamen gesproken ende ghehanthelt hadden.

De Inquisiteur het eynde van dien clouwen alreede vast inde handt houdende / begonde het selfste af te wendene: alsoo dat hy haer dickwils in d'audientie dede commen / op datmen naer de ordinantie des Rechts / alle haer andtwoorden registreerde oft te boeck stelde: haer doende altijt te verstane / dat dit het oprecht middel was/ om wt alle haer quaet te gheraken.

Ende inde laetste audientie/ soo vernieuwde hy haer de voorschreuen woorden ende

beloeften van haerder los latinghe. Maer soo dat arm schaep noch al meynde dat hy haer de beloefte houden soude / was sy al verwondert ende seer verslaghen / wanneer sy hoorde dat mijn Heere de Inquisiteur met sijn metgesellen/ besloten datmense wederom pijnighen soude: ende werdt doen eerst ghewaer de cracht eñ macht van haerlieder loose ende listighe conste / door welcke sylieden alree eensdeels wt haer ghetoghen hadden/ tghene dat sy met pijnighen niet en hadden connen te weghe brenghen.

Welck besluyt voorschreuen sy seer grouwelicken ouer haer te werck leyden/soo met der koorden als metten lijnen doeck oft seruiette/soo langhe tot datmen haer ten monde dede wtspringhen (als ghepranght zijnde in een persse) de poenten ende articulen der ketteryen (soo sijt noemen) ende de namen der gheendere die vander selfster Religien waren. Want door het groot ghewelt der tormenten ende pijningen diemen haer aendede/ soo bedroech sy haer moeder / ende susters / ende noch veel andere: de welcke daer naer gheuanghen ende gepijnicht zijnde / worden alle te ghelijck met haer verbrandt.

DEse ionge dochter/ dede inden laetsten dach haers leuens / een acte oft stuck/ waer door sy groote ghetuyghenisse haeres

gheloofs

gheloofs eñ der Christelicker volstandicheyt bewees: dat was / Als sy tot een openbaer schouspel metten anderen op het schauot eñ feestelijck theatre gebrocht wordt/op dwelck elck misdadige syn seker bestelde stede ende plaetse heeft/ wanneer het nu haeren keer geworden was van haer vonnisse te ontfanghen / als dat sy leuendich soude verbrandt wordē/ (sy wederom op haer plaetse comende) keerde haer te haerder Moeyen waerts/ welcke moeye haer in t'geloove geleert ende gesticht hadde/ om d'welck sy haer verbranden liet: ende sy met een vrijmoedich gelaet ende spraeke/met alder eerweerdicheyt ende manierlickheyt / bedanckte haer Moeyken van haer goet onderwijs ende Christelijcke leeringhe/ haer ootmoedichlycken voor haer doot om verghiffenisse biddende / indien sy haer in eenighe dinghen ontgaen ende misdaen hadde.

Haer moeyken vertrooste sy ooc met dergelijke volstandicheyt/haer vermanende dat sy eenen goeden ende vasten moet grijpen soude/ sonder haer ergens voor te verschroomen/ ghemerckt dat sylieden binnen corter tijt in eewiger rusten ende by Christum souden wesen.

Dese onderlinge vertroostinge/ gheschiede vry wt/ende opentlijck inde teghenwoordicheyt eñ ten ghesichte van alle den volcke/

 ende

ende ooc van mijne Heeren d'Inquisiteurs/ welcke daer teghenwoordich saeten / in haer triumphante ende toegemaeckte stoelen.

Dese Moeye was de vrouwe / de welcke rechts twee Jaeren te vooren / buyten keers ende berooft van sinnen zijnde (alſo wy vooren verhaelt hebben) de Ghemeynte ontdeckte ende den Voorstanders der Inquisitien te kennen ghedaen hadde : maer sy was eenichsins (door Gods ghenade) nu wederom wt sulcken kranckheyt tot haer seluen komen / ende beter by sinne worden / ende tot weldoen wederom begheerich ende gheneghen.

Dese/ naer dat sy Christum opentlicken beleden hadde/ naer een langhe ende eyslelijcke gheuanckenisse/ ende veele pijninghen gheleden hebbende/ ghekreech hier opt voorseyde schauot oock haer vonnisse/ (te weten) dat sy openbaerlijcken soude ghegheesselt worden/ ende voortaen het ghelúwe rocksken metten rooden cruyce draegende/ (waer van vooren ghesept is) ten eewighen dagen gheuanghen soude sitten.

Laet ons nu comen tot haerlieder noch listigher ende secreter conste te verklaren.

Dat

DAT VIII. CAPITTEL.

Ander middelen oft konsten, welcke subtijlder ende secreter zijn.

DE middelen welcke hier volghen/ zijn soo sonderlinghe ende wtnemende/als datmen die int ghemeyn ghetal der anderen niet en behoort te stellen.

Want sy zyn so verre vanden voorgaenden verschillende / als het Recht der Inquisitien van ander Rechten verschillende is.

Het Sacrament der Biechten (soo sy dat noemen) is eene vande sonderlijckste ende secreetsten middelen/ welcke sy onder eenighe ander hebben moghen.

Ende hoewel het (naer d'inhouden van haerlieder eyghen Canon oft Reghel) gheen kleyn sonde en is/ de biechte voorseyt soo te misbruycken/ so ist nochtans alsoo/ dat desen heyloosen Bichtstoel (als voorseyt is) hemseluen alle dinghen toelaet ende vry stelt.

Wanneer het gheburt dat eenighe van den gheuangenen/ van sieckten klaecht/ soo vraeghen sy hem oft hy de heylighe biechte niet ghebruycken en wil. Het welcke sy om tweederley oorsaeck ende ghebruyck doen: d'eene/ op dat sy daer by mercken souden/ oft hy vander biechtē houdt oft niet: d'ander om

om hem daer toe te brenghen (indien sy connen) als dat hy door dier van hem seluen oft van yemant anders yet verklare/ ende alsoo wederom nieuwe bereyt werck voor de hant krijgen mochten.

Indien dan de siecke alsulcks bewillicht/ soo comt daer terstondt een Pape metten Greffier / welcke secretelicken voor de doore der plaetsen daer de gheuangene binnen is/ staende blijft. De Pape begint hem te biechten / eñ weynich daer in voortgeuarẽ zijnde/ so vraecht hy hem oft hy niet met eenige opinien der ketterscher Luterijen beswaert en is/ het zy dat se gemeyn oft sonderlinge zijn: besunder sulcken ende sulcken artijckel aengaende. Ende oft hy met yemandt el daer van ghesproken heeft: ende van wien/ende in wat manieren hy sulcke gheleert heeft/ ꝛc. dat hy doch alle dinghen vrymoedichlijcken wil belijden / ende oock niet vreesen/ dat hy hem verraden sal / ende dat hy des sins niet en is/ ꝛc. Want mijns persoons aengaende/ (seyt de Pape) hebbe macht van alle den Inquisiteurs van v te ontslaen / quijt te schelden/ende gheheel te supueren.

Indien dan de siecke (door dese ende dergheliicke woorden) hem laet verwinnen / eñ desen raet volcht/ soo is hy terstondt (sonder eenich twijfel) verstrickt: ende op dat hy te vryer ontslagen zijn soude/ (naer des Papen

seggen)

segghen) soo raet hy hem voor d'beste (maer het is om den siecken noch meer te beterren) dat hy slechts soo vele voor Notaris oock bekennen soude.

Indien de krancke sulcks bewillicht / soo wordt de Notaris van stonden aen gheroepen/welcke niet wijt van daer en was.

Maer indien de krancke (hem niet gheloouende oft mooghelick niet betrouwende) weygert te spreken inde teghenwoordicheyt vanden Notaris/ so en is hy daeromme dies noch niet ontslaghen : Want de Pape doet hem syn biechte so luydt wederom opseggē/ verhaelende de gebiechte woorden onder het decksel van den siecken te antwoorden/ als datse de Notaris gemackelicken can hooren/ ende na syn begeren altemael schrijuen : t'zy dat hyt wel verstaen heeft oft niet.

DEse biechte in dusdanigher manieren ontfangen ende opgeteeckent hebbende/ soo beswaren sy daerna/door het middel van dyer/de saecke vanden geuangene/ende nemē Instructie oft onderwijs wt dien/van tgene dat sy (door sware pijningen ende tormenten) hem vraghen ende eyschen sullen.

Hierentusschen so houdt de goede Biechtvader hem seluen suyuer van sonden / ende versekert / sonder eenighe beswaeringhe der conscientien: oock niet vreesende den Bandt ofte excommunicatie/ al ist dat hy de biechte geopen=

gheopenbaert heeft: ende dat om dies wille/ dat hy ten eersten niet en acht/ dat hy sulcks van synent weghen gheopenbaert heeft (al is het saecken dat hy wat luyder ghesproken heeft/ dan het door den reghel voorseyt gheoorloft is: Als oock om dies wille/ dat (ten anderen) sulcks al ghedaen is wt ionste ende om den heyligen Richtstoel der Inquisitien te behaghen.

Julianus de Apostaet (also de gheloofweerdige Autheurs betuyghen/ benam hier voormaels den Christenen alle haer goederen ende rijckdommen/ onder het decksel dat hy haer ouerseyde/ dat sy argher dan kerckroouers waren: om dies wille dat sy goet en ghelt besaeten/ ghemerckt Christus den synen tot armoede geraeden hadde/ ende haer verbodē dat sy hier op eerden geen schatten vergaderen en souden. Hy veruolchdese met alle manierē van wreetheyt/ ende vermaendese nochtans tot patiencie/ midts dat Christus (meynde hy) also gheordineert hadde.

DIe heylighe Vaders hebben van desen voorseyden Apostaet (als van haeren meester) noch een ander lesse gheleert: Want als sy yemandt voor hebben/ die mits syne volstandicheyt ende oprechte Christelicke liefde/ haer niet en wil syne Medebroeders inden geloove/ welcke hem bekent zijn/ verklaeren oft openbaeren/ soo segghen sy:

Ghy

Ghy zijt een quaet Christen: al ist dat ghy-lieden onder v belijdinghe doet van de Apo-stelsche leere ende der eerster Kercken: want (segghen sy) als de Apostelen ende de Martelaeren voor de ongeloouighe Rechters ge-leydt wordden/ende haer ghevraecht was/oft sy Christenen waren/ so antwoorden sy/ Jae wy zijn Christenen. Ende allsmen haer naer haer medeghenooten des geloofs vraechde/ so noemden sy die/ sonder eenige swaricheyt daer af te maecken. Indien ghy dan seggen wilt/ dat ghy haer nauolgers zijt / so behoor-de ghy van v seluen/ ende van uwen mede-ghesellen oock/ vrij wt te belijden.

Ende sy argumenteeren aldus: Indien Julianus de Apostaet waer ghesept heeft/ als hy seyde/ dat de Christenen haer niet en behooren te begheuen tot rijckdom te verga-deren/ noch oock in teghenspoet te wancke-len ofte te failleren: soo hebben de Inquisi-teurs oock groot gelijck te segghen/ Dat elck Christen schuldich is voor alle Rechters/ kla-re ende openbare belijdinghe sijns gheloofs te doen: het welcke beyde waer is.

MAer aengaende tgene dat sy segghen/ Dat de Martelaeren voor den selui-ghen vuer ofte viericheyt / haer ghelooui ghe broeders voor den Heydenschen Rechteren te kennen gauen / ende verklaerden / door welcke sy de Belijdinghe haeres Gheloones deden/

deden/ dat zijn verdichte woorden: aenghemerckt dat de Christelicke liefde sulcks noyt toe en liet.

Hierentusschen aengaende de reste / soo coempt haer Godloosicheyt ende ongheenade met des Juliaens gelijck ouer een/ midts dat sy beyde tot eenen eynde ende middel strecken: te weten/ Tot der verderffenisse van Christus Gemeynte/ syne kinderen vermoordende / tot spot van de Wet Gods ende verachtinge der Christelicker Religien.

EEn van de principaelste Inquisiteurs plocht te segghen (tghene dat oock vele van synen metgesellen van hem geleert hebben) vanden gheloouighen/ welcke voor desen heyligen Richtstoel geleydt worden/ om de getuyghenisse Jesu Christi: Het is te verwonderen (seyde hy) dat dese Duyuelsche Ketters dit ghebodt Gods / Ghy sult uwen naesten lief hebben als v seluen/ soo vast int herte ghepriint hebben: Welcke Ketters haer eer souden laten in stucken kappen/ eermense yemanden soude connen doen beschuldighen/ iae de meestendeel van haerlieder en kanmen met geenen tormenten noch pijninghen daertoe ghebringhen.

Ende op dat de ghene die dit elders noch mocht ghelesen hebben dan hier/ hy den Autheur daer van mocht weten: dien zy kennelijck/ dat dit de Bisschop van Tarracon

was/

was/ genaemt Jean Gonzalue/Inquisiteur tot Sevilien.

De seluighe Bisschop (naedien wy van hem propoost hebben) was wt den houe des Conincks naer Sevilien ghesonden / om de officie ende den last des Inquisiteurschaps te bedienen/dat was/als dese laest voorleden iaeren/ in korter tijt / hem dese menichte der geloouighen liet mercken/ daer voren af gesept is / van welcker men noch daghelijcks groote vieren stockt.

De Inquisiteurs die voor synen tijt daer gheweest hadden/ en waeren so niet geacht/ noch en hadden den naem niet van also verstandich ende veruaren te zijn inde listen der Inquisitien als hy/ om een soo grooten dapper groepende quaet te voorkomen / ende te verhoeden de verwoestinge der Roomscher Kercken/ daer het seer na by was.

Nu/ oft hy tot desen last ghekosen is gheweest/ midts eenighe sonderlinge gauen die hy hadde/dat geue ick hemseluen/ ende dien in dese schoone officie ghestelt hebben/ ende oock den ghenen die hem ghekent hebben/ te bedencken : Indien hy/segghe ick/ met eenighe groote gheleertheyt begaeft is geweest/ het zy inde heylige Schrift/inde Kercken histoiren/ inde leeringe der ouder Vaderen oft Leeraers / ende inden dinghen die den gheloove aengaen/ (van welckes wegen de In-

quisiteurs willen Vaders ghenaemt wesen/ ende van welcker waerheyt ende dwaelinge sy soo eergierichlicken begeeren Rechters te zijn:) ende ten lesten/ Oft hy in hem eenighe heylicheyt gehadt heeft (van welcker sy haer soo seere vermeten / op dat sy daer door een sulcken heerlicken tittel ende naem ouerkomen souden) die hem bouen alle syn medeghesellen meer verheuen ende schijnbaerder ghemaeckt heeft.

Maer hy is daertoe veel eer ghekomen (allsmen de waerheyt segghen soude) midts dat hy meer met wreetheyt ẽn onghenadicheyt/ende sonderlinge met listicheyt der Inquisitien meer veruult was/ dan alle de andere: om welckes wille hy niet alleenlicken dese officie verkreghen hadde/ maer wordt oock beschoncken met een seer vet ende rijckelick Bisdom/ voor recompense oft vergeldinghe van syn exploiten: als een vroom eruaeren Krijchsman toe behoort / welcke tsijnder goeder stapen ẽn moeyte/de affairen oft saecken der Roomscher Kercken (welcke alree hadde begonnen te struickelen tot vallens toe) wederom in staete hadde konnen stellen.

Binnen den tijt synder legatie oft sendinghe voorseyt/ dewyle veel besonder huysen vol armer gheuangenen laegen/ om saecken der Euangelien aengaende / om dies wille

dat

dat de ghemeyne gheuanckenissen soo vol waren/ als dat daer gheen meer in en konden ghestelt worden / so en liet daerom syne heerlicke eerweerdicheyt dewijle niet / syne ghenoechte ende tijtkortinge opter rieuieren te nemen in schupten oft bargekens die met flouweel ende schaerlaken ouerdeckt waren: in welcker verrieringhen/ hy beter eenighen naerkomelinck Sardanapoli ghelijck scheen te wesen/ dan eenighen/ ick en wil niet segghen Christelicken Bisschop/maer eerlicken goedertieren mensche: Ende syn naegeloop oft sleyp was oock dies ghelijcke/ also dat hy het meestendeel des volcks naer hem dede loopen / om synen staet ende pronckerije te besiene.

Ende voorwaer dese triumphe voechde ende betaemde hem ende sijns ghelijcke seer wel/ dewijle de arme gheloouige Ghemeynte (van welcker hy een doodt vyandt was) in tranen ende benautheyt versoncken lach/ ouermidts het lijden / dat hy haer aendoende was.

MAer om wederom ten propooste van haerlieder lose listen te komen: Wanneer dese goede Heerẽ seker kennisse willen nemen/vande tsaemenspiekinghen ende redenen welcke de gheuangenen met malkanderen moghen hebben (tot vertroostinghe van haerlieder wterste benautheyt) welcke

by den anderen in een geuanckenisse sitten: soo beschicken sy haer eenighen ouervlieger (alsoo noemen wy die / welcke met bespien verraderlicken omgaen) welcke vanden Inquisiteurs in de ghevanckenisse ghesteken wordt / ende ghelaet hem als een medeghevanghene: ende bespiet hierentusschen alle tgene dat sy segghen ende doen.

Ende als hy nu naer sommighe daghen/ hemseluen met haer ghemeynsam gemaeckt heeft/ door behendicheyt/ soo begint hy van der Religien te spreken/als een die hem oock by dyen vyere begeert te warmē/ hem veynsende als begeerde hy beter van haer onderwesen ende gheleert te zijn/oft haerlieder beter te willē leeren ende onderwijsen in eenighe dinghen: veruanghende also de eenvuldighe menschen / welcke op gheen quaet en dencken. Maer teghen sulcke listen ist bequaem gewaerschout te zijn / van dese nieuwe ende onbekende metghesellen niet licht noch haest te vertrouwen.

Men salse hier by kennen leeren: dat is/ sy bringhen meestendeel woorden der Religien aengaende/voort/ sonder oorsaecke oft propoost. So salt dan den ghenen / diese so hooren klappen ende snaeteren / goet ende ghewaerschout zijn/ dat sy hem alleen synen buyck vol laten klappen. Want soo haest als hy yet van eenigen der geuangenen gehoort

oft

oft vernomen heeft/nae syn begeerte/so bidt hy den Steenwachter (als hy haer naer ghewoonte komt besoeken) dat hy voor hem audiencie oft ghehoor beghere/ also de gheuangenen te doen gewoonlick zijn.

Korts na dat hy dan synen wtganck verkregen heeft/ soo werden de ghene die in de gheuanckenisse bleuen zijn / de vrucht sijns ghesellschaps wel ghewaer.

Het is te verwonderē datmen menschen vindt/die so boos van gheeste zijn/ als dat sy hem seluen hueren laten/ om sulcken snoode werck ende ambacht te doen:iae met sulcker moeyelicheyt/als dat sy (om wat vanden armen gheuangenen te vernemen) metten anderen gheuangenen als mede gheuaen/haer twee oft drij maenden lanck / seer nau laten opsluyten/ ende alle ander benautheyt lijdē/ als van honger/ dorst/ coude/ stanck eñ vuylicheyt/ diemen gemeynichlicken inden gheuanckenissen lijdende is.

Ende dat meer is/ sy wt eender gheuanckenisse versch gekomen zijnde/zijn wederom bereet om terstonts in d'andere te gaen : iae in drij oft vier verscheyden al naer den anderen: Metten kortsten/ sy begeren haer leuen in dit genoechelick ambacht ouer te bringen/ dwelck haer als een tijtcortinghe is.

DEse konstighe ouervlieger dan wtghekomen zijnde/ om het rappoort te doen

van het vroom feyt dat hy inde ghevancke-nisse voorseyt bedreven heeft / soo en sal hy niet alleen slechtelicken segghen/ tghene dat de ghevanghenen ghesproken hebben/maer daerby oock verklaeren / met wat contenancie ende ghelaet (het zy bly oft droeve ghe-weest) sy de propoosten der Religien aen-gaende/verhaelt ende aengenomen hebben: ende sal daer en boven noch segghen/tghene dat hem van haerlieden goetdunckt / al en hebben sy hem op syn segghen oock niet met allen gheantwoordt.

Ende men moet weten/dat dese ouerbrin ginghen ghenoechsam dienen konnen/ om daermede yemanden te ouertuyghen / son-der eenich wtnemen oft wederlegginghen.

Ende al ist so/dat dese goede geselle voor-seyt / gheheel verachtelick ende gheen man van eeren en is/ ende dickwilst wt het diep-ste van eenich der vuylster hoopen/ die in de Stadt zijn moghen/ ghetogen is/ (behaluen dat hy hem tot desen eerlicken ambacht/ om een kleyn pennicksken ende gagie te win-nen begheeft/) soo wordt hy dies niet te min in dese heylighe officie voor een lidtmaet ge-houden / dat weerdich is by sulcken lichaem gheuoecht te zijn.

HEt gheualt oock dickwils dat eenighe/ die om saecken der Religien geuangen zijn/ gestelt worden by de gene/ die om eeni-

ghe

ghe ander saecken oft misdaet gheuanghen zijn : de welcke om met de Inquisiteurs wel te staen / in alder ongheтrouwicheyt ouerbrenghen/ t'gene dat sy vanden anderen geuangenen voorseyt (aengaende saecken der Religien) gehoort eñ verstaen hebben. Ende dese ghetuygenissen zijn voor desen heyligen Richtstoel van grooter weerden / welcke tot confirmatie oft beuestinge (welck sy Qualificatie van het seggen/noemen) bouen al opsicht heeft/ouer tgene dat der gheuanckenissen ende den beschuldichdẽ/ ende voorts den beschuldiger aengaet.

DAer zijn noch ander ouervliegers ende Spien/ die desen heylighen Richtstoel buyten der gheuanckenissen dienstlijck zijn/ welcke door sulcke listen voorseyt / bespien ende acht nemen op de ghene die sy (der Luteryen aengaende) voor suspect houden. Eñ vele van dyen vlieghen wel so hooghe / wijt ende breet/ als datse de zee ouervaerende/ in vreemde ende verre Landen gaen bespien/ de ghene die haer seluen wt Spangien ghebannen/ eñ in eenige ander plaetsen tot versekeringe sullen vertrockẽ hebben: So groot is den yuer ende yuerichept/die dese Inquisiteurs ende heylighe Vaders tot Godt ende den menschen hebben. Maer om te spreken vande gene die maer rontom eñ omtrent de Steden van Spaengien en vliegẽ / maer de

stoelen der Inquisitien ghestelt zijn/ so hou-den de Biechtpapen/de Moniken/ eñ d'an-der gekroonde Klerckē/in tgetal deser ouer-vliegeren/de eerste plaetse.

Indien eenich eenvuldich mensche/ dyen Godt heeft beginnen te verlichten / tot haer komt : ende dat hy int verhael der biechten/ haer voorstelt/wat opinie hy houdt/oft waer inne hy twijfelt/ begeerende daeruan verse-kert/oft onderwesen te worde/so en sullen sy niet alleen dat kleyn vonckskén des Godde-licken lichts : d'welcke dyen armē mensche in synen geest begonst te verlichten / soecken te blusschen eñ gheheel wt te dempen : maer sy sullen hem ooc vermanē/ bidden/ eñ stieren/ (mengende daer onder swaer dreygementē) om hem te persuaderen ofte te beraden/ dat hy hem seluen voor den heylighen Richtstoel der Inquisitien/soude gaen verclaren/mids belouende dat mijne Heeren d'Inquisiteurs met hem in alder goedertierenheyt handelen sullen : Waerdoor het somwijlē wel geschiet/ dattet arme schaepken hem seluē inder wol-uen kele gaet worpē / eñ wordt also verslint.

De andere / met een onghenadigher ma-niere van doen/welcke sy inden winckel der Inquisitien ontleent hebben / verstaen heb-bende door dergelijcke ongetrouwicheyt der biechten/ de opinie des armen mensches/die niet en denckt op eenighe verraderye/veyn-

sen

sen haer op dat pas/ ende en seggen daer geheelicken niet teghen: Maer stellen het wte tot tsanderēdaechs/ als sy beter moeyte hebben om de biechte te volhooren / eñ beter tijt om van sulcker materien te spreken: ende latense also henen gaen/ op sulcker meyninge/ dat als de arme mensche des anderē daechs wederom coemt / ende volcomentlicker vander sake met hem (buyten der biechten) handelt/ sy sulcx (sonder swarichept vāder biechten ontdect te hebbē) den Inquisiteurs ouerbrenghen mogen. Het welck sulcke eerweerdige Biechtvaders/ niet en vergetē te doene/ die voorgheuen als en conden sy niet een Meusie verdouwē/ende swelgen nochtans wel eenen Kemele.

DAer zijn eenighe vanden ghetale deser ongheluckʃaliger booser menschen/ die also der Inquisitiē voorderlick zijn/ de welcke/ al waert dat sy yet opentlicken ende kenelicken seyden oft deden / tghene daer een ander van stonden aen om soude verbrandt worden/ so souden nochtans de eerweerdige Vaders der Inquisitien sulcx wel weten te verschoonen / ende wijsselicken te bedecken oft t'ouersiene: also sy oock somwijlen doen. Wāt sy vreesen dat haer seer schadelick soude wesen/ waert sakē dat sy sulcke boeuē (als hare sonderlincxste instrumenten) verloren/ die haer het water ter muelen doen comen.

NOch hebben de voorschreuen Inquisiteurs een ander groote behendicheyt ende arghelist / de welcke sy somwijlen (op gheraeck)te werck stellen/tot haren profijte: Dat is/wanneer sy eenigē notabelen Man ghevanghen hebben/ van welcken sy weten dat hy menighen mensche gheleert ende onderwesen sal hebben / oft die van veel persoonen ghehanteert is gheweest / ende ghemeynschap met haer ghehadt hebben sal/soo om sijnder geleertheyt wille/ als om saecken der Religien (het zy dat hy Doctoor/oft Predicant gheweest is/oft anderSins vermaent) soo doen sy (na haer ghewoonte) door haer Familiarē/een gerucht onder tvolck saeyen/ dat dese man voorschreuē (bedwongen zijnde gheweest door het pijnigen) vele van sijn medegenooten bedragē soude hebben. Ende om sulcx beter te bevestigē / so sullen sy eenige vanden ghenen die omtrent der gevanckenisse woonen / daer toe bestellen / welcke verseckerē sullen/ dat sy sulcx opter pijnbancken hooren roepen eñ wel verstaen hebben.

Dit gheruchte voorschreuen wordt door haer heylighe Inventie oft versieringhe gesaeyt/op dat de ghene die hy sal geleert hebben / oft die met hem in eenigher manieren ghemeynschap hebben ghehadt/in tijts haer schult gaen belijden/oft ghenade begheeren/ eer sy gheroepen oft ghevanghen worden.

Want sy hebben den volcke alree doen verstaen / dat de ghene die van selfs sonder bedwanck haer gaen verclaren / gheensins (na ghewoonte deses heylighen Richtstoels) met eenige pijne beswaert en worde oft ymmers maer met dese die seer licht is / de welcke sy de Penitencie noemen.

Ende aldus bedrieghen syer vele onder dit decxsele / welcke wel soo veel ghewinnen souden met vertoeuē tot datmense riepe/ als tot haerder schaden/het gheloove ende trouwe van desen heyligen Vaders t'ondersoecken/ende daer op te steunen.

DAT IX. CAPITTEL.

Hoemen de gheuanghenen in het spijsen ende voeden tracteert.

HEt tracteeren oft handelē vanden gheuanghenen der Inquisitien/ is gheheel belanghende/ eñ gheschiedt na het goetduncken ende wille vanden Inquisiteurs eñ haerder onderdanen / die de voorschreuen geuangenen dienen ende regeeren. Want die alghemeynlick achtende als ongelooviughe Honden/ soo en ist niet te verwonderen dat sy daer met om gaen / niet als de menschen met haer honden doen / van welcken sy eenighe ghenuechte oft ghewin hebben:

ben: Maer als oft maer eenighe verworpe-licke eñ verachtelicke beesten en waren/van welcken gheen ghewin oft gheniet te ver-wachten en is:die(also het hem laet aensien) soo tracteerende/ tot spot ende verachtinghe des menschelicken wesens.

Het verhael van desen tractemente ofte verhandelinghe/ en sal hier niet qualick ten propoost dienẽ/noch te vergeefs zijn : Want het sal ten eersten den goedẽ luyden dienen/ op dat sy daer door weten ende verstaen den noodt ende de katijuicheden/welcke de arme ghevanghenen des geloofs lijden/ op dat sy die bystaen souden na haer vermoghen:

Voorts ten anderẽ/op dat de ghene welc-ke Godt sal believen te roepen tot het heylich ghetuyghenisse sijnder waerheyt / daer door weten moghen / wat sy in desen deele sullen lijden ende verdraghen moeten:

Ende ten derden / op dat dese meer dan Heydensche groue wreetheyt/onder andere/ die hier van der Inquisitien aengaende ver-telt zijn / alle der werelt bekendt ende open-baer zy om daer van te oordeelen.

Doctoor Constantinus prediçãt tot Se-uillien(wiens gedachtenisse onder den gheloonighen te prijsen is) lijdende de grou-welicheden vander gevanckenissen der In-quisitien (alsoo tsijnder plaetsen sal ghesept worden)sonder nochtans het pijnighen ende

de tormenten ghevoelt te hebbene/riep dickmael tot den Heere in sijnder benautheyt/ segghende / O mijn Godt / ghebraken v ter wereit erghens eenighe Scithen/Tarteren/ Canibalen / oft eenighe ander grouwelicke soorte van Heydenen/ in wiens handen ick vallen mocht / welcke wreeder zijn dan dese/ in wiens clauwen Ick gheuallen ben?

Een ander wtnemende Godtsalich man van grooter onderwijsinghe ende leeringe/ ghenaemt Olmedus / zijnde insghelijcx inde handen der Inquisiteurs van Seuillien gevallen/om de selvighe belijdinge des Euangeliums / sterf oock ghelijck de voorschreuen Constantinus/ inden smettigen stanck ende eysselijcke vuylicheyden der gheuanckenissen voorschreuen. Ende in het eynde sijnder wterster katyuicheyt / soo dede hy oock dieslghelicx sijn ghebedt tot den Heere / eñ badt/ dat hy hem doch wt deser ellende ende katyuicheyt wilde trecken / ende hem niet langer en wilde laten inde handen van sulcke wreede vyanden.

Want de maniere vandẽ armen geuanghenen der Inquisitien te handelẽ / behoorde eer een eewich torment ende pijninge genaemt te wesen/ dan een gheuanckenisse.

TEn eersten / de plaetse daer in men elck geuangen besonder stelt/is seer nauwe: ende hoe sy nauwer oft enger is / hoe sy oock

smette-

smettelicker eñ vuylder stinckende is : ende soo sy leegher staet/hoe sy vochtigher is/also datmense beter een graf der dooder noemen mach / dan een gheuanckenisse der leuendigher. Ende indien sulcke koten inde hoochde gheleghen zijn/soo zijn sy / midts der hitten/ eenen houen ghelijck.

Wanneer daer somwijlen veel gheuanghenen voorhandē zijn (also het wel geualt) so worden sy twee oft dry tsamen in een kot geset/welcke(behaluen de plaetse daer sy slapen) niet meer dan eenen voet beruyms en hebben/om aldaer haer ghevoech te doene.

Oock so en hebben dese arme gheuangenen anders gheen locht noch anderen dach/ dan door een ront gat/ welck niet grooter en is dan de ronde van eenen Oraengappel/ eñ een cleyn venster oft splete / welcke maer omtrent eenen vingher-breet wijt en is.

Wel is waer dat daer noch ander plaetsen zijn/die wat meer beruyms hebbē / maer dat cost den ghenen genoech diese ghenieten willen:eñ oock so en zijn sulcke maer voor de ghene/ daermen / aengaende der Religien/ gheen quaet achterdencken van en heeft.

Daer isser die noch nauwer ende veel schrickelicker zijn dan de eerste / in welcke maer een mensche met grooter pijnen ligghen can: Ende de ghene diemen daer inne sluypt / en commen daer niet wte / dan voor

datse

datse van vuylicheyt ende smettelické stanck half rot zijn.

Alle dese soorten van gheuanckenissen worden toegheeechent oft toegevoecht na de verdienste ende weerde der geuangenen: ende dickwilst na de gonste oft haet/ die haer de Inquisiteur oft de Steenbewaerder draghen sullen. Dit is dan aengaende de plaetsen.

De gheuangenen / aengaende haer spijsinghe ende voedinghe / zijn alsoo wel ghetracteert als sy ghelogeert zijn. De rijcke/ moetent grosselick betalen / ende soo veel gheuen / alst der heyligher Offitie vander Inquisitien belieft / eñ na dat de persoonen zijn: te wetene/ dertich Mareuedis sdaechs/ waer van die 17. eenen Duytschen Batz maken / ende die acht ende een haluen eenen Franschen stuyuere / ende de thiene eenen Brabantsché stuyuer. De ghene die wat beter cier willen maken/ die moetent haer meer laten costen/

Ende dit voordeel en doetmen alle man niet/ maer den ghenen alleene / van welcke d'Inquisiteurs gheen groot profijt en verwachten: midts datse maer om eenige lichtveerdicheyt gheuanghen en zijn.

Want de ghene diese na haer goetduncken oordeelen/ dat gheheelicken haer goederen verbeurt sullen wesen / die en spijsen sy

niet

niet gelijck de andere/ maer met grof bruyn broodt / ende water alleene. Ende en laten niemanden toe/ buyten ordinaris te coopen/ vreesende het verbeurt goet soo veel te verminderen.

NU aengaende die Armen/ welcke niet soo veel en hebben dat sy haerseluen voeden connen/die worde̅ van des Coninckswegen gespijst / ende op synen cost geuoedt: te weten / sy hebben eenen haluenreael des daechs te verteeren. Ende op dit weynich gelt/ ende eenich ander/het welck sy int ghemeyn van aelmoessen crijghen mogen/moeten sy noch eenen Voorsorger onderhouden/ welcke haer coopt wat sy behoeuen : en̄ noch eenen die haer de hemden wasschet : sonder dat hier en bouen dit gelt des Coninckliicken pensioens/ door veel handen passeert eer het tot haerlieder ghebruyck coemt:

Ten eersten / door des Ontfanghers oft Tresoriers hande̅/ welcke de geconfisqueerde oft verbeurt-gemaeckte penningen ontfanght / ende wtgheeft : ende dit is den profijtelickisten staet / die in dit heylich Hof der Inquisitien wesen mach/ende en wordt niemanden ghegheuen noch toegheschickt dan door veel bedelens/groote gonste/goede gratie ende ghenegthentheyt:

Voorts ten anderen / door des Voorsorghers oft Despenciers handen / die de spijse

op

op sijn conscientie ende ter goeder trouwen coopt/indien het anders te vertrouwen is:

Ten derden door des Kocks handen die haer de spijse cockt:

Eñ die de laetste tiende heeft/is de Steenbewaerder / die het al deylt na synen wille: want sijn Offitie sulcks inhoudt.

Dese calculatie oft rekeninghe is hier by deelen verhaelt / om te bewijsen dat al die voornoemde op desen weynighen ordinaris ende cleyn portie der gheuanghenen/ leuen/ende hebben elck haer besonder pensioen/daer op bewesen.

Ende daer en can niet ghecomen tot den armen gheuangenen/ ten moet eerst door de clauwen van desen grijpers passeeren. Ende metten cortsten ghesept/alle die van der Collegie ende Schole der Inquisitien zijn / soo wel de meester als de knecht / vanden minsten tot den meesten/en studerẽ anders niet/ dan na ghierichept/stelen ende roouen.

Indien yemandt van haerlieder/ door een sonderlinghe ghenade Godts / met deernisse ende medelyden beroert wordt / ouer sulcke ellendicheden der gheuangenen/ soeckende haerlieder eenighe verlichtinghe ofte troost te doene / sulcks wordt een groote misdaet gheacht / welcke niet versoent en mach worden/dan met de straffe der roeden tot den bloede toe.

HEt en is niet seer langhe gheleden/dat-men eē seker man verkoos om Steen-wachter oft bewaerder te zyne / op het Ca-steel van Sevillen / het welck een gevancke-nisse der Inquisitiē is/ welcke man(doen ter tijt)vandē argsten niet en was/ (als die noch niet bevangen en was met sulcke opentlicke giericheyt ende wreetheyt. Het welck den sonderlinckſten alem is/ diemē in desen hey-lighen winckel gebruyckt)maer hy was wat goedertieren / ende redelicken oudt oft be-daecht : Synen naem was Peeter van He-rera. Hy handelde de gheuangenen so soete-licken als hy ymmermeer conde: maer secre-telicken / sonder sulcks te laten blijcken oft eenich semblant te maken.

Het gheuiel eens (ghelijck het wel onder eenen grooten hoop gheuanghenen ghebeu-ren mach / alsoo hy dier veel op synen last te bewaren hadde) als dat daer een eersame Vrouwe met twee haerder dochteren ghe-uanghen was: dese besonder ende van mal-canderen opghesloten zijnde / hadden seer groot verlanghen ende begheerte om deen der anderen te sien ende te spreken / tot ver-troostinghe van haerlieder ghemeyne be-nautheyt.

Dus baeden sy desen Steenbewaerder so vele/als dat hy haer toeliet alleēlick een cleyn vierendeel vander uren byden anderen te

zyne/

zyne/om malcanderen noch eens te spreken/ t'omhelsen / oft te begroetene. Ende soo hy een saecht ende goedich man was / beroert zijnde tot medelijden door haerlieder bede/so liet hyse een half urken tsamen spreken. Ende haer dit thaerlieder begheerte so weynich tijts toeghelaten hebbende/ so leydde hy elck wederomme in haer plaetse.

Eenighe daghen daer na / als dese arme vroukens int pijnighen rouwelicken gehandelt worden/ dese Steenbewaerder vreesende dat sy door het groot geweldt der pijninghen / belijden mochten de goedicheyt ende vriendtschap die hy haerlieder bewesen hadde/in tghene dat hy die laten by een comen hadde sonder bewillinghe ende toelaten van myne Heeren de Inquisiteurs / so wordt hy met sulcker vreesen beuanghen / dat om te voorcommen het ghene dat hy vreesde te lijden/om sulcke weldaet / het welck hem voor een groote laster ende misdaet soude opghelepdt gheweest hebben/ginck henen ende beschuldichde hemseluen / ende om dat hy in gheen lijden comen en soude/ so versocht hy ghenade ende quijtscheldinghe.

Maer de ouerige grauiteyt der Inquisiteuren / wijdt verscheydē van alle genadige goetheyt / maeckten dese daet soo swaer/als dat sy hem eenegange in een kot binnen der geuanckenissen lieten sluyten: in het welcke

(soo door de wreetheyt daermen hem mede handelde/als door quellinghe ende bedroeftheyt) hy beuangen wordt met sulcke melancolie oft swaermoedicheyt / als dat hy daer van sinneloos wordt. Nochtans so en conde hem dese cranckheyt noch dit sijn lijden soo niet beschermen oft verschoonē/ hy en moest hier en bouē daerom noch een swaer straffe ende punitie ghedooghen:

Want als hy nv een Jaer lanck in dese katijuighe gheuanckenisse ghesteken hadde/ wort hy op den dach vander feesten der Inquisitien/ met den geluwen rocxken aene/eñ den strop om den hals draghende / als een dief ten vertooghe ghelept / ende verwesen ghegeesselt te wordē op alle hoecken vander straten / met ghetale van twee hondert slaghen / ende voorts ses Jaren op de Gallepe ghebannen te zyne.

Nv des anderē daechs na der triumphen oft feesten voorsept/ende na dat hy sijn vonnisse ontfangen hadde / alsoomē hem wt der gheuanckenissen lepdde om ghegheesselt te worden(na ghewoonte der Jaerlicscher feesten)soo beuinck hem syne ontsinnicheyt/die hem somwijlen soo door cranckheyt ouerquam/midts welcke hy hem seluen vanden Esel wierp/ op welckē men hem ter schande geset hadde/ende viel met eenen swaren val op een Alguazil/ oft Officier der Inquisitiē/

de

de welcke daerom syn rapier wt track/ ende soude hem sonder twyffel doorsteke̅ hebben/ en hadde hy niet terstondts wechghenomen geweest vanden volcke dat daer toe liep: dus wordt hy wederom op den Esel gheset ende vaster gebonden om ghegeesselt te worden. Ende nae dat hy de tweehondert bestemde slaghen ontfanghen hadde/ soo ordineerden de Inquisiteurs/ boue̅ alle syn geleden pyne (om dat hy hem soo onmanierlicken ghedragen en̄ op den Alguazil gheuallen hadde) als dat hy boue̅ de sesse voorschreue̅ Jaren noch vier Jaren opter Galleyen soude blyue̅. So wel connen dese voorschreuen heylighe Vaders des gheloofs de schult vergheldeu ende beswaren / als dat noch ontsinnicheyt noch dwaesheyt noch eenighe aenmerckinghe by haer plaetse en heeft oft yet verschoone̅ can.

VOor desen/was daer een ander Steenbewaerder gheweest / genaemt Jaspar Gennauidio ee̅ man va̅ wonderlicker wreetheyt ende ghierichept. Want hy was wel soo snoo / als dat hy den armen gheuanghenen het meeste deel hares voetsels onthiel/ in hoe weynich oock de portie mocht gedeylt ende qualick gecockt wesen: iae vercocht selfs wel en diere syn ghestolen brocken/ binnen deser geuanckenissen des Casteels van Trianen: ende behiel oock het weynich ghelt dat hy behoorde te gheuen aen het wassche̅ vanden

 hemden

hemden der armen geuangenen. Ja in sulcker voegē/ dat hy den Inquisiteur eñ Ontfanger hier in so wist te verblinden / als dat sy hem dese partijen in sijn rekeningen passeerden: allelecns als oft hy tghelt van elcker weken wel ende getrouwelicken besteedt hadde alsoot behoorde.

Eñ so daer yemant vanden geuangenen was/ die sulcken onrecht niet meer en conde lijden/maer gedwongen door den wtersten noodt/hem des beclaechde/ oft eens dē mont open dede om yet daer tegēs te seggē/so wist dese wreede Schellem terstondts raet daer toe. Want hy dede sulcken eenē wter geuangenissen comen daer hy in was/eñ stelden in eenen seer diepen donckeren put/ diemen in Spaengien Mazmorra naemt/ eñ lieten daer sommige dagen alleen sitten/eñ en dede niet so vele dat hy hem stroo gegeuen hadde om op te liggē. Hy gaf hem niet alleenlick weynich spijse / maer oock die gecorrumpeert eñ bedoruen was/het welck genoech mocht wesen om hem cranck te maken eñ te doen steruen. Ende dede sulcx/sonder dat de Inquisiteurs daer van wisten / eñ ouertradt alsoo (door moetwillighe boosheyt) haerlieder beuel van de gheuanghenen te tracteeren.

Ende indien de geuangene hem badt om audientie oft gehoor te gecrijgen / op dat hy middel mocht hebbē om hem voor de Inquisiteurs

siteurs te beclaghen van sulcken onghelijck/ (want men en canse niet wel ouercomẽ/ dan door middel van hem) dese ongetrouwe dienaer wel wetende wat spel men hem berocken wilde/gaf te verstaẽ dat hy audientie begheert hadde / maer dat hy die noch niet en conde verckrijgẽ: eñ met sulcke versierde antwoorde/liet hy den armẽ mensche indẽ voorseyden put (den graue gelijck)12. oft 14.dagẽ lanck liggẽ weykẽ/tot der tijt toe dat hy hem van sulckẽ eenen genoech gewroken hadde.

Voorts hem dan wederom wtgetrocken eñ in sijn eerste geuangenisse gestelt hebbende/so gaf hy vooren/dat hy hem hier vã wel schuldich was te danckẽ / midts dat hy deernisse met hem hebbende/myne Heeren voor hem gebeden hadde/ van alsulcx toe te laten.

Somma : sijn dieuerijen eñ schelmerijen die hy aenden armen gheuangenen bedreef (welcke andersins katijuicheyden ghenoech hadden)waren so groot eñ vele/ als dat daer vele van de ghene die geloofs ghenoech byden Inquisiteurs hadden/ ouer hem in goeden ernste claechden. Om welcx wille hy gegrepen wordt : ende al was hy beschuldicht ende ouerwonnen van veel quaets eñ ouermoets die hy bedreuen hadde / so gheschiede hem nochtans voor den seluighen Richtstoel groote ghenade ende goedicheyt van myne Heeren de Inquisiteurs / welcke hem noch

 trouwe-

trouwelicken voor een lidtmaet van haerlie-
der heylige ende ghewijdde lichaem kenden.

Want hy wordt verwesen / met sulcke
straffe te lijdene gelijck de gene die der moe-
der met hare twee dochteren toegelatē had-
de een cleyn half urken tsamen te comene
om met malcanderen te spreken (hoe wel hy
veel beter de castijdinghe eñ straffe verdient
hadde te dragē voor sijn blijkelicke misdadē/
dan dander leedt om syne beleefde goedich-
heyt) maer alleenlick/hem te moetē opentlic-
ken op een schauot voor alle man te verthoo-
nen met een wassen keerse inde handt / ende
vijf Jaren wt der stadt ghebannen te zyne.

Ende midts dat sy Amendē van haer ey-
ghen nemen/so maeckten sy hem sijn gagien
verbeurt/welcke men hem van sijnder Offi-
tien oft staets weghen schuldich was.

Alsoo stelden sy daer door meer te vreden
die hem beschuldicht hadden/ dan sy de blijc-
kelicke misdaden van desen haren dienaer
ende metghesellе straften.

DEse seluighe boose Steenbewaerder/
hadde een dienstmaecht (welcke rede-
licken bedaecht was) binnen synen huyse ge-
hadt/dewijle hy syne Offitie inde voorschre-
uen plaetse noch bediende / de welcke / sien-
de het arm wesen ende de benautheyt die de
gheuanghene leden/ door de valscheyt ende
wreetheyt haers meesters / ende sy door me-
delij-

delijden eñ deernisse beweecht zijnde midts den hongher/ ellende eñ ander onreynicheyt die sy aen den armen menschen sach binnen der gheuanckenissen (want oock so en haette sy de leeringhe des Euangeliums niet) soo sprack sy die aen van omtrent de dooren der gheuanckenissen / haer troostende ende vermaenende tot patiencie ende verduldicheyt/ so vele sy konde / ende stack haerlieden dickwils spijse onder door de deure / na het weynich vermoghen/ ende kleyn middele haeres staets oft conditien/ende dede haerlieder alle goeden dienst die sy konde / bouen de goede ende troostelicke woorden.

Ende so veel te meer was de Godtsalicheyt deser goeder vrouwen te noteeren ofte aen te mercken/mits dat haer niet ouerschietende van haers eyghen weghen/om haer liberalicheyt te doen aenden geuangenen/om Christi wille/dat sy nam wat sy krijgen konde van tgene dat haer meester de dief/vande portien der voorseyder geuangenen ghestolen hadde/ ende dat sy het den gheuangenen wederom gaf.

Ende op datmen hier in te beter de voorsienichept Gods mach mercken/ welcke van boose vaders niet altijt quade kinderen en laet voortkomen/maer wel somwijlẽ goede: So was daer een cleyn meysken die de dochter van haeren meester was / het welck haer

grootelicken behulpich was/in het te wercke leggen haeres goeden willes ouer dese daet.

Door het middel van deser goeder vrouwen/so waren de geuangenen oock terstont ghewaerschout van alderley saecken: dwelck haerlieder seer aenghenaem ende dienstelick was in haer saecke.

Dit dan ter kennisse van mijne Heeren de Inquisiteurs ghekomen zijnde/ naer dat sy een Iaer lanck gheuangen gelegen hadde in dergelijcke ellende als de andere/so wordt sy op een schauot brocht / ende haer wordt eenen gheluwen rock aengedaen / ende ghekreech voor haer vonnisse / dat sy met twee hondert slaeghen ghegeesselt soude worden/ (het welck haer des anderen daechs daernae ghesciede) ende voorts wordt sy voor thien Iaeren wt dyer Steden ende buyten dyer vrijheyt ghebannen.

Desen tittel wordt haer opghelept / ende vooren ghehanghen in het wtspreken van haer vonnisse: Dit is de ghene die de ketters hulpe ende bijstant ghedaen heefft.

De heylighe Vaders waren des te meer beroert ende op haer verstoort / om datse in het pijnighen beleden hadde/ hoe sy de secreten des heylighen Richtstoels gheopenbaert hadde: verklarende tot eenighen borgheren der Stadt voorseyt/hoe men de geuangenen in de geuanckenissen handelde ende voedde.

Dit

DIt exempel by t'voorgaende gheuoecht van de boosheyt haeres meesters/ende van de straffe welcke sy beyde ontfingen/bewijst genoech de gelijckheyt ende rechtueerdicheyt der vonnissen/die de H. Vaders wtspreken/ouer het straffen der boosdoenders.

NV indien het soo is/ datter tot noch toe noyt bancken van galeyen/ noch eenige geuanckenissen geweest en zijn(daermen van weet te spreken)daer de geuangene niet eenighe vrijheyt ghehadt en hebben/ van te mogen singen tot versoetinghe ende verlichtinghe haerder pijnen ende verdriet / so gaet dan desen Richtstoel der Inquisitien verre te bouen alle stuericheyt ende wreetheyt die men teghen den armen gheuangenen soude mogen oft konnen verdencken/haer gheenssins toelatende eenige verhueginge in haerlieder benautheyt / iae niet van eens te moghen singen.

Want indien eenich geuangene om hem seluen wat te vermaecken / ende syn leedt te vergheten/eenigen Psalm bestaet te singen/ oft eenich veersken wt de heylige Schrift be gint te verhalen: hoe hem dat beter behaecht eñ verheucht/hoe hy den Inquisiteurs qualicker behaecht/ ende den heylighen Vaders min aenstaet: Welcke van haerentweghen niet weynich en achten / dat de geuangenen haer allso inden gheest wat verheughen:

Want

Want dit is haer begheerte eñ meyninge/ dat alle middelen van blijschap ende verhuegiuige hen ontnomen zijnde/sy doorgaens in een eewighe troerichheyt/ droeffenisse/ eñ melancolie blijuen moghen.

Hierom/ als sy eenighen gheuanghenen hooren singen / oft wat luydachtich spreken/ so komen terstonts eenighe van dien rasenden hoop gelopen (te weten/ de Greffier met den Steenbewaerder) van weghen der heylighen Vaderen / ende verbiedent hem: wtblusschende also syn vreucht ende blijschap : ende beuelen hem op de straffe des Banns/ dat hy heel heymelick spreken sal : iae ende gheuen hem den sekeren ende bestelden toon die hy int spreken houden moet : te weten/so heymelick ende niet luyder : Ende indien hy sulcks beuel veracht/ als spotweerdich ende belachelick(ghelijck het inder waerheyt oock is) so dwinghen sy hem sulcks te onderhouden/ hem eenigē bal oft ander beletsel inden mondt bindende/ als een die het beuel / de macht eñ de authoriteyt des heyligen Richtstoels veracht heeft.

Nv dit doen sy om tweederley saecken:de eene/ om hem te benemen (alsoo ghesept is) alle middel van blijschap ende verheuginghe : d'andere/ om haer te belettē dat sy door het gesanck der Psalmen/ eñ ander sprueckē der heyliger Schrift/ malcanderen niet troostēn

stēn

sten/vermanen/ noch stichten en souden/ eñ also het swack geloove haerder metgesellen/ (die erghens wijt van haer verscheyden op een ander eynde der gheuanckenisse sitten) niet en souden ontvuncken/ het welck schier wtgeblust mocht wesen door vreese ende benautheyt: Welcke saecke/ dese oude vossen door lange experiencie oft ondersoeck/ oock wel weten ende bevroeden also te zijn.

Oock so doen sy de gheuanghenen swijghen ende stille zijn / op dat sy door het singhen oft luyd-spreken/ de eene den anderen niet kennen en souden. Want het ghebeurt dickwils dat de vader ende de kinderen/ de man ende syn huysvrouwe / de eene vriendt met den anderen / een iaer oft twee lanck/ al in eenerley gheuanckenisse gheseten hebben sullen/sonder yet van malcanderẽ te weten/ tot optẽ dach wanneer sy haer vonnisse ontfangen/ de eene den anderen op het schauot sien moghen.

Ende om deser saecken wille/ (sonderlinghe inder audiencien) worden sy ondersocht ende gevraecht / oft sy inder gheuanckenisse zijnde / malkanderen niet aengheroepen oft ghesproken/ oft yemanden vanden gheuanghenen ghekent hebben: Het welcke/indien het alsoo bevonden wordt/ soo setmense terstondt van dier in een ander plaetse: eñ daer op begintmen met haer wederom eenen anderen

deren nieuwen slimmen wech in te gaene: te weten/ Men vraecht ende ondersoeckt sy op een nieuwe/ wat het zy/ daerse malkanderen af aenghesproken ende ghewaerschout hebben/ &c.

In somma/ men handelt hier also met de ghevangenen voorseyt/ derwyle sy gevangen sitten/ dat de ghene die wt de ellende sulcker ghevanckenissen geraken te komen (wtghenomen die van daer stracks naer den vyere gheleydt worden/ en die binnen der gevanckenissen inden stanck ende vuylicheyt sterven) haer leefdaghe lanck quelen midts de verderuende vochticheyden/ waeruan de gheleghenheyt ende qualiteyt der plaetsen/ oock de onganssche ende bedorven spijse oorsaecke zijn.

Sommighe hierdoor/ bevanghen zijnde met melancolische vochticheyt/ worden wtsinnich.

De anderen/ door quade dispositie ofte swackheyt haeres lichaems ende natueren/ ghekrijgen daerdoor sulcke beginsselen van doorgaende sieckten ende kranckten/ als dat de qualen die sy in dyen lijden/ haer swaerder vallen (door de geduericheyt ende lanckheyt des tijts) dan de doot selue.

Onder veel ander Exempelen/ die men hier van voort bringhen mach/ onder d'Inquisitie van Sevillien/ soo sullen wy

eene kiesen ende voorbringhen / haerlieder goedertierenheyt ende voorsienige wijsheyt aengaende/welcke wel weerdich is onder de Historien verhaelt te zijn.

Het is wat tyts gheleden dat inde haeuene van Gaddes/oft van S. Lucar/ een schip wt Engelandt aen quam/ het welck van de Familiaeren der Inquisitien bespiet was/ eer daer yemandt van dyen schepe voet aen landt ghesett hadde (naer het gebruyck dat sy inbrocht hebben / om saecken der Religien wille) inden seluigen waren seker Ingelsche die den Euangelio aengaende / suspect ghehouden worden / om welcker oorsaecke willen de Familiaren die terstondt vinghen/ ẽn leyddense eens strecks nae de geuanckenisse toe. Onder de voorseyde was eenen kleynen Jongen/oudt zijnde (ten hooghesten) omtrent thien iaeren/ ende was de sone van een seer rijck Ingelsch koopman / wien het meeste part oft deel des schips / ẽn der komenschap toe quam:so men seyde.

Dese Familiarẽ/ namen den voorseyden Jongen oock gheuangen/ om dieswille dat sy in het ondersoecken een Ingelsch Psalmboecksken ouer hem vonden.

De gene die den handel ẽn de keeren weten/ van haerlieder onuersaedelicker gierichheyt/dien en sal het niet vreemt gheuen/ dat den Eerweerdigen Raet der Inquisiteuren

(soo

(soo haest sy inden neuse hadden / dat daer sulcken proye voorhanden was/te weten/ de menichte der komenschap / eñ den rijckdom vanden vader des gheuangen Jonckskens) van stonden aen so bereet waren/om die aen te slaen/ ende den Jongē (die noch maer een kindt was) syn proces te maken.

Het schip dan met alle de komenschap aengeslagen ende beschreuen zijnde/ so leydde men den Jongen metten anderen wech/ ende steldense gheuangen int slot van Trianen : waer sy seuen oft acht maendē bleuen.

Nv soo hadde Godt den voorseyden Jongen de Godsalige leeringhe/so int herte gheprent/ waerin hy van ioncks op geleert ende gheoefent was/als dat hy in dese syne teedere iuecht (niet teghenstaende de swate gheuanckenisse die hy leedt) goede ende opentlicke ghetuygenisse daer van gaff/ende badt den Heere aen des morgens eñ des auonts/ van welcken hy geleert hadde sekeren troost ende hulp te verwachten in sijnder benautheyt. De Steenwaerder stondt ende sach den Jonghen somwijlen aen/ dewijle hy syn ghebedt dede/ de welcke in plaetse/van dat hy root van schaemten behoorde te worden/ ouermidts syne ongheleertheyt/ siende voor ooghen / een soo goeden spiegel van Godsvruchticheyt ende deuotie/ ende als hy d'oogen ten Hemel slaende/ hem hoorde eenigen

Psalm

Psalm in Ingelscher spraecken verhalen/ so seyde de Steenbewaerder/tot den genen die omtrent hem stonden : Siet daer doch eens dien kleynen Ketter/ꝛc.

Hebbende dan dit arme Jonckskenhet (het welcke in sijns vaders huys teerlick gheuoedet ende opghebracht was) den voorseyden tijt gheduerende/inder gheuanckenissen liggen weyken : so wordt het seer kranck/ ouermidts der ouervloedighen vochticheyt der plaetsen / ende oock door dien dat het qualick van spijse / ende andere nootdruft ghetracteert was : Het welcke/alst mijn Heeren den Inquisiteurs ten ooren komen was/soo deden sy den Jongen wtbringhen/ ende lieten hem int Gasthuys (genaemt des Cardinaels) draegen/ om daer te ghenesen/indien hy konde.

Men is gewoon in dit Gasthuys te draeghen / de ghene die seer kranck worden inder gheuanckenisse der Inquisitien : in het welcke sy nochtans niet veel meer voordeels en hebben / aengaende van ghetracteert te worden/ bouen den ghemeynen Medecijn ende d'ordinaris dienisten vanden Gasthuysse . Wanneer het nv metten krancken begint beter te worden / al is het dat hy noch niet heel ghenesen en is / soo leyt men hem terstondt wederom in syne eerste gheuanckenisse.

DEse Jonghen voorseyt / hebbende van in der gheuanckenisse (ouermidts de voorseyde oorsaecken bouen verhaelt) veel quade ende schadelicke humeuren oft vochticheyden vergadert/welcke oorsaeck waren van syn swaere sieckte/ wordt in dit Gasthuys lam ende onmechtich aen beyde syne beenen : ende men en weet niet / waer den Jonghen/ sichtent dier tijt af/ mach beuaeren zijn.

Datmen dan hierop wel merck neme/ende volgends dien/oordeele/ oft daer noch ergens eenighe so grooue Heydensche ongenadicheyt ende wreetheyt/ ghebruyckt is geworden/ teghen een sulck Kindt ende kleynen Jonghen/ noch een vreemdelinck zijnde? oft snooder dieuertje ende rouerije / die dese hier deden aen het schip ende de Kommenschap/ die daerin vonden wordt?

BYna ten seluen tijde / wordt een sekeren Moor van Maruchen (een Stadt seer vermaert in het Landtschap Mauritanie / ende is de hooftstadt van dien Koninckrijcke) inde voorseyde gheuanckenisse ghestelt : Dese hadde met vrijen willen verlaten ende verloochent de boose Mahometsche secte/ ende was weynich daer te vooren afghekomen/ naer het quartier / ofte ghewest van Spaengien / omtrent de engde van Gibaltar/ om hem te laten doopen.

Ende midts dat hy in de Christlicke leere niet ten besten gheleert eñ onderwesen hadde gheweest/ alsoot behoorde/ soo hadde hy noch wat van syne voorgaende dwalinghe int lijf behouden.

Dese/ siende onder de vermeynde Christenen meer gebrecks ende feyls / dat hy onder de syne wel ghewoon was te sien / (meynende ter plaetsen te zijn daer hy seker ende sonder perijckel was/ ende nerghens op achterdencken hebbende) soo ontschoot hem dit woordt/ segghende: Dat hem de Religie der Mooren noch beter dan der Christenẽ docht te zijn. Om welckes wille hy in de handen vanden Inquisiteurs gheraeckte/ de welcke om hem wederom op den rechten wech te brenghen (also sy meynen) ghebruyckten het middel van haer gewoonlicke wreetheyt/ om hem also te leeren ende t'onderwijsen.

De arme mensche sittende in dese ellendighe ghevanckenisse/ seyde opentlicken/ dat hem noyt berouwen hadde geweest/ van dat hy (om totter Christenheyt te komen) hem hadde laten doopen / dan sichtent dat hy in handen vander Inquisitien kommen was/ waer hy soo veel onghelijcks ende ghewelts sien moeste/ dwelcke hem grootelicken mishaechde.

DAT X. CAPITTEL.

Aengaende de visitatie oft opsicht-neminghe der gheuanckenissen.

O Nder alle plaetsen daer Recht eñ Justitie ghebruyckt wordt/ welcke vernaemt zijn/ van elcken int gelijck te doen wat billick ende recht is/so ist een ghemeyn gebruyck/ datmen toesie eñ beschicke/ dat den armen gheuangenen niet onrechts/ niet onbehoorlicks/ noch eenighe quellinghe aenghedaen en worde. Om welckes te verhoeden/ de visitatie der gheuanckenissen inghestelt is worden/ op dat sy vanden oppersten Rechters dickwils soude gedaen wesen/ also oock de noodt ende de behoefte wel eysschen: van welcks de Goddelicke wet eñ de rechtueerdicheyt den regel behooren te zijn.

Nv om soo veel misbruycks/ ongheIijcks ende ouerlasts alsser geschiedt/ te weeren eñ voorkomen/ en isser niet noodigers dan dese eenighe remedie(oft beternisse)der visitatien voorseyt/ welcke so seere vervreemt/ verdoruen ende veruallen is worden/als alle ander handelen/oft acten/ende proceduren die den Rechte aengaen.

Dese Richterstoel der Inquisitien (segge ick) die hemseluen van heylicheyt beroemet/ (achtende ende noemende de andere Richt-

stoelen

stoelen ongewijt oft onheylich/ende wereltsche te zijn)heeft dese voorseyde visitacie der ghevanckenissen/ so verwoest eñ verkeeret met welbedachten voornemen/als dat dien dach in welcken die geschiedt/ den armen gevangenen eenen dach der ellenden ende benautheyt ghewoorden is. Dit salmen beter speuren aen haere maniere van doen/ ende aen tghebruyck dat sy daeruan hebben/int doen der visitatien voorsept: also wy hier teghenwoordelick verklaren sullen:

DE Inquisiteurs gaen eens oft tweemael inder Maent om de ghevanckenissen te visiteren/ ende dat des sondaechs/ oft op eenigen anderen feestdach / ende hier inne houden haer de Greffier ende de Steen bewaerder ghesellschap. De Inquisiteur in der gevanckenissen komende/ soo spreeckt hy den gevangene aen / eñ vraecht hem wat hy maeckt/ ende hoe hy al vaert/ oft hy yet ghebreck heeft / oft hem de Steenbewaerder ooc goede woordẽ geeft (door sulcks meynende/ oft hy hem niet schamper ende spitselicken aen en spreeckt) oft men hem oock syn spijse geeft alsoot behoort/ oft men hem syne hemden wasschet / ende dergelijcken meer ander woorden: bouen welcke men van haerlieder niet anders goets en derf verwachten / als hebbende tgetal der woorden van haerlieder visitatie al in geschrifte eñ memorie gestelt/

tot welcke sy niet anders en voegen/ eñ noch min doen.

Ende indien de geuangene half naeckt eñ bloot/ oft sonder bedde zijnde/ bidt dat men eenichsins acht wil nemen op tgene dat hem noodich is: so hebben sy op sulcke begeerten eñ vragen haerlieder antwoorde (sowel voor den winter als voor den somer tijt) al bereet.

De antwoorde des somers/ is/ dat sy hem wel en soetelixkens segghen: Mijn vriendt/ het is nv so warm/ dat ghy niet veel kleeren noch bedde van doen en hebbet/ eñ kondt v van deshaluen nv noch wel lijden. Ende des winters seggē sy: Het is wel waer/ dat dese voorleden dagen kout is geweest: maer daer is nv een kleyn soet regenken geuallen/ daer mede sal dē tijt versoetē: Soeckt/ soeckt voor al het kleedt der sielen/ het welck is de waerheyt te verklarē/ ende v conscientie te ontlasten voor dit heylich Recht. Want dat is het kleedt/ waer voor gy meest behoort sorchvuldich te zijn: ende daer op gaen sy henen.

Op dese maniere/ versien dan de bespotters den armen geuangenen van nootdruftichheyt/ welcke niet anders te meer ghetroost noch geholpen en worden. Wel is waer/ dat de ghene die sy eenichsins gonstich zijn/ door sulcken middel wel somwylē eenigen troost/ verlichtinge ende behulp krijgē: maer het is licht te bevroedē wie dat die zijn/ welcke van

haer

haer eenige gonste verwerven mogen/ waer niet dan giericheyt ende moetwille en heerschappen oft domineeren. Wanneer eenich geleert man gevangē zijnde/ oft yemant anders/ biddet dat men hem eenen Bijbel ofte eenigen anderen goeden boeck wil toelaeten oft ter handt stellē/om synen tijt over te bringen/so antwoordt men hem ghelijck men de andere (daer voorē af geseyt is) gedaen heeft: welcke kleederen oft ander decksel begeerdē: Want in stede van hem eenē boeck toe te laten/so singtmen hem tselve liedeken: als dat den waeren boeck ende de beste lesinge is/de waerheyt te segghen/ende syn conscientie te ontlasten/ ende alle dingen wel te overdencken/ om alsulcks voor den heyligē Richtstoel terstonts te verklaren: Welcke synen swaermoedigen eñ quelenden gheest wel haest genesen sal. Maer indien hy alsdan/ oft inde naestvolgēde visitatie noch niet op en houdt van sulcks te begeerē/eñ haer moeyelijc valt/ so salmen hē kortaf seggē dat hy swijge: eñ al baede hy noch so veel/dat hy des anders niet hebben en sal. Somma/dit is t'slot eñ eynde/ dat sy anders niet en soeckē oft begeerē/dan dat de gevangenen so cort eñ benaut gehouden worden/ dat sy niet anders voor ooghen en sien in dese haere ghevanckenisse / dan druck en lijden: op dat sy/seer verslaghen eñ ontstelt zijnde van de over groote quellinge

 (welcke

(welcke haer schier therte doorsnijt) gedwongen worden te komen daer sy se begeren ende hebben willen.

Indien de gheuangene eenighe vrienden heeft op welcke de Inquisitie niet te seggen en weet/welcke hem bijstant begerē te doen/ so soecken sy ten eersten eenige giften te presenteren/om daerdoor de wreetheyt der Inquisiteurs te versaechten/ op dat haerlieder geuangen vrienēt/ niet meer so armelick getracteert en wordde. Voorts soo sal de swaricheyt zijn/ oftse de giften sullen aennemen oft niet: Want het is seer swaer/iae schier onmogelick/metten Inquisiteurs te handelen/ indien men haer eerste antwoort ē ghelaet hemseluē aen draecht/oft in ernste aennemt.

Sy sullen v seggen/ dat haerē stoel eenen heylighen ende onbeweechlicken Richtstoel is/welcke geensins toe en laet/datmen eenigerley geschencken aennemen sal.

Maer ouermidts sy sulck spreken van herten niet en meynen/ so bewijsen sy datse niet schoonders en soecken noch beters en begheeren. Oock neffens desen/ soo en zijn sy nemmermeer/ ofte sy en hebben eenen familiaeren knecht oft eenigē neue binnen huyse/ diemen ontsiet/ē in acht heeft als den meester selue: metten kortsten gesept/men vindt altijt binnē haeren huyse eenigen knecht/ die hem daer omtrent den Inquisiteur ende den

ghenen

ghenen vindt / die daer yet soliciteerende is: de welcke na dat sijn meester weygheringhe gedaen heeft/siende dat de andere wech gaet (als dien die de meester afghesept heeft) soo maeckt hy hem ter zijden vanden seluighen/ eñ wijst hem met den vingher den Neue oft Cousin van mijn Heere. Waer door hy (den genen die de oprechticheyt eñ de geheelicheyt des heyligẽ Inquisiteurs soeckt te bewroeuẽ) genoech te verstaẽ geeft sonder spreken / dat dit Neefken den Sant is / waer voor hy sijn keerse behoordt te offeren: ende door sulcken middel moghen de arme gheuanghene eenighe verlichtinghe eñ troost in hare kattijuicheyden vercrijghen.

Aen welcks blijckt / door wat heylicheyt ende rechtsinnicheyt dese goede mannen ende weerdighe personaegien beweecht ende ghedreuen worden: die door ghiericheyt toelaten / tghene dat sy niet en souden willen doen om eenighe deucht oft eerbaerheyt.

DAT XI. CAPITTEL.

De laetste Exploiten der Inquisitien, oft acten des gheloofs: soo zijt noemen.

L Aet ons nv ten eynde der Tragedien oft des droeuighen Schouspels commen: Van welcks wy noch te verclaren hebben hoe de gheuange-

(welcke haer schier therte doorsnijt) gedwon gen worden te komen daer sy se begeren ende hebben willen.

Indien de gheuangene eenighe vrienden heeft op welcke de Inquisitie niet te seggen en weet/welcke hem bijstant begerẽ te doen/ so soecken sy ten eersten eenige giften te presenteren/om daerdoor de wreetheyt der Inquisiteurs te versaechten/ op dat haerlieder geuangen vriendt/ niet meer so armelick getracteert en wordde. Voorts soo sal de swaricheyt zijn/ oftse de giften sullen aennemen oft niet: Want het is seer swaer/iae schier on mogelick/metten Inquisiteurs te handelen/ indien men haer eerste antwoort eñ ghelaet hemseluẽ aen draecht/oft in ernste aennemt.

Sy sullen v seggen/ dat haerẽ stoel eenen heylighen ende onbeweechlicken Richtstoel is/welcke geensins toe en laet/datmen eenigerley geschencken aennemen sal.

Maer ouermidts sy sulck spreken van herten niet en meynen/ so bewijsen sy datse niet schoonders en soeken noch beters en begheeren. Oock neffens desen/ soo en zijn sy nemmermeer/ ofte sy en hebben eenen familiaeren knecht oft eenigẽ neue binnen huyse/ diemen ontsiet/eñ in acht heeft als den meester selue: metten kortsten geseyt/men vindt altyt binnẽ haeren huyse eenigen knecht/ die hem daer omtrent den Inquisiteur ende den

ghenen

ghenen vindt / die daer yet soliciteerende is: de welcke na dat sijn meester weygheringhe gedaen heeft/siende dat de andere wech gaet (als dien die de meester afghesept heeft) soo maeckt hy hem ter zijden vanden seluighen/ eñ wijst hem met den vingher den Neue oft Cousin van mijn Heere. Waer door hy (den genen die de oprechticheyt eñ de geheelicheyt des heyligẽ Inquisiteurs soeckt te beproeuẽ) genoech te verstaẽ geeft sonder spreken / dat dit Neefken den Sant is / waer voor hy sijn keerse behoordt te offeren: ende door sulcken middel moghen de arme gheuanghene eenighe verlichtinghe eñ troost in hare kattijuicheyden vercrijghen.

Aen welcks blijckt / door wat heylicheyt ende rechtsinnicheyt dese goede mannen ende weerdighe personaegien beweecht ende ghedreuen worden: die door ghiericheyt toelaten / tghene dat sy niet en souden willen doen om eenighe deucht oft eerbaerheyt.

DAT XI. CAPITTEL.

De laetste Exploiten der Inquisitien, oft acten des gheloofs: soo zijt noemen.

Let ons nu ten eynde der Tragedien oft des droeuighen Schouspels commen: Van welcks wy noch te verclaren hebben hoe de gheuange-

nen (na dien sy langhe Jaren ghequelt ende gepijnicht hebben gheweest/ (also voorschreven is) door de listen/laghen / valsche aenslagen ende wreetheydē der Inquisiteuren) tot den gewunschten eynde van alle haer quaet ende lijden comen: in tegenwoordicheyt van een ontallicke menichte van volcke. Ende dese dingen aengaende/ sullen wy eerst van sommighe aenhanckselen roeren:

Weynige dagen voor beloken Paeschen/ so doen myne Heeren de Inquisiteurs voor haren Richtstoel comen alle de ghene van welcker sy de goederen gheconfisqueert hebben. Ende daer vragen sy dien elcken besonder/ wat goederen dat sy hebben / eñ in wat plaetsen die gelegen zijn: ende gebieden hen wel expresselicken dat sy van dien niet verberghen en sullen: Want waert saken datmen na der handt te wetē quame/ datse van dien by yemanden yet verborghen hadden/ soo soude de seluige daer van ghestraft ende ghepijnicht worden/als van dieuerye.

Gouen dan haer goederen eñ ghemeyn Haue/ welcke men beschreuē ende verbeurt ghemaeckt heeft ten tijde doen sy gheuangen worden: ende na datmen op het register boeck des Aduocaet Fiscaels ghestelt heeft/ het ouerblijfsel dwelckmen haer noch doet verclaren/soo sendtmense wederom na haer gheuanckenisse toe: Van waer sy haer wel moghen

mogen verseker ē / dat sy daer nymmermeer wt comen en sullen / dan berooft van alle goederen/indien sy anders noch het lijf daer niet by en laten.

Des vrijdaechs tsavondts voor de voorschreuē beloken Paesschen/ so doen sy alle de mans te samē in een groote geuāckenisse setten/welcke des anderē daechs verwesen sullen wordē niet totter doot/maer tot verscheyden straffe eñ penitēcie oft beteringe te doen.

Sy noemen Penitentie doen / met eenen naem die sy vander ouder Kerckē ontleendt hebben / eñ meynen daer mede de verscheyden manieren van beternisse te doen / het zy dan die door straffe des lijfs / oft goets / oft door beyde gheschieden : na dat sy den ghevanghenen opleggghen/ende straffen willen.

De vrouwen worden oock dergelijcke/ in sulcken plaetse ghesett.

De ghene die nu ter doodt sullen veroordeelt worden / die setmen besonder oft van d'ander verscheyden / den welcken men des nachts omtrent thien oft elf uren eenen Pape beschickt/om haer dese bedroefde tijdinge ende bootschap te dragen ende te biechtene.

Daer hoortmen dan groot ghetier ende kijvaegie tusschen dese Biechtvaders ende den ghevangenen. De sommighe/ de leeringe des Evangeliums vastelicken voorstaende ende verdedighende. De andere/strijdende

de ende (te vergheefs) betuyghende van het leuen dat sy ghelepdt hebben.

De morghenstondt ghecomen zijnde/ soo versamelen haer daer goets tijts/ alle de Officieren ende Dienaren des heyligen Richtstoels/ om elck na synen last in dese Jaerfeestelicke sacrifitie/ te doene / wat hem beuolen is: De welcke den armen gheuanghenen als dan/ elck beschicken/ toericyten/ palleeren eñ becleeden / na dat elcks sentencie oft vonnisse inhoudt.

DE ghene die nv de waerheyt volstandichlicken tot den eynde beleden ende voorgestaen oft beweert hebben / die dragen het Sambenit, dat is / een gheluwe rocxken oft schabbeken/ ghelijckende eenen Herauts rock / het welck vol van swerte Duyuelsbeeldtnissen besaeyt is.

Voorts hebben sy eenen hoogẽ papieren Mijtere op thooft / welcke ront om beschildert is met dusdanighen beelden/ te wetene/ een mans persoon die op eenen tas houts ghebrandt wordt / met veel Duyuelen ront om/ die tvier stoken.

De tonge wordt desen armen menschen/ oock herdt ende nauwe met toeghemaeckten houterkens geprangt : Welcke houterkens sy Mordazas (dat zijn bijterkens) noemen. Waer door sy haer groote pijne aendoẽ ende het spreken benemẽ/ op dat sy voor het volck/ haer

Mordazas heeft s'm deriuatie oft afcoemste van

haer gheloove/ noch haer onnooselheyt ende onschult niet doen/ noch belijden en souden.

Om den hals / hebben sy een koorde van sulcken brem-rijsere als daermen in Spaengien de kabassen oft vijchcorven af maeckt: oock hebben sy de handē vooren gebonden.

Mordér, het vvelck Bijten in onser talen te seggen is.

Maer de ghene die (eylacen) in het ware Gods woordt niet volstandich bleuē en zijn/ oft dat iammerlickē versaeckt hebben/ waer door sy den Inquisiteurs goede hoop ghegeuen hebben van haerlieder bekeeringhe/ hoe wel sy des niet teghenstaende henen gaen/ om de sententie des doodts te ontfanghen: dese (segge ick) zijn ooc in alles gecleedt ende toegherust als de andere/ wtghenomen/ dat in plaetse van de beeldtnissen der Duyuelē/ de rocxkens met cruycen beset zijn: ende draghen oock een Cruys tusschen de handen ghebonden.

De reste vanden anderen gheuangenen comen oock by na in sulcker voeghen opgherust: eñ het verschilt weynich oft veel/ na dat den heylighen Raet goet dunckt die voor het volck te onteeren oft te beschamen. Ter uren alsmense dan ter gheuanckenisse des Casteels wtbrengen sal/ soo bewijsen de Inquisiteurs aen haerlieden in tegenwoordicheyt des volcx een deel haerlieder caritaten. Want de gheuangenen alle becleet ende so vermomt zijnde (als voorschreuen is) ende elck

elck een van diẽ in syne ordinantie eñ weerdigen graet gestelt zijnde/ om also een gaepspel te zyne van alder werelt: soo doetmense stille ende recht ouer eynde staen / ende terstonts brenghtmen haer daer (met eenen bloerxschen eñ cluchtighen handel)eenen seer goeden ontbijt van veel ghebraden hoenderen ende ionghe geytkens:willende door dit spel/den volcke te kennen gheuen / als dat sy inder geuanckenissen oock by gelijcken ghetracteert hebbẽ geweest/achtende ooc / dat sy haer door het spel van desen batemente/ het voorgaẽde sober tractemẽt vergeldẽ willen.

Maer/ eylacen/ dese arme menschen zijn dan wel so benaut van gheeste / als dat sy in der spijsen gheen groote schade en doen. Ende meestendeel so comen noch de knechtẽ oft haer na loopers / diemen Familiaren noemt/ welcke ter syden de gheuangene gaen eñ bewarense (also tsijnder plaetsen noch sal ghesept worden)eñ trecken den gheuanghen het eten wt der handt / eñ verslindẽ onder haerlieden vanden besten dat daer ghecockt is.

AEngaende de reste / soo is de toerustinghe ende de feestelicke toebereydinghe deser Triumphe der Inquisitien sulcx / als dat sy te bouen gaet de ghene die voormaels byden Persen eñ Romeynẽ ghehoudẽ waren.

Soo comen dan ten eersten voort te gane de schoelkinderen vander Collegien/eñ worden

den in ordinantie verselschapt vanden Papen ende anderen Clercken met haer lijnen ouerrocken aene: de welcke soo inde cleedinghe/ in haren sanck / als in haer gesten ende manieren van doen/een groot vertooch van Religie oft Godtsdiensticheyt bewijsen.

Het ghene dat sy al gaende singhen / dat zijn Litanien oft ghebeden eñ aenroepingen aller Santen oft Heylighen / het welcke sy telcken verhalen deen voore ende dander na singhende : waer van het verhael ende refereyn altijt is/ Ora pro illis.

Na haerlieder steert/volghen de ghevanghenen/die sy Penetenciers (dat is/ penitenciedoenders oft leetbewijsers) noemē/ welcke dese ordinantie houden:

DE ghene die minst ghenoteert oft befaemt zijn, (ontfanghende weynigher straffe);zijn de eerste van desen hoope die na de andere voorschreuē volgen : ende dragen wtgebluste wassen keersen/ende hebben den strop om den hals / den mondt ghebrepdelt met een daer toe bereyt stocxken/ende eenen papieren Mijter op thooft / eñ dit al tot een teecken haerlieder misdaet. Sy zijn bloots hoofts / wtghenomen den Mijter daer sy met ghedeckt zijn/eñ gaen in hosen en wambeys daer henen ghelyck lakeyen.

De ghene die eenighen weerdigen staet/ gheuoert hebben/oft Edel luyden/ oft ander lieden

lieden van machte / oft in eeren voor treffe-
licken gheweest zijn / die gaen voor d'ander
van minderen state.

Na dese/ende inde tweede plaetse/volgen
de ghene die het Sambenit voor een leuerepe
draghen/dats te segghene/het gheluwe rocx-
ken oft schabbeken met den grooten rooden
cruyce ouerdweers / ende gaen in ordinan-
tie/ na dat sy van state zijn / ghelijck de an-
dere voorschreuen. Want de ghene die haer
heylighe ordene veracht (dat is Gheestelick
gheweest hebben)die gaen voor d'andere.

De derde ende laetste bende / zijn de ghe-
ne die tot den vyere gheeechent zijn : onder
welcke / de ghene die de saecke Jesu Christi
slappelicken laten vallen / iae oft verlaten
hebben / om der menschen lueghenen wille/
ende om van haer barmherticheyt te ver-
crijghen / die gaen met rechten wel voor de
andere die volstandich bleuen zijn / welc-
ke de laetste ende eerlickste plaetse toeghe-
eechent is.

Elck ghevanghen heeft voor sijn hoede/
twee ghewapende Familiaren, welcke hem
ter zijden gaen / met noch twee Monniken/
die den ghenen welcke steruen moeten/ghe-
leydē/om die te quellen/eñ met onbeschaem-
de moeyelickheyt vanden rechten wech af te
trecken/so verre het haer moghelicken is.

Ende men mach inder waerheyt wel seg-
ghen

ghen dat voor de gene die volstandich blijft/ gheen meerder cruys oft verdrietiger lijden en is / dan met sulcke Satans blaesbalcken omcinghelt te zyne.

Na dese rijen oft hoopen der geuangenen (welcke na de ghewoonheyt der Feesten behooren voor te gane) volcht den Raet ende de Ouerheyt der Stadt/de Alguazillē/de Wethouderē/de vierentwintich staten der Rechteren/ ende die vanden ordinaris Houen/ de Regent/oft Lieutenant des Coninck / oft de Presedēt (alsoomē noemē wilt) verselschapt met een hoop Edel luyden te peerde/ Papē/ Clercken/ende Prochipapen.

Na dese / het gheheel Capittel vanden grooten Tempel:

Ende in de derde plaetse / volgen de Abten/Prelaten ende Priooren der Monnekerijen met alle haren nae slepp.

Ten alder laetsten/volgē myne eerweerdighe Heeren vander Inquisitien / om dieswille dat de triumphe oft Feeste der victorien van dien daghe haerlieden eyghentlicken toecoemt : Maer tusschen dese myne Heerē ende den ghenen die voor haer gaen/ wordt wat ijdel plaetse oft ruymte ghelaten: ende de voorgangher onder haerlieder/ is haer Aduocaet oft Procureur Fiscael(als de ghene die sijn beste ghedaen heeft / om haer dese victorie te doen ghenieten) ende

L houdt

houdt de plaetse vanden Vendrich oft vaendragher / ende rijdt voor-henen nae crijchs ghebruyck met vlieghender vaenen . Het is een banicre oft standaert van rooden damaste ghemaeckt / verciert met bordeurwerckerye:

Op deen syde van deser vanen is ghemaeckt het beeldt / de naem / ende de wapene vanden Paus / die dese Inquisitie ottroyeerde oft toeliet : op dander syde / de figure vanden Coninck Ferdinandus die de Inquisitie eerst ter werelt inbrocht / alles rijckelicken verciert ende ghestoffeert met goudt ende zijde.

Bouen opten standaert/staet een silueren vergult cruys vast ghemaeckt met de figure Christi daer aen hanghende/alles van grooten prijse : Welck cruycefix / het arm onwetende volck bouen alle andere cruycefixen met grooter superstitien vereeret/ alleen om dies wille / dat ditte het cruys vander heyligher Inquisitien is.

Daer na volghen de goede Paters oft Vaders des gheloofs / met eenen lancksamen / deghelicken ganck ende hoffelicken terdt/triumpherende als Ouerwinners van sulcker victorien.

Na haerlieder volghen alle de Familiaren vander Inquisitien te peerde : ghelijck als hier voormaels inde Romeynsche triumphē/ de

de crijchs luyden/ haer Hooftmannen ende Capiteynen.

Na desen/ volcht de gheheele menichte des volcx/ sonder ordinantie oft onderschept.

ENde in dusdanige manieren ende Hoffelicken wesen/ coemtmen van de ghevanckenisse der Inquisitien af/ tot de groote ende principael plaetse oft mert vander Stadt/ daer het schauot seer hooghe verheuen ghetimmert staet / om daer op/ de voorschreuen leedtbewijsers oft Penetencidoenders, ten vertooghe ende tot een gaeyspel te stellene / ende om elcx sententie oft vonnisse daer wt te spreken: Op welck schauot men de gheuanghene doet sitten / by naer in sulcker ordinantien ghelijck sy daer commen zijn.

Recht teghen ouer dit schauot/ staet noch een ander by naer soo groot als dat is / op welcke de setelstoelen der Inquisiteurs ghestelt zijn / waer op sy in haren Inquisiteurlicken Maiesteyt sitten : verselschapt met der selfster heerlickheyt ende staet / daer sy mede commen zijn.

Sijnde dan allegaeder aen beyde sijden in haer ordenantie ghesceten / soo sal daer yemandt wesen die een predicatie oft sermoon beghinnen sal / tot verheffinghe / lof ende prijs vanden heylighen Stoel der Inquisitien/ ende tot verachtinghe oft verworpinge

der ketteryen / welcke sy te dier stondt straffen willen. Ende beghinnende / soo brenght hy veel lasteringhen / smadighe ende verachtelicke woorden voorts teghens de ghene die verwesen zijn / eñ en doet haer anders niet / dan deen benautheyt op d'ander brenghen: het meestendeel sijns Sermoons in sulcker voeghen ende met sulcke scheldt-woorden / doorbrenghende.

Dese schoone vermaninghe gheeyndiget zijnde / soo begintmen de sententien der ghenen die daer leedtschap bewijsen (na ordinantie alsoo sy gheseten zijn) wt te lesen: beghinnende aende ghene die minst beschuldicht oft beswaert zijn.

Ende het deel van desen exploite oft verhandelinghe / duert seer langhe / ende behoeft wel een besonder verclaringe: so sal dan hier van op sijn plaetse breeder verhaelt worden.

De sentencien verclaert zijnde / soo mommelt de opperste Inquisiteur ouer de ghene die sy bekeert te zyne noemen / seker ghebeden / welcke arme menschen / daer nochtans haerlieder vonnisse om te steruen ontfanghen moeten:

Het ghebedt is / dat sijn Godt / haerlieder wil soo ghenadich wesen / als datse volstandich moghen leuen ende steruen inde leeringhe der Roomscher Kercken.

Dit ghebedt wt wesende / so beginnen sy

den

den 51. Psalm/Miserere mei Deus, te singhen. Aenroepēde alſo Gods barmhertichept ouer de arme elendige leetbewijſers voorſchreuē/ op dat de straffinghen eñ abſolutien crachtich ouer haer moghen weſen eñ van weerden/tot haerlieder beternisse ende ſalichept.

NV zijn daer veelderlep manieren ende maten van te straffen: te wetē/ metter doodt / het welck de ſwaerste van allen is: metter gheesselen/ het welck ſoo wreedelick/ ende in ſulcker voeghen toegaet / dat indien de gegeesselde daer niet van en sterft/ſoo gevoelt hy dat ten mintstē ſijn leefdage lanck: Voorts de straffe der gallepen/de confiſcatie der goederen / eñ meer ander manieren vān straffen:met welcke alle/de heplige Moeder der Roomſcher Kercken (door d'middel van deſe mpne Heerē de Inquiſiteurs) te kennē geeft/de groote ghenade eñ goede genegentheyt die ſy tot haren kinderen draghende is.

DEn voorgeroerden Psalm geepndicht zijnde (welckē ſy ſo iammerlicken miſbruyckē / alſo ſy oock alle ander plaetſen der ſchriften doen/om haer Godslasteringe daer mede te verſchoonen ende te verbloemen) ſo singkt de Opperste der Inquiſitien eenighe veerſkens / op welcke den hoop der ſangheren met beuender stemmen ende ſchoon ratelende melodie antwoordet. Na welcks de Inquiſiteur(door de authoritept ende macht

die hy heeft) al singende een absolutie voortbrenght / waer door hy den ghenen quytscheldinghe verclaert die haer wederom tot der Roomscher Kercken bekeert hebben/ en leedt is/ dat sy daer van gheweken waren.

Ende dese absolutie oft quytscheldinghe moetmen verstaen na de leeringhe ende het ghebruyck der voorschreuen Kercken: dat is/ vander sonden ende misdaet / maer niet vander straffen en pijnen der selfster: Want aengaende dien / die moetmen daer opter plaetsen oft opten staende voet boeten ende betalen / hoe elendich/ grousaem/ straf ende onuerdrachelicken die oock zijn moghen.

DE absolutie gheschiedt zynde/ soo ghebruycken myne Heeren de Inquisiteurs een wonderlicke schalckheyt / om haer Rycke vast staende te onderhouden : Het welcke sy vreesen wel haest te verliesen : alsoo sy door eenighe voormerckelycke dinghen ende nae goetduncken wel beurocden ende spueren.

Dese schalckheyt is / dat de wijlen daer soo groote menichte van volcke van alle canten / iae dickwils meer dan van twintich mylen int ronde vergadert is om dese voorschreuen Jaerlicksche Feeste ende deerlick Schouspel te siene / soo doen myne voorschreuen Heeren de Inquisiteurs den volcke nae haer pronunceeren dese naervolgen-

de woorden : waer door sy belouen ende sweeren als met willighen ende loffelicken Eede / ende met groote vervloeckinghen die sy ouer haerseluen aenroepen / op conditien dat sy sulcken Eedt houden sullen: te wetene:

Dat sy in de ghehoorsaemheyt ende onderdanicheyt der Roomscher Kercke leuen ende steruen sullen / die beschermende na alle haer vermoghen / waghende daer voor lijf ende goet / teghens alle de ghene diese bestrijden willen:

Dat sy verloochenen / verwerpen / ende versaken / alle tghene dat daer strijdende is teghen het ghene dat de Roomsche Kercke beuesticht ende voor goet houdt.

Voorts meer / dat sy den heylighen stoel der Inquisitien eñ alle syn Officieren ꝛc. na haer vermoghen voorstaen ende beschermen sullen teghen ende voor eenen yeghelicken:

Ende van allen desen/ nemen sy malcanderen gelijckelickē tot getuygen/tot versekeringe eñ vast houdinge haerlieder beloeften.

Daer machmē dan het simpel eñ eenvoudich ghepeupelte van allen staten onder een ghemenght/ haer sien nederbuygen ende ter eerden vallen met grooter deuotien / ende doen sulcken Eedt / ten gheualle ende voordeele deser moordadigher tsamenrottinghe ende Godloosen hoop/ ende teghens Jesum

 Christum/

Christum/ ontheylighende alsoo den Naem des Heeren onses Godts.

DEse dinghen aldus beschickt zijnde/indien daer onder de ghene die penitencie doen oft leedtwesen bewijsen / eenighen Gheestelicken is/ welcke ghestraft moet wesen/soo ontwijet men hem.

Den last van eenigē te ontwijden / coemt den Bisschop toe / (de welcke daer in Bisschoppelicke cleederen tegenwoordich is)als den ghenen die haerlieder de eerste wijdinge oft Oordene gegeuen ende bedient heeft.

De ghene / welcke door de sentencie der Vaderen vander Inquisitien steruen moeten/ die worden desseluighen daechs metter daet gedegradeert oft ontwijet : Ende de ceremoniē van dien/zijn seer boetsich/vremdt/ ende wonderlick te aensien.

Ten eerstē so becleedē sy den patient met alle tgewaet eñ stuckē die eenē Mispriester toecomen / min-noch meer dan oft hy gonck Misse doen: Voorts so doen sy hem de voorschreuē dingen deen voor dander na/wederom vanden lijue / met seker manieren van doen / woorden / ende ghesanghen dienende tot elcken stucke datmen hem afdoet: rechts ter contrarien van tghene datmen t'anderen tijde ghedaen heeft alsmen hem wijdde.

Daer na soo schraebtmen hem voorts de handen/de lippen/de cruyne/ende wat meer

aen

aen thooft ghescho ren is / dwelck al met een stuck ghelas/ oft met een scharp mes gedaen wordt: Ende dit beduyt/ datmen hem de olye afschrabbet / met welcke men hem ghesalft hadde/ doen hy priester werdt.

Het volck staet hierentusschen en siet op dese heylich-schijnende boetsen ende manieren van doen/ met grooter verwonderinghe ende schrickinge: de eenighe medelijden hebbende ouer het wesen deses armē mensches: de ander hem verachtende/ als een snoo ende vervloeckt meyneedich boeue.

Maer de ghene die tot steruen niet verwesen en zijn / die en worden niet dan met woorden ontwijet/ sonder schrabben/ oft yet daertoe te doen: dat is in somma geseyt/ datmense onthest oft afsett van haeren dienst ende priesterlicke weerdicheyt/ so langhe het den Paus anders belieft ende wil.

HIer en moetmen niet vergheten een ceremonie te verhaelen / door welcke desen heylighen Richtstoel/ met Godt ende der Werelt claerlicken spottet: ende met welcker geckemeere sy haerseluē wederom weerdich maecken/ van elcken bespot te worden. Het welcke is/ dat sy ten eynde vanden vonnisse des ghenen/ dien sy alreede ten brande verwesen hebben (de welcke nochtans bekeeret is / ende hem wederom inden schoot van de Moeder der heyloosen Roomscher kercken

beghevuen heeft) noch dit daerby voeghen en̄ opentlicken voor alle man doen wtspreken:

Ouermidts de heylighe Richtstoel der Inquisitien niet ghelooven en kan, dat de bekeeringhe deses menssches met oprechter herten gheschiedt zy, vreesende eenen wolf in schaeps kleederen toe te laeten (niet teghenstaende syne voorseyde bekeeringhe) so gheuen ende beuelen sy hem den weerlicken Rechte: den welcken sy ernstelicken biddē, desen in alder barmherticheyt te willen handelen, sonder hem eenich ledt oft been te brekē, oft eenich druppel syns bloets te storten.

Maer de gene die sy niet en hebben konnen bekeeren van syne heylighe oft Godtsalighe belijdinghe (blijuende/ also sy het noemen/ obstinaet ende hartneckich by syne opinie) dien beuelen sy den Wereltlicken rechte met dese woorden:

Ouermidts mijne Heeren deses heyligen Richtstoels alle behoorlicke neersticheyt gedaen hebbē, om desen wederom te bringhen inden schoot der Roomsscher kercken, ende nochtans niet gheuoordert en hebbē, maer altijt in syn opinie hartneckich bleuen is: soo laeten ende beuelen sy hem midts desen, in handen vanden weerlicken Rechter, om ghecastijt te worden naer het vermoghen ende inhoudt der Rechten: biddende hertelicken nochtans, dat, indien hy eenich teecken van beternisse ofte leetwesen bewijset, men met hem handelen wille in alder soeticheyt ende barmherticheyt, &c.

Wat grooter ende grouwelijcker onbe-

schaemt-

schaemthept is dit? Sy hebben hem ter doot veroordeelt/ hem beuelende den weerlicken Rechter in handen/ om verbrant te worden: in sulcker voegen/ waer het saecke dat de gene/dien de volbringinghe oft wtrechtinghe vanden vonnisse toekomt/haer mettē woorde vervinghe/sonder de verwesen zijn te executeeren oft te verbrandē/so souden die vander hepligher Officien der Inquisitien haer daerteghen oprechten: niet tegenstaende soo bidden sp datmen hem groote barmhertichhept bewijsen wille.

Och / met wat grooter barmhertichepdt bringen sp hem voorts/ naedien sp hem door het iammerlick pijnighen alle spn leden/ armen/ beenen/ zenuwen ende pesen gebroken ende ghebrijselt hebben / iae het ingewandt des armen lichaems geschoert hebben?

Dese onbeschaemde hupchelaers eñ valssche hppocrijtē/ willē dan noch onnoosel zijn van t'bloet des armen mensches/naedien sp hē noch so dickwils t'bloet t'allen epndē sijns lichaems wtgeperst eñ doen springē hebben.

Het ghene dat hier vooren verhaelt is geweest/ als dat inde partije der acten (welcke in de lesinge der sententien bestaet) merckelijcke obseruatien oft wtneminghen waren/ dat wordt sonderlinghe beuonden in tghene dat de Inquisiteurs (door ongetrouwichept ende valschept) niet alleenlicken verswijgen

suilen

sullen van tgene dat de geuangene beleden heeft/maer sy sullen daer noch toe doen/dinghen die hy noyt ghedacht/noch ghesproken sal hebben / iae eenighe vilainighe leelijcke stucken / ende ander grouwelicke dingen ẽn lasteringen: welcke alle de heylige Stoel der Inquisitien merckelicken daertoe voecht wt syn eyghen goetduncken ende versieringhe.

Dit doen sy om den persoon welcke leetwesen bewijset / ende om syn gheloove voor t'volck leelicker ende verachtelijcker te maeken : ende oock op dat sy daerdoor een meerder aensien / ende grooter naem ghewinnen souden/ van de werelt allso te supueren ende te genesen van alsulcken smettelicken sieckte ende quale.

Want dewijle sy dusdanighe valschept den volcke voor lesen ofte publiceren/ soo en kan de arme patient niet een woordeken ter contrarien daerop antwoorden/om syne onnooselheyt door dien te beschermen / midts het instrument dat hem in den mondt ghebonden is / het welcke hem de tonghe inden mondt seer vast drucket. Maer al waer het saecke dat de patient syn tonge los ende ontslagen hebbende / haer van alsulcke voorseyde ongetrouwicheyt ende vallsche loegenen straffen ende wederspreken wilde/so hebben sy doch terstont dese remedie bereet/van syn tonghe te besluyten ende pranghen/ op dat haere

haere valssche loeghenen door de waerheyt voor den volcke niet geopenbaert en wordē. Jae selfst tghene dat de patient opentlicken ende supuerlicken sal beleden ende gheprotesteert oft betuyget hebben/so sullen sy sulcks opten staenden voet/ door haer loose listen so wel veranderen/ als sy een dingen versieren van het welcke noyt ghedacht noch ghesproken en is.

Van welcks wy eenighe onwedersprekelicke exempelen op d'een syde stellē / ende tot op haer plaetse bewarē sullen/ welcke opentlicken (als op een theatre ofte schouplaetse) voor aller werelt ghescheiet zijn.

NAer dat de vonnissen wtghelesen ende de ontwijdinghen metter daet wtgherichtt zijn/ so komt de Overicheyt/ die sy wereltlick noemen / ende ontfangt wt handen van desen heyligen Vaders/de ghene die hy door haere bevel / doen sterven moet : Ende worden dan alsoo ter dootwaerts geleydt/ altijt verselschapt zijnde met dese Satans ondardaenen/ welcke door haere gheduerighe valscheyt niet op en houden van de patienten doorgaens te quellen / moeyelick te vallen/ende te vervolgen/ om haer de Evangelische waerheyt ende de versekeringhe haerder salicheyt te doen versaken.

Ende t'gheschiet oock wel/ dat sy inde belijdinge der waerheyt volherdich blijvende/ men

men die aen den staecken/ in het middel van het hout staende/ terstondts verworget / ende men maeckt den volcke wijs/ datse op het uterste haeres leuens hun wederomme tot den schoot der heyligher Roomscher kercken gekeert hebben : ende dat sy lieden door de weldaet ende barmhertichheyt der Inquisitien / die sy tot den bekeerden draecht / het vier niet ghevoelt en hebben.

De andere/ welcke ter doot niet verwesen en zijn/ worden wederom inde ghevanckenissen der Inquisitien gheleydt / tot t'sanderen daechs datmen die ter gheesselinghen leydet / welcke daertoe verwesen zijn : van welcke sommighe noch daernae ter galeyen waerts ghesonden worden : De andere worden ten eewighen daeghen inde ghevanckenissen der Inquisitien/ oft in eenighe ander spelоncke/ daertoe bereydt/ opgesloten.

Hulcks en geschiet noch niet/ sonder eerst ende vooral haerlieder te vermaenen/ dat sy sullen al seggen ende verklaeren wat sy van haerseluen /ende anderen aengaende / ouerdacht hebben ende weten moghen : op verbeurte/dat indien men naer der handt komt te weten/ dat sy yet verswegghen oft verborghen hebben / men haer niet voor boetveerdighe houden en sal/ maer om sulcker misdaet wille/ swaerlicken straffen.

Bouen al so verbieden sy haerlieden wel
en

en scharpelijcken/ by grooter straffen/ dat sy nemmermeer tot ghenen dagen tot yemanden eenich woordt segghen sullen van al het ghene dat sy ghesien ofte ghehoort hebben/ binnen middelen tijde dat sy ghevanghen gheweest zijn: het zy/ van hoe men haer ghetracteert heeft/ oft van de middelen diemen ghebruyckt heeft in het maecken van haerlieder proces: ende hoe men haer int pijnigen ghehandelt heeft.

Metten kortsten/ dat sy gheensins meer gedencken sullen van het procederē/ dat men by den gheuangenen ghebruyckt/ noch van den handel eñ huyshouden der Inquisitien/ niet te meer dan oft sy alle den tijt haerlieder gheuanckenisse doot hadden gheweest: Oft anders/ indien sy haer het minste punctken ontgaen/ eñ melden van tgene des voorseyt is/ het welcke ter kennisse van mijne Heeren komme/ so sullen sy gehouden eñ inde plaetse van de gene gestelt worden/ die wederom in misdaet veruallen zijn: ende seer strengelicken ghestraft worden/ met der straffen die sulcke ghemeynlick lijden moeten: te weten/ van het leuen te verliesen / sonder eenighe ghenaede.

Dat sy dan soo seer sorchvuldich zijn om den mont te stoppen vande gene die wt haeren handen geraeckē: sulcks is om haerseluē altijt in staete te onderhouden/ eñ om haerlieder

lieder aenstaenden val ende bederffenisse te verhoeden: welcke sonder twijffel seer nae by zijn soude/ waert saecken dat haer manieren van doen/haer ghewelt/ haer Godloos wesen/onghenade/ wreetheyt/rouerije/haer loeghenen ende valsscheyt den Coninck ofte den volcke ter ooren quame.

Sy zijn so hooghe opter Tirannen stoel geklommen / door de moetwillighe vryheyt/ die sy haerseluen toegeuen/ om haeren handel ten besten oft bequaemstẽ te decken/sonder dat men haer doen eenichsins mercken mach/ als dat sy sommighe groote ende treffelijcke wtnemende personen (welcke sy langhen tijt in haere gheuanckenissen besloten ghehouden/ iae openbaerlijck onteert sullen hebben) dese straffe ende conditie oft besprekinghe opleggen onder alle ander wreetheyt ende scherpicheyt van haerlieder ghegheuen vonnisse: Als dat sy haer in gheen vergaderinghe van volcke ofte ghesellschap en sullen vinden/ oft die hanteeren/dan by so vele/ eñ in sulcken ghetal / als sy haer bestelt sullen hebben: ende dat sy oock niet schrijuen/noch tot eenige plaetsen brieuen senden en sullen sonder haeren oorloff / ende ten zy datse die eerst besien eñ ghelesen sullen hebben. Ende soecken het met desen mantel te bedeckẽ/dat sulcks ghedaen wordt/sorghende dat sy door haere woorden oft met haer schriften haer-

lieder

lieder dwaelinghe in verscheyden plaetsen sayen mochten.

Maer tgene dat sy inder waerheyt vreesen / ende den waeromme sy sulcks doen/ is om te beletten dat sulcke persoonen / welcke van grooten vrienden zijn / haere klachten ende beswaerenissen die sy haer aendoen / niet en souden melden/ aen den ghenen die middel hebben om den Coninck daeruan te aduerteeren.

Het welck men lichtelijck ghewaer worden mach also te zijn/midts dat sy den lieden van kleynen staete ende afcomste / niet veel alsulcken verbot en doen houden/ noch sulcken lasten op en leggen/ maer alleenlick den lieden van staete ende van grooten huyse.

Met den eersten / als sy de Lutriaenen begonden te veruolghen / de ghene die wat nieusgierich waeren onder den volcke/ ende de vonnissen oft de verwijsingen ghesien ende ghehoort hadden van alsulcke / die plochten aen haer vrienden te schrijuen/so binnen als buyten den Rijcke van Spaengien / alle tgene dat sy vanden handel der Inquisitien wisten/ oock het inhouden der processen ofte gedingen der ghenen die verwesen worden.

Maer den heylighen Stoel der Inquisitien/ voorsiende in tijts het verlies ende het verderuen dat haer mocht ouerkomen/waer het saecken dat door sulcken middel / de Lu-

tersche leeringhe also quaem verbreyt ende overghedragen te worden/ by den genen die van dyer noyt ghehoort en hadden / welcke daer oock eenigen goeden smaeck in vinden mochten/ so hebben myne Heeren des voorseyden Stoels/een seker manier ende maete van het schrijvē deser nieuwer tijdingē voorsept/laten wtroepen oft publiceeren/voor de genē die daervan herwaerts oft ginswaerts schrijven ende brieven senden willen:welcke maete eñ maniere / men niet so veel als van een woordeken overtredē en mach/ op groote straffe ende verbeurte / waert datmen yet meer daerenbouen schreve : van welckes het inhoudt dusdaenich is :

Dat alsulck een (stellende den naem des Patients) van sulcken staet, ofte sodanigen eene, is verbrandt worden, oft verwesen tot sulcker straffen,om dyes wille, dat hy de dwaelinghe der Lutherijen voor goet hiel, &c.

Maer men moet wel wachten / dat men niet en specificeere / ofte van stucke te stucke en verclaere / wat dwaelingen hy gehouden heeft : also men te vooren wel plocht te doen. Hoewel het nochtans al van elders komt/ dat vele ghewaer worden/ ende by het voorschreuē ende door tgene dat wy hier nu noch beschrijven ofte verclaeren sullen/ komen te weten : Dat sulcke heylige Vaders dwaelen konnen / ende dat sy oock wijt buyten den

rechten

rechten wech gaen: dwelck nochtans menige (veruoert zijnde door geueynstheyt / plupmstrijckerye / eñ superstitieuse opinie oft vallschen waen) niet en konnen bevroedẽ: maer meynen dat sulcke vaeten gheheelicken door het ingeuen des H. Gheests beweecht eñ gedreuen worden. Welcke heylige vaeten menigen armen mensſche bedrucken / eñ sonder oorsaecke doen vangen / oft ten minsten door eenich kleyn vermoedẽ dat sy van hem hebben / doen vast setten: Den welckẽ / nadien sy hem lange inde katyuicheyt eñ elende (daer hier vooren af gesproken is) sullen gehouden hebben / dewyle sy syn proces ouersien / ende daeruan raetslaen sullen (dwelck moghelick noch een iaer oft twee dueren sal) eñ wel wetende eyndelickẽ / dat hy onnoosel inder saecken is / eñ dat hy behoort los eñ vrij te gaen: so sullẽ sy hẽ eenẽ dach oft twee nade triumphe / voor d'audiencie doen roepẽ / waer sy hẽ met nieuwe opleggingen wederom aenuallen / eñ de waerheyt te verklarẽ bemanen: oft anders / dat sy de straffheyt des Rechts aen hem beproeuen sullen / versekerende dat daer groote informatien eñ klachten ouer hẽ zijn.

Ende indien hy door sulcke veruaerlijcke dreyghementen / het minste woordeken van tgene dat sy gheern wisten / hem laet ontvlieghen / soo senden sy hem wederom naer syne gheuanckenisse toe: ende als sy het soo verre

 brocht

brocht hebbẽ/dat hy wederom met antwoorden aenhouden moet / soo beginnen sy hem op een nieu te bedinggen.

Maer siende dat sy van hem niet wthalen en konnen / ende niet anders hebbende waermede sy hem veruolghen mochten / soo veranderen sy haer wreede dreyghementen in soete ende lieffelicke woorden/segghende: Dat sy een seer goet gheuoelen van hem hebben, ende dat sy daerom van sinne zijn, hem wederom naer huys te senden: Ende dat hy wel oorsaecke heeft om haerlieden grootelijcken te bedancken, van dat sy sulcken vaderlijcken sorchuuldicheyt ouer hem ende ouer syn saecke gedraghen hebben: Eñ dat hy hem seluen wel versekert houden mach, dat sy te hemwaerts een seer groote ende sonderlinghe ghenade ende barmherticheyt ghebruyckt hebben, ende nu noch ghebruycken, soo midts het goet opsicht datse tot synen persoon ghehadt hebben, als sonderlijck om t'goet exempel van patientien, dat hy in syn geuanckenisse bewesen heeft.

Dat zijn de kostelicke saluen met welcke dese goede Medecijnmeesters so seer soeckẽ te ghenesen de oude wonden/ die sy so menigen onnooselen mensche t'onrechte selfst geslaeghen hebben. Ende hierop laeten sy hem los gaen: hem nochtans daertoe noch scharpelicken ghebiedende/ dat hy van alles verswijghen sal.

Maer dit geschiet (met eygen voornemẽ) eenen dach oft twee nae deselue triumphe/

alsо

alſo geſept is/op dat hy opten ſelfſten tijt los ghelaten zijnde / men meynen ſoude dat hy oock in ghelijcker oft op de ſelfſte wijſe van beſchuldicht te zijn/onder een kleyn eñ lichte ſtraffe los ghelaten zy : ende volgends dien/ datmen niet dencken ſoude/dat ſy nemmermeer yemanden en vanghen/ dan met goeder oorſaecken ende wettiger informatien.

De ghene die onder ander poenten haerder opgheleyder ſtraffinghen/ door vonniſſe verweſen zijn tot eewiger gheuanckeniſſen/ oft voor eenighen ſekeren tijt/ ende ſo lange het den heyligen Vaders belieuen ſal/en zijn daerom noch wt haer ſtricken niet ontkommen : Want al iſt ſaecke dat ſy in eenige ander geuanckeniſſe ſitten die der Inquiſitien niet aen en gaen/ſo hebben ſy nochtans met den Inquiſiteurs altijt te doen: Want waer dat de geuangene geſet wordt / daer hebben ſy altijt eenige / die doorgaens geordonneert zijn om alle ſyn doen ende ſpreken te beſpien ende hem lagen te legghen / welcke vlietichlicken waer nemen ſullen / hoe hy in deſen ſtaet ghemoet is / oft hy daer blijde oft droeuich in is/ende ſullen hem alſo ouerdraghen van het houden zijnder contenantien.

Indien hy hem dan bly/vrolick ende wel te vreden gelaet/ſo is hy terſtont by den Inquiſiteurs beſchuldicht:ende ſal het ſpel wederom opten wagen gekrijgen.

Oock so gaen sy die/ in gelijcker wijse/ in dese gheuanckenissen visiteeren / ghelijck sy doen in de haerlieder / die der Inquisitien aengaen/ ende oock tot sulcken eynde / ende tot sulcker meyningen/als vooren/ dien aengaende / verhaelt is : te weten/ Om by den volcke eenich aensien van liefde ende barmhertichept te ghekrijgen/ende so voor Heylige vaten gerekent te worden.

Ende in de voorseyden gheuanckenissen zijnde/so vragen sy den geuangenen/ jae ende oock den ghenen diese te bewaren hebbē/ oft sy lichtent datse vander Inquisitien ghescheyden zijn/niet wat ghehoort oft verstaen en hebben/van het ghene dat der Leeringhe oft der Religien aengaen mach / ende van wien/ ende hoe/ in wat wijse ende maniere. Item/ oft daer niemandt en is / die ouer de straffe klaecht/ welcke hy draegende is:ende bouen al/Oft daer niemandt en is/ die de secreeten vander Inquisitien gheopenbaeret hebbe : Ende oft daer niemandt ghesocht en heeft wt te breken / ofte te ontloopen / ende dergelijcke ander vraeghen meer;door welcke sy haer netten sperren/om in d'eene oft in d'ander maniere / nieuwe handelinghen ende veruolgingen aen te richten.

HEt en is niet langhe gheleden/ dat tot Seuilien ghelchiet is:Dat in eene van sulcke visitatien/een arm Man was/welcke

daer

daer voor eenen tijtlanck naer wille ghevangen lach: te weten/ ſo lange het mijne Heeren belieuen ſoude: deſe badt den Licentiaet Gaſco/ Inquiſiteur/ dat hy hem doch wilde los ende vrij laten/ gemerckt hy daer alreede veele iaeren geſeten hadde. Op welcks hem de goede Inquiſiteur (alſo hy in de Rechten gheleert was/ willende hemſeluen oock in beyden Rechten verſtandich bewijſen) met grooter grauiteyt antwoordde:

Het is voor deſer reyſen ghenoech gheroepen. Verdraecht ghewillichlicken deſe ellende: Want ghy lijdet hier voor yeghelijcks ſonden, ſoo wel voor de onſe als voor de uwe. Ick ſal hierentuſſchen mijne Heeren de Inquiſiteurs daer van ſpreken: men ſal daeraf doen wat men kan.

Voorts hy ter gheuanckeniſſen wtgaende/ daer hy ſoo Schriftgheleerdelicken den gheuanghenen ghetrooſt hadde/ badt ende beual den Steenwachter ſeere/ dat hy wel ende ſorchvuldichlicken waernemen ſoude/ dat daer niemandt wt en braecke/noch wech en liepe: Oft indien het anders gheuiel/ ſoo ſoude hy daerom gheſtraffet worden: ende daerenbouen in al de koſten ghedoemt worden/ diemen ſoude moghen doen in het veruolghen des ghenen/ die ontloopen mochte weſen.

DAT XII. CAPITTEL.

Verclaringhe der vonnissen, welcke vande Inquisitien alreede ghegeuen zijn.

O Mdieswille dat de H. Richtstoel seker woorden eñ sommige eygen manierẽ van sprekẽ heeft/ waermede sy de straffinghen/ boeten ende beternissen noemen/ die sy den penitenten ofte leedtbewijsenden opleggphen/ in welcke oock een seker verborgentheyt vander konste der Inquisitien bestaet eñ ghelegen is: so en sal het ooc niet te vergeefs oft buyten propoost zijn/ datmen de woorden ende manierẽ voorseyt hier wtlegghe eñ naer den sin ende meyninge des seluigen Richtstoels verclare.

Daer zijn dan vonnissen/ door welcke de eene verwesen worden leuendich verbrandt te wordẽ/ welcke zijn (also wy alreede geseyt hebben) de gene die de waerheyt totten eynde volstandelijc voorgestaen eñ beleden hebben/ die sy hartneckich eñ verstockt noemen.

Ander vonnissen/door welcke de gene die mits swackheyt den Inquisiteurs toegestaẽ hebben / nochtans tot den brandt verwesen worden/maer met sulcken genade datmense eerst sal verworgen: Want niet tegenstaende haer versakinge/soo segghen dese H. Vaders/ dat sy een seker aenwijsen oft mercke-

lijck

lijck teecken hebben / waer door sy kennen dat sulcke leedtbewijsers / de ketterije noch wter herten niet ghetrocken en is : ende dat sy niet dan metten monde / versaeckinghe ghedaen en hebben.

Wel is waer (alsoo hier vooren verhaelt is) dat sy eenighe der ghenen die sy hertneckich noemen / welcke leuendich souden verbrandt wordē / eerst behendichlickē verworghen eer sy tuyer ontsteken: maer sulcx is om den volcke wijs te maken oft te verstaen te gheuen / dat de patient sy seluen alreede op thout vindende/ waer mede hy leuēdich soude gebrant wordē/hem seluen in het wterste tot de heylighe Roomsche Kercke bekeert/ ende sijn ketterije verloochent hebbē soude.

Sy gheuen ander vonnissen welcke eensdeels veel beter eñ genadiger schijnen/welcke sy Reconciliatien(dat is versoeningē)noemen: als de ghene zijn/ welcke de ware Religie oft Godsdienstichheyt versakende/door de voldoeninge eñ boete/wederom gestelt worden indē schoot vander Roomscher Kerckē.

Door sulcke vonnissen worden de geuangenen verwesen/dat sy opten dach der voorseyder triumphen wtgebluste wassen tortsen inde hādt/den strop om dē hals / eñ het geluwe rocxkē(daer voren af geseyt is)moetē dragen: om daer door te bewijsen dat sy als misdadige ten rechtē beschuldicht zijn geweest.

Daer zijn vonnissen die in haer / eyndingen oft ophoudingē besluyten / het welck in geuāckenissen/Cloosters/oft in ander bestelde plaetsen geschiet:van welcken eyndingen gelijcker veelderhande manieren oft sooiten zijn/alsohebben sy oock verschepden namen. Die eene worden eewich-onvergheuelick ghenaemt:die andere/alleene eewich:andere/ tot eenen sekeren tijt: den welcken voor by zijnde/ men nochtās daer noch blijuen moet tot dat myne Heeren anders belieft:Eenige na den goeden wille vandē Ouersten der Inquisitiē: de welcke/ om dieswille dat hy alle ander Richtstoelen der Inquisitien / die onder het Coninckrijck gelegen zijn/ te ghebieden vermach/Generael oft Ouerste ghenoemt is.

Ende alle dese verschepdenthept der gheuanckenissen/ zijn voort ghebrocht(na de gelijckenisse des versierdē Vagevièrs) om daer doore tghelt ende goet/welck den penitenten oft leetbewijsenden noch geouert mach wesen/te plucken ende gheheel in haer mage te slicken/na dat de misdaet is/eñ gelijck sy die geschat hebbē / na elcx vermogen ende staet.

Als het vōnisse inhoudt dat sy het cleedt draghen sullen/te weten/ het Sambenito,(also van haer met eenen eerlicken naem ghenaemt) met een eewighe onvergheuelicke geuanckenisse daer toe noch : daer by sy verstaen/datmen van daer wt te comen/gheensins

lans spreken en mach / dan nae neghen oft thien Jaren/ ende dat door sonderlinge ghenade des Conincks/de welcke hy doen mach alst hem belieft.

Maer dē termyn van thien Jarē voorby zynde(indien de geuangene geen nieu suspitie oft quaet vermoepen van hem en gheeft) so mach de Ouerste vander Inquisitiē (met giften eñ anderen handel wel gewonnē zynde)de heel reste quytschelden eñ al vergeuē.

Als het vonnisse luydt van het cleedt eñ eewige geuanckenisse, sonder daer by te voeghen onvergeuelick,dat verstaet hem ghemeynlick van dry Jaren : behoudelickē altyt den goeden wille vandē Oppersten der Inquisitien . Aen wiens wille het gaet / dat na dien de gheuangene de dry Jaren inder geuanckenissen ouerbrocht heeft / gantschelick ontslaghen zy van sulck eenen last / oft den ouerigen tyt syns leuens in dier schande ende oneere blyue. Wāneer sy seggē/het cleedt eñ de geuanckenisse voor so veel Iarē,oft maendē: dien termyn voorby zynde/ so is de gheuangene geheelicken ontslagen eñ los: ten zy dat de discretie der Inquisiteurs daer by ghevoecht wordt. Want sy hebben meestendeel voor een gewoonte/de voorschreuē clause oft besluytelicke woorden daer by te voegē / om dien mensche alle syn leuen lanck / na haren wille/also byden beenen gebondē te houden.

Maer

Maer als sy segghen / het cleedt eñ de gheuanckenisse na wille des Ouersten der Inquisitien, oft van eenighe andere, so staet het in haerlieder macht / die verwesen zijn / te ontslaen van dier straffen/oft die daer in te laten.

Somma het zy wat termen oft manieren van sprekē dat sy in haer vonnissen gebruycken / soo ist al daer toe streckende ende hier aen ghelegghen/ na dat haer belieuen sal.

HEt middele welck meest ghebruyckelicken is / van hem wt deser geuanckenissen los te coopen/ende het ghele we cleedt van oneeren niet te draghen/is: Dat de Coninck eenige Edelmans oft Edel Ioufvrouwen sijns Hoefs/oft andere die hy van eenige haerlieder diensten vergelden wil / haerlieder verliet ende macht gheeft van een seker ghetal sulcker Sambeniten te mogen ontslaen ende quijtschelden.

Nv de ghene die dese ghifte vanden Coninck ontfanghen hebben / vernemen neerstelicken waer dat daer eenighe rijcke lieden zijn / welcke noot oft begheerte hebben haer seluen los te coopē van tgene des voorschreuen is: met welcke sy dan / aengaende den prijs des afcoops / ouercomen / ende trecken daer van het meeste ghelt dat sy connen / na de ghelegentheyt ende den staet vanden persoonen / eñ na de beswarenisse vanden vonnisse des Sambenits. Want die van onvergeuelicke

uelicke moeten meer betalen / dan die van eewige geuanckenisse alleen mentie maken.

Oock de ghene / die na den goeden wille der Inquisiteurs zijn/en gelden so veel niet/ als de ghene die voor eenen ghesetten tijt/eñ met discretien daer na/opghelept zijn.

DE Coninck is oock gewoon dese seluige weldaet te gebruycken/ aen de gene die om haer vrienden te verlossen ende af te coopen vanden handen der Mooren ende Turcken/ hem bidden haer te mogen behelpen metten rancoene der Sambeniten: dies moeten sy eerst ende voor al de goede ionste vande Schriftgheleerde ende Phariseen der Inquisitien gewinnẽ:oft anders/al ist saken dat hy sulcx met goeden gereden gelde aenden Coninck vercreghen heeft / soo en sal hy nochtans niet met allen wtrechten: Want sy sullen hem door haer listige practijcken duysent behinderinghen / beletselen eñ oorsaken daer op weten te vindene: al en ware het maer met alleenlicken te seggen / dat de Coninck/ia de Paus selue(indien hy is de gene die de quijtscheldinghe ghegheuen heeft)beter vander saken gheinformeert moet wesen eer sulcx geschieden mach. Ende indien men soo verre comen wilt/ soo sullen sy beletselen ende oorsaken versierẽ/om aenden Paus oft Coninck te remonstreren ende te kennen te gheuen/dat sulcke noch soo wel niet ghepurgeert

geert oft gesupuert en zijn/ als datmēse alree vrijelicken ontslaen ende los laten mach.

Als yemant met de gheuangheniſſe beswaert is wordē / in welcker hy verwesen was te blijuen so langhe het den goeden wille waer vandē Querstē der Inquisitien/ de welcke/ om eenighe saken die hy verstaen heeft/hem niet en wil laten ghesprеken noch gewinnen / eñ nochtans niet en can (behoudens sijn eere) weygeringe gedoen den ghenen die hem om den gheuanghenen bidden/ (welckmen nochtans merckelicken veronghelijckt/met daer langher te houden sitten)soo antwoort hy voor een wtvlucht eñ om vander beden ontslagē te zijne/dat hy de materie vander saecken by den Inquisiteurs die het vonnisse ghegeuen hebben/ouerbrengen sal.

Alsmen dan tot haerlieder coemt/ soo segghen sy/dat sulcx by vonnisse/ den Querstеn in handen ghegheuen is : ende sy alsoo met malcanderen verstandt hebbende/ wijtent de eene den anderen / ende verlinghen alsoo daer en tusschē de geuanckenisse des armen mans / met welcken sy spelen soo langhe het haer belieft / ende tot der tijt toe dat sy daer van ghetrocken hebben wat sy begheeren.

Eñ tgebeurt dickwils dat de boete eñ beternisse opgheleyt is / tot discretie oft goetduncken vandē Inquisiteurs die onder den voorschreuen Querstē staen:de welcke wanneer

neer sy haer niet en willen laten ghesprekẽ/ so senden sy het volck ter contrarien na den Oversten: eñ also kaetsen sy malcanderẽ den bal toe/ In sulcker voeghen datmen niet met allen wtrechten en sal/ ten zy datmen in dese conste der Inquisitien ghestijleert ende gheoeffent zy/ beginnende den afcoop deser vrijheyt waer na men iaecht / met eẽ goede somme gelts/ dwelckmẽ den Schrijver / oft eenigen anderen Clerck des heyligẽ Richtstoels inde vuyst moet stooten/ welcke middel ende macht heeft / om de saecke int werck te legghen ende ten eynde te voorderen.

INdien een vande Inquisiteurs selue / oft eenich vanden sonderlincxsten leden des heyligen Stoels der Inquisitien / den anderen syne medeghesellen coemt te bidden/ om een gheuangene / so geuoelen de andere terstonts dat hy door eenige oorsaken (haerliedẽ bekendt) beweecht is worden: sonderlinghe weten sy sulcx / wanneer sijn Requeste ghedicht is in voegen ende manieren als onder haer in sulckẽ saken gebruyckelick is: Waer van de forme oft wijse dusdanich zy:

Dat hy hare eerweerdicheyden biddet/ te willen acht nemẽ op de sake van een alsulcke gheuanghene/ van wiens staet eñ wesen/ beternisse ende eenvoudicheyt des leuens/ eñ sonderlinge van wiens goet exempel der patientien oft verduldicheyt / dwelck sulcke

inder gevanckenissen bewesen heeft / hy wel ende genoechsamelicken onderricht is: Daer by noch voegende eenighe woorden van recommandatiē / maer weynich ende soberlick genoech: vreesende dat d'ander mochten gewaer worden / dat hy der saken grootelicken gonstich zy. Ende voor een besluyt / so biddet hy myne Heeren / dat haer believe te mercken oft daer niet eenich middel en zy / om den gheuanghen voorschreuen te ontlossen van sulcken straffe.

Onder de gene die haer bekeert hebben door sulcke rouwe oft straffe boete eñ beternisse / eenighe worden ghewesen eñ geschat de helft van haer goederē te verliesen: de andere al wat sy hebben : de derde een seker somme ghelts / na dat dese myn Heeren haer opbrenghen ende vermoghen weten. Want sulcx dunct myne voorschreuē Heeren seer noodich te wesen / om den menschen wederom te brenghen opten rechten wech des ghelooss / van welcken sy in eeniger manieren mochten afgewekē zijn : oft om dat haer dunckt niet goet / maer een ongeschicktheyt te zyne / een Ketter te wesen / ende dan daer by noch goet te hebben om op te leuen : oft om dies wille / dat sy moghelick door haer groote ghelcertheyt beuonden hebben / dat gelijckmen den genen die cranck worden is door gulsicheyt / een diette ordineert: dat is / hem

hem ontnemēde het ouervloet des voetsels/ ende t'sobereren bestelt/soude hy anders ghenesen/ Het also oock noodich zy / den ghenen die in ketteryen cranck worden is / alles te ontnemen (t'synder weluaert) tghene des haer dunckt dat hy te veel heeft: eñ maken so met-eenen een fiel ende bedelaer daer wt.

Van dusdanigen als nu voorschreuen is/ worden eenige tot sulcker gheesselinghe verwesen/als wy vooren verhaelt hebben: De andere / worden tot der gheesselinghe/ noch metter galeyen beswaert. Welcke laetste eñ scherpste straffe/de vremdelinghen meest lijden moeten / (hoe wel sy weynich misdaen moghen hebben) tot een vergheldinghe/dat sy het Sambenit verwerpen / ende daer van souden willen ontvluchtē / oft daer mede ghespot hebben. Ende in sulcx alle/ghebruycken sy hare barmhertichheyt der Inquisitien.

Eyndelicken straffen sy met dese lichtste maniere van boete oft beternisse/de ghene die na haer oordeelen minst misdaen hebben: te wetene/ sy doense sonder mantel ende bloots hoofts / met een wassen keerse inde hant op het schauot comē. Ende eenige van desen beuelē sy verloocheninge te doene van saken die gewichtich ende van belange zijn: ende den anderen / van lichte saken / soo sy die noemen.

De verloocheninghe der saken van be-

lange/ is/ als het gene datmen van yemants saecken ordineeren sal/niet wel en blijckt/ende daer gheen genoechsame ghetuygenissen en zijn: ende wanneer de beschuldichde oock niet beleden en heeft tghene dat eenichsins de berispinghe oft straffe der Inquisitien weerdich is.

Maer wanneer sy dan yemanden niet openlicken en connen verwijsen als een Ketter/ende dat haer ten anderen niet en belieft dien gheheelicken te ontslane / sonderlinghe alsmen van hem eenich quaet vermoeden heeft in saecken des gheloofs / soo verclaren sy dien voor grootelicken suspect: ende op dese verclaringhe doen sy hem ten laetsten verloochenen ende versaken.

Ende indien het na der handt bevonden wordt / dat sulcke ghevanghene / hem inde alderminste ceremonie vander Papistischer leeringhen ontgaet/ soo houden sy hem voor een wederafvallige/ende verwijsen hem ten brande sonder eenighe ghenade.

DE verloocheninghe van lichte saken/is by na deser ghelyck / dan dat in lichte oft cleyne misdaet/na haer advijs ende goetduncken / het zy dat de saecken bewesen oft niet / soo ghebieden sy ghelijckewel sulcx te doene: Maer sulcke / en wordt niet voor een wederafvallige gehouden/al ist saken dat hy na der handt de seluighe dinghen bevonden

wordt

wordt ghedaen te hebben/om welcker hy ge-uangen eñ berispt was: sulcke en wordt dan niet ter doot verwesen ghelijck de andere/al ist dat de qualificatie (dat is te segghen) de achtinghe der vernieuder misdaet / den Inquisiteurs te oordeelen toecomen moet.

Sy ghebruycken ghemeynlicken sulcken wijse van versakinghe oock / in eenighe ander dwalinghe dan der Lutrianen. Ghelijck als van ghesept te hebben / dat simpel ouerspel gheen sonde en zy.

Dese dwalinghe (als een seer lichte misdaet) boetmen door versakinghe der lichter saken / eñ met een wassen keerse inde handt.

Den ghenen die in sulcken dwalinge steken/ doense oock somwijlē wel te dege gheesselen: de welcke al waert dat sy noch duysentmael wederom tot sulcker dwalinghen quamen / soo en souden sy daerom niet ghecastijdt worden als van een hoochste misdaet/ behaluen sy haer toevlucht namen aen de ghenade der Inquisitien.

DIt zijn dan de middelē/ door welcke de heylighe Vaders des gheloofs (na de leeringe des heyligē Paulus) de swacke wederom opten rechten wech brenghen.

DIt sal dan op dit pas genoech verhaelt ende te kennen ghegeuen zijn / van haren listighen beclaghelicken handel eñ valsche practijken/verwachtende dat God eens

come ende de valsche Richtcamere haerder boosheyt te gronde slae / eñ den Stoel haerder valschheyt omworpe ende geheel verbrijsele: op dat haer bedroch ende gheveynsde Hypocrisije voor alle der werelt ontdeckt ende geopenbaert mach worden: also de Heere oock door sijnẽ Propheet Malachie beloeft heeft te doene / met alle sulcke Lasteraers ende vervloeckte Huychelaers / welcke anders niet en soecken / dan het Rijcke syns lieven Soons onses Heeren Jesu Christi / gheheelicken te verderven ende gantschelicken te nieten te doene.

DAT XIII. CAPITTEL.

Eenighe sonderlinghe exempelen, door welcks de listen ende lagen der Inquisitien veel beter ende claerder ontdeckt worden.

My heeft noch goet gedocht eenighe exempelen vande listighe practijkẽ der Inquisiteurs hier te verhalen / ende in het licht te brengene: door welcke / hoe wel sy sonder groote schickelickheyt oft ordinantie hier voorghestelt worden / men nochtans (boven de ghene die wy hier-vooren byghebracht hebben) de voorschreven listen beter can speuren ende mercken / hoe ende in wat

manieren sy eyghentlick bygghebrocht eñ gepractiseert zijn: Welcker wreethept/ uterste giericheyt/ boosheyt/ eñ valsche verdraeyinge van alle recht ende redene/hier(als in een tauereel) claerlicken voor ooghen ghestelt ende afgghebeeldt worden.

Ende daer en bouen soo hoep ick/ dat der Ghemeynten Godts ouer al voorderlick sal wesen/ datmen de memorie van sulcken exempelen ten voorschijn brenght/ende niet so gantschelick begrauen en laet blijuen: maer die ontdecke eñ elcken voor ooghen stelle/tot loue eñ prijse der geendere/ die door dien/dat sy de waerheyt des Euãgeliums Jesu Christi voorgestaen hebben/ tegen de valsche eñ verswoorẽ leeringe der boosheyt (veruangen ende bedroghen gheweest zijnde door de seluighe listen ende lagen der Vaderen sulckes gheloofs) haer in handen geuallen ende tot eenen ghemackelicken roof gheworden zijn.

Voorts/ de exempelen die wy hier verhalen sullen/ zijn alleene onder een vanden Richtstoelen der Inquisitien ghelchiedt: te weten/onder dien van Seuillẽ/ welckers secrete misterien oft heylighe verborghentheyden/ niet ten besten kennelick en zijn/ dan den ghenen die sulcx (eylacen) in haren eyghen persoon proeuen ende wederuaren.

Aengaende de reste/ so can dan een yegelick door den eenigẽ treck deses voorbeeldts/

wel beuroeden ende oordeelen van de ander Richtstoelen/welcke geheel Spaengien door gestelt zijn:te weten/ hoedanige eñ hoemenigerleye Tragedien oft bedroefelicke Schouspelen/daer alle Jaer eens gespeelt worden.

Hier beneffens/ so en moetmen niet meynen oft dencken / dat aengaende de exempelen die wy vooren verhaelt hebben / eñ van die wy hier nu noch voorbrengē sullen / dat sy (segge ick) tusschen middelen van oude eñ vervallen tijde versamelt zijn wordē. Want sy by na alle binnen ses oft seuen Jaren gheschiedt zijn / te weten / ten tijde alsmen in Spaengien/(wreedelicken eñ sonder ophouden) eerstelicken begonde te vervolghen de ghene diemen Lutriaens noemde: sonderlinghe tot Seuillen ende Valdolyd / welcke voornoemde haer (so te sprekē) al tseffens eñ t'eender stondt in grooten ghetale verthoonden indē Jare M.D.LVII. oft LVIII.

TE deser tijt/ wort door dē Inquisiteurs van Seuillen een Engellander geuangen om der Religioens saken/ het welck een seer eerbaer ende treffelick coopman was/ ghenaemt Niclaes Burton: de welcke doorgaens in het ware ghelooue volstandich blijuende/sy ten laetsten verbranden.

Hy en was so haest nau gheuanghen/alle syn goederen eñ comenschap / om welckers handelinghe hy in Spaengien comen was/

en

en worden wel ſo haeſt aengeſlagē / beſchre-
uen/ende te bewaren gheſtelt / na de manie-
re vander Inquiſitien: ende daer beneffens/
ſoo namen ſy oock te hunwaerts de coomen-
ſchap welcke by ende onder de ſyne lach/toe-
behoorende een ander coopman van Lon-
den / welcke deſen daer van laſt ghegheuen
hadde / om daer mede te handelen als een
Facteur oft Makelare / alſoo het ghebruyck
onder de cooplieden is. Deſe binnen Lon-
den verſtaen hebbende / dat ſynen Facteur
voorſchreuē geuangen was / eñ ſijn coomen-
ſchap aengeſlagen/welcx getal veel eñ groot
was/ſo ſandt hy eenen man na Spaengien
met goedē beſcheede eñ Procuratie/ om ſijn
goederē wt haren handen wederō te crijgen.

Deſe Procureur dan tot Seuillen gheco-
men zijnde / eñ ſijn brieuen eñ beſcheedt den
H. Richtſtoel voorgeleyt hebbende/badt dat-
men hem die coomēſchap wilde volgē laten.

Myne Heerē de Vaders antwoordē hem
(op dat ſy de materie verlengē ſoudē) dat hy
ſijn ſake in ſchrift voorleggen/ eñ om ſulcx te
doen eenē Aduocaet nemē ſoude: eñ om hem
te meer vriendtſchap eñ goethertichheyt te be-
wijſen/ſo beſchicktē ſy ſelfs hem eenen/welc-
ke hem ſijn Requeſten eñ ander ſchriftueren
maeckte/die hy voor haer te vertoogē hadde.

Deſe en nam maer acht realen voor elcke
ſchrift: Hoe wel hem dit altemael min noch

meer baette/ als oft hy middeler tijt hem gerust ende stil ghesetten hadde.

DEse man bleef drij oft vier volle maenden soliciteerende/om dit goet t'ontlossen / hem seluē dagelicx tweemael presenteerende aende poorte des Casteels/ te wetene/ eens voor noene eñ na noene/ mijne Heeren ootmoedelicken met gebogen knien (tot der eerden toe)biddende / dat sy sijnder sakē een eynde wilden maken: sulcx badt eñ begeerde hy sonderlinge aendē Bisschop van Tarragone / van welcken wy te voren ghesproken hebben / die als doen Ouerste was vander Inquisitien tot Seuillen / op dat volghens de preminentie oft het voordeel sijnder Offitien / hem soude belieuen te ghebieden datmen syn comenschap wederom gaue.

Maer om deswille dat die veel knabbelsēs ende bijtens aen hadde/ ghemerckt dat sy so vele/so groot/ende goet was: so condemense oock te swaerlicker wederom ghecrijghen.

NA dat hy dan sijn vier volle maenden met soliciteerē ouerbracht hadde/ niet tegenstaende alle sijn beden eñ requesten / so wordt hem ten eynde gheantwoordt / dat de schriften welcke hy wt Enghellandt mede brocht hadde/niet suffisant oft genoechsaem en waren : ende dat hy volcomender procuratie ende verseckeringhe hebben moest / om t'ontlossen het ghene daer hy na stondt.

Om

Om welcx wille hy van Londen aen na Londen vertrack/van waer hy wederomme naer Sevillien quam/ eñ so goeden bescheet ende ghetuyghenisse mede bracht/als sy hem eysschen mochten: Welck hy haer presenteerde. Maer sy vertrocken hem antwoorde te gheuen/ haer verexcuseerende op anderen grooteren handel eñ affayren / die sy seyden datse te doen hadden. Ende onderhielẽ hem also van dage te dage/ noch vier ander volle maenden: so dat door den groten onkost die sy hem aen deden / syn borse byna ydel ende heel wtgeschudt wordt.

Nochtans / midts dat hy niet op en hiel van doorgaens neerstelick te soliciteeren/soo sonden sy hem aen mijnen voorseyden Heere den Bisschop: de welcke / als hy hem aengesproken hadde/antwoorde: Dat hy alleen was/ende dat de saecke van synder begheerten/soo wel den anderen Inquisiteurs aenginck/oft belangde/ als hem. Ende aldus speelden sy met desen soliciteur / kaetsende malcanderen den bal toe / soo datmen noch grondt noch eynde vanden processe ghekrijgen en konde.

Ten laetsten/verwonnen eñ verdriettich worden zijnde/van syn onophoudelicke ende moeyelicke solicitatie/so namẽ sy eenen dach voren om hem te ontslaẽ oft te depescheren. Nu so was dan de ontslaninghe dusdanich:

De Licentiaet Gasco (welcke by haer een seer behendich ende gheschickt man was in haerlieder listicheyt) beual hem dat hy syne saecke na noene presenteeren soude.

Den Engelsman van sulcke tijdinge verblijdt zijnde/ van syn komenschap wederom te mogen ghekrijgen/ eñ by den anderen/ die geuangen sat/ te mogen gheraecken/ om met hem sommige rekeninghe te ouerũen/ die sy tsamen te doen hadden/ (also hem oock dickwils vanden Inquisiteurs te verstaen ghegeuen was/ sonder dat hy daeruan haer meyninghe wiste: te weten/ Dattet wel noodich waere dat hy met den gheuangenen sprake) ende meynende dat sulckes in goeden ernste was/ so quam hy nae noene/ oft tegen auont wederõ/ also hem de Licentiaet beuolen hadde. Maer den Steenwaerder wort terstont beuolen/ dat hy hẽ in een seker geuanckenisse (welcke sy hem genoemt haddẽ) gaen leyden soude. Hy metten eersten meynende/ datmẽ hem ginck leyden daer de andere sat/ om met hem van syn saecken te spreken/ was al verwondert dat hy hemseluẽ (so verre van synder meyninghe) in sulcken donckerẽ gat gesloten vandt/ daer hy dry oft vier dagẽ bleef sittẽ: naer welcke sy hem deden inde audientie komen: Ende hy daer zijnde/ begonde syn saeken te voorderen/ als voore. Maer sy sonder eenich ander propoost oft voorredene te

maken/

maken / beualen sy hem synen Aue Maria op te seggen: den welcken hy eenvuldichlicken in dese wijse bestondt te verhalen: Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui Iesus Christus, Amen. De Greffier schreef dit al: eñ sonder yet te seggen / van hem syn koopmenschap wederom te geuen (ooc so en was het van gheenen noode) so deden sy hem wederom in syn hol sluyten: eñ naemen actie teghen hem / seggende dat hy een ketter moest wesen / midts dat hy den Aue Maria niet ghesept en hadde na t'gebruyck der Roomscher kercken: maer dien gheeyndicht in suspecten deele ende onuolkomen / mids dat hy daertoe noch dit behoorde te doen: Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus: Door welcke afcortinge ende achterlaten / het heel eñ al blijkelick was / dat hy de voorbiddinge der Heyligen niet voor goet en hiel.

Ende op deser oorsakẽ (welcke sy so recht ten propoost wisten te brengẽ) hielen sy hem noch langen tijt geuangẽ: Eñ wordt daerna met den geluwen rocksken ten vertooge geleydt / ende berooft van alle den goederẽ / om welcker wille (hoewel datse syn niet en waeren) het proces begonnen was: ende daerenbouen verweesen noch een iaer-lanck geuangen te blijuen. Hy was Jan Phrontom van Bristope genaemt.

Aengaen-

AEngaende dan van ander lieden goet verbeurt te maken/also wel als de goederen welcke beschreuen zijn/dat is by desen heyligen Richtstoel noch nieu noch vreemdt: Want het soude mogen gheschieden/ indien men alle tgene datmen voort bringen mach/ hooren wilde/ dat den Aduocaet Fiscael soude benomen worden/ tghene daer hy schijnt recht aen te hebben / bewijsende met goetdunckende getuygenissen/ dat het gene wat syne wesen soude/ eenen anderē toe behoort.

Om welcks wille/den heyligē Richtstoel/ willende alle dese swaricheydē/ twistingen ende kijuagien schouwen / ende de dolingen welcke daer wt mochten spruyten/op een syde stellen / vindt beter dat sy andere veronghelijcken / dan dat sy sulckes van haer souden lijden.

HEt is eenige Jaeren gheleden/dat een vreemdt ende seer rijck Koopman tot Seuilien quam/ waer naeder handt alle syn goederen gheconfisquéert/ oft verbeurt ghemaeckt wordē. Onder ander dingen so was daer een seer schoon ende wtnemende schip/ ende was sulcks / dat alle die van Sethes seyden / dat sy noyt beter gesien en hadden: Welck nochtans met goede ghetuygenissen bewesen wordt / dat desen Koopman niet toe en hoorde. Maer des al niet tegenstaende/ soo vondt den heylighen Stoel oorsaecke genoech

genoech om dat haer verbeurt te maecken / ende aen te slaene. De Koopman voorseydt was Gehuikin ghenaemt.

IN de voorseyde stadt van Seuille moeste een goet man de straffe der Inquisitien lijden om saecken der Religien aengaende (wtghenomen dat hy metter doot niet ghestraft en wordt.) Onder ander boeten ende beternissen / so worde hem alle syn goet ende inkomen (welcke ghenoechsaem waeren om hem eerlicken te onderhouden) ganßchelijck gheconfisqueert: ende wordt daerenbouen verwesen noch thien Iaeren in een seker geuanckenisse te moeten liggen / also naeckt eñ ontbloot zijnde van alle syne goederen.

Naer dat hy sommige dagen daer geuangen gelegē hadde / nergens van leuende dan vanden aelmoessen welcke hem de goede lieden gauen (het welck hy nochtans te vooren niet ghewoon en was) soo quam een seker Notaris vander Inquisitien tot hem / ende bracht in gheschrifte een commissie oft beuel van des heyligen Stoels weghen. Welckes inhoudt was: Dat hy soude moeten opbrengen / hondert en dertich ducaten voor kosten eñ onkostē die hy gedaē hadde binnē den tijde synder geuanckenisse. Op welcks hy antwoorde: Dat hem sulckes onmogelick was / gemerckt / dat mijne Heeren al syn goet verbeurt gemaeckt eñ naer haer genomē haddē.

Maer

Maer niet te vreden wesende met sulckē antwoorde als sy gehoort haddē/ sondē voor de tweede reyse den voorseydē Notaris wederom tot hem/beuelende door denseluē/dat hy dese somme soude sien op te brengen binnen korten dagen/ die sy hem daertoe bestelden: oft in ghebreke van dien/ so soude men hem uut die eygen geuanckenisse/ daer hy nu secretelicken sat/ inde gemeyn eñ openbaere geuanckenisse van der Stádt brengen/ ende laeten hem daer blijuen totter tijt toe/ dat hy soude betaelt hebben.

Maer zyn dat niet wel onbedachte liedē/ dat sy opde confiscatien der goederē / welcke sy selue bestelt ende gheordineert hebbē/haer seluen de onkosten die daer gedaen zijn/ niet en konnen betaelen ende inbringen?

BYna ter seluiger tijt/wordt van deseluige Inquisitie een Iouffrou geuangen/ die ghenaemt was Jeanne de Bohorques/ huysvrouwe eenes seer vernaemden Edelmans/genoemt Francoys Varguier/Heere van Higuere: ende sy was de dochter van Pieter Garsias van Xerez/ een seer rijck borger tot Seuilien.

De oorsaeke haerder geuanckenisse was/ dat haer suster Marie van Bohorques/ een seer eerlicke ende deuchdelicke Dochter / (de welcke sichtent verbrant wordt om de waere Religie) door het gewelt ende kracht der tormenten

menten ende pijningen beledē hadde/ dat sy somwijlē met haerder susteren van de leeringhe des Euangeliums gehandelt hadde.

Als de voorseyde Jeanne geuangen worde/ hadde sy wel ses maenden met kinde beuruchtgheweest : Ende daerom en was sy so nau noch so rou niet gheuangen ghestelt/ ende en handelden met haer niet so strengelicken noch so onmenschelicken / als sy wel ghewoon zijn te doen met den anderen gheuanghenen / om der vruchte willen / die sy droech.

Maer den achtsten dach naer dat sy van kinde verleghen was/ so naemen sy haer het kindt/ ende slotense den vijfthienden dach in een seer nauwe gheuanckenisse/ eñ dwongen haer also/ het wesen ende leedt der anderer gheuangenen te versoecken ende te proeuen/ ende lieten haer oock ghewaer worden met wat strengicheyt ende listicheyt sy omgaen konden.

In een soo groote benautheyt ende ellendige katyuicheyt / en hadde sy geenen anderen troost/ dan het gheselschap van een ionghe eerbaere Dochter / welcke na der handt om deseluige saecke der Religien verbrandt wordt: de welcke vanden Schelmen wt den pijnput (daer sy bynaer al ontleedt ende in stucken ghepijnicht worden was) in haere gheuanckenisse wederom ghebrocht zijnde/

om

om daer met grooter pijnen ende weedom op een kleyn bedstede (waer een matte van biesen gemaeckt op lach) gerolt te wordene/ het welck daer voor haer beyden (meer tot ongemack dan tot raste) op te liggen was: so tracteerde ende handelde nu dan de voorseyde vrouwe het ionge dochterken liggende in sulcker ellendigher pijnen/ ten besten dat sy konde/naer ghelegenheyt ende onbequaemheyt der plaetsen daer sy waeren.

Dit dochterken en begonde naus te bekomen van sulck ongemack / eñ van sulcker pijnen te genesen/ de ander vrouwe en worde tot denselvigen tyrannigen ende bedroefden schouspele gheroepen. Daer wordt sy so iammerlijck/ ende met sulcken ghewelt/ op het Burro (welck wy hier vooren geseyt hebben/ een wtghegroefde pynbanck te wesen/ waerop men met den water ende met den doeck oft seruiette pijnicht) wtghereckt ende ghebonden / als dat haer de kleyn snijdende koordekens (daer vooren af ghesept is) het vleesch/so vanden armen/beenen/als vande dgien totten been toe doorsneden : ende door dusdanighe voorseyde pijninghe metter seruietten / wordt sy noch veel bloets door den mondt quijt : als de gene die sonder twijffel eenighe aderen aende maghe moeste gebroken hebben. Ende in dusdaenigen iammerlijcken staet zijnde/ wordt sy wederom by de

andere

andere in haer geuanckenisse gedragen: van waer sy binnē acht dagē daerna (door Gods ghenadigen wille) desen grimmigen Beren wt den klauwen ontnomen wordt.

Dus deden sy groote moeyte / om te verhoeden dat den gemeynē man niet ter ooren en quaeme / hoe dat dese teedere ende edele Iouffrouwe van grooten geslachte/ ghestoruen was/door haerlieder tyrannich eñ wreet pijnighen. Maer de ghene die sulcken ongenaedigen handel ghesien hadden/en konden dat gheenssins verswijgen.

Om dat dan dese heylige vaeten niet gehoudē en zijn rekenschap te geuen/ van eenighe dingen/ noch van al wat sy bedrijuen/so doen sy al wat sy willen nae haer welbehaeghen/ ende schoeren/ raeybracken/ ende vermoorden den menschen seer iamerlijck/ door haer wreede pijninghen ende tormenteeren/ iae den ghenen/ daer sy nae haer eygen wetten ende vonnissen selfs gheen genoechsaem oorsaecke op en hebben : ende van wiens onschult eñ onnooselheyt sy selue (na der daet) in haer wettelicke acten getuygenissen geuē/ also het inden handel eñ saeke van der voorseyder Iouffrouwen gebleken is.

Want syliedén niet vindende eenige blijkende belastinge/oft yet waeraen men claerlick mercken mochte dat sy weerdich waere verwesen te worden (hoewel sy al haerlieder

 listicheyt

listichept ende wreethept der Inquisitiē daer toe ghebesicht hadden) ende merckende dat spliedem eenige reden souden geuen moeten van deser Iouffrouwen saecke / het welck sp gheensins voorby en konden/so lieten sp na haer doot/in het eerste naestvolgende schouspel/ van haer schoon Triumphe/ haer vonnisse wtspreken/ in sulcker voeghen als hier naer volcht:

Ouermids sulckē vrouwe binnen der geuanckenisse ghestoruen zijnde(verswijgende de oorsaecke haerder doot)de verdienste van haer proces oft ghedinghe wel ouersien ende eernstelicken ondersocht hebbende/onnoosel ende onschuldich beuonden is worden/ om deser saecken wille/ soo ontslaet haer den H. Richtstoel van alle tghene dat de Aduocaet Fiscael tegen haer mach voorgehoudē/ ende voorghenomen hebben/haer ten vollen ende geheel supuer ontslagen ende vrij wijsende/ vander actie die teghen haer geintenteert oft aengenomen was/ dier wederomme in haeren eersten onschuldigen eerbaeren staet ende goeden naem ende faem stellende: beuelende daerenbouen/ al haer goederē/ welcke te vooren beschreuen/ te bewaeren/ ende in handen van Iusticien gestelt zijn gheweest/ wederom te geuen/ende ouer te leueren den genen diese van rechts weghen toekomen.

Hier machmen dan mercken hoe sp ghe-
dwongen

dwongen waeren openbaerlickē de onschult ende onnooselheyt te verklaeren / van de gene die sy heymelicken door haer ongenadich pijnigen ombrocht ende so iamerlicken vermoordt hadden.

IN den iaere M. D. Lxiij. so worp de heylige Inquisitie haer nettē wte/ meynende tot sulcker plaetsen en̄ geweste eenen goeden vanck te doen / tot welcker en̄ waerdoor/ indien (veranderēde van beter oft arger auijs) sy de seluighe niet floecks ende terstonts wederom in getogen en haddē / den Roomschē Stoel veel meer oproers ende schaede aenghedaen hebben souden / dan de Lutriaenen tot dier tijt toe noch noyt gedaen en hadden. De saeke was dese:

Daer waeren eenighe die wat kurieuser oft neuswijsiger zijn wilden ouer de Pauselicke dinghen/ dan haer wel gheoorloft was/ welcke haer beklaechden van dat sommighe Papen ende Monicken de oorbiechte misbruyckten / haerlieder daerdoor behulpende in veel koppelrijen ende hoerderijen / so wel voor haer seluen als voor andere diese met gelde de oogen wtstaeken oft corrumpeerdē. Welcke saeke mijn heeren den Inquisiteurs wel goet docht voorsien en̄ gebetert te zijne. Maer om deswille dat de saecke niet klaer genoech en was (gemerckt datmen noch niemant by synē naem beschuldicht en hadde)

so lieten sy een heerlijck edict oft gebot in allē Kerckē des Eertsbisdoms van Sevilië/ wtgaen ende vercondigen/ door welck sy eenen yegelicken weten lieten/ dat alle de gene die wisten oft vernomen haddē/dat eenige Monicken oft Papen/ van wat staete oft soorte die zijn mochten/haer in sulcke misdaet (onder het decksel vanden weerdigen sacramente der Biechten) vergrepen hadden/ oft oock eenighen Biechtvader kenden ende wisten/ die sulcke dinghen in eeniger manieren/met eenige dochter oft dochteren daer hy Biechtvader van was/bedreuen hadde/dat sy sulcx binnen dertich dagen/ den heyligē Stoel der Inquisitien souden openbaeren ende te kennen gheuen : op groote straffe eñ verbeurte/ diemen tegen dyen oft dyer gebruycken soude/welcke sulckes wetende/ binnen dyen tijt niet en openbaerden.

Het voorseyde edict en was soo haest nau verkondicht ende wtghegaen/daer en quaemen terstondts (alleenlijck binnen der stadt van Sevilien) groote meenichten van vrouwen na het Casteel vander Inquisitien gheloopen/om dese quaede Biechtvaders te beschuldigen/ende dat met sulcken hoopen/ eñ in so grooten gedrange/als dat twintich Inquisiteurs/ met ooc so veel Secretarisen niet genoechsam en waeren/ om alle de ouergebrochte klachtē te aenhooren/eñ te schrijuen.

Om welcker oorsaecken wille/ mijn Heeren d'Inquisiteurs / siende dat sy met soo veel wercx ende moeyte ouerlast / ende bynaer onder gedrongen worden/so verlengden sy den voorseyden termijn / noch ander dertich dagen/ om met beter stapen ende moeyte te komen/ dyen het beliefde.

Daer quamen dan seer veel eerbaer vrouwen/die oock van grooten huyse waeren/de eene door superstitie/ oft ouergheloouicheyt der conscientien gedrongen zijnde / om inder excommunicatien / ofte in den Kerckelicken Ban eñ inder straffen niet te vallen/ die den ongheyoorsamen toegeseyt was : de andere/ (op dat sy haer Mans gheen quade suspicie oft vermoeyen van haerseluē geuen en souden/) onthielē haer te huys so lange het mogelijck was/ende en dorsten niet bestaen t'allen stonden te gaen klagē/ende ouer te brenghen:maer deden sulcks alleenlijck als sy bequaemen tijt daertoe konden krijghen/ ende gingen/om mijn voorseyde Heerē te spreken met gedeckten aensichte:het welck so de maniere van Spaengien is. Ende midts desen en kondense dit ondersoeck niet so haest wtrichten/sy en wordē gedwongen den termijn noch tot drij eñ vier reysen te verlengē. Ende hierentusschen dat de voorseyde vrouwen so liepen / gheuielt wel dat eenige haer saecken soo wel niet verberghen noch beschicken en

konden (al was het dat sy seer secreetelick derwaerts gingen) oft de mans welcke haer bespiedden/ en wordens ghewaer eñ quamẽ daerdoor in groote ialousie.

Eñ ter ander syden was het wat vreemts om sien / hoe de arm Papẽ ende Monicken het hooft lieten hangẽ / ende met bedroefden gelaete/ iae heel verslaegen eñ verbaest/ met vreesen ende beuen daer henen gingen/ niet anders verwachtẽde van vren tot vren/ dan datter eenighen Familiaer vander Inquisitien de handt aen haer slaen soude: eñ datter terstonts eñ onuersiens een meerder veruolginghe teghen haer opstaen soude/ dan daer doen ter tijt teghen den Lutriaenen wesen mochte.

Den heyligen Richtstoel dan/merckende wat hier wt mocht spruyten/ te weten: Dat het den gheschoren hoop niet allene schaedelicken wesen en soude / maer een groote ergernisse ende aenstoot voor der Roomscher kercken. Ende dat/indien men met der saecken als yet meer voorts voere / het sulcken schoeringhe inden ganschen staet der voorseyder Kercken maecken mochte/als dat die niet om stoppen noch beteren zijn en soude: Jae dattet was/ om de oorbiecht (welcke nu alreede maer aen een draykẽ meer en scheen te hangen) gheheelicken wt te roepen by alle menschen.

Ende

Ende hoewel dese saeke in haerseluen wel weerdich scheen veruolcht ende ghestraft te worden door de strangicheyt der Inquisitiẽ/ so hiel sy nochtãs in tijts op (hoewel tegen de hoepe ende het verwachten van eenen yegelicken) ende sach met een so groote eñ opentlicke misdaet door de vingeren/welcke alreede met so veel klare eñ blijkelicke ghetuychenissen bewesen was. Maer den roep ginck onder den man / dat de Papen eñ Monickẽ int gelijck/eenen kostelicken ende welrieckenden gouden reuck onder des Paws neuse gestockt hadden/ om hem den vuylen stanck haerder misdaet daerdoor te benemen. Door welckẽ middel/ hy den ganschen hoop deser H. Biechtuaederen eenen Aflaetbrief int gemeyn verleende / door welcken syne vaderlicke Heylicheyt ende goede ghenegentheyt/ haerlieden alle haer sonden eñ misdaet (dyer saecken belanghende) vergaff: verbiedende allen Inquisiteuren meer voort te vaeren in der materien deser saecken/ maer dat sy met een eewich stillswijghen souden bedecken eñ gantschelicken versmachten alle tghene dat sy daeruan alreede ontdeckt ende gheopenbaert hadden / op dat sulckes niet voorder verbreydt worden en soude.

Nochtans/ de ghene die den staet/ macht ende authoriteyt der Inquisitien weten ende kennen/die (segge ick) en konnen niet ge-

looven (hoewel de Paws sulcks bewillighet ende bevolen hadde) dat sy de saecke om sy-nes beveels wille opgheschorst hebben: ghe-merckt de Inquisitie sulcken gelooue/ iae so grooten kracht ende macht heeft / dat wan-neer daer yet van grooten belanghe by haer wt te rechten is/ sy om des Paws noch syns beveels wille/ sulcks niet en sal laeten te vol-bringen eñ ten eynde toe wt te richtẽ. Want de macht der Inquisitien is so groot eñ vast gegrondt/ als dat sy haer teghen des Paws vermoghen wel darf oprechten/ende dyer te bouen gaet: also in het naevolghende exem-pel blijken sal:

TWee iaeren te voorẽ/ so hadde de Paus (aldus onuersiens oock) hem gestooten teghen desen harden steen des aenstoots/ick meyne het geheele lichaem der Inquisitien/ midts dat hy door den aflaetbrief des alghe-meynen Jubilees/ oft des iaers van gratien ende verheuginge (bouen alle quijtscheldin-ge ende vergevinge der sonden / die hy allen manieren van sondaeren aenboodt) hy door den seluen (segge ick) oock aflaet gaf/den ge-nen die met Luterijen besmet waeren: waer aen men oock mercken kan / de schalcke be-hendicheyt des Paus / die wt het ghene dat hem contrarie ende schadelijck is / oock weet proffyt ende ghewin te doen. Het inhoudt des voorseyden aflaetbriefs was dit:

Dat al de ghene, die der Luterſcher- leeringhe ende opinie bewillicht oft aenghehanghen hadden, haer voortaen aftreckẽde van ſulcker dwalinge, van dier ſmette eñ ſonde mochten ontſlaghen worden, door ſulcken Biechtvader eenẽ, alſt haer ſoude belieuen.

Dit is wel een vanden liſtigen treken des ouden Serpents/om daer door den mẽſchen den mont te beſtrijcken ende den lieden te weerhouden / meer met ſulcke gheueynſde ſoeticheyt ende goedertierentheyt / dan met cracht ende geweldt. Ende ſonderlinge vergreep ende ſtiet hem de Paus (als voorſchreuen is) om dat hy dit tſulcker tijt beſtondt te doene/ alſmen in gheheel Spaengien eñ bouen al tot Seuillien / alle man ouer-eynde/ beroert/ende ſchier bereet ſach om het Pauſdom te verlatẽ. Het ſcheen dat de Paus hier in wel hadde behooren wt te nemen oft te excepteeren de rechten der Inquiſitien / ende ſulcken opſicht op haer te hebben als ſy wel weerdich is.

De Inquiſiteurs dan ſeer verbolgen zijnde / om dieſwille dat dit artijckel des voorſchreuen aflaetbriefs/haer een ſo grootẽ roof wt den tanden track / ſo condemneerden ende verworpen ſy deſe Pauſelicke ongetijdige goedertierenheyt : ende rechten haer in ſulcker voegen daer tegens oppe/als dat ſy (ſonder eenich aenſien oft ſchaemte / door haer eyghen authoriteyt eñ macht) verboden datmen

men alsulcken Aflaet noch ontfanghen noch vercondighen en soude: alsomen oock en dede. In welcken handel/ men den Duyvel teghen hemselven oneens ende ghedeelt sach: ende mercken mocht/ dat de onderdanicheyt welcke de Inquisiteurs den Paus bewijsen/ (die met vier ende sweerde vooꝛstaende als een artijckel des geloofs) hier en tusschē niet anders en is / dan eenen wassen nuese / den welcken sy dꝛaeyen ende keeren nae haren wille / om onder dit gaeren ende met desen nette der armer menschen goet ende bloet/ iae lijf ende siele te vanghen.

EEns alsoo die saken des Gheestelicken gheschoꝛen hoops wel stonden / eñ met haer al vooꝛ-wint was / so reedt de Bisschop van Tarragone / Overste vander Inquisitien tot Sevillen(van wiens heylicheyt hier vooꝛen noch ghespꝛoken is gheweest)wt spelen/verselschapt met den Hove der Inquisitien ende met den state sijns Bisdoms/ende dit geschiede op eenen schoonen somerschen dach / ende om te gaen wandelen in eenen speel hof ghelegen op de loopende waterkens van Andalusie. So was daer een kindt des Hoveniers oudt zijnde tusschen de twee ende dꝛy Iaren / het welcke by gheualle op den Rijvercant dies hoefs/ met een riet inde handt stondt en speelde / het welck hem een Pagie vandē Inquisiteur wt der handt ontnam/

nam / alſoo dat het kindt daerom ſchꝛeyde: De Houenier ſijn Vader ſulcks hooꝛende/ quam gheloopen / ende verſtaende de ſaecke waerom het kindeken kreet/ woꝛdt gram eñ seyde tot den Pagie dat hy den kinde ſijn riet wederom gheuen ſoude. Het welck ſoo hy des niet doen en wilde / eñ daer toe noch met hem (als met eenen grouaert oft Boer) ſpottede / nam hem de Houenier ſulcks wederom wt der handt/ende ſoo de Pagie ſulcx vaſt meynde te wederhouden/woꝛdt hy van een ſplinter des riets inde handt geſchꝛabt/ ſoo dat hy wat bloedde. Maer het en was gheen doodtlicke wonde / noch minckſel oft verderf van eenich lidt / oft yet om ſoo grooten werck van te maken: maer was ſlechts een ſchꝛabbeken dooꝛ tvel midts de ſcherpicheyt der ſplinteren gheſchiedt. Deſe Pagie ginck ditte ſynen meeſter claghen / welcke daer in dien hoff wandelde / ende begheerde ghewꝛoken te weſen ouer de wtſtoꝛtinghe ſijns bloedts.

Dus dede de Inquiſiteur deſen armen Houenier terſtonts vanghen eñ in een vanden geuanckeniſſen der Inquiſitien opſluyten/waer hy neghen volle maenden geboeyt lach / tot grooter ſchaden ende verlies ſijns weynich goeykens dat hy hebbē mocht: tuſſchen welcken middelē tijde ſyne huyſvꝛouwe met de kinderkens groote armoede ende

kaiij:

katyuicheyt leden. Ende dit alles/ om dat hy sulcken Pagie die een mede lidt der Inquisitien was/ niet anders gheuiert oft in weerden ghehouden en hadde.

Ten eynde der negen maenden/ lieten sy den Houenier los gaen/ ende maeckten den seluen wijs/ dat sy hem meerder ghenade eñ barmhertichept gedaen haddē dan hy weerdich was/ ghemerckt hy hem aender Inquisitien/ soo grootelicks vergrepen hadde.

DAer was binnen Seuillien een arm man die sijn broot met daghelicxschen arbeyt winnen moest/ wiens huysvrouwe van eenen Pape wechgheuoert eñ met gheweldt ghenomen wordt/ eñ onderhielse van cost eñ cleederen: sonder dat die vander Inquisitien oft eenighe ander Ouerheyt haer eens moeydē alsulcken misdaet te straffene.

Dese arme man alsoo hy eens int gheselschap by volck van sijnder soortē was/ daermen van het Vagheuier quam te couten/ geraeckte te segghen (meer wt een onbedachte simpel grouicheyt/dan door een wel bedacht voornemē) dat hem hier synent haluen Vageuiers genoech was/ dat hem sulcken stuck boefs sijn huysvrouwe veruoert hadde. Dit woort den Paep ter ooren comen zijnde/ gecreech oorsake om den armē man sijn quaet te vermeerderen/ ende hem met een ander schandstuck te beladen: ende beschuldichde hem

hem voor de Inquisiteurs / als den ghenen die wat quaets vanden Vagheuiere ghesept hadde.

Dese misdaet des armen arbeyders/wort by haer hoogher geacht ende weerdiger gehouden gestraft te worden/ dan de booshept welcke de Pape bedreuen hadde: allso dat de arme man om dat eenich woordeken gegrepen ende in het gheuanckenisse der Inquisitien ghewerpen wordt / waer hy twee heel Jaren gheuangen lach/welcke om zijnde/hy metten anderen inde Triumphe ten thoone ghelepdt ende verwesen wordt het Sambenit in een gheuanckenisse te moeten draghen/in welcker hy drye Jaren blijuen soude: ende voorts wanneer den selfsten termijn geeyndicht ware/ noch soude moetē blijuen sitten/ tot dat haer anders goet dochte van hem te ontslane ende los te laten oft niet.

Ende ghelijck sijn wijf den Pape toeghelaten was/allso wort van syne goederen (hoe weynich sy oock wesen mochten) den Aduocaet Fiscael vander Inquisitien toegheeechent ende ghewesen.

Sulcks is dan de schoon loffelicke Inquisitie van Spaengien/ welcke haer so seer beroemt het ghelooue ende de Christelicke Religie te beschermē eñ voor te stane/die supuerende vā alle dwalinge/ eñ de Ketters straffende in sodaniger manieren als gehoort is.

Sy

By der stadt van Gaddes was een seker vremdelinck/welcke nochtãs ouer twintich Jaren in Spaengien ghewoont hadde: dese door een gemeyne superstitie oft waengelooUicheyt der onwijser menschẽ bewcecht zijnde / hadde hemseluen in een Capelleken ende Cluyse als een Cluysenaer vertrocken/ daer hy woonende wt grooter deuotien een eensaem leuen leydde.

Als dese gehoort hadde van het groot getal der menschen/welcke de Inquisiteurs tot Seuilien daghelijcks als Lutriaens deden vangen: eñ oock verstaen hebbende de ordinantien ende tghemeyn gebruyck der voorseyder Inquisiteurẽ/ die by straffe van haerlieder ban ordineerden/ dat de ghene die van hemseluen oft yemanden anders wat wiste dat deser materien aenginghe (tselfste soude ghehouden zijn terstonts aen te brenghene/ midts belouende den ghenen die haerseluen aldus aenbrochten eñ beschuldichden/ soetelicken ende ghenadichlicken te handelen.

Dus was dese so slecht eñ plomp als dat hy by den Inquisiteurs tot Seuillen henen ginck/om haerlieder een sonde te ontdecken/ waer mede (so hem dochte) hy becommert eñ beladen was/te wetene / Dat hy binnen der stadt van Geneuer een synen broeder hadde hooren disputeeren van dingen der Religien aengaende: als vander Rechtveerdichmakinge

kinghe des menschen welcke door t'gheloove gheschiedt/ ende vanden Vagheuiere / ende ander dergelijcke poenten : ende dat hy sulcx hoorende/wat behagens daer in gehadt hadde/ hoewel hy daer op sichtent dier tijt gheen acht meer gheslaghen en hadde: maer dat hy hemseluē nv quam beschuldigē van sulcken misdaet/hem vertrouwēde haerder genadē.

De Inquisiteurs dese belijdinge gehoort hebbende/dedē desen Hermijt (om het hoopken der gheuanghenen te vermeerderen) bydē anderen setten: ende na dat hy daer langhe daghen gheseten hadde / wordt hy oock ten vertooge in haerlieder voorschreuē Triumphe ghelepdt/ende verwesen drij maendt gheuanghen te zijne/ draghende het Sambenit,met verlies van alle tghene dat hy in sijn Clupse hadde. Dese weerdighe Inquisiteurs dan / en hebben haer niet gheschaemt sodanighe arme menschen openbaerlijcken ten vertooghe te stellene / ende die (hoewel sy van haerlieder eyghen gheloove waren) bitterlicken te straffene.

IN dese seluige Triumphe wordt oock een eerlick Borger vā Seuillē/ bloots hoofts/ sonder mantel/een tortse inde handt dragende/ten vertooge gelepdt:welcke een Jaer geuangen geseten hebbende / ghedoemt wordt hondert ducaten te moeten gheuen van oncost ghedaen by den hepligghen Richtstoel.

De oorsaeck was alleenlick/om dat hy geseyt hadde/datmē opten Wittendonderdach so grooten oncost dede aen papier ende lijnwaet/waer van men (so sy het misbruyckelicken noemen) het ciraet ende palleersel onses Heeren maeckt: die inden Hemel zijnde/sulcx niet van doen en heeft. Oock/ datmen tot Sevillen inde Sacraments dagen / so grooten oncost aen het vercieren der straten ende palleeren der ander dinghen leyde: ende dat sulcken oncosten ende gelt veel beter bestaet soude wesen/ aen eenighen dienst die Gode aenghenamer zijn mochte/als in aelmoessen den armen ende ghebreckelicken te doene/eñ den armen maechden daer mede tot houwelicken state te brenghene.

Dese woorden worden diere geschat ende hooghelicken ghestraft/ soo hier vooren gheseyt is. Dese goede man wordt oock (als met Luteryen besmet wesende) gedwongen versakinghe van swaer saken te doene.

DAer was insgelicx noch een ander arm man / die inde seluighe Triumphe der Inquisitien oock ten vertooge geleydt wort/ om dieswille dat hy (gheschil hebbende met eenen Pape van Heriga / een Stadt in Andalusie) in tegenwoordicheyt van sommigen gheseyt hadde/ Dat hy niet en conde gheloouen dat Godt tusschen de handen van sulcken snooden boeue dalen soude. Eñ hoe wel hy

hy van sulcker misdaet door den ordinaris Stehoudere oft Vicarius ghestraft worden was: De Pape voorschreuẽ met sulcker wrake noch niet te vreden wesende/ginck henen beclaechde eñ beschuldichde hem van lasteringe oft blasphemie voor den heyligẽ Gichtstoel der Inquisitie tot Seuillen / Alsoo dat de eerste straffe/ welcke hy vanden Vicarius Ordinaris gheleden hadde/ hem niet en conde verschoonen: want hy wordt door het beuel vanden Inquisiteurs ghegrepen eñ een gantsch Iaer geuangen gestelt. Ende wort ten laetsten/ met noch veel ander ten vertooge op een schauot gestelt/staende daer bloots hoofts / sonder mantel / ende met een tortse inde handt: de tonge wordt hem oock inden mondt ghebreydelt ende tusschen stockens hardt geprangt ende ghenepen / tot straffinge vander blasphemien oft lasteringe die hy metter tonghen ghedaen hadde: alsoomen hem opleyde. Ende hy moeste daer en bouen versakinghe van lichter sake doen/ ende alsoo wordt hy tweemael om een sake ghestraft.

Twee ionge Schollieren vermeerderden oock het getal der persoonen van deser Triumphen. De eene/ om dat hy in een suyuer papier seker Latijnsche veerskens gheschreuẽ hadde / van welcke men dẽ Autheur oft Dichter niet en kende: ende waren so behendichlicken gemaeckt/als datmẽ de woor-

den der seluiger: alsoo wel tot lof eñ prijs/ als tot verachtinge ende smaet van Luther verdraepen ende trecken conde. Alleen om deser saken wille/ na dat hy een Jaer lanck geuangen hadde geweest/ wordt hy bloots hoofts/ sonder mantel/ eñ met der tortsen inder hãdt op het schauot ghestelt / midts versakinghe doende (na haer onderschept) van lichte saken. Ende hy wordt daer en bouen noch voor dry Jarẽ wt Seuillen eñ dier vryheyt gebannẽ.

De ander Scholier / om dieswille dat hy alleene de voorschreuẽ veerskens gecopieert oft wtgheschreuen hadde/ ontfinck oock dergelijcke straffe / wtghenomen/ dat in plaetse van ghebannen te worden/ hy gewesen ende gedoemt wordt voor een Amende oft beternisse te moeten ghcuen (tot oncoste des heylighen Richtstoels) hondert ducaten.

VAn dergelijcken exempelen haerder tyrannie/ soudemen ghemackelicken heel boeken vol te schrijuen hebbẽ: maer dese sullen genoech zijn om de menschen te verwecken/ eñ de boosheyt te kennen te gheuen/ die desen Richtstoel (welcke hemseluen heylich noemt) daghelicx bedrijft: ende daer wt oock genoechsaem merckẽ connen / door wat heylige Gheest dese geregeert eñ beweecht worden in alle haren handel / welcke vol ongheтrouwicheyts/ bedrochs/ archlisticheyts/ roonerije/ eñ tyrannige wreede verdruckinge is.

Ghe-

Ghetuyghenissen van sommighe goede persoonen ende ghetrouwe Martelaren, de welcke voor de ghetuyghenisse der waerheyt onses Heeren Iesu Christi gestoruen zijnde, daer na door de valscheyt ende listicheyt der Inquisiteurs qualick befaemt en t'onrecht beschuldicht zijn worden, wtgeuende dat sy de waerheyt souden verloochent hebben.

Ian Ponce van Leoens.

In de eerste executie oft wtrichtinghe der Justicien gheschiedt inder stadt van Seuillien/ ouer de ghene die de ware en̄ suyuer leeringe des Euangeliums volstandichlicken beleden hebben/ Het welck te doen was den xxiiij. Septembris Anno 1559. soo wordt daer ghedoodt Jan Ponce van Leoens/ die sone was van Rodericus Ponce van Leoens wt den Graefschape van Baylen/ een man van Edelen ghessachte. Dese was in het Euangelium Jesu Christi wel onderwesen en̄ van langer handt in de practijcke der waerachtigher Religie gheoeffent geweest: also de waerheyt daer van betuycht is worden/ door de ghene die langhe en vele met hem verkeert ende seer ghemeynsaem gheweest hebben.

Dese Edelman begaeft zijnde van/ met

ware Christelicke duechden / oeffende en bewees een sulcken liefde aenden armen ende gebreck lydenden broederen / als dat hy selfs arm wort: hoe wel hy te voore Incommens ghenoech hadde/om synen staet na syn edele afcoemste te onderhouden: en wort daer om vanden menschen (die hem niet wel en kenden) beclapt en beloge / want sy schickten het arm worden voorschreuen/synder te grooter feesteringe en onnutter verdoenelicheyt toe: het welck nochtans alleen geschiede door een geduerige en matelicke mededeylinge / ende uit een sulcke uitnemende enckel liefde ende Godtsvruchticheyt / alsmen selden onder de menschē te zyne beuindet/ van welcker/ vele de daet wel beuonden en ghewaer worden waren / hoewel hy niemanden oorsaeck ghegheuen en hadde om ouer hem te claghen.

De goedertierenheyt syns saechten geests ofte ghemoets/ wordtmen wel gewaer in de verduldicheyt die hy door Godts genade uitdruckte ende bewees / in syn groot ghebreck lyden ende armoede. Hy dan vandē Inquisiteurs gheuanghen zynde(tot vergeldinghe der weldadē diemē in deser werelt ontfangt/ wanneermen na den Euangelio goet doen wilt) na dat hy eenen tyt lanck de waerheyt tegen haerlieder luegenen vastelicken voorghestaen hadde / soo wordt hy ouerwonnen soo wel door de onuerdraghelicke pyningen

ende

ende tormenten die sy hem aendeden / als door veel schoon beloeften die sy hem deden van los te comene ende bleuen te behoudene. Dus verliet hy dan dese volstandicheyt/door welcke hy so vromelicken ghestreden hadde.

De oorsake deses vals ghesciede door een vanden Spien oft ouervlieghers der Inquisitien / welcke sy ghewoonlick zijn onder de gheuanghenen als mede gheuaen te bestellene: alsoo vooren breeder verhaelt is.

De selfste Spie was een schalck eruaren ende seer verstandich oudt Vos/ welcke alsoo het herte ende tgheloooue van desen goeden man wist te gewinnen ende bewegen/ meer door becoutinge ende schoone beloeften/dan door crachtighe ende ghenoechsamighe argumenten oft teghensprekinghen.

Maer God wilde hem door desen schädtlicken val / als met het uterste vanden vingher wijsen ende laten gheuoelen de swackheyt ende cranckheyt des menschen: ende de Heere ghedenckende syns heyligen woorts ende waerachtigher beloeften welck hy eenmaels gesproken ende beloeft heeft (seggende / Niemandt en sal mijn schapen uut mijnder handt trecken) en verliet oock dit syn verdoelt schaepken niet langhe: maer tooch dat uut den slijck ende modder daer het inne ghevallen ende ghesoncken was:om dat wederom suyuerder / crachtigher/ende stercker

te maken dan het opt te vooren was. Want des nachts te vooren eermen hem executeeren oft richten soude / soo beleedt hy wederom seer vromelicken eñ cloeckelickē de waerheyt / welcke hy voor den Pape die daer comen was om hem te biechten / opentlicken bekende: sulcks ghescheide inde tegenwoordicheyt van noch veel ander gheuangenen / ende in presentien van veel Dienaeren der Inquisitien.

De Pape (met welcken hy seer keef ende met woorden bestreedt / verworpende syne biechte) vraechde den patient oft hy hem tot de heylighe biechte niet begheuen en wilde / welcke hy soo dickmael voor den tijt sijnder gheuanckenisse ghebruyckt hadde? Hy antwoorde dat sulcx alleen ghesciedt was / om de broeders die noch swack ende teer waren / niet te verstooren / welcke metten eersten door sulck eene vrijheyt / haer seluen daer aen hadden mogen ergheren oft schandalizeren: Ende seyde voorts / al was het alsoo dat hy tusschen middelen tijde eenen Biechtvader (wt vrijheyt) ghebruyckt hadde / daer hy sijn sonden teghens mocht beleden hebben / soo was sulcken belijdt meer een tsamensprekinghe ende ondervraginghe van de leeringhe ende onderrichtinghe der waerheyt / dan een biechte: Maer dat op dit pas sulcke vrijheyt niet meer noodich en was te ghebruycken.

Ende

Ende in sijn vonnisse worden dese artyc-
kelen onder meer ander ghelesen / om welc-
ker wille men hem ten brande verweet : te
wetene / Dat hy een grouwelen aen sulcke
Afgoderye ghehadt hadde / welcke men de-
de met het aenbidden vanden Grootgodt:
om welcks wille wanneer hy dien ontmoet-
te (alsmen hem achter straten tot eenighen
krancken/oft andersins feestelickē omdroech)
hy lieuer een ander straet omme ginck / oft
haestelicken voorliep / op dat hy dien niet
eenighe eere en soude aen doen:

Item / dat hy dickwils inden grooten
tempel zijnde / dewyle men Misse dede / hy
den Pape synen rugghe ghekeert hadde /
op dat hy sulcken Godt niet en soude sien
opheffen:

Item / dat hy dickwils alwillens ronts
om het schauot (waer op men de ghelooui-
ghen verbrande) ghewandelt hadde / syn
ghenuechte in het omloopen / int by staen/
gaen ende keeren nemende / op dat hy alsoo
midts sulcken doorgaende ghewoonte der
plaetsen / ende aensien der lijfstraffinghen
van andere die hy daer richten sach / hy
als verherdt ende ghewapent teghen de
verschrioominghe des doodts soude wesen /
wanneer hy oock daer toe mocht gheroepen
worden:

Item / wanneert den tijt ende dach was

datmen hoochtijt houdt (gelijck te Paesschen ende op ander hoochtijtelicke daghen) dat hy dan alle sijn knechten deen hier dander daer schickte/ende hem hiel wanneer sy wederom comen waren / als ofte hy hoochtijt ghehouden ende d'broot ontfanghen hadde / op dat sy door syne vryheyt niet gheearghert worden en souden.

De somme sijnder belijdinghe was : Dat de mensche door de eenige verdienste onses Heeren Jesu Christi / ende door tgheloove in hem alleen gherechtveerdicht wordt: Dat daer oock gheen ander Vagevier en is: Dat de Aflaten ẽn Aflaetbrieuẽ des Paus/ niet anders en zijn dan enckel bedrieghERYE: Dat de Paus van Roomen selfst de Antechrist is / ꝛc : Dat hy seer vierichlicken ghewunschet hadde verbrandt te wordene/ oft eenige ander pijn te lijdene om der waerheyt voor te stane welcke hy beleedt : Dat hy syne goederen ẽn rijckdommen tot gheen ander dinghen begheert hadde te ghebruycken/ dan tot beschermingh e/ beschuttinghe/ ende verbreydinghe deser Godtsaliger leere/ ja sijn leven daer voor te streckene/ende wijf en kinderen daer voor te waghene:om welcx te volbrenghen/hy den Heere dagheliex seer ghebeden hadde.

De heylighe Richtstoel dede syn uterste cracht/om met alle listicheyt ende valscheyt/

den lof van deser sonderlingher belijdinghe te verdonckeren: Ende gauen wte / dat hy ten haluen veruallen ende gestruyckelt hadde/versierende daer by noch veel ander dinghen/om den volcke wijs te maecken/dat hy hem tot haer geloove bekeert hadde. Maer wy konnen haer den mondt wel licht stoppen / door dit eenich ende simpel argument: Het welcke is/ datmē inde schriften die men beuint dat sy die selfst doen maken hebben/ inhoudende het verhael deser daet / sy so onbedachtsaem gheweest zijn / dat sy de waerheyt / door haer eyghen woorden ontdeckt/ ende verklaert hebben / welcke dusdanich zijn: Jan Ponce van Leoens / verbrandt voor een Ketter ende hartneckich Lutriaen: door welck woordekē/Hartneckich / haer bedroch ghenoechsaem ontdeckt wordt / voor de ghenen / die aen syne volherdinghe ende volstandichheyt twijfelen moghen: daer en bouen soo behoort sijn goet leuen ende de vreese Gods / welcke in hem was (alsoo ons ende meer anderē oock wel kennelicken is) ghetuyghenisse daer van ghenoech te zijn.

Iean de Gonzalue, predicant tot Seuilien.

IN deseluige Triumphe voorseydt/ wordt oock een Predicant ten vertooge geleydt/ wiens naem was Jean Gonzalue. Welcke

het merckteecken der Papeitje noch droech/ hoewel hy het minste hayr daer niet van en hadde/ ende was een man van seer goeden leuen/ ende wel gheleert in der heyligher Schriftuere: door welcke (verlatē hebbende der ongeloouigher Schriftgheleerden vuyle sophisterije/ met welcker te ondersoecken hy te vooren veel tijts verlooren hadde) hy wel wist wat den waerachtigē Godsdienst was. Het scheen dat hy binnen eenige iaeren herwaerts/in alle syn sermoonen voor hem ghenomen hadde/ wt de herten der menschen te trecken/ de hoepe welcke sy in haer verdiensten meynen te hebben/ op dat sy also daervan berooft/ de gansche hoepe haerder gherechtichept oft rechtueerdichmakinge/ in het ghelooue van Jesu Christo stellen souden: het welcke hy meer dan dickmaels te passe brocht ende onderwees. Maer dese syn begheerte/goeden wille ende arbeydt/ worden hem vander werelt terstonts ghelóont ende vergolden.

Aengaende syn belijdt/ dat was t'selfste (inden grondt) van Jan Ponce/ waeruan hier vooren verhaelt is: eñ so sy tsaemen gemeynsaem gheweest hadden/ also waeren sy oock van eenen geloouе/ ende ontfingen gelijckelick eenderley straffe.

Den nacht te vooren/ als hy des anderen daechs sterуen moeste/ oft gherichṫ werden souде/

soude/ soo disputeerde hy seer vromelijcken met den Biechtvaederen die daer inder ghevanckenissen kommen waeren / de welcke/ nae dat sy veel ghekrijschs ende ghetiers gemaeckt hadden/ al beschaemt van hem moesten wijcken.

Van het Casteel van Triaene tot op de plaetse der Triumphen / daermen hem henen leydde/ met twee synder susteren/ (syne moeder ende een syner broederen in der ghevanckenissen ghelaten hebbende/ de welcke in het ander naestvolgende bedroeft Schouspel oock verbrandt worden) so en bewees hy noyt eenich teecken waeraen men hadde moghen mercken dat hy verschrickt/ oft vervaert was: maer ter contrarien / hy wt den Casteele voorsept komende/ende hem seluen voor alle het volck vindende/ dwelcke hy te andere tijden inde rechte waerheyt gheleert ende ghepredickt hadde/ soo begonde hy met grooter volstandicheyt eñ openheyt des herten/ ende met luyder stemmen te verhaelen den hondert ende tseestichsten Psalm: Deus laudem meam ne tacueris.

Ooc so en veranderde hy niet opt schauot zijnde/noch van aensichte noch vā wesen oft gedaente/al was syn tonge inden mondt gebreydelt eñ seer gepijnicht: dwelck geschiede om dat hy een synder susteren (welcke met hem ter dootwaerts gaende / ende mogelijck

van gheeste ende moede hem dochte te stau-
weeren) trooste ende vrijmoedichlicken ver-
maende/ende met klaere leuendige woorden
tot volstandichept verweckte. Ende hoewel
dat hy (ernstelicken toeluysterende) syn von-
nisse hoorde wtspreken/so en wordt hy noch-
tans des niet te meer beroert noch ontstelt:
maer ghedooghde ende leedt dese feestelicke
ontwijdinghe/ende ontfinck de kleederen en
teeckenen synder volstandighet belijdinghe/
(welcke waeren het gheluwe rockshen / den
strop ende den papieren Mijtere) met vroo-
lickhept ende blijschap: wetende dat/hoewel
sulcke hem schamelick/ende verachtlick voor
de werelt stonden/ voor Godt ende synẽ En-
gelen nochtans eerlicker aengesien worden/
dan het Misghewaet/oft Miscleederen.

Als den dach nu ten auontwaert ginck/
ende datmen de ghene die verbrandt souden
worden/ter plaetsen brocht/ daermense rich-
ten wilde / Soo dede men haer de articulen
des Gheloofs wtspreké: Twelck sy oock niet
en weygerden. Maer als het tot desen arti-
kel quam: Ick geloone een heylige Christen
Kercke / soo beualmen haer dit woordeken/
Roomssche, daerby te voeghen. Op welck sy
ghelijckelick stilswegen.

Waerouer de Monicken en Papen (seer
verstoort zijnde) den susters van Jan Gon-
salue/ende den anderen eerbaeren vrouwen

welcke

welcke tsaemen verbrandt worden souden/ seer moeyelick ende lastich waeren/ om haer dit woordeken/Roomsche/daertoe te voegē. Soo antwoorden sy / datse aengaende dien/ nasegghen souden/tgene dat Jan Gonzalue daeruan vooren seggen mochte. Niet om dat sy twijffelden / van tghene dat sy behoorden uut te spreken/oft dat sy eenichsins twijffeldē wat Jan voorsept/ daerop doen oft segghen soude/maer om datmen hem door sulcke oorsaecke den mondt ontbreydelē/ende syn tonghe ontlassen soude/ eñ dan vrijelick spreken mochte: Ende door sulcken middel (onder ander articulen eñ belijdinge syns ghelooss) van desen artyckel oock rekenschap mochte gheuen.

Als hy nv dan ontbreydelt was/ soo vermaende ende leerde haer dese goede schoolmeester wel en stoutelicken / dat sy goeden moet grijpen souden/eñ datmen tot het voorseyde niet met allen en moeste noch en behoorde toe te doene. Ende met datmen het vyer aenstack/so wordē sy alle gader op dese laeste belijdinge verworcht.

Dus begonden die Geuls te krijsschen eñ uut te roepen / dat sy dit woordt/Roomsche Christelicke Kercke/ beleden eñ bewillichdē/ also men haer dat voorgehoudē hadde/ ende datsy in sulcke belijdinge eñ weder anneminge der Roomscher Kerckē gestorvē waeren.

Hier

Vier Vrouwen van Seuilien.

BOuen alle voorgaende oft oudtste der ghener die het waerachtich ghelooue in der gereformeerder Ghemeynten tot Seuilien beleden hebben/ (welcke Gemeynte door het vyer der Inquisitien byna al verslonden is worden) zijn dese vier Vroukens in heylicheyt des leuens schijnbaer en uytnemende gheweest/ te weten: Lijsbet Vaenia/ Marie Viroesia/ Cornelis/ ende Bohorquia die de iongste van allen was: Want sy en was nau eenentwintich iaren oudt. Maer hoewel sy euen Godtsalich waeren van leuen/ soo was nochtans dese ionge dochter/ bouen de andere/ wonderlicken wel geleert/ en geoeffent in der heyligher Schriftueren/ door dien dat sy deseluige dagelicks las/ ende dat sy daer van met goeden/ vroomen ende welgeleerde persoonen handelde ende sprack/ met welcker de stadt van Seuilien/ doen ter tijt/ wel versien was.

Dese Dochter dan/ was daer in soo wel geoeffent ende geschickt geworden/ dat sy by de ander te gelijcken/ niet alleen voortreffelicken ende sonderlinghe begaeft was/ maer dat meer is/ sy ginck veel vandē geleertsten mannen/ welcke men Magistri nostri (dat is te seggē/ onse Meesters) noemt/ te bouen: Het welck sylieden selue beledē ende bekent hebben/

den / oock hoe dat sy binnen der ghevancke-nissen zijnde/van haer beschaemdelick over-wonnen eñ den mondt gestopt zijn worden.

Het huys der eerster / te weten van Vae-nia / was als een schoole der waerheyt/ daer de heylige versamelinghen oft tsaemenkom-sten geschiedē/waer men oock nacht en dach de lofsanghen des Heeren onses Gods hoor-de klincken. Daer en wordt niet quaets ge-speurt / noch oock yet door gheveynsde hey-licheyt ghedaen oft vvtgericht : maer het ge-schiede daer alles door een vaste ende volko-men vreese Gods.

Mijne Heeren de Inquisiteurs/ vongen dese vier deuchdelicke vrouwkens al met eenē treck/ met noch eenige van haeren gebuerē : eñ dat tot sulcker bequamer tijt/als de voor-seyde recht rijp waeren tot belijdinghe ende grootmakinge synes heyligen Naems.

AEngaende Gohorquia / was oock seer geschickt wordē inder heyliger Schrift/ midts dat sy eenichsins de Latijnsche spraec-ke konde / in welcker sy het lesen der Schrif-tueren vrijelick ghebruycken mocht in alder overvloedicheyt/ dewijle de Pawselicke ty-rannie niet toe en liet datmen de boecken der heyliger Schrift in gemeyner spraeken sou-de gehadt oft gelesen hebben.

De Doctor Egidius/die mids syn groote geleertheyt/als door dat hy so goet eñ eerlick van

van leuen was/haer schoelmeester gheweest hadde/ plocht te segghen: Dat hy altijt gheleerder van haer ginck (mids haer geschickte redenen) dan hy by haer quam.

Daer waren Monicken van S. Dominicus oorden / die groote disputacien met haer gehouden hadden dewijle sy gheuangen sat: onder welcke wonderbaerlick om sien ende om hooren was / de groote behendicheyt oft scherpsinnicheyt des geests deser Ioufvrouwen / die sy ghebruyckende was in het ontwerren ende beantwoorden der argumenten oft twist-redenen/die haer vanden voorseyden Monicken seer loosselicken ende sophistelicken voorgestelt waeren/in stucken houwende/ ende klieuende metten sweerde des Goddelicken woordts / (waeruan sy een bequaeme eñ goede memorie hadde) de knoopen ende listige stricken der voorseyder redenen oft argumenten: alsoo dat wanneer de Monicken vander disputatien komen waren / sy groote getuychenisse haerder wetenschap ende volstandicheyt gauen: Hoewel sy sulcks nochtans opiniaetheyt ende hardtneckicheyt noemden.

Naer dat sy langhen tijt inde diepe ende duyster kuylen der geuanckenissen gesteke̅/ eñ alle manieren van pijningen/die sy lieden verdencken konden / gheleden hadde (door welcker onlijdelicker gewelt / sy haer suster beschul-

beſchuldichde/ die in der ſelfſter leere bewillichde/het welck oorſaeck haerder geuanckeniſſe eñ doot was) ſo wordt ſy ten laeſtẽ met den anderen mannen ende vrouwen (daer voorẽ van geſeyt is) ter Triumphẽ gebrocht/ ende toonde een ſonderlinge bly gelaet/ van dat ſy den ſtrijdt behouden/ ende de victorie ouer den Stoel der Inquiſitien behouden hadde. Ende daerom ſo ſochten de heylighe Vaders deſe haere blijſchap te beletten (die ſy bewees ſo door de belijdinghe des waeren gheloofs/ dwelck ſy opentlick dede/ als door het vrijmoedich eñ luyde klaer geſanck ende lof des Heeren) door dien dat ſy haer eenen bal inden mondt bonden/ midts grooter nijdichept ende erchept: het welck geſchiede nae dat ſy haer wt der geuanckeniſſen voort gebrocht hadden/om haer ter plaetſen te leydẽ/ daer ſy ſoude verweſen worden: welckẽ bal voorſeyt / ſy haer wt den mondt namen wat eer ſy omtrent het ſchauot quam: als ſy nv daer komen was/ſo wordt haer het vonniſſe haerder doot openbaerlicken voorgeleſen.

De Inquiſiteurs vraechden haer/ oft ſy haer ten laeſten noch niet bekeeren/ eñ haer dwaelinghen/die ſy ſo hartneckich voorgheſtaen hadde/niet belijdẽ en wilde? Op welcx ſy met luyder ſtemmẽ antwoorde/dat ſy ſulcx niet en wilde noch en mocht belijden. Soo wort ſy dan van daer/ met haer gelucksalich

Q gesel-

gesellschap/ na t'schauot geleydt daermen de executie op doet: onder tusschen so en lieten de ongeluckige geueynsde Monicken ende Papen niet af/ van haer ombeschaemdelijck ende valsschelicken te quellen/ eñ doorgaens aen te preken/ dat sy in de artijckelen haeres Christelicken geloofs/ de Roomsche Kercke belijden soude/ also wy hier vooren noch geseyt hebben: den welcken sy bouen alle andere vrijmoedichlick wederstont. Nochtans so nam den valsschen geschooren hoop voor hem/ sulcken heerlicken belijdt ende klaere volstandicheyt te verdonckerē/ door dien dat sy de voorseyde vrouwen persoonen terstont deden verworgen/ op dat schijnen soude/ dat men haer ghenadichlicken gehandelt hadde/ om dat sy ten eynde haers leuens (soo sy uitgauen) de Roomsche kercke voor goet beleden ende bekent hadden.

Hierenbouen/ soo bestonden de heylighe Vaders/ niet alleen tegen de menschē/ maer oock teghen de mueren te raesen/ welcke der Ghelooviger vergaderinge tot een vertreckkamer gedient hadden/ om aldaer Psalmen eñ geestelicke Liedekens te singen/ waerdoor Godt mocht gepresen ende de menschen gesticht worden: Want daer wordt besloten/ dat het huys van Vaenia tot inden grondt toe afghewoorpen/ ende ganssch pleyn ghemaeckt worden soude: ende datmen in het

midden

midden eenen marmoren pilaer soude stellen / ter eewigher memorien van de groote boosheyt ende misdaeden/ die te dyer plaetsen geschiet waeren. O wat armer Afgoden Dienaeren/ dat sy de Christelicke versamelinghen(in welcker Godt selue is/also hy beloeft heeft) misdaeden achten / ende booshcyt noemen.

Ferdinand van S. Ians.

DEse was oock een van de sonderlicxste leden der Gemeynten/ indien men opsicht nemen wil / op de waerachtighe vreese Gods/met welcker hy begaeft was: ende op syn goede conscientie eñ liefde / die hy tot synen naestẽ droech/om hem alle goet te doen/ sonder acht te nemen op syn eygen baete oft proffijt: noch op de grootheyt synder afcomste: noch op de vercieringhe ende bequaemheyt synes lichaems: noch op de gauen syner tonghen. Hy was ionck/ maer anmerckelick/ midts syn groote gheleertheyt/ alsoo daeruan oock ghetuychenisse gauen eenighe lieden van eeren/ de welcke het Collegium oft de schoole der kinderen ghesticht hadden / (die men ghemeynlicken het huys der leeringhen noemt) van welcker hy een Ouerste gemaeckt was om de ionghe ieucht te leeren. In deser Officien omtrent acht iaeren geweest hebbende/ (van wiens dienst

van gheeste ende moede hem dochte te stauweeren) trooste ende vrijmoedichlicken vermaende/ende met klaere levendige woorden tot volstandicheyt verweckte. Ende hoewel dat hy (ernstelicken toeluysterende) syn vonnisse hoorde wtspreken/so en wordt hy nochtans des niet te meer beroert noch ontstelt: maer ghedooghde ende leedt dese feestelicke ontwijdinghe/ende ontfinck de kleederen eñ teeckenen synder volstandigheyt belijdinghe/ (welcke waeren het gheluwe rockxken / den strop ende den papieren Mijtere) met vroolickheyt ende blijschap: wetende dat/hoewel sulcke hem schamelick/ende verachtlick voor de werelt stonden/ voor Godt ende synẽ Engelen nochtans eerlicker aengesien worden/ dan het Misghewaet/oft Miscleederen.

Als den dach nu ten avontwaert ginck/ ende datmen de ghene die verbrandt souden worden/ter plaetsen brocht/ daermense richten wilde / Soo dede men haer de articulen des Gheloofs wtspreké: Twelck sy oock niet en weygerden. Maer als het tot desen artikel quam: Ick geloove een heylige Christen Kercke / soo bevalmen haer dit woordeken/ Roomssche, daerby te voeghen. Op welck sy ghelijckelick stilswegen.

Waerover de Monicken eñ Papen (seer verstoort zijnde) den susters van Jan Gonsalue/ende den anderen eerbaeren vrouwen

welcke

welcke tsaemen verbrandt worden souden/ seer moeyelick ende lastich waeren/ om haer dit woordeken/ Roomsche/ daertoe te voegē. Soo antwoorden sy / datse aengaende dien/ naseggen souden/ tgene dat Jan Gonzalue daervan vooren seggen mochte. Niet om dat sy twijffelden / van tghene dat sy behoorden wt te spreken/ oft dat sy eenichsins twijffeldē wat Jan voorseyt/ daerop doen oft segghen soude/ maer om datmen hem door sulcke oorsaecke den mondt ontbreydelē/ ende syn tonghe ontlossen soude/ eñ dan vryelick spreken mochte: Ende door sulcken middel (onder ander articulen eñ belijdinge syns ghelooefs) van desen artyckel oock rekenschap mochte gheuen.

Als hy nu dan ontbreydelt was/ soo vermaende ende leerde haer dese goede schoelmeester wel en stoutelicken / dat sy goeden moet grypen souden/ eñ datmen tot het voorseyde niet met allen en moeste noch en behoorde toe te doene. Ende met datmen het yver aenstack/ so wordē sy alle gader op dese laeste belijdinge verworcht.

Dus begonden die Beuls te krijsschen eñ wt te roepen / dat sy dit woordt/ Roomsche Christelicke Kercke/ beleden eñ bewillichdē/ also men haer dat voorgehoudē hadde/ ende datsy in sulcke belijdinge eñ weder annemin ge der Roomscher Kerckē gestorwē waeren.

Niet

Vier Vrouwen van Seuilien.

BOuen alle voorgaende oft oudtste der ghener die het waerachtich ghelooue in der gereformeerder Ghemeynten tot Seuilien beleden hebben/ (welcke Gemeynte door het vyer der Inquisitien byna al verslonden is worden) zijn dese vier Vroukens in heylicheyt des leuens schijnbaer eñ vtnemende gheweest/ te weten: Lijsbet Vaenia/ Marie Viroesia/ Cornelis/ ende Gohorquia die de jongste van allen was: Want sy en was nau eenentwintich iaren oudt. Maer hoewel sy euen Godtsalich waeren van leuen/ soo was nochtans dese ionge dochter/ bouen de andere/ wonderlicken wel geleert/ eñ geoeffent in der heyligher Schriftueren/ door dien dat sy deseluige dagelicks las/ ende dat sy daer van met goeden/ vroomen ende welgeleerde persoonen handelde ende sprack/ met welcker de stadt van Seuilien/ doen ter tijt/ wel versien was.

Dese Dochter dan/ was daer in soo wel geoeffent ende geschickt geworden/ dat sy by de ander te gelijcken/ niet alleen voortreffelicken ende sonderlinghe begaeft was/ maer dat meer is/ sy ginck veel vandẽ geleertsten mannen/ welcke men Magistri nostri (dat is te seggẽ/ onse Meesters) noemt/ te bouen: Het welck sy lieden selue beledẽ ende bekent hebben/

bē̃n / oock hoe dat sy binnen der ghevancke-nissen zijnde / van haer beschaemdelick over-wonnen ē̃ den mondt gestopt zijn worden.

Het huys der eerster / te weten van Vae-nia / was als een schoole der waerheyt / daer de heylige versamelinghen oft tsaemenkom-sten geschiedē / waer men oock nacht en dach de lofsanghen des Heeren onses Gods hoor-de klincken. Daer en wordt niet quaets ge-speurt / noch oock yet door gheveynsde hey-licheyt ghedaen oft uytgericht : maer het ge-schiede daer alles door een vaste ende volko-men vreese Gods.

Mijne Heeren de Inquisiteurs / vongen dese vier deuchdelicke vrouwkens al met eenē treck / met noch eenige van haeren gebuerē : ē̃ dat tot sulcker bequamer tijt / als de voor-seyde recht rijp waeren tot belijdinghe ende grootmakinge synes heyligen Naems.

Aengaende Gelhorquia / was oock seer geschickt wordē inder heyliger Schrift / nidts dat sy eenichsins de Latijnsche spraec-ke konde / in welcker sy het lesen der Schrif-tueren vrijelick ghebruycken mocht in alder overvloedicheyt / dewijle de Pawselicke ty-rannie niet toe en liet datmen de boecken der heyliger Schrift in gemeyner spraeken sou-de gehadt oft gelesen hebben.

De Doctor Egidius / die mids syn groote geleertheyt / als door dat hy so goet ē̃ eerlick

van

van leven was/haer schoelmeester ghewеest hadde/ plocht te segghen: Dat hy altijt gheleerder van haer ginck (mids haer geschickte redenen) dan hy by haer quam.

Daer waren Monicken van S. Dominicus oorden / die groote disputacien met haer gehouden hadden dewijle sy ghevangen sat: onder welcke wonderbaerlick om sien ende om hooren was / de groote behendicheyt oft scherpsinnicheyt des geests deser Joufvrouwen / die sy ghebruyckende was in het ontwerren ende beantworden der argumenten oft twist-redenen/die haer vanden voorseyden Monicken seer loosselicken ende sophisticelicken voorgestelt waeren/in stucken houwende/ ende klievende metten sweerde des Goddelicken woordts / (waervan sy een bequaeme eñ goede memorie hadde) de knoopen ende listige stricken der voorseyder redenen oft argumenten: alsoo dat wanneer de Monicken vander disputatien komen waren / sy groote getuygchenisse haerder wetenschap ende volstandicheyt gaven: Hoewel sy sulcks nochtans opiniaetheyt ende hardtneckicheyt noemden.

Naer dat sy langhen tijt inde diepe ende duyster kuylen der gevanckenissen gestekẽ/ eñ alle manieren van pijningen/die sy lieden verdencken konden / gheleden hadde (door welcker onlijdelicker gewelt / sy haer suster

beschul-

beschuldichde/ die in der selfster leere bewillichde/het welck oorsaeck haerder geuanckenisse eñ doot was) so wordt sy ten laestẽ met den anderen mannen ende vrouwen (daer voorẽ van geseyt is) ter Triumphẽ gebrocht/ ende toonde een sonderlinge bly gelaet/ van dat sy den strijdt behouden/ ende de victorie ouer den Stoel der Inquisitien behouden hadde. Ende daerom so sochten de heylighe Vaders dese haere blijschap te beletten (die sy bewees so door de belijdinghe des waeren gheloofs/ dwelck sy opentlick dede/ als door het vrijmoedich eñ luyde klaer gesanck ende lof des Heeren) door dien dat sy haer eenen bal inden mondt bonden/ midts grooter nijdicheyt ende archeyt: het welck geschiede nae dat sy haer wt der geuanckenissen voort gebrocht hadden/om haer ter plaetsen te leydẽ/ daer sy soude verwesen worden: welckẽ bal voorseyt/ sy haer wt den mondt namen wat eer sy omtrent het schauot quam: als sy nv daer komen was/so wordt haer het vonnisse haerder doot openbaerlicken voorgelesen.

De Inquisiteurs vraechden haer/ oft sy haer ten laesten noch niet bekeeren/ eñ haer dwaelinghen/die sy so hartneckich voorghestaen hadde/niet belijdẽ en wilde? Op welcx sy met luyder stemmẽ antwoorde/dat sy sulcx niet en wilde noch en mocht belijden. Soo wort sy dan van daer/ met haer gelucksalich

geselschap/ na t'schavot geleydt daermen de executie op doet: onder tusschen so en lieten de ongeluckige geveynsde Monicken ende Papen niet af/ van haer ombeschaemdelijck ende valsschelicken te quellen/ eñ doorgaens aen te preken/ dat sy in de artijckelen haeres Christelicken geloofs/ de Roomsche Kercke belijden soude/ alsoo wy hier vooren noch gesept hebben: den welcken sy bouen alle andere vrijmoedichlick wederstont. Nochtans so nam den valsschen geschooren hoop voor hem/ sulcken heerlicken belijdt ende klaere volstandicheyt te verdonckerē/ door dien dat sy de voorseyde vrouwen persoonen terstont deden verworgen/ op dat schijnen soude/ dat men haer ghenadichlicken gehandelt hadde/ om dat sy ten eynde haers levens (soo sy wtgaven) de Roomsche kercke voor goet beleden ende bekent hadden.

Hierenbouen/ soo bestonden de heylighe Vaders/ niet alleen tegen de menschē/ maer oock teghen de mueren te raesen/ welcke der Ghelooviger vergaderinge tot een vertreckkamer gedient hadden/ om aldaer Psalmen eñ geestelicke Liedckens te singen/ waerdoor Godt mocht gepresen ende de menschen gesticht worden: Want daer worde besloten/ dat het huys van Vaenia tot inden grondt toe afgheworpen/ ende ganssch pleyn ghemaeckt worden soude: ende datmen in het

midden

midden eenen marmoren pilaer soude stellen / ter eewigher memorien van de groote boosheyt ende misdaeden/ die te dyer plaetsen geschiet waeren. O wat armer Afgoden Dienaeren/ dat sy de Christelicke versamelinghen (in welcker Godt selue is/ also hy beloeft heeft) misdaeden achten / ende booshеyt noemen.

Ferdinand van S. Ians.

DEse was oock een van de sonderlicxste leden der Gemeynten/ indien men opsicht nemen wil / op de waerachtighe vreese Gods/ met welcker hy begaeft was : ende op syn goede conscientie eñ liefde / die hy tot synen naestẽ droech/ om hem alle goet te doen/ sonder acht te nemen op syn eygen baete oft proffijt : noch op de grootheyt synder afcomste : noch op de vercieringhe ende bequaemheyt synes lichaems : noch op de gauen syner tonghen. Hy was ionck/ maer anmerckelick/ midts syn groote gheleertheyt/ alsoo daeruan oock ghetuychenisse gauen eenighe lieden van eeren/ de welcke het Collegium oft de schoole der kinderen ghesticht hadden / (die men ghemeynlicken het huys der leeringhen noemt) van welcker hy een Ouerste gemaeckt was om de ionghe ieucht te leeren. In deser Officien omtrent acht iaeren geweest hebbende/ (van wiens dienst

hem een yegelick beloefde) soo wordt hy ten laetsten een Lutriaen te zijn bevonden: dat is te segghen/ onderwesen te zijn inde waere leere der Godtsalicheyt / in welcker hy oock (met alder vlijticheyt) de kinderen leerde eñ onderwees/ die tot synen last stondẽ/ in spijt der tyrannien / die doen ter tijt regneerde: Waer van hy alsulcken danck ende loon ghekreech/(naer menschelick ghebruyck te spreken) alsmen verwachtẽ mach vanden dienst die men onbeleefden ende ondanckbaeren menschen ghedaen mach hebben: maer naer de leeringe des Evangeliums te spreken/ soo was synen loon sulcks als Christus den synen voorseyt heeft. Hy leedt in het pynigen sulcken geweldt/ door der heyliger Vaderen onghenadige wreetheyt/ als dat hem alle syn leden ghebroken ende van een waeren / niet hebbende eenighe kracht oft macht meer int lijff: aldus iamerlicken eñ kranckelicken dan ghestelt zijnde / naemen sy hem vander pijnbanck diemen het Burro noemt/ende sleepptẽ hem als eenen sack vol moddere / oft als een doode prije vander plaetsen af voorseyt/ daer hy gepijnicht geweest hadde/tot inde plaetse synder gevanckenisse.

De H. Vaderen voorseyt/ waren seer op hem verbittert/waerdoor sy hẽ oock so grouwelick te pijnigen quamen/ om dieswille dat hy haer op alle poenten so vrijmoedichlicken

ende

ende dapperlick gheantwoordt hadde/ sonder haer in het minste poyntken te wijcken oft eenichsins te laten ghespreken/ so dat sy hem in geenen gewinnen noch bekeeren en konden. Noch so wrocht onse starcke Godt door desen swacken mensche / in sulcke swaere en̄ wreede gheuanckenisse liggende/int oprechten eenes iongen Monicks/ genaemt Morzillis / vander oordenen en̄ conuente S. Ysidorij/de welcke gheuangen was worden/om dat hy het Euangelium wat te vrijelick beleden hadde. Maer was nochtans weynich te vooren/door de schoone/maer valsche/beloften der Inquisiteurs beroert ende verwonnen worden/en̄ afgeweken van syn Godtsalige belijdinge. Maer Godt die desen Morzillio om Christi Jesu wille beminde / wilde en̄ beschickte door de Inquisiteurs/ dat Ferdinandus voorsept/in syne geuanckenisse by hem ghewoecht ende verselschapt wordt : de welcke synen schandelicken val verstaende/ hem straffelicken ouerginck ende voor den ooghen Gods beschuldichde van syner verloocheninge ende onuolstandichept :ende dit dede hy in sulcker voegē/ als dat hy hem weder oprichte/vertrooste/ stercte/ en̄ wederom totten rechten wech dede keeren.

Binnen kortē dagen daerna/ so begeerde Morzillio in d'audientie gehoort te worden. In welcker gekomen zijnde / hy opentlicken

voor mijn Heeren d'Inquiſiteurs wederriep al de woordē ſynder verloocheninge/ welcke hy onlancx ledē gedaen hadde/ ſeggende dat hy hem hiel aen de eerſte belijdinge ſyns geloofs / welcke hy voor een waere eñ Chriſtelicke belijdinghe bekende/ eñ daerin volſtandich begeerde te blijuen. Eñ ten laeſtē wordt ſyn doode lichaem verbrant/ eñ men en weet niet oft hem God de doodt te vooren ouergeſonden hadde / op dat hy niet leuendich ten Schouſpele ghebrocht worden en ſoude : oft dat de Inquiſiteurs ſulcke barmhertichept aen hem beweſen hadden.

Na dat dan Ferdinando ſyn vonniſſe opt ſchauot voorghereleſen was/eñ dat d'Inquiſiteurs hem gevraecht hadden/oft ſyn voornemen was/by ſyn dwaelingen volheerdich te blijuen/ſoo antwoorde hy goets moets wel en luyde/ naer ſyne gewoonlicke openheyt van herten/voor allen menſchen die daer teghenwoordich waren : Dat hy anders niet beledē en hadde/dan het waerachtige Euangelium Jeſu Chriſti eñ het ſuyuer Chriſten geloove: dwelck dan wijt van daer was/ dat hy ſulcx voor dwalinge oft ketterye bekennē / eñ derhaluen daer van verſakinge doen ſoude. Als dan het houten crucifix/welck ſy hem tuſſchē de handen ghebonden hadden / ontnomen was/ eñ hem een hout in den mondt gebonden hadden/ſo wordt hy leuendich verbrent.

Juliaeñ

Iuliaen Ferdinand.

MEn mocht verwondert wesen/ dat in so kleynen eñ mageren lichaẽ/ dwelck niet dan t'vel ouer d'been en hadde / een soo grooten doorluchtigen ende kloecken gheest woõde: waert sake dat wy door Gods woort niet gewaerschout en waren/dat hy meesten deel de kleynste eñ verachtelickstẽ verkiest/ om de gene te beschamẽ die (mids den vterlicken schijn) vande werelt groot geacht zijn.

Desen Iuliaen/die de Kleyne/om synder kleynicheyt wille/ghenaemt was/in Hoochduytschlant/ buyten alle perijckelen der Inquisitien ghekomen zijnde/waer hy door het hanteeren van veel geleerde mannen/ tot de kennisse vande waere Religie komen was/ meer gedrongen zijnde door syn eygen voornemen / dan door den raet eñ aduijs van anderen/ nam een dingen van seer grooter importancien vooren/ het welck ooc den blijkelicken perijckel onderworpen was: Want hy voerde nae Spaengien twee groote tonnen vol Spaensche boecken der heyliger Schriftueren/ door de groote begheerte die hy hadde / van het klaere licht des Euangeliums in synen Lande te doen schijnen ende blincken. In welcke daet wel soo grooten vreese ghelegen / ende sorghe te draeghen was / als oft hy daer enckel kerren vol schorpioenen

nen/ ende alderhande ander venijnige dierẽ henen gheuoert hadde: Aengemerckt dat de superstitieuse oft ouergeloouige eñ geveynsde hyppocritẽ/daer alle gaeten nae haer wterste vermogen/ghevult ende gestopt hadden/ waerdoor het hemels licht hadde moghen in komen/op dat geensins tot haer geraecken/ noch haere duyster oogen verlichtẽ en soude. Nochtans so brocht Godt sulcken Godsaligẽ voornemẽ ten eynde in behoudender handt: ende dat noch meer te verwonderen is (niet teghenstaende de groote wacht die vanden dienaeren der Inquisiteurs oueral gehoudẽ wordt) so geraeckten dese boecken voorsept/ tot binnẽ der stadtmueren van Seuilien:het welck als eenen soeten dau eñ seer aengenaẽ regen was/ om de vruchten van des Heeren wijngaert so te voorderen eñ te doen rijpen/ op dat sy korts daerna mochten afgelesen eñ vergadert worden.

De sake dan quam de H. Vaders ter oorẽ/ ten eerstẽ door de sotte vreese van eenẽ ouergeloouigen plompen man/daerna oock door de verraderye van eenen snooden boeue/die een onderdaen der Inquisitien was/ welcke hem met den mantel des Euangeliums bedeckte / dwelck hy seer scheen te belyden eñ grootelick voor te staen / also hy oock daerin genoech eruaerẽ was. Door welck middel/de Inquisiteurs alle secretẽ wetende/so wijt eñ

breet sochtē/ dat sy den nest vondē/ eñ d'oudē tsamen met den iongen vingen eñ roofden.

Dese eerste vervolginge/ becommerde de heylige Kercke oft Ghemeynte tot Sevilien seere / ende maeckte haer veel te doene / van welcken grooten ghetale der gelooviigen/ de Jaghers met den eerstē seer verslagen ende verwondert waren : Want de ghevanckenisse soo gantsch vol waren/ als datmen eyghen huysen daer toe ontleenen moeste: ende men brander soo vele tseffens / dat het bloet by na het vier wtbluschte : want men verbrander wel twintich oft meer tseffens / tot welcker tijt daer wel achthondert gevangenen alleen binnē Sevilien waren/ van welcke Juliaen voorschreven met den eersten gevangen wordt/ ende bleef drij iaren in de ghevanckenisse alleene eñ met boeyē beladē: binnen welckē middelē tijde/men dagelicx nieuwe Schouspelen der selfster vanginge sach.

De Guels/ de groote volstandicheydt deses Juliaens siende / wordden selfs moede van hem te pijnighen. Want desen cleynen lichaem/ en ghebraken nymmermeer crachten noch machten/om alle dese tormenten te verdragē : comende altijt also blijde eñ goets moets vander pijnbancken/als doen hy derwaerts ghelept was: Also dat noch de pijnen eñ weedommen der pijnbancken oft der palleyen/noch de dieyghementen vanden Officieren

 cieren

cieren der Inquisitiē/ noch eenige wreetheyt diemen hem aendoen mochte/niet en conden weeren/beletten/noch te weghe brengen/dat wanneer hy vander pijnbancken gheleydt/ oft om beter te seggene/ ghesleppt eñ te midden door de plaetsen sijnder medegheuangenen wederom na sijn kot ghedragen wordt/ oft hy en gaf haer sijn victorie oft ouerwinninghe te kennen / ende verclaerde haer de schaemte die syne partije ende vyanden daer van ghecreghen hadden / met de weynighe woorden deses Liedts:

Vencidos van los frayles,
Vencidos van.
Corridos van los lobos
Corridos van.

Dat is soo veel te segghene:

De Moncken zijn verwonnen/
Beschaemt wech ghegaen.
Sulcke wolven niet connen
Voor de waerheyt bestaen.

Hy hadde in het beginsel van sijnder antwoordinge eñ aenhooringe/ seer groote ende wonderlicke disputacien met Monniken eñ ander onderdanē des godloosen Pausdoms/ welcke daer indē Raet sitten / om in de qualificatien oft vergelijckingē der saken (so zijt noemen) der ketterijen aengaende / den ongheleerden Inquisiteurs(iae gantsch onwetende in Goddelicke saken) bystant te doene.

Ten

Ten daghe der Triumphen vander Inquisitien/hy wt syn gheuanckenisse ghetrocken zijnde/alsoo hy opten voorhof oft plaetse des Casteels brocht was / om cieraten ende merckteeckenē van syn vonnisse met den anderen gheuangenen te ontfaen/ soo seytmen dat hy met een vrij ghemoet ende bestandich wesen haer aenspraeck in deser manieren: Nu wel aen mijn vrome ende duechdelicke broeders/dit is de ure in welcker wy als warachtighe Campioenen Jesu Christi/ het ghetuyghenisse synder waerheyt voor den menschen draghen moeten / ende een weynich tyts hier na / inde laetste proeue gestelt worden sullen / om met hem nae desen / in syn Hemels gheselschap ende bywesen eewelick te triumpheren. Maer met dien braken de Officiers der Inquisitien syn propoost ende voornemen / hem eenen houten bal inden mondt bindende/die hem inden mondt bleef tot by syn doodt.

De trappē des schauots op comende daer hy gherícht werden soude / bewees hy door seker teeckenen/de volstandicheyt ende vaste versekeringe syns gemoets/ ende de vromicheyt syns herten/ na dien hy dat anders met woorden niet verclaren en mocht. Want neder knielende/custe hy de trappen voorschreuen:ende voorts comende tot den stake daer hy aen verbrandt worden soude / na dat hy

daer aen vast ghemaeckt ẽ ouer alle zijden met mutsaerdekens tot den hoofde toe bedeckt was/ so custe hy het hout menichmael/ daer hy int hout ghetast stondt: als oft hy t'vier ende de doodt beroepen wilde/die verachtende/ende niet anders begheerende dan inden Heere te steruen. Ende door sulcken manieren van doene / wilde hy de volstandichept syns geloofs bewijsen:ende door tselue middel syne medeghesellen welcke swack ende vreesachtich wesen mochten / den moet soo te geuen/ als dat sy den handel des doots niet vreesen en souden. Aldus dan staende ende de doodt vrijmoedelicken verwachtende / quam tot hem een valsch Leeraer ghenaemt Ferdinand Rodrigue/ welcke de volstandighe belijdinghe des patients (sonder dat hy sulcx meynde te doen) noch heerlicker ende claerder maeckte. Want meynende/ dat Juliaen Ferdinand hem verschroomen soude voor den aenvanck der pijnen deses torments/sulcx soo na by ende voor oogen siende/ soo begheerde ende vercreech de Leeraer voorschreuen aenden Prouoost/datmen den patient sijn tonghe los ende vrij maken soude/op dat desen schalck den volcke daer door wijs maken mocht/ dat dit een seker teecken syner bekeeringhe was / ende datmen hem om dies wille de tonghe ghelost ende sulcke ghenade bewesen hadde. Maer het contra-

rie

rie ghesch̃iede. Want dese vrome Campioen Jesu Christi/ het middel van te connen spreken wederom ghecreghen hebbende/ gaf nv meerder ghetuyghenisse vande volstandicheyt sijns gheloofs dan hy opt te vooren ghedaen hadde. Ende begonde terstondts desen valschen Leeraer (die den volcke tegens sijn eyghen conscientie valschelicken leerde) so te straffen ende met vermanen den mondt te stoppen/ als dat Rodrigue (al verslaghen zijnde/ eñ niet wetende wat daer op te antwoorden) om hemselven te wreken/ aldus bestondt te roepen: Moet dan Spaengien die daer so vele volcx beveelt ende dwinght/ nv door een soo cleynen ende ongheluckighen manneken beroert worden? Doodt hem/ doodt hem. Om welcx te doene/ de Dienaers der Inquisitien terstonts bereedt waren/ eñ staken hem doodt/ daer hy stondt en brande.

Dewijle dese noch gheuanghen lach/ soo hadden sy wtghegeuen ende deden de meyr voor den man loopen/ dat hy de waerheyt versaeckt soude hebben: maer dit sijn wterste eynde bewees wel anders.

Iean van Leon, Monninck des Conuents van S. Isidorius tot Seuilien.

DEse hadde/ met den eersten/ binnen Mexique (eē stadt in nieu Spaengien oft inde nieu Landen gheleghen) een cleermaker

maker van sijnder handt geweest: van waer
hy tot Sevilien wederom ghecomen zijnde
(door een onverstandige ende ongheloouige
devotie) hy een voornemen ghecreech van
hemselven Monninck te maken. Ende soo
Godt syven val marighen wilde/ liet hy hem
in het Clooster van S. Isidorius vallen / in
het welcke/ de meesten deel der Monnicken
na de kennisse des Euangeliums haeckten.
Na dat hy daer sommighe Jaren gewoont/
ende onder haerlieden eenighe goede leerin-
ghe ghesmaeckt hadde/een walginghe (ghe-
lijck de ander oock) ghecregen hebbende van
sulcken gheuanckenisse der sielen / onder het
decxsel van dat hy daer nymmermeer ghe-
sonden dach en hadde/so verliet hy het Cloo-
ster ende de Monnckerije. Na dat hy dan
wat tyts daer wt hadde gheweest / soo was
het hem leedt dat hy de ander daer soo ghela-
ten hadde / midts de goede conuersatie oft
handelinghe ende Godsalige tsamencoutin-
ghen die hy met haer daer ghehadt hadde/
welcke hem ingeuoert ende tot der kennissen
Gods ende sijnder waerheyt brocht hadden.
Dus nam hy dan voor hem / wederom na
het voorseyde Clooster van S. Isidorius te
comen: maer daer comende/ vandt hy hem-
seluen bedroghen/niet anders vindende dan
den ydelen nest. Want sichtent dat hy ver-
trocken was/soo hadden sy alle op eenen na/
Clooster/

Clooster/Monnekerije/stadt/ ende d'Landt gelaten / ende waren na Duytschlandt ghetogen. Waer hy (als op het speur treckende) haer volchde: Also dat hyse na veel moeyten/ tot Franckfoort vandt. Van daer track hy met haerlieder na Geneuer / om aldaer te woonē by veel ander van sijnder natien die daer nederghestaghen waren.

Het gheschiede ter selfster tijt/na de doodt van Maria Coninginne van Enghelandt (haer suster Elizabet tot der croonen ghecomen zijnde)dat de Enghelsche Kercke(welcke te vooren in verscheyden Landē verstropt hadde gheweest) wederom in haer eyghen plaetse ghestelt wordt. De Spaeniaerts dan die doen ter tijt tot Geneuer waren / achten dat Enghelandt haer bequamer gheleghen was/om het volck van haren Lande onthael te doene ende t'ontfanghene : Soo dat vele van haerlieder met den Enghelschen/die na haer Landt gingen/ vertrockē/ ende reysden in verscheyden hoopkens gedeylt / om te beter eñ met minder peryckel door te geraken.

De Inquisiteurs welcke wonderlicken seere ghestoort ende bedroeft waren / als sy hoorden vander vlucht ende bekeeringhe deser Monnicken van S. Isidorius/ende waren soo veel te grammer eñ onghemuetiger/ om deswille dat haer dien roof ontgaē was: Dus namen sy vooren die te vervolgen door

haer

haer Overvlieghers / ende tallen canten te doen soecken ende verspien waer sy wesen mochten: Alsoo deden sy die alomme soecken ende laghen legghen / soo tot Cuelen opten Ryn / als tot Antwerpen / ende tot Franckfoort / iae en op alle weghen tot Geneuer toe. Oock soo en was den wech ter ander zijden niet vrij / die daer treckt van Geneuer tot Milanen toe. Hier toe en spaerden de heylighe Vaders der Inquisitien tghelt vanden Coninck niet / dwelck sy (midts grootē vuer) met hoopen daer aen bestaeddē: Dus deden sy grooten oncost op des Coninckx borse / ende verdeden grouwelicken veel ghelts / sendende herwaerts ghenswaerts / alleenlick om dese arme ontloopen Monicken te achterhalen: doende elcken van haren Overvliegers groote beloeften / op conditien dat sy eenighe van dien betrapen ende ghecrygen conden.

Dese Jean van Leon dan / treckende van Geneuer door Duytschlandt / om na Engelandt te comē / verselschapt zijnde met eenen seer eerbaren ende gheloouighen man / ghenaemt Jean Hernandes / oft Ferdinand / welcke vander stadt Valdolp was / viel met hem / tsamē te Straeschborch zijnde / inde laghen eñ netten vanden voorschreuen Overvlieghren: Want dese Verraders / na dat sy die daer ter plaetsen vonden haddē / en verlietēse niet / maer volchdense op het spoer na /

tot

tot dat sy die op des Coninckx Philippi landt na haren wille ghecregen/ ende dedense inde Hauene van Zeelandt by Vlissinghen vanghen/daer sy tschepe ginghen om na Engellandt te varen.

Als nu de Officiers aen Jean van Leon quamen/ende hem vangende/ seyden dat hy de man was die sy sochten / so en antwoorde hy anders niet/dan/Gaen-wy/Godt sal ons bystaen. Beyde ghevanghen ende vander Hauenen na de voorschreuen stadt ghelepdt zijnde/ worden sy terstonts op de pijnbancke gheworpen / om te doen verclaren waer dat haer medeghesellen waren. Ende corts daer na worden sy tschepe gedaē / om na Spaengien te seylen.

Men dede haer alle beyde soo langhe sy onderweghe waren/ elck een ijseren veteringhe oft geban ouer t'hooft aene/ welck by na een tophuyue (die de Spaeniaerts een Cabesse noemen) ghelijck was / eñ deckte haer schier het hooft eñ gheheel aensicht/ hebbende van binnen een ijseren plate die den ghenen welcke de huyue aen hebben/indē mont coemt ende soo vast sluyt/ als dat sy gheheelicken het spreken beneemt.

Ende aldus ghepijnicht zijnde door sulcken Instrument / behaluen de groote ende swaere ijseren boeyen die sy aen handen ende voeten hadden / worden sy (in Spaengien

aenghecomen zijnde) inde gheuanckenissen der Inquisitien ghewoꝛpen/te wetene/Jean van Leon tot Seuilien/ ende sijn medegeselle Jean Ferdinand tot Valdolp / waer hy vooꝛts tot den eynde volstandich inde ware Religie blijuende/leuendich verbrandt woꝛt. Hy hadde met Doctoꝛ Cacalla ghewoondt/ die wat tijts te vooꝛē tot Valdolp verbrandt was/eñ hadde een sijnder nichten ghetrout.

ANgaende vooꝛts Jean van Leon / hy bleef langhen tijt inde gheuanckenisse tot Seuilien / eñ moest alle de wꝛeetheyden der Inquisitien lijden / soo in het verhandelen/voeden/ als int pijnighen . Hy woꝛdt ter doodtwaerts ghelepdt/ het gheluwe rocxken aen hebbende/ tsamen verciert met allen anderen stucken daermen den alder vꝛoomsten ende strijdtbarichstē in desen deele gewoonlicken mede is te becleeden.

Hy was soo magher ende mismaeckt van aensicht ghewoꝛden dooꝛ de groote katijuichepdt ende gheduerige armoede die hy in der gheuanckenissen gheleden hadde / als dat de ghene die hem aensaghen/van sijn ghedaente verschuickten . Men sach sijn ghebeente dooꝛ de hupt schijnen / die midts dien dooꝛ dblau sach: ende dat hem noch grouwelicker aen te sien maeckte / was/ datmen hem het schupmende speecksel ouer beyde zijden van spnen mondt sach wt secueren / ende dooꝛgaens

gaens sellende af sijpen / het welck geschiede door de groote pijne des houten bals die hem met gheweldt(inden mondt ghebonden zijnde) de tonge buyten den mondt hanghende/ herdt prangde.

Na dat sijn vonnisse wtghesproken was/ ende datmen hem tot der offranden bereydende/de tonghe los gelaten hadde/ om hem (na haer meynen) de waerheyt te doen versaken/soo beleedt hy die met weynige woorden/ende dat soo vrijmoedichlick / als hy los en vrij ende wt alle perijckelen zijnde/ hadde connen doen.

Inde laetste ure sijns levens / brachtmen hem een vanden Monnekẽ sijns Convents vooren (met welcken hy t'anderen tijden int voorschreuẽ Clooster een Novitius oft nieuwelinck gheweest hadde) om hem de eerste beginselen sijnder Monnekerije ende overgheloovicheyt voor te houdene ende aen te prijsene. Maer hoe die Monnick meer dinghen by brocht om hem vanden oprechten gheloove af te treckene / hoe hy sulck meer ende stercker beleedt eñ openbaerde. Ende ghelijck hy hier in van Jesu Christo seer beghenadicht was(voor welcken hy streedt)soo leedt hy oock een sulcken herden ende wreeden doodt / met een goede gheruste conscientie ende groote versekeringhe des Gheests.

Francisca de Chaues.

DE selfste Triumphe wort ooc verciert/ met de gheluckfalighe doodt van deser Jongherdochteren / ghenaemt Franſken de Chaues/eñ was wten Clooster van S. Lijſbet ghetrocken / welck Clooster binnen Seuilien leyt : Door wiens exempel ofte voorbeeldt/de Heere opentlicken bewesen heeft/ dat daer gheen plaetſen so vast noch sterck/ noch Cloosters soo nau ghesloten oft hooch ghemuert en zijn / door welcke sijn ghenade niet indringhen en can om de syne daer te soecken / ende tot ghelegener tijt daer wt te treckene. Sy was inde leeringhe des Euangeliums onderricht gheweest door den Doctoor Egidius : welcke onder de ghelootighe van Spaengien dickwilst ghenoemt wordt.

Sy dan/ voor den Raet der Inquisitiē beschuldicht oft beclaecht ende geuangen zijnde/so openbaerde ende bewees sy/ hoe crachtich ende sterck de ghenadighe verkiesinghe Godts in Jesu Christo is / teghen alle voorneminghen/aenslaghen/ ghewelt / poorten ende wtbreukinghen der Hellen. Want zijnde inden fleur haers ouderdoms / van swacken ende teeren aerde oft geslachte/ weynich ghewoon met mans te sprekene/ soo heeft sy alle haer Teghenstanders / welcke haer van de ware kennisse haerder salicheyt af dringhen

ghen wilden / beschaemt ghemaeckt.

Soo dickwils als sy in d'audientie quam (bouen de ghewillige oft ghemeyn belijdinghen die sy vander waerheyt dede) soo worden de eerweerdige Inquisiteurs ghedwonghen/de vermaninghen die sy haer dede / te hooren / welcke voor haerlieder verschrickelicken waren. Ende sonder haer eenichsins te veynsen oft te verschoonen/ soo vermaende ende waerschouwde sy haerlieder/als dat sy haer wel wachten souden dat dese tittels oft namen welcke voormaels den Schriftgheleerden/ Pharizeen / ende den Priesters toegheeeechent waren / haer met der waerheyt oock niet toeghedraghen en worden / als/Aderen ghebroetsele, ende Stomme honden, &c.

Dit was bouen al te verwonderen ende aen te mercken/dat sy so luttel wercx vander doodt eñ van de grouwelicke pijne des viers maeckte. Ja dat sy so blijden ende vrolicken ghelaet / ende soo stercken ende gheestighen moet tot den eynde haers leuens vertoonde.

Christoffel Losada, Medecijn.

DEse Medecijn / was ooc in den Euangelio van Doctoor Egidius voorschreuẽ onderwesen : Welcke Doctoor onder veel ander gauen die hy van Godt ontfanghen hadde/dese wtnemende wonderlicken was/

te wetēne/dat alle de ghene die van hem onderwesen waren/dien scheen hy eenen brant viers int herte ontstekē te hebben/ waer door sy vierichlicken in begeerten brandende waren/om de waerheyt voor te stane: ia tegens alle perijckelen ende gheuallen die haer daerom ouercomen mochten.

Losada creech t'gheluck van desen excellenten meester t'ouercomen/ door het middel sijns Schoonvaders/ die een seer Godtsalich man was/ de welcke hem sijn dochter niet te houwelick gheuen en woude/ voor dat hy eerstmael een toehoorder ende discipel van Egidius voorschreuen gheweest hadde.

Dese conditie docht Losada met den eersten/wat vreemdt te wesen/ dat hy (diemen van doen ter tijt achte/ inde ware Religie wel ende genoechsaem onderwesen te zyne) hem nv soude gaen sulcken meester onderworpen/die schier van eenen yegelicken voor suspect ghehouden wordt: alsoo dat seer perijculoos was met hem veel te verkeeren. Nochtans nam hy de conditie oft voorwaerde aen/het zy op dat hy volcomelicker mocht gheleert ende onderwesen worden/ oft wel/ op dat hy na sijn begheerte/ aen het houwelick voorschreuen gheraken mochte. Hoe het ymmers daer met was oft niet/ hy bewees dat hy in de Christelicke leeringhe so wel onderwesen ende geuoordert was worden/ als

dat

dat(na de doodt van syne Leermeester) met der daet openbaerlicken bleeck.

Hy dan / vanden Inquisiteurs gheuanghen zijnde/door oorsake vanden boecken des cleynen Julianens voorseyt/bekende ende beleedt vrijmoedichlicken sijn ghelooue ende Religie/sonder eenige geveynstheyt oft bewimpelinge. Om welcx wille/na dien hy alle ongemack der gheuanckenisse gheleden/ ende de pijnen der pijnbancken/der palleyen ende alle ander tormenten verdraghen / ende de versmaetheyt sijns vonnissen ende oordeels ontfanghen hadde/soo wordt hy ten laetsten met den viere gherichtt.

Sijn wederpartije/ soeckende alle middelen om hem van syne volstãdicheyt af te treckene/leyden hem (op het schauot zijnde)veel ijdel conditien ende beloeften vooren: ende maeckten door dien middel / dat hy vrijheyt ghecreech om met haer te spreken/ eñ op tgene dat sy hem voorworpen / te moghen antwoorden. Het welck alsoo gheschiede: maer op dat het ghemeyn volck sijn propoosten oft redenen niet meer verstaen en soude/ soo begonden sy hem int Latijn aen te sprekene. Op welcke listen Losada niet eens denckende / haer oock antwoorde met der selfster talen/door een seer lieffelicke ende verwonderlicke gratie ende maniere van spreken: eñ en was vande grouwelicke aenstaende tormen-

ten/die hem daer voor ooghen bereyt waren/ noch beroert noch verslaghen: in welcken staet/hy den Heere syn leuen gheluckfalichlicken op offerde.

Christoffel Arellanio.

Christoffel Arellanio / Monninck van het Clooster S. Isidorij / een Spaeniaert/ eñ was de geleertste man/ die opt door de handen der Inquisiteurs passeerde/ alsoo sy selfs ghetuychden: verraden zijnde door de Monniken van syner oordene / welcke hy (midts syne wetenheyt ende groote gheleertheyt) niet dan eere ende profijt aengheddaen hadde/viel inde stricken der Inquisitien. Hy hadde sulcke naem van een gheleerdt man te zyne/ door de Inquisiteurs selue vercregen/ midts dat hy inde leeringhe der Scholasticquen oft Schoelgeleerden seer eruaren ende wel gheoeffent was: Als inde boecken des Thomas van Aquinen/van Schotus/ Lombardus / eñ in ander meer van dier sooten. Want hy wist soo aerdich de schriften dier Doctooren ten pas te brenghen / ende so wel ten propooft te voeghen / als dat de Tegensprekers met hem disputeerende/door de authoriteyt der voornoemder / dickwils verwonnen waren: Welcker droomen sy meer toeschreuen ende geloof gauen/dan de spreuken der heyligher Schriftueren.

Hy

Hy wort ten laetsten tot den brande verwesen / alsoo dat de mutsaerden meer gheloofs by dese wreede ende tyrannige Inquisiteurs hadden/ dan de waerheyt selfs/ noch alle syn gheleertheyt. Op het schauot brocht zijnde/allso men hē syn vonnisse wtlas/ hoorde hy datmen hem onder ander poentē / met een versiert artijckel / valsschelicken betichte ende beschuldichde/ te weten: Dat hy tegen de supuerheyt van de maecht Maria gesproken soude hebben. Op welcx Arellanio(hebbende goets tijts de tonghe ontlost)riep voor alle omstanders/ dat sulcx een grouwelicke/ valsche/eñ versierde loegen was:tegen welcker hy op den staenden voet syn volstandich geloove beleet/ende voor allen bekende: Het welck(nadien t'vier terstont ontstekē wordt) hy met synen bloede besegheldde / allso hy dat beleden ende voorgestaen hadde. Ende hierdoor/ sterckte hy vele vande ghenen die daer in der ghelijcke doot/ syne medegesellen waren: wiens naemen wy hier verswijgen/gemerckt/ dat wy noch gheen seker informatie van haerlieder volstandichept en hebben.

Iean Egidius, Doctor, Canonick ende Predicant inden grooten tempel te Seuilien.

DEse Doctor Egidius/hadde seer armelicken / het beste deel synes levens inde

eerste schoolē besteedt/ so dat(al was hy wijt geloopē) nadiē hy de tittels van het meesterschap/ eñ den naem van een Schriftgeleerde verkreghen hadde/ nochtans nauwelick Latijn spreken en konde. Het en was doen ter tijt niet genoech/ datmen inde H. Schrift eñ inde goede konsten bot ende ongeleert was: maer daer regneerde oock/ een so veruloecte onwetenheyt eñ plompe onuerstandicheyt/ als dat die tot een verachtinghe van Gods woort streckte: ende so verre quam/datmen de heylige Schriften lasterde. Hy seyde somwijlen (beklaghende de ongheluckicheyt des tijts/in welcken hy gheleert worden was/ eñ de eysselicke duysternissen/die doen regneerden)dat als hy inde Vniuersiteyt van Alcala was (hebbende eenighe kennisse der Bibelscher schriften) syne medeghesellen hem niet alleen en verachtē/maer noemden hem spotwijs ende verachtelick/ den goeden Bibellist: geuende den heelen lof eñ prijs der Theologien/ oft den naē van prijsweerdige Schriftgheleerdicheyt/ den Aquino/ Schoto/ Lombardo/den Gregorio Arithmetico / ende dergelijcke ghesellen.

Ter tijt als hy tot Siguence inder Theologien/ opentlicken las ende leerde/so wordt hy tot Seuilien geroepen/ om aldaer Predicant te zijn ende te predicken / van eenen die Alexander hiet/ die daer voor Egidius kemste/den

ste/ den seluen dienst bedient hadde. Dese Doctor voorsept/ was midts syne wijsheyt/ verstandicheyt ende geleertheyt/ soo grootelicken gheacht/ als dat hem het Capittel vander grooter Kercken (teghen de ghemeyn ordonnantie ende ghewoonlickheyt/ ende sonder eenich teghenspreken/ oft wederlegghen der anderen Doctooren/) opten stoel deden gaen om te predicken. Ende hoewel hy seer vernaemt/ ende in haerlieder Theologie wel gheleert was/ so en hadde hy nochtans noyt openbaerlicken ghepredickt: ende en hadde als doen naws eenighe kennisse vande heylighe Schrift.

Opten stoel dan geklommẽ zijnde/ wordt metten eersten ombequaem beuonden / om sulcken last te draegen/ alſo dat hy daer door in groote verachtinghe quam / welcke hem soo langher soo meer verbreyde: In sulcker voeghen/ als dat soo wel de ghene / die hem lichtueerdichlicken tot desen staet gheroepen hadden / als hy die dyen aenueert hadde / seer berouwede: alsoo dat sy dickwils middelen sochten om hem daer van te hulpen / ende hy om met eeren daeraf te gheraecken. Maer naer dat sy aldus eenige iaeren beladen hadden gheweest: Godt/ willende door syne wonderbaere voorsienicheyt/ hem ende die vander Stadt / inder saecken versien / schickte dat Egidius / een seker man van eeren

eeren wel ten propoost vandt oft ontmoette/ die hem in korter tijt te kennen gaff/ hoe een waerachtich ende Christelick Predicant/ syn officie eñ ampt behoort te bedienẽ: ende dat hy om tot sulcks te kommen / ander onderwijs / ende al ander boecken (die hy van te vooren niet gelesen en hadde) hebbẽ moeste.

Egidius wordt metten eersten door sulcke onuerwachte ende ongewoonlicke woorden verslaeghen:ende was vande stoutichept deses mans noch meer verwondert(welcke een eenvuldich slecht gesellecken ende ongheleert was/het welckmen voor half simpel/oft qualick by sinnen achten te zijn) dat hy(niet sonder groot perijckel) hem seluen auentuerde/ eenen so grooten Doctor te onderwijsen/son derlinge/met welcken hy anders gheen ghemeynschap noch kennisse en hadde. Maer gelijck Egidius een goet saechtmoedich man van natueren was/ aenmerckende dat dese/ hem vande officie/oft bedieninge eenes Predicants aenspiack/ in welck hy hemseluen so slechtelicken queet/soo wederhiel hy hem/eñ hoorde hem met gedult.

De waerschouwinghe van deses slechten mans/was door Gods gratie ende genadige macht soo krachtich/ als dat Egidius op den staenden voet gheheel verandert wordt/achtende alle syn voorgaende leeringhe/moeyte ende arbeyt/ydele eñ van geender weerdẽ te

zijn:

zijn: Ende nam voor hē eenen anderen nieuwen wech in te gaen / ende sulcken schriften voortaen te volgen/ van welckē hy den A. b. noch niet en konde. Nochtans dies niet tegenstaende/ so bevoelde hy in hemselven een heymelicke beroepinge tot sulcken dienst.

VEele mochten haer verwonderen / hoorende den naem van een soo simpelen man/ welcke binnē so korten tijt oorsake was van so grooten veranderinge eenes sulcken Doctoors/ hem als een schoolmeester zijnde/ om hem de maniere van wel ende waerachtich te predicken/ t'onderwijsen eñ te leeren: Nochtans en sal het niet onbequaem zijn/ hē hier te noemen/ op dat daerdoor/ de wonderlicke voornemingen eñ oordeelē Gods/ openbaer mogen worden/ die door de verachtlicke ende slechte dinghen/ de hoochmoedige wijsheyt der werelt kan vernederē eñ beschaemt maeken: Het was eenen Roderigo Valerio/ de welcke/ door dien dat hy voor een valsch prophete oft leeraer beschuldicht wordē was/ wel van ouer sesentwintich iaeren / tot Sevilien vanden Inquisiteurs openbaerlicken syn vonnisse gekregen hadde: eñ verbannen zijnde in een seker ghevanckenisse/ daer hy versonden was / starf so voor de belijdenisse der waerheyt.

Oock soo en sal het niet qualick ten propoost dienen/ hierby een wonderlick middel

int

int kortte te verhaelen/ door welcken/ Godt hem tot syner kennissen riep : Dese Valerio was een borgher van Nebrissa/ welcke stadt in Andalusia gelegẽ is/ die niet alleen midts haer antiquiteyt/oft oudtheyt/vernaemt is/ maer oock midts de groote faem ende naem van Antonius Nebrissensis/ die t'synder tijt een seer geleert man/eñ de ghene was/die de veruallen Latijnssche spraecke/in Spaengiẽ wederom opghericht hadde. So was dan de voorseyde Valerius van goeden huyse/ende hadde ghenoech waermede hy hem (nae den gemeynen bruyck der wereltlicker menschẽ) onderhouden konde/te weten:van kost ende kleeren wel versien/ende frayelicken opghe-rust/volgende het iaegen eñ vliegen/ eñ der-gelijcke tijtkortinghen/welcke vanden men-schen gemeynlicken voor waerachtige oeffe-ningen der edelheyt gheacht worden . Ende also hy de sonderlickste onder de ionghe ghe-sellen syner Stadt was/ soo wilde hyse oock in alle ouervloedicheyt ende fraeyicheyt te bouen gaen.

Maer ten haluẽ loop deser ydelheyt zijn-de/ so wordt hy terstont eñ onuersiens (men en weet niet hoe/ oft door wat oorsaecke)met een sulcken yuer / oft yverige begheerte der Goddelicker saecken/ ende dingen der sielen aengaende/beroert : Als dat hy verlaetende ende vergheteende de voorseyde ydele din-

ghen/

ghen/ iae selfst synen eyghenen persoon/ hy hem met siel ende lichaem/ ende met grooter ghenegentheyt / tot der Godtsaligher leeringhen ende ondersoeckingen / ganſſchelicken begaff / soo datmen in hem eenighe wereltlicke ghesintheyt niet meer ghewaer en worde/noch speuren konde: Het welck een wonderbaerlicke veranderinghe deses menſſches was / die (segghe ick) van soo properen ende puntighen moeyaert eene/als hy was/nu ter contrarien/ (nae de werelt te spreken/) een sulcken stillen/ ongecierden/ ende slechtghekleedden Jennes / ende sloeff gheworden was : soo dat hem veele/om deser oorsaecken willen/ sot ende wtsinnich achteden te zijne.

Maer also het metten Apostelē toeginck in het ontfangen des heylighen Gheests/ die in haerlieder/ door syne krachtige daeden/de valſſche meyninghen / ende het quaet ghevoelen dat de menſſchen van haer hadden/ ouerwandt/ Also betuychden oock in desen/ de waere vreese Gods ende het mishaeghen dat hy van syn voorgaende leuen bewees te hebben/ eñ de goede propoostē die hy hadde/ welcke so gheuoechlicken met der H. Schrift ouereen quaemen/dat(segghe ick)sulcks syn bekeeringe ende manierē van doen/niet wt ongheschicktheyt/ oft kranckheyt der sinnen voort en quam/ maer alleene door deseluige

voorsey-

voorseyde kracht des heyligen Gheests. Ende also hy in synder iueght wat Latijns gheleert hadde / soo quam het hem oock te passe in het lesen der heyliger Schriftueren/die in haeren rechten standt ende waere meyninge ghebruyckende / ende dat met grooter veerdicheyt ende behendicheyt. Ende so hy dickwils van Papen eñ Monicken besprongen/ aenueert/eñ beuochten wordt/ hem voorwerpende syn voorgaende leuen/so antwoordde hy haerlieder / dat de kennisse / welcke hem God nu gegeuen hadde/al van elders quam dan van daer sy meynden:te weten : van de genadige goetheyt des heyligen geest Gods/ welcke aen geen vermeynde geestelicke oordene oft staet verbonden en is . De selfste gheest / die de Apostelen wt het midden van slechte ende grouen volcke/iae wt arme ende plompe visschers verkoos / om de gheheele Jootsche synagoge/de welcke so geleert inde Wet waeren/haer blintheyt te bewijsen/ die (segge ick) werckt ooc nu also wonderlicken door den kleynen ende verachteden / als hy doen dede.

Valerio seyde ende maeckte haer so vele/ als dat hy ten laesten vanden valsschen onderdaenigen dienaeren der Inquisitien gheuangen wordt : voor welcke hy hem gheenssins en veynsde te spreken van de waerachtige Kercke Gods / eñ vande merckteeckenē

waer

waer aen men die bekennen sal: oock vande rechtueerdichmakinghe des menschen/ ende van ander poenten/waer van men verwondert was / hoe hy daer van wiste te spreken. Ende door dien datmen hem aenteech / dat hy niet wel by sinne en was/ende dat al t'gene wat hy seyde/ wt ydelheyt geschiede/ het welck de Inquisiteurs haer oock eenichsins lieten voorstaen/ eñ lieten hem los/ naer dat sy hem alle syn goederen afgenomen haddẽ/ op dat hy daer door wijs te worden gheleert soude zyn. Maer hy en wort des daerõ niet te wijser/alsoo sy het verstonden ende begeerden: in sulcker voeghen/als dat hy weynige iaeren daerna/om deselfste saecke wederom gheroepen zijnde/ bedwongen wordt te versaecken/ mits hem syn leuen spaerende ende verschoonende/ om dieswille dat men hem noch altijt voor wtsinnich hiel. Dus wordt hy verwesen het Sambenito te draghen / soo lange als hy leefde/ende in eewiger geuanckenisse te blijuen. Ende so men hem des sondaechs metten anderen gheuangenen wt de gheuanckenisse nae den tempel van S. Saluator leydde/om aldaer Misse te hooren: eñ daer zijnde dewijle datmẽ Predickte/ so stont hy somwijlen van synder plaetsen op/ ende berispte de Predicanten in teghenwoordicheyt van alle den volcke/ in tgene daer sy teghen de waerheyt spraecken.

Hy wordt wt deser gheuanckenisse verstelt/ende in een seker Klooster geleydt/ghenoemt S. Iugar/waer hy ten laetsten starf/ oudt zijnde omtrent vijftich iaeren.

Men seyde/ dat dese man als een prodigium/ oft wonderteecken der natueren/ op der Werelt ghesonden was / om den menschen wt den swaeren slaep/ daer sy so ganschelicken in versoncken waeren / te ontwecken.

Ende om dieswille/datmen te dier tijt/tot Seuillien noch niet en wiste te spreecken van dien dinghen / om welcker wille dese Valerio so schandelicken ende valschelicken verwesen wordt/ soo dede men hem syn leuenlanck / een soo grooten Sambenito draeghen/ alsmen dergelijcken/ sichtent dyer tijt/ noyt yemanden sien draeghen heeft : het welck men noch hedensdaechs thoont / tot lickteeckene ende ghedenckenisse des grooten Ketters / wiens ghelijcke niet gheweest en is : ende het selfste Sambenit is in het huys de Sacristijns/ oft des bewaerders der Sacristijen vanden grooten Tempel tot Seuillien/ in een seer hooge plaetse ten thoone opgehangen/ waerby dit ghescheifte/met groote letteren ghescreuen/ ghestelt was :

Roderigo Valerio, poorter vander stadt Nebrisse, een verloochēt Christē, eñ valsch Apostel van Seuilien, welcke seyde dat hy van Godt gesonden was.

DJt is dan verhaelt om te kennen te geuen / dat Doctor Egidius door desen persoon verweckt was / die oock syn eerste meester was / de ghene die hem in het Euangelium Jesu Christi onderwesen hadde: van welcks / noch de Meester noch de Leeriongher / te vooren noyt hooren spreken en hadden. Oock soo bewees den Doctor voorseyt / desen synen eersten Leermeester nae alle syn vermooghen / groote ionste / ende droech hem by den Inquisiteurs seere / in het verschoonen synder saecken.

Ende men meynt / dat door syn behulp ende goeden raet geschiede / dat de Inquisiteurs / also syn vonnisse versoetten ende lichter maeckten / naedien hy als een relaps oft weder afvallighe / voor de tweede mael in haer handen gheraeckt was.

Maer dese gonste Egidij / stondt hem diere: Want daerdoor track hy alle den haet ende het quaet vermoeyen op hem / van den ghenen die de waerheyt veruolchden / ende haer seluen / opentlicke vianden van Gods kinderen bewesen te zijn.

In het eerste beginssel van desen / so hadde Egidius synen troost / ende stercken toevlucht / aen de ghemeynsaemheyt / eñ groote vriendtschap van Constantinus Fontius / een man die met allen seer geleert was / door welckes (sy tsaemen verkeerende ende inder

leeringen handelende) Egidius so geschickt ende eruaeren wordt inder heyliger Schrift ende der waerachtigher Theologien/als dat hy ten laetsten een so veel wtnemender Predicant wordt/ als hy te vooren in der gelycke officie ende bedieninge derseluiger/ slecht eñ onbequaem hadde gheweest.

De toehoorders ghekregen terstonts den rueck deser leeringhen/ welcke van dry treffelicke persoonen/ende mannen van grooter authoriteyt/ghelijckelicken met een accoordt ghepredickt wordt/te weten:van Egidio/van Constantino/ende van Varquio/die bynaer al op eenen tijt/de duysternissen van Spaengien ontdeckten.

Hier wt sproten ende ontstonden gemeynelicken altijt eenige questien oft twistredenen onder den Inquisiteurs/om deser dry pilaeren der waerheyt : ende sonderlinghe/om Doctors Egidij wille/dewelcke door diẽ/dat hy van meerdere aensien/ende opender van gheeste was/ dan syne metgesellen waeren/ so neep hy oock ende berispte te vrijmoediger de vianden der waerheyt . Ende sy worden hem des te viandigher / ende lancks soo meer benijdende/ om dieswille dat naerdien hy dese officie eenighe iaeren bedient hadde/ vandẽ Keyser Carolo de vijfste/tot een Bisschop van Tortone (midts syne groote gheleertheyt ende goede manieren / ghekoren wordt.

wordt. Doen begonden dese gheueynsde huychelaers ernstelicken te vreesen/ dat (indien Egidius tot der hoocheyt ende weerdicheyt deses Bisdoms geraeckte te komen) haer Rijcke in merckelicker ellende ende veruallinghe komen soude.

Naer dat sy dan van allen syden haere kracht ende macht vergadert hadde͂/ so vielen sy hem dapperlicken aen / iae meer dan oyt te vooren ghescheit was. Dus riepen oft ontboden sy hem dan voor den heylighen Raet der Inquisitien: voor welcken compareerende/ ende de saecke vanden schalckstenende behendichsten werckghesellen haeres winckels verhandelt zijnde/ so wordt hy ghevangen ghestelt. Het eerste hooftstuck waer van sy he͂ ondervraechde͂ / was vande rechtueerdichmakinghe des menschen: Waer wt veel ander poenten spruytende waeren / als vande verdienste des menschen/vanden vagheuyere/vanden eenigen middelaer/ welck Christus is: ende vande versekeringhe die wy door den ghelooue in het Euangelium hebben: maer aengaende den hoop van haer lieder artijckelen/ soo vraechden sy hem van de aenbiddinge eenes Afgodischen beeldts/ ghenaemt nae de maecht Maria: het welck men seyt dat soude gemaeckt zijn gheweest/ door den heylighen Coninck Ferdinandus/ ende is seer konstich gewrocht: welck beeldt

men op seker Feestdaegē met grooter pracht ende vercieringhe omdraecht. Item vande vereeringe ende aenbiddinge des Cruys/ eñ ander reliquien/vande aenroepinghe der gestorven Heyligen: op welcke poenten alle/ hy haer so goeden bescheet ende rekeninghe synes Christelicken geloofs gaff/ als dat syn vianden ende teghenpartie/daerdoor groote ende bequaeme middelen hadden / om hem met poenten van Ketterÿe ghenoech te beschuldigen nae haeren wille.

Nv en waeren dese Inquisiteurs noch so stout niet / als dat sy sulcken grooten personagie so haest souden ten brande ghebrocht hebben: dus sochten sy bequaemheyt ende middelen/hoe sy met eeren inder saeckē handelen mochten/ nadien sy saeghen dat haer onmoogelick was/ hem van syn voornemen ende meyninghe af te trecken.

AEngaende van dat hy te vooren Bisschop soude gewordē hebbē/sulcks was door t'versoeck van die vanden Capittel der grooter Kercken te Seuillien/ iae selfst door des Keysers begeerē. Oock so droech hem in synder saeken seere/een vande Inquisiteurs genaemt Corran/ wien de eenvuldicheyt eñ rechtsinnicheyt Egidÿ genoech bekent was/ eñ ter contrarien/de dobbelheyt eñ valscheyt des herten synder medegesellē/ die den Egidium vervolchden eñ partÿdich waeren/ eñ

bouen

bouen al van eenē onder haer/genaemt Pieter Diaze/ die hem seer tegē was/ welcke een eergierich huychelaer eñ afvallige der waerheyt was/van welcke hy eertijts kennisse gehadt hadde / door middel des voorseydē Valerij van Nebrisse / die hē voormaels de Epistel Pauli totten Romeynē/ gemeynsamichlicken wtgeleyt ende verklaert hadde.

Nv om dieswille dat Varquias doen ter tijt tot Mortuoia was / eñ Constantinus in Nederlant by den Keyser/ van wien hy predicant eñ Biechtvader was/soo sochtmen al Spaengien door/om Rechters eñ scheytslieden/ die van der saecken deser nieuwer leeringhe (soo syse achten)de waerheyt rechten ende onderscheyden mochten.

Egidius hadde op synder syden (onder andere) ghenomen Bartholomeus van Zamorra/ die een Monick van S. Dominicus oordene / ende een gheleert man was / die oock de waerheyt wel wiste (wien de Keyser nae der handt het Eertsbisdom van Toleden gaff/ dwelck hy onlancks leden/verloren heeft om saecken der Religien wille / oft meer soo men meynt/door haet ende nijt des Bisschops van Seuillien / een Ouerste der Inquisitien zijnde.) Maer om dieswille dat dese Zamorra/te dier tijt den Keyser volgen moeste/soo en konde hy oock ouer t'vonnisse deser saecken niet ghesitten.

Garsias Arias/ gemeynlick de witte Meester genaemt/gaff syn opinie daer van: welcke moogelick eens int licht gebrocht worden sal/ met de antwoorde die Egidius daerop gaff/ men en weet niet oft hy van Egidius selfst gewoordert/oft dat hy vanden Inquisiteurs daertoe geroepen was.

Aldus/ midts de absentie oft het afwesen van eenighe/ ende de weygheringe van veel andere/die haer t'soecken maeckten om geen Rechters te zijn/van sulcken periculosen saecke/ soo wordt Dominico Asoto de saecke in handen beuolen / die een Jacopijn ende vernaemt sophist vander uniuersiteyt van Salamanque was. Dese/nae dat hy hem lange hadde laeten bidden/ ende datmen eenen tyt op hem ghewacht hadde / quam van Salamanque tot Seuillien/ Waer hy veel schalckelicker in der saecken begonde te handelen/ dan eenighe andere van te vooren ghedaen hadden.

Want nadien hy met schoon-schijnenden woorden ende geueynstheyt/ hem voor Egidium hadde laeten hooren / als vanden goeden wille ende ghenegentheyt/ die hy seyde/ tot hemwaerts te dragen/ (wetende datmen Egidium niet en soude bekeeren konnen/ indien men met straffichept inder saecken handelen wilde) so maeckte hy den waenenwaers ende gaff vooren / als oft hy met hem

eens inder leere gheweest hadde / op dat hy hem ten laetsten daer toe brenghen ende met woorden becouten mocht/van een openbare bekentenisse ende verclaringhe aller poenten te doene/om welcker het gheschil was/so wel tot sijnder ontlastinge als tot weluaert ende stillinghe der Ghemeynten dienende: midts hem belouende dat hy dese verclaringe selfst by gheschrifte stellen soude: Het welck Egidius bewillighende/ soo ginck Asotus henen ende schreef die nae sijn goetduncken: van welcke (na dien sy daer tsamen af gesproken hadden) sy beyde wel ouer een quamen sonder eenighe swaricheyt.

Dus wordt daer van den Inquisiteurs eenen sekeren feestelickē dach bestelt / om de verclaringe daer van te doē voor alle tvolck. Soo worden daer inde voorschreuen groote Kercke twee stoelen ghereet ghemaeckt/den eenen voor Egidius/ ende den anderen voor Asotus:om welcx te hoorē ende te sien/eenen ontallicken hoop volcx te samen quam. Daer bestondt Asotus een Sermoon te doene/ het welck geeyndicht zijnde / so track hy een verclaringhe wt synen boesem / welcke heel anders ende gantsch contrarie der voorseyder luydde/die sy(so vooren geseyt)tsamen ouersien ende geaccordeert hadden . Want inder selfster en was niet een poent / het en quam metter waerheyt wel ouer een/ na aduenant

der belijdinghe Egidij: Maer in deser / die Asotus valschelicke beschickt / ende wt synen boesem ghetrocken hadde / en stondt niet een poent vā al daer Egidius mede beticht was / noch van alle tghene dat hy binnen den tijt van twee Jaren (dat hy ghevanghen lach) beleden ende claerlicken bekendt hadde.

Nv de voorseyde twee stoelen / waren wijt ghenoech van malcanderen ghestelt / ende twolck welcke tusschen beyden stondt (hier van verscheydelicken elck na sijn gesintheyt murmurerende) maeckten soo grooten gheruchte / als dat Egidius niet wel hooren en conde wat Asotus seyde. Also dat den armen Egidius (de artijculen deser valscher verclaringhe ende bedriegheliker wederroepinge te veel geloofs gevende) alleen met den hoofde eñ handen teecken doende antwoorde: ende den anderē hem met luyder kelen toeroepende (op dat hy hem wel laten hooren soude) dede hem teeckenen wederom / waer door hy bewijsen wilde dat hy met hem eens ende van ghelijcker opinien was.

Dus wordt dan Egidius daer ter plaetsen zijnde / verwesen noch drie Jaer ghevanghen te blijven (welcke genade Asotus hem vercreghen hadde) eñ alle predicatien / lessen ende schriften / worden hem voor thien Jaren verboden / ende den seluighen tijt gheduerende binnē Spaengien eñ syne Landtpalen

palen ghebannen te blijuen. Noch en wist Egidius niet / noch en wordt oock hier door niet ghewaer / de boeuerije die hem Asotus in desen handel ghedaen hadde (hoe wel hy seer verwondert was/vāder straffen diemen hem op leyde) tot der tijt toe dat hy wederom in sijn gheuanckenisse geleyt zijnde/door sijn vrienden sulcx verstont/ welcke bedroeft zijnde/beclaechden/ dat hy de waerheyt verloochent hebbende/daerom noch lijdē moest. Welcke dinghen alle men van hem selfst(dewijle hy noch gheuangen sat)verstaen heeft.

Binnen den voorschreuen tijt sijnder geuanckenisse / sach hy de doodt van sijn sonderlincxste vyanden/te wetene/van S. Garropio / een Monick van S. Dominicus oordene / het welck oock een Sophist was: van Petrus Mexie/de welcke(sonder in eenighe conste gheleert te zyne) hemseluen beroemde een Philosophe te wesen: ende van Petrus Diaze Inquisiteur / daer vooren af ghesept is. Ouer welcke drye / deen alsoo na den anderen steruende / men een sonderlinghe ghehengheniSse ende oordeel Godts heeft moghen speuren.

Egidius leefde na dese valsche versakinghe noch vier oft vijf Jaren / ende was binnen desen middelen tyde der Christelijcker Ghemeynten cierlick/profijtelick/eñ dienstelick: der welcker hy niet min voorderlick en

was/

was / dan als hy noch in vryheyt prediken mochte. Hy ginck oock binnen den selfsten middelen tijt eñ besocht de broeders tot Valdolyt: de welcke onderricht gheweest hebbende van Doctoor Cacalla / het Euangelium Jesu Christi na volchden. Ende na dat hy die door goede ende heylighe vermaninghe vertroost ende ghesterckt hadde / comende wederom na Seuilien/ so wort hy met sieckten beladen/door dien dat hy hem in het reyssen deses langhen weechs vermoeyt hadde/ ghemerckt hy van ouer veel tijts sulcx ongewoon worden was: ende binnen corten daghen hier na/so verschiedt hy wt desen leuen tot der eewigher rusten.

Hy liet na hem eenige commentarien oft corte wtleggingen in Spaenscher talen / vol goeder leeringhen ende grooter stichtingen/ soo op d'boeck Genesis oft der scheppingen/ als op den brief des heyligen Apostels Pauli tot den Colosseren/op sommige Psalmen/ ende op het hooghe liedt Salomonis/welcke alle noch heden sdaechs in handen van veel gheleerde mannen in grootachtinghe zijn. Ende hoewel dese alle seer goet eñ vol Godsaliger leeringhen zijn/soo gaen nochtans de schriftē die hy inder geuanckenissen gemaect heeft/die alle verre te bouen/ alsoo dat alle de gene diese lesen/ wel connen mercken dat de geest Gods daer crachtich in gewrocht heeft.

Twee

Twee oft drij Jaren na dat hy ouerleden was/soo lieten haer de nieuwe Inquisiteurs duncken/ dat haerlieder voorsaten in de sake van Egidius saechtelicker ghehandelt hadden / dan het behoorde na den eysch vander wreetheyt haers ampts ende d'betamen der tyrannie haerder Offitien. Ende midts dat sy synen geest voor haren Richtstoel der Inquisitien/ niet wederom ontbiedẽ oft roepen en conden/ so dachtẽ sy haer raserije te oeffenen ende haer tyrannie te bewijsen / aende gebeenten sijns lichaems/ welcke nu alreede half verrot ende eerde waren.

Na dien sy dan de gebeentẽ sijns lichaems wt doen grauen hadden / lieten sy een ghedrochte van stroo na menschelicker ghestaltenisse in plaetse syns persoons toerichten/ ende brochtẽ dat op het schauot / ende executeerden hem alsoo in dit beeldt / ghelijck sy hem gedaen souden hebben / hadde hy noch leuendich gheweest. Maer die daer inde hoochde bouen alle Hemelen woont / sal desen haren sotten handel eens belacchen/ende alle haer tyrannie noch straffen.

Constantin Ponce Doctor, ende Predicant inden grooten tempel te Seuilien.

IN de voorseyde stadt van Seuilien (op dat syn vonnisse te meer beswaert worde) als de voorschreuen Christelicke Ghemeynte ge- luckich-

luckichlickẽ begonde in voorspoet te groepẽ/ soo volchde Constantinus Egidium na in-den ampte der predicatien/ door wiens middele / Constãtinus in corter tijt/grootelicken toeghenomen hadde in saecken der Godtsalichept/ende in vastichept der waerachtigher leeringhe. Maer midts de weerdichept des persoons / zijn wy verbonden sijn Historie van wat voorder ende wijt loopigher te verhalen. Want men mach dit metter waerhept/ ende by ghetupghenissen oft goet doen van veel dupsent menschen die hem ghekent hebben/ wel segghen/ dat daer nopt pemant was van de ghene / die syne gauen (welcke Godt in hem ghestort hadde) wel kende/oft hy en wort daer door beroert ende beweecht/ het zy tot goede beghеerte / goetwillichept/ ende goede ionste/oft tot haet/nijdt/ende ongonste: alsoo datmen ghesept soude hebben/ dat dese mensche ende Godtsalighe man/ epghentlick gheboren was / om groote benijders oft groote vrienden te ghecrijghen : ende volghens dien / om seer behaet / oft grootelick bemindt te wordene. Want hy hadde seer goede conditien ende manierẽ aen hem/ ende was van blijdẽ gheeste/ iae seer scherpsinnich ende van grooten begrijpe/ om eenighe saecken voor te nemen:ende sonderlinge was hy hier in gheschickt ende behendich/teghen de vyanden der waerhept syne weder-

partijen:

partijen: den welcken hy wel soo aenstootelick gheweest hebben soude/al hadde hy (van hemseluen meer houdende) statelicker ende prvetscher gheweest.

Men vertelt veel van sijn genuechelicke woorden en̄ cluchtighe redenen/ welcke men bequamer/ beuallicke ende stichtelicke cortte redenen / oft aerdighe ende leerlicke spreeckwoorden mocht noemen/ dan lichtveerdighe spotterije oft guychelinge: ten zy datmen die qualick verstaen ende anders duyden wille. Maer (dat iammer is) men en can die in gheen ander tale ouersetten / behoudens de gratie en̄ fraeyicheyt die sy in haer eygen natuerlicke sprake hebben. Hy hadde het ghemeynlicken en̄ meest altijt geladē/ op de Hypocriten oft Huychelaers/op de gheueynsde Monneken en̄ Papen / die seer vet / dick en̄ geswollen zijn door haer ijdele goetduunckende ende schijnende heylicheyt/ hoewel sy niet weyniger en zijn/dan tgene dat sy willen geacht en̄ gesien worden. Ende sonderlinge bespotte en̄ berispte hy de onbequame predicāten/die (als plompe Esels) niet dan fabelen voor waerheyt en predickten: Waer van de werelt altijt/meer dan genoech voorsiē is geweest/die Christus by vuylicheyt oft slijck (in Mattheo) vergelijcket/ ende by sout dat sijn cracht verlorē heeft/dwelck nergēs toe dient/ dan om als dreck vertreden te wordene.

Men

Men was seer verwondert/van de groote bequaemheyt ende subtijle behendicheyt sijnes gheests/ eñ/ van dat hy in sulcken groven tijt ende verdorven/ duyster / eewe gheboren zijnde (in welcker de schriftē ende goede consten by na gantsch vervloten ende wt der werelt wechgenomen waren: Hy was so gheluckich ende aengrijpich van verstande/ als dat hy de Latijnsche/ Griecksche/ eñ Hebreeusche spraken als by hemselven gheleert hadde. Door welcker behulpicheyt ende middelen/hy tot het ondersoeck eñ verstandt der heyligher Schriftueren quam: eñ ginck daer so in voort/ als dat hy (daer by noch begaest zijnde met een fraey wtsprake der Spaenscher talen) opten stoel der waerheyt clam/ ende in dese syne beroepinge te boven ginck/ alle de ghene / die de wtnemenste in synen tijt gheacht waren.

Hy vercondichde de eerste fondamenten oft grondtleggingen der eewigher salicheyt des menschen/ soo verstandichlicken eñ gheмeynsamichlicken / als dat de vyanden der waerheyt (welcke de Kercke ende de Religie der seluiger soo schandelick misbruycken/eñ als een open taueerne houden/in welcke alle dinghen om ghelt te coope oft veyl zijn) daer door/ als met vingheren ghewesen/ende seer claerlicken gheopenbaert worden sonder die te noemen.

Oock

Ooock so haetten ende benijdden sy hem so seere / als dat haerlieder anders niet en ghebrack/dan bequaemheyt ende middelen / om dien grooten haet met der daet te werck te stellen eñ te volbrengken/ om also het fenijn haerder herten/ wt te braken ende haer quijt te maken. Nochtans so en liet hy om haerlieder listige lagen/syne vierige begeerte niet te volbrengẽ:het welcke was / de waerheyt des Euangeliums te voorderen eñ voor te stane.

Men quam van alle cantẽ tot syne Sermoonen gheloopen/ ende het ghetal der ghenen die hem quamen hooren/ wort so groot/ als datmen seer vroech moeste comen om plaetse te hebben.

Hier moetmen wel achtnemẽ op de sonderlinge genade ende barmhertichept die God der stede van Seuilien dede/ te wetene/ dat hy haer tseffens eñ al op eenen tijt/ dry wtnemende Predicantẽ gaf / Namelick/ Egidius voorschreuen / Constantinus ende Varquias:ende ghelijck sy t'ander tijden tsamen metghesellen inder leeringe binnen der Vniuersiteyt van Alcala gheweest hadden/ Also vercondichdẽ sy ooc alle drye eendrachtelicken/de Godsalighe beginselen der waerheyt:welcke der werelt onbekent is.

Varquias/ predickte het Euãgelium vanden Euangelist Mattheus : ende volghens daer na de Psalmen Dauids.

Egidius predickte ordinarentlijcken oft doorgaens: so dede Constantinus oock/ hoewel niet soo dickwils/ maer wel met soo veel vruchten. Eñ sy bleuē alle drye volstandich/ in dese Godsalige baen loopēde/ tot dat God den toehoorders van sulcke personagien (by manieren van spreken) rekenschap eyſſchende vande lessen ende leeringen ende van de winninghe eñ vruchten die sy daer by mochten ghedaen hebben / eenen tijt der benautheyt ouer liet comen / om daer doore het ghebouw ofte timmeringe die sy begonnen hadden/beproeft te maken.

Varquias sterf int middel van de aenvechtinghen der Inquisitien:

Constantinus / wordt inden dienst / vanden Keyser Carolus ende des Coninck Philippi sijns soons ghestelt: Alsoo dat Egidius alleene in der Woluen cuyle bleef/ welck het beginsel was van sijnder tragedien oft droeuighen speels/hier vooren verhaelt.

Constantinus na de doodt Egidij wederom tot Seuilien comende/ hernam met eenē frisschē moet/wederō den Christelickē strijdt sijnder Offitiē aene/welcke hy daer te vooren noch bedient hadde: eñ men beuandt dat de goede genegentheyt die het volck tot hem eñ tot sijnder predicatiē te vooren gedragē hadden/niet vercoudt noch vermindert en was.

De swackheyt ende quale sijns lichaems/ waer

waer mede hy ghecranckt wordt/en beletten hem niet in synen dienst eñ last voort te varene/ hemseluen helpende eñ sterckende door de ghemeyn remedien ende medecijnen / die Godt den menschen ouervloedich ghegeuen heeft / tot versterckinge ende ghesontmakinghe des lichaems.

Hy hadde veel aenvechtingē van Moniken ende Papen / oock vanden Eertsbisschop van Seuilien/ghenaemt Waldesse/die een President was van de camere der Inquisitien. Ende hoewel dat syne vyanden op hem wtermaten seer verhitt ende verbittert zijnde/hem moedichlicken aengrepen/so verweerde hy hem nochtans soo dapperlicken door de groote subtijlicheyt eñ behendicheyt sijns gheests / als dat sy hem gheensins sijn ghelooue opentlicken en conden doen belijden/het welck sy versochten/op dat sy hem te beter beuanghen mochten. Maer God track ten laetsten wt synder herten / een gheheel opentlicke belijdinghe der waerheyt eñ verclaringhe sijns gheloofs / door sulcken middel als hier na volcht / ende benam hem alle sijn subtijlicheyt eñ bedecksèlen / onder welcke hy hemseluen teghen sijn eygen conscientie al te seer bedeckt ghehouden hadde:

Ter tijt als hem het groot onweder ouer de arm Ghemeynte des Heeren verhief / wt oorsaeckē der boecken des cleynen Juliaens

(waer van wy de Historie hier vooren verhaelt hebben) soo wordt daer (onder veel andere) een rijcke eerbaer weduwe/ ghenaemt Isabella Martinia/ vander Inquisitien geuanghen. (Constantinus hiel tot haren huyse verborgen sijn alder costelickste Librerije/ te wetene/ de boecken diemen in Spaengien niet en mocht hebben / dan met opentlicken perijckele sijns leuens.) Alsoomen dan de goederen deser weduwen quam beschrijuen ende verbeurt maken / soo vluchte ende salueerde Franchoys Gertram die haer sone was/ onder ander hauelicke goederen (waer van het huys vol ende rijckelicken versien was) seker coffers/ daer (alsomen achte) de beste eñ costelickste iuweelen in waren. Maer dit sommighe daghen ghepasseert zijnde/ soo ginck een vanden knechten (welcke een verraders herte in synen buyck hadde) ende vercondichde sulcx den Inquisiteurs: De welcke van stonden aen eenen Alguazil genaemt Loys Sotellio sonden / om te gaen soecken de dinghen die achterwaerts gehouden ende ghevlucht waren.

Also nu de Alguazil tot Gertram comen was/ eñ hem sijn commissie oft beuel begonst voor te houdene / Gertram meynende dat hy om de boecken van Constantinus quam/ nam den Alguazil het woordt wt den monde/ ende seyde/ Ick weet wel van wiens weghen

ghen ende waerom ghy comen zijt: maer indien ghy my vastelijck belouen wilt/dat ghy my niet met leyden en sult/ soo sal Ick v in handen gheuen tghene dat ghy soeckt.

De Alguazil meynende de gevluchte coffers (want hy en wist van Constātinus boecken niet) beloofde hem sulcx te houden. Dus ginck dan Gertram op dese beloeften/ende leydde den Alguazil int verborghenste synes grooten huys/ ende doende daer eenen cleynen muer van kareelen ghemaeckt/ af breken/wees hem den schat/ te weten/ de papieren ende boecken Constantini.

De Alguazil verwondert zijnde van tgene dat hy daer vandt/ welck hy niet en sochte/ seyde dat hy daerom niet ghecomen en was/maer wel om sommighe coffers/welcke men wt sijns moeders huyse ende van haer hauelijcke goederen afghenomen ende ghevlucht hadde. Aldus en mochten hem de beloeften des Alguazils niet helpē/maer bracht hem met de boecken voor de Inquisiteurs.

Dus worden de boecken eñ schriften Constantini/ welcke soo secretelick verborghen waren/ door Godts ghehengheniße wonderbaerlicken ten voorschijne gebrocht/ sonder dat hy/ noch syne vrienden/ noch oock syne vyanden daer eenichsins op dachten/ noch verwachten: welcke vyanden/ van over langhen tijdt wel veel ghelts ghegheuen

uen hebben souden / om alsulck eenen roof te becommen.

Men vandt daer onder andere / eenen grooten boeck / die hy selfs met sijn eyghen handt vol gheschreuen hadde / in welcken hy tracteerde oft sprack van dese navolghende poenten (alsoo de Inquisiteurs in het openbaer wtspreke͂ sijns vonnisse / selfst verclaerden :) te wetene / Vanden staet der Kercken: Van de waerachtighe Kercke/ende van des Paus Kercke / hem noemende een Antechrist: Van het Sacrament des Altaers: Van de verdichtinghe ende vindinghe der Missen/ met welcker hy seyde dat de werelt seer deerlick bedroghen ende betouuert was/ midts dat sy de heylighe Schrift niet en verstondt / oft seer weynich daer van wist te spreken : Van de rechtveerdichmaeckinghe des mensche͂: Vanden Vageuiere / het welck hy een Wolfs hooft noemde te zyne / ende een versieringe der Monneken/slechts vonden om den buyck te vullen: Vanden bullen ende Aflaten des Paus : Vande͂ verdiensten der menschen : Vander biechten / ende van noch veel ander poenten.

Desen boeck dan vanden Inquisiteurs ouersien zijnde/brochten dien voor Constantino / ende vraechden hem / oft hy oock sijn gheschrift wel kende? Hy door Gods Gheest cloeck gemaeckt ende ghedreuen zijnde/ antwoor-

woorde plat wt sonder eenighe wtvlucht oft bewimpelinge meer te ghebruycken/dat den boeck syne was ende van syner handt al gheschreuen / dat hy dien oock voor goet ende waerachtich hiel. Ende seyde voorts : En vermoeyt v niet eenige ghetuyghenissen tegens my meer te soeckene / want ghy hebt daer verclaeringhe ghenoech van het gheloove dat Ick houdende ben : doet nv met my na uwen wille.

Van doen voorts sat hy twee volle Jaren inder gheuanckenissen/waer hy (midts datmen hem soo qualijcken tracteerde) cranck wordt (hoe wel hy niet curieus van spijse en was) Het groot leetwesen ende wterste droefheyt die hy hadde van dat hy de Ghemeynte Christi so deerlicken verschoort ende verstroyt sach/was oock eensdeels oorsake vande vermeerderinghe sijnder sieckten / Insghelijcks oock de ghewelдige hitte der Sonnen/ welcke het Kot daer hy in sat / schier soo heet als eenen Ouen maeckte : alsoo dat hy ten laetsten den Buyck vloet/ met een Schueringe der dermen ghecreech / waer van hy sterf / ende den Heere alsoo sijn ghelucкighe Siele op offerde.

De oorsake waerom de Inquisiteurs hem soo langhe in deser katijvicheyt/ ende elendighe vuyl stinckende gheuanckenisse ghehouden hadden / sonder hem anders tot eenighe

scherpe examinatie te brenghene/was/om de ghene die toehoorders sijnder predicatien eñ leeringhen geweest hadden / in ghedueriger vreese/versaeftheyt/ende twijfelachticheyt te houdene/ Op dat sy (allenskens) haer seluen quamen beschuldigen / ende aen myne Heeren de Inquisiteurs om ghenade bidden/eer sy ontboden worden.

Sy gauen wt/dewijle Constantinus noch leefde/als dat hy op der pijnbancken geworpen zijnde/ een groot ghetal sijnder Leerionghere ende toehoorderen beschuldicht hadde. Eñ op dat sy dit den volcke te beter souden wijsmaken / soo hadden sy eenighe nabueren der ghevanckenissen toeghemaeckt/ die voor waerheyt wtgauen/dat sy hem hadden hooren crijschen ende roepen.

Constantinus dan ghestoruen ende door de voorsienicheyt Godes / alsoo wt de clauwen deser wreeder ende grimmigher dieren ghetrocken zijnde/welcke haer woedende raserije aen synen lichaem niet langher bedrijuen en conden / deden een ander gheruchte onder den gemeynē man loopen : te wetene/ dat Constantinus hemseluen het leuen ghenomen oft vercort hebben soude / met een stuck oft scherf van een ghebroken ghelas/ eñ dat om de grouwelicke ende schandelicke doodt te ontgaen / welcke voor hem alreede bereydt was/soo sy seyden.

De

De kinderen songen oock liedekens daer van/ nae syn doot/ welcke vanden valsschen boeuen der Inquisitiē selue verdicht waerē.

Ten daghe der iaerlickscher Feesten ofte Triumphen voorsept/so brochtmen syn doode lichaem/ het welck sy wt der aerden hadden ontgrauen / ende hadden dat in eenen bundel stroos ghebonden/ ende alsoo in een menschelicke bootse oft toegemaeckt beeldt/ opgerust/ ende met kleederen bekleedt/ ende also(synen persoon representeerende)in eenē setelstoel geset/hebbende eene der handē opgherichț/ende d'andere opten stoel rustende/ ende dit alles so natuerlicken ende konstichlicken toegericht alst haer moogelick was.

Als het nv quam/datmē syn vonnisse wtspreken soude (om welcks te hoorē/men van wijt ende breet/ ende van verscheyden plaetsen binnen Spaengien gelegē/ komen was) soo en wordt dat noch met luyder stemmen/ noch ter plaetsen wtghesproken / daer men gewoonlicken was alle de ander vonnissen te lesen : Maer de loose ende onbeschaemde Inquisiteurs/ nae dat sy t'voorseyde beeldt/ by haer setelstoelen hadden doen bringen/ so wilden sy/dat syn vonnisse daer oock gelesen oft wtgesproken soude worden.

Nv so was de stellinge daer sy op saeten/ soo hooghe verheuen / als dat het volck welcke beneden stondt/ niet wel hooren en conde

watmen daer las: welcke vreemde ende valsche maniere van doen/ niet wel ghenomen/ noch voor goet aengesien en wordt: Soo dat Calderon/ die Provooſt vanden Houe was/ den Inquisiteurs opentlicken daer van berispte/ ende seyde haer wel en klaerlickē (dat alle man hoorē mocht/) Als datmen dit vonnisse met luyder stemmen/ eñ ter gewoonlicker plaetsen behoorde te lesen/ op dat een yegelijck wel hoorē eñ klaerlick verstaē mocht/ wat de verdienste der saecken was. Maer so de onbeschaemde Inquisiteurs syn segghen niet en achtē/ voeren sy met het lesen voorts alsoo sy begost hadden: Waerdoor het volck seer begonst te murmureren/ ende daer was groote apparencie/ van eenen oploop te maken/ hadden de Inquisiteurs (wederom door Calderon noch scherpelicker vermaent zijnde) het voorseyde beeldt niet terstonts in syn eerste stede doen bringhen/ ende het vonnisse wel en luyde ter gewoonlicker plaetsen doen wtspreken.

Het lesen des voorseyden vonnisse duerde meer dan een half vre/ welcks inhouden/ de somme was/ van tgene dat synē geschreuen boeck voorsept in hiel/ waerby dit veersken/ oft clausken/ noch gelesen wordt:

Als dat ſy om ſeker goede oorſaecken, ſommighe dinghen ende poenten hier verſweghen, welcke ſoo grouwelick, quaet ende verſchrickelick waeren,

ren, als datmen die niet en konde verclaeren noch openbaeren, sonder grootelijck daeraen te sondighen ende te misdoen. Alleleens als oft de heylighe Vaders syn faem hierdoor verschoont hadden.

MEn vindet onder ander synder schriften welcke ten voorschijne ghekomen zijn / Een kleyne sommarie vander Christelicker leeringhe: dergelijcken oock/ De groote sommarie / welcke maer ten haluen ghedaen en is: midts dat hy voorgenomen hadde ende van meyninghe was het geheel corpus / oft het ganssche deel der Christelicker leeringhe volkomelick wt te leggen in twee deelen. Het eerste/ vanden gheloone: ende het ander / vanden Sacramenten: vanden wercken: ende vanden ganschen behoorlicken dienst oft officie des Christelicken menssches int ghemeyne.

Hy hadde oock eenē Catechismus oft een tsaemensprekende onderwijs/ ghedicht ende laeten wtgaen / welcke seer dienstelick ende nut gheweest is/ om de Spaenssche duysternissen te ontdecken: welcke grouer eñ eyselicker zijn / dan de duysternissen Egypti opt waren. Men vant oock noch sesse syner sermoonē/ welcke op ses veerskens des eersten Psalm Dauids gemaect warē: door welcke/ lieden van goedē verstande/ syn geleertheyt ende sonderlinghe konste van welspreken/ kennen

kennen eñ mercken mogẽ. Maer onder alle ander schriftẽ/ die binnẽ d' Lant van Spaengien tot noch toe ghesien zijn geweest/ en zijn daer geen te gelijcken by een kleyne Biechte oft korte belijdinge des sondigen menschẽs/ groot omtrent twee oft drij blaerkens/ welck oock van hem ghemaeckt is. Want met een Christelicke vloeyige welsprekẽheyt/ eñ door een natuerlicke overige beweginghe des arguments/ dat daer gehandelt wordt/ so verthoont/ ofte presenteert hy daer/ voor den throon des heerlicken Maiesteyt Gods/ den sondigen mensche/ siende eñ merckende door de bedieninge des Wets/ syn stinckende sonden ende schandelicke gebrekẽ/ die eernstlick beweenende: eñ voorts ganschelicken verworpende alle tghene/ dat de geveynsde Hypocriten (welcke met haerseluen vleybaerdẽ oft pluymstrijckẽ) tot bedeckinge eñ verborginge sulcker leelickheyt gewoon zijn voort te bringen: verhaelende sulcx op alle poenten der Wet/ d'een na den anderẽ volgende/ als een sommarie derselfster.

Ten laesten soo komt hy/ eñ bekleedt den voorseyden mensche met den bruyloftkleede des gerechticheyts Jesu Christi/ door den gheloove: eñ stellet denseluigen daer door sulcks (als wederom vernieuwt eñ herborẽ) veel beter gemoedt eñ kloecker gesint/ dan hy dien te vooren bevende eñ verzaecht afgheveeldt hadde.

hadde. Metten kortstẽ geseyt/daer en is een so kleynen poentken niet in de heele Christelicke leeringe / het en wort hier in syn bequame ende gebruyckelicke plaetse by gebrocht: daer en is oock gheen qualiteyt/oft wesen eñ gestaltenisse den Christelicken mensche toekomende/van het eerste behoorlick werck eñ officie des Wets aen/tot de laeste begheerte/smaeck eñ geuoelen der hemelscher glorie eñ blijschap/het en is in dit stucksken(als in een tafereelken) bewesen / voorghedragen/ende fraeyelicken afgebeeldt.

NV dan/na dat sy een sommaerlick vonnisse/ ouer alle dese voorseyde dingen/ tsaemen in eenen bandt gebondẽ/ wtgesproken hadden/so gebruyckte sy haere gewoonlicke wreetheyt ouer syne verdorde eñ wtgedroogde beenderen/eñ verbranden het voorseyde toegemaeckt beeldt: tot smaet ende lasteringe der goeder faem ende memorie des Godsaligen mans Constantini.

Dit zijn de mercken ende lickteeckenen/ welcke Constantinus achtergelatẽ heeft/ na dat hy wt de bandẽ ende handen dyer wreeder menschen/ in de glorie ende eewige blijschap onses Heeren Iesu Christi opghenomen is.

Gode sy lof van al.

Eynde.

De ſomme der ſonderlijckſter materien, welcke in deſen boeck begrepen zijn.

DAT I. CAPITTEL.

DAT II. CAPITTEL.

DAT III. CAPITTEL.

DAT IIII. CAPITTEL.

De verklaringe der ghetuygen.

De

DAT V. CAPITTEL.

Wederlegginge ende wedersprekinge der ghetuygen.

DAT

DAT VI. CAPITTEL.

DAT VII. CAPITTEL.

DAT VIII. CAPITTEL.

DAT IX. CAPITTEL.

DAT X. CAPITTEL.

DAT XI. CAPITTEL.

zijde

DAT XIII. CAPITTEL.

Van

Getuygenissen van eenige goede persoonen ende geloouige Martelaren, de welcke de doodt geleden hebbende om de ware ghetuyghenisse des Soons Godts, zijn sichtent valschelicken ghediffameert worden door de boosheyt eñ listen der Inquisiteurs. 227

M. D. LXIX.